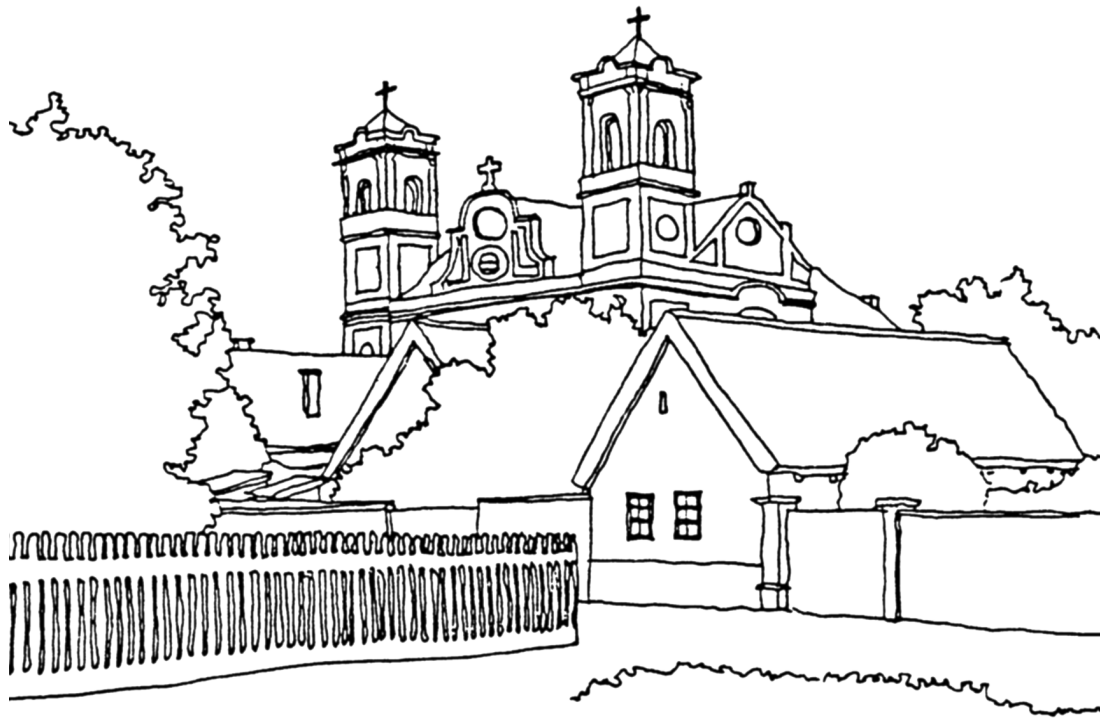

LAPOK DUNAKESZI MÚLTJÁBÓL

KÉZIRATOS TÖRTÉNELEM

Kölcsey
Ferenc
Városi
Könyvtár
Dunakeszi

Lapok Dunakeszi múltjából

A DUNAKESZI KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

HELYTÖRTÉNETI SZOROZATA

ISSN 1787-9248

KÉZIRATOS TÖRTÉNELEM

Összeállította: Csoma Attila

**Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
Dunakeszi, 2011**

A kötet megjelenését támogatta:

Dunakeszi Város Önkormányzata

Olvasószerkesztő: Koltai Zsófia

ISBN 978-963-89193-0-4

Előszó

Az elmúlt két és fél évtizedben tudatos gyűjtőmunkával, helytörténeti kutatómunkával egyre bővülő mértékben integrálódtak a különféle dokumentumok, a legváltozatosabb tartalmú és minőségű információk helytörténeti gyűjteményünkbe. Eredetiben vagy másolat formájában beszereztük azokat a dokumentumokat, melyek irányítúként használhatók településünk történelmének megismeréséhez. Helytörténeti kutatómunkánk célja a múlt eseményeinek közzététele, bemutatása, ezért könyveket jelentettünk meg, illetve a *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* című kurrens folyóiratban adjuk közre az új kutatási eredményeket.

A *Kézírtos történelem* című könyv kiadásával régi elképzelésünket valósítjuk meg. Bemutatjuk Önöknek, milyen fontos információkat tartalmazhatnak a könyvnyomtatás előtti időből való oklevelek vagy a néhány lapra terjedő, gyakran bizonytalan rendeltetésű magánfeljegyzések, műrészletek, töredékek, naplók. De említhetjük a különböző események alkalmából készült jegyzőkönyveket, beszédeket vagy magánlevelezéseket, személyi iratokat. Csoma Attila helytörténész szakértő válogatásában és szerkesztésében a bemutatott kéziratok átívelik városunk történelmét.

A *Lapok Dunakeszi Múltjából* helytörténeti könyvsorozatunk negyedik kötetét szeretettel ajánlom olvasóink figyelmébe. Remélem, hogy nagy érdeklődéssel lapozzák majd a kötetet, és a bemutatott kéziratokat olvasgatva visszaigazolják elképzelésünket. Az eddig hozzá nem férhető, ismeretlen vagy csak részben ismert, történelmünkhöz fontos adalékokat nyújtó szövegek is gazdagítják történelmi ismereteinket, műveltségünket.

Dunakeszi, 2011. január

Csonka Mária
igazgató

Bevezető

Idén lett negyedszázada, hogy a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár – akkori nevén Városi Könyvtár – elkezdte Dunakeszi helytörténetének szisztematikus kutatását. Ennek a munkának az első produktuma egy ajánlóbibliográfia volt (1986-ban) a könyvtár helytörténeti gyűjteményéről. Ez a napjainkban már több száz tételből álló gyűjtemény lett az alapja ennek a könyvnek is, amely a könyvtár *Lapok Dunakeszi Múltjából* címet viselő helytörténeti könyvsorozatának a negyedik kötete. Maga a sorozat története is több mint tíz évre tekint vissza, az első kötet 1998-ban látott napvilágot, *Városunk a történelem sodrában* címmel, és az egy évvel korábban meghirdetett várostörténeti pályázat három legjobban sikerült tanulmányát foglalta magába. A sorozat második darabja, az *Újabb ajánlójegyzék Dunakeszi ismeretéhez* 2006-ban jelent meg, míg három évvel később készült el a harmadik kötet, *Dunakeszi sajtóbibliográfiája 1912–2008* címen.

Ez a könyv, amelyet a kedves Olvasó most a kezében tart, több éves előkészület eredménye. Már a kilencvenes évek végén felmerült az igény arra, hogy a helytörténeti dokumentumok azon részét, amelynek nincs reális esélye a publikálásra, ne engedjük elsikkadni, hanem egy csokorba összegyűjtve tárjuk őket a közönség elé. A könyv előkészületei akkor megkezdődtek, de a kiadásra nem került sor. Négy évvel ezelőtt vetődött fel ismét egy ilyen dokumentumgyűjtemény összeállításának az igénye, egy olyan gyűjteményé, amely a könyvtár helytörténeti anyagában lappangó, kevesek által ismert, mindössze néhány oldalas kiadatlan kéziratok közlésére vállalkozik. A válogatás eredetileg csak kéziratokat tartalmazott volna, de a szerkesztési munka közben rá kellett ébredni arra, hogy ha a város történetének teljes ívét be akarjuk mutatni, akkor néhány már publikált szöveget is közölnünk kell.

A kötet harminchárom szöveget tartalmaz, amelyek témái időrendi sorrendben követik egymást. A szerkesztés során fontos szempont volt, hogy a település történetének minden lényeges eleme szerepeljen a válogatásban, amely így Dunakeszi teljes történetét átfogja az ókori előzményektől a középkoron át egészen napjainkig. Az összeválogatott szövegek nagy része kézirat, azaz kézírással készült szöveg vagy néhány példányban, írógépen, esetleg számítógépen készült irat, de a fent közölt okok miatt néhány újságban vagy könyvben publikált forrás is szerepel benne. Ezek stiláris szempontból nagyban különböznek, mivel némely esetben a keletkezésük időben nagyon távol esett egymástól. Van, amely még a nyelvújítás előtti magyar szöveg, de akad köztük, amely a közelmúltban vétegett papírra. A szerzők személye miatt is eltérők, mivel azok között a plébánostól az újságíróig, az egyetemi hallgatótól a tanárig, a festőtől a régészig sokféle ember megtalálható. Ők mind-mind egyéni megközelítésből, saját szakmájuk, hivatásuk, hivatalukon keresztül szemlélték történelmünket, és ez a nézőpont némely esetben teljesen eltér az általános felfogástól.

Az íráskor műfajukat tekintve is különböznek egymástól. Akad közöttük oklevél, hivatalos szerződés, alapítólevél, önéletrész, visszaemlékezés, szakdolgozat, tudományos cikk, újságcikk és tanulmány is. A kötet szerkesztése során törekedtünk arra, hogy szöveghűen tárjuk az olvasók elé az adott írásokat. Ennek következményeként néhány szövegrész nem a mai helyesírás szerint olvasható a lapokon, hanem annak a kornak a gyakorlata szerint, amelyben keletkeztek. Az eredeti szövegek megtartását azért éreztük fontosnak, mert így jobban érzékelhető az adott kor hangulata, és az adott szöveg értéke csökkent volna az átírással.

A szövegek mindegyikéhez néhány mondatos megjegyzés is tartozik. Ezt azért tartottuk fontosnak, hogy néhány gondolattal bemutassuk az írást és szerzőjét, azt, hogy hol és milyen körülmények között készült az adott dokumentum. A leközölt szövegek mindegyike nagyon fontos forrás, némelyik nélkülözhetetlen kordokumentum. Ennek ellenére

több pontatlanság és tárgyi tévedés található bennük. Ezeket a téves információkat is igyekeztük korrigálni a megjegyzésekben.

A kiadvány műfaját tekintve dokumentumgyűjtemény, így nem feltétlenül tartozik az olvasmányos ismeretterjesztő irodalom kategóriájába, sokkal inkább a tudományos kutatáshoz használható forrásgyűjtemények közé. Ennek ellenére jó szívvvel ajánlom minden helyismeret iránt érdeklődőnek, mert az írások nagy része érdekes, egyéni stílusban íródott. A kötet végén forrásmegjelölés és névmutató segíti az érdeklődőket.

Dunakeszi, 2011. január

Csoma Attila
szerkesztő

Dr. Borovszky Samu: Duna-Keszi régiségekről

Közel a fővároshoz, északra fekszik Duna–Keszi község, a Duna árterének partján. Valamikor a község alatt folyt el a víz; erre mutatnak a község alatt elterülő ma már részben szántóföldnek használt nádasok maradványai. A község és a Duna közt emelkedett dombhát látszik, mely egykor bizonyosan vízzel körülvett sziget volt. E hajdani szigeten egy őskori urnatemető van, honnan Kund Pál úr, duna-keszi földbirtokos, urnákból és másféle őskori edényekből rendkívül gazdag gyűjteményt szedett össze. E gyűjteménynek, mely több száz darabra rúg, legnagyobb becsét azok a roppant terjedelmű (részben épen megmentett) urnák képezik, melyekben leginkább elégetett csontok kerültek napfényre, rendesen minden melléklet nélkül vagy legalább is kevés melléklet (szegek, tűk) kíséretében. Az urnák közt vannak még olyanok is, melyeken a fedőedény sértetlenül rajta van, s a buzgó gyűjtő ezeket érintetlenül, épségben meghagyta, hogy fogalmat nyújtson az őskori urnatemetkezés minéműségéről. Érdekesek azok a tálak is, melyek ez őstelepen előfordulnak; rajtuk a díszítésnek kezdetleges motívumai néha meglepő változatosságot mutatnak. Mindezek az edények hat láb mélységben találhatók. Szerencsére az említett szakértő gyűjtő tartja kezében az ásatások ügyét s kilátásba is helyezte, hogy az ásatásokat folytatni szándékozik.

Nem lehetetlen, hogy az említett dombháton, mely valamikor sziget emelkedett ki a környező vízből, czölöpépítés nyomaira fognak akadni. Az az agyagos homok, mely itt dominál, rendkívül jól conserválta a benne elásott őskori edényeket, minélfogva valószínű, hogy ha czölöpépítés emlékei vannak benne elrejtve, azok is jó állapotban maradtak meg. Minden jel oda mutat, hogy az itt lakott őskori nép azért választá e szigetet temetkező (s bizonyára lakó) helyéül, hogy el legyen zárva a

világtól. Különben a község mai helyére, mely jóval partosabb helyen fekszik, települt volna le.

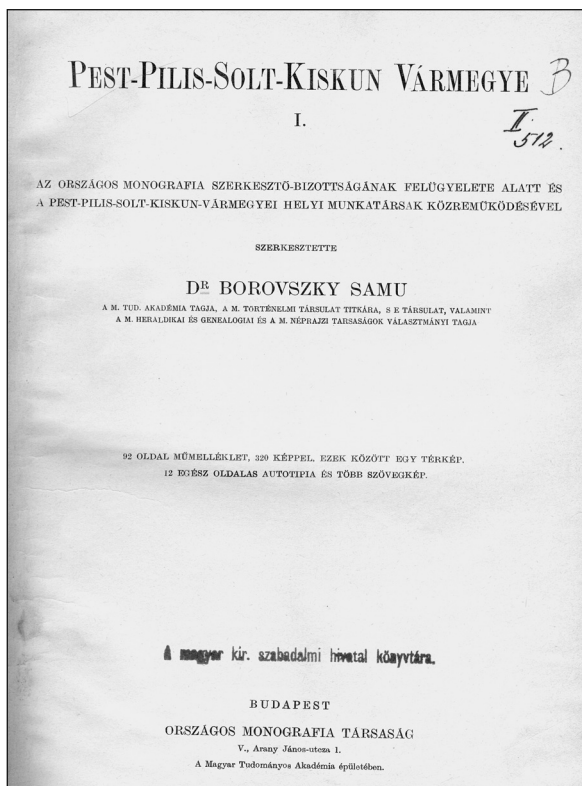
Engem az őskori temetőn kívül különösen a római emlékek érdekelték, melyek Duna-Keszin szintén előfordulnak. Az ős temetőtől mintegy negyedóra járásnyira észak felé fekszik egy római castellum, melyet 1877-ben Rómer Flóris megtekintett, s le is írt (Arch. Közl. XI. 1. 44.). Ennek a castellumnak a közelsége magyarázza meg, hogy az őskori temetőben elvétve fibulák is kerülnek elő; azonban rendszerint fentebb eső rétegben, mint az urnák. Egy pár ilyen példányt őriz Kund úr gyűjteménye. Előkerült itt egy római terracotta edényke is, mely az itáliai e nemű edényeknek semmiven sem áll mögötte. Kund úr egy hasonló stílusú edényt bír az Esquilinusról, mely mintha a duna-keszi edénnyel egy műhelyből került volna ki, annyira hasonlítanak egymáshoz. A castellum tégláiból két példányt mutat föl a gyűjtemény. Mind a kettőn felírás van, s az egyiknek, melynek példányát a Nemzeti Múzeum is bírja, feliratát Rómer ekként fejtette meg: OFARNAMAXENTIAVIN. Pontosan megnéztem a téglafeliratát magam is, s én a következő betűket olvastam le róla: O/ N/AXENTIAVIN

Rómer azt a kérdést veti fel, hogy a felirat végén álló VIN nem olvasandó-e Vioncentiának, mely Mommsen szerint Transaquincumnak classicus neve volna. A másik téglafelirata sem ismeretlen. A Duna mentén épült castrumokban gyakran megjelenik, s úgy látszik a rómaiak szállították el mindenfelé. Mommsen (C.L.L. Add. III. 435 I.) közli mását OFARNBONOMAG olvasással. Az én betűzésem szerint: OFA RONOM ^ C

Általában óhajtanád volna, hogy Kund úr, ki oly kitartó buzgósággal és lelkiismeretességgel gyűjtötte össze Duna-Keszi régiségeit, ezekről készülében lévő tanulmányait mielőbb közrebocsátaná.

Megjegyzés

Dr. Borovszky Samu történetíró, az MTA tagja volt. Számos őstörténettel és a magyarok vándorlásával kapcsolatos írása jelent meg, de helytörténeti kutatómunkákat is folytatott. Idézett írása 1893-ban jelent meg az Archeológiai Értesítőben. Az írás első részében a Kopolya-parton folyó ásatásokról írt, amelyek településünk őskori történetéről tanúskodnak. A legkorábbi emlékek újkőkoriak, és a Kr. e. 5400–4700 időszakból valók. Borovszky azon sejtése, miszerint a Kopolya-part egykor szigetet képzett, azóta már beigazolódott, minthogy az is igazolást nyert, hogy az itt élő nép cölöpházakban élt. A szakirodalom ezt a lakosságot a vonaldíszes kultúra népcsoportjának nevezi.

Tóth Béla: Mendemondák – A Csörszárok

A Csörszárok két ősrégi sánc, mely a Dunától a Tiszáig húzódik. A felső 15 mértföld hosszú s egész Vácig nyomozható, honnan nyoma Mácsén át a heves-megyei Hortig vezetnek, innen az árokszállási határon, Zsadányon, Bódon, Kálon, Erdőteleken, Dormándon s Füzesabonyon át vonulva Ároktőnél végződik. Az alsó 12 mértföld hosszú, Dunakeszi és Alag közt a Dunánál kezdődik s Fóthon és Mogyoródon át Gödöllő alatt elhaladva, Vác–Sz.lászló, Tura, Fénsszaru, Jászberény, Dósa Apáthi s Heves–Ivány pusztán át Kis-Körűnek megy s a Tisza mocsaraiban végződik. Az árok helyenkint 6.3 méter széles és 3.3 méter mély. A monda szerint melyet legfőbb Székel István említ (Chronica ez világnak jelös dolgairól, Krakó, 1558, 139 I.), az árkot Csersz király építtette még Etele előtt, de nem azért, mintha ezen hozott volna magának feleséget, hanem az ország oltalmára, mert midőn *„valami ellenség az országra támadott, tehát mind oda az árokra futottak és úgy oltalmazták az országot. Nemcsak egy vagyon pedig féle, hanem több is vagyon, jelesen a Tisza Duna között, kik mind e napiglan megláttatnak, de immár nem magyarok életnek, hanem előtők való nemzetségek”*. Későbbi írók az avaroknak tulajdonították, nevezetesen Pető Gergely féle krónika 1738-iki kassai kiadása szerint (100–111. I.) Curs 579-ben az arabok második khánja volt *„kiről is nevezhetik ama árok, melyet a Jászságban még most is látni, Cursz vagy Csörsz király árkanak”*. Magát az árkot pedig így írja le: *„a magyarok (arabok) valamint Ausztriában, úgy Magyarországon is egy nagy palánkot csináltak vala, kit is várnak neveztek, ez a Tisza mellett vala, és ottan holott most a Jászság lakik. Ennek a várnak két nagy árka és kerítése vala, az egyik külső, a második belső. A külső Heves tartományban vagyon ama híres neves Kurs király árka, és ez magában foglalja a jászok országát.*

A belső közelebb volt a Tiszához Fénsszaru mellett. Ennek erősnek kellett lenni, mivelhogy több esztendőktől fogva a magyarok abba sok kincset, jószágot, gazdag prédát, melyet sok országoknak elrablásával nyertek vala, mind abba a várba hordották össze és takarították”. Katona István (Historica Ducum, 197.) Csörsz király mondájában a honfoglaláskori Curzan vezér emlékét keresi, mások Caesar nevének valami elferdített alakját sejtetik benne, valósággal pedig nem egyéb a Csörszárok, mint ördögárok eredeti szláv nevének, a Csertovszki jareknek a magyar kifejtéshez való formálása. A nép a többi ilyen ősi erődítmény készítését is ördögnek, óriásoknak tulajdonította s így a Csörsz király épen nem valami avar vagy magyar történelmi személyeknek mondai emléke, hanem egyszerűen Ördög király. Maga az árok tudományosan még nincs annyira átkutatva, hogy korát meg lehetne állapítani; valószínű azonban, hogy régebbi avar kornál, s talán a római időben itt tanyázott jazigoktól származik, kiknek határa a kvádok felé körülbelől azon vidéken végződött, amerre a Csörszárok vonul.

Megjegyzés

Tóth Béla pesti publicista volt a dualizmus korában, aki hangyaszorgalommal gyűjtötte össze a múlt régi históriáit, anekdotáit. A magyar és egyetemes történelem legendás, mitikus alakjai, hihetetlen, a mese és valóság határmezsgyéjén tanyázó történetei érdekelték, amelyeket több kötetben meg is jelentetett. A Csörsz-árokról a Mendemondák című válogatásában írt.

Az árok valóban régebbi az avar kornál. A kutatások jelenlegi állása szerint szarmata építésű erőrendszer volt, amely a szarmata törzsek szállásterületeit védte. A források azt igazolják, hogy a IV. században a településünk magasságában húzódott a kvád és a szarmata királyság határa, azaz az árok egyfajta határvonal is volt, amelytől északra a kvád, délre a szarmata (jazig) területek helyezkedtek el. Az árok egyes részei még száz évvel ezelőtt is jól láthatóak voltak Dunakeszi határában, de ma már csak légi felvételeken kivehetők.

Keszi első említése IV. Béla király 1255. évi oklevelében

Béla Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Galícia, Lodoméria és a kunok királya.

Minden kereszténynek, aki jelen írásunkat megtekinti, az Üdvözítő nevében üdvözlünk. Mindenkinek, a jelenleg élőknek is és a későbbieknek is tudomására hozzuk jelen sorainkkal, hogy mikor mi Pest megyében fekvő Kezv földünket, amelyet egykor János fiai Péter és János bírtak de ők utód nélkül elhaltak, kedvelt hívünknek Seywredus Fejér megyei ispánnak szolgálatai fejében, amelyet ő nekünk és országunknak hűségesen és alázatosan nyújtott, örökösül adjuk és adományozzuk birtoklásra és azt a mi kiváltságlevelünkkel megerősítjük.

Miután azt (a földet) a Telky monostor apátja és a vajda, valamint annak fia János, mint a monostor patrónusai az említett Seywredus ispántól előttünk visszakövetelték, mondván, hogy az örökös jogú földjük, és ezért reájuk vissza kell szállnia. Az apát azt is mondta, hogy része van abban az említett monostor jogán. Ezzel szemben Seywredus ispán előadta, hogy az említett föld az előbb említett Péternek és Jánosnak tulajdona volt az ősidőktől kezdve, emberemlékezet előtti időből Péter és János elődeihez tartozott, és akik csak örökösödés jogán bírták és birtokolták bárkivel való részesedésük nélkül.

Mi, meghallgatván a felek előadásait, jogi próbának vetettük őket alá, és Seywredus ispán próbája messzemenően nagyobb és jobb volt. Ezért elhatároztuk, hogy az említett Seywredus ispánnak Kóka-i Egyeddel együtt esküt kell tennie a Váci Káptalan előtt a nekik adott határidőben. A Váci Káptalan oklevele bizonyítja, hogy az általuk megítélt esküt letették. Ennek következtében mi a harmadik napon Kezv földet Seywredus ispánnak és örökösei örököseinek végleges ítéletként megadjuk.

Az említett vajdának, fiának és az ő utódainak, valamint a jelenlegi apátnak és utódainak a föld felett örök hallgatást parancsolunk.

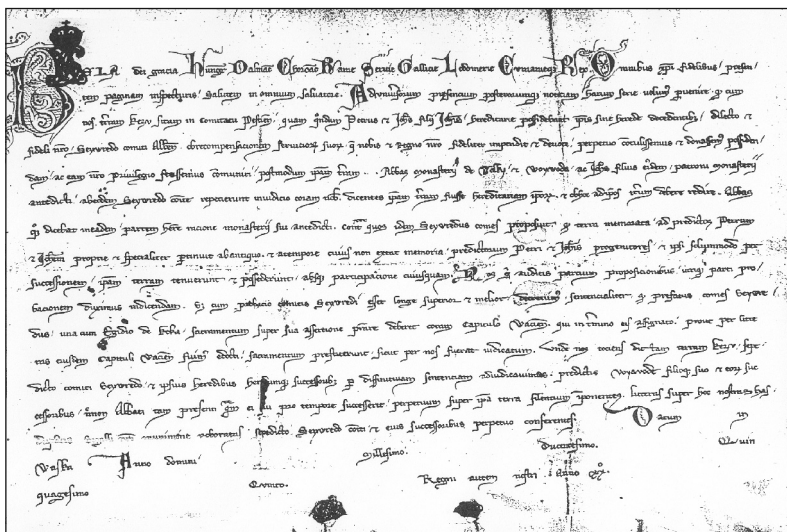
Ezekről jelen oklevelünket kettős pecsétünkkel megerősítve Seywredo ispánnak és az ő örökösének örökbe adjuk.

Kelt Waskán, az úr 1255., uralkodásunk 20. évében.

Megjegyzés

Az 1255-ben kelt oklevélben IV. Béla király Seywredus, Fejér megyei ispánnak ajándékozza Dunakeszi területét, amelyet akkor Kezew-nek hívtak. Ez a mindmáig fellelt első írásbeli forrás településünk történetéből, de ebben az oklevélben használják először a Pest megye kifejezést is. Seywredus halála után fia, Erdő örökölte a földet.

A leközölt szöveg Balázs István fordítása.

A „Dunakeszi Szegénység” panasza

Az Tekintetes és Nemes Pest–Pilis–Solt Uniált Vármegyinek eö Nagyságtoknak és Kegyelmeteknek Duna Keszi lakosoktól nyuitott alázatos supplicatiojuk. Istennek szent áldása legien Nagyságtokon Kegyelmeteken szível kivannyuk.

E ielen való esztendőnek Kezdetin az melj három csapathéli Nime-tek Princz Liktistan (Lichtenstein) regimentiből rajtunk által mentenek, azokra való kölcsigünk szama következőképpen volt.

Csapatban huszanötön egi nap egi éjjel voltanak falunkba, marhat vagattak, annak husabol attunk nekik 25 fontokat. Kenieret 50 fontokat azon feliet meg annyit költöttük.

Csapatban 50 Niemetek voltak egi nap egi éjjel, ezek is marhat vagattak, attunk nekik 50 font

hust kenieret szaz fontot ezen felliul meg annyit.

C(s)apatban 60 voltanak, 3 nap 3 éjjel voltanak, nalunk negied nap-ra virradora költöztek ki. Ezen szamara is marhat kellet vagnunk, hust attunk 180 fontot kenieret 480 fontot, lova nem livin tiszinek abrakot 3 kilat. Ezeken kívül mi(nket) fogoly madarakra érötetett, teheneink alol a barmiukat fogdosta. Ez irant valo valcsagra attunk rendes praebendajukon (illetményükön) kívül valo gazdag gazdalkodásunkat kívánságra szerint, hozza advan hatvan forint iro (érő) kárt, az melljeket jó lelkünk ismireti szerint pecsütünkel meg erősítve az Nemes varmegie eleiben bé bocsátottunk.

Ezek utan á jó Isten gondviselise alá aianljuk Nagyságtokat Kegyelmeteket.

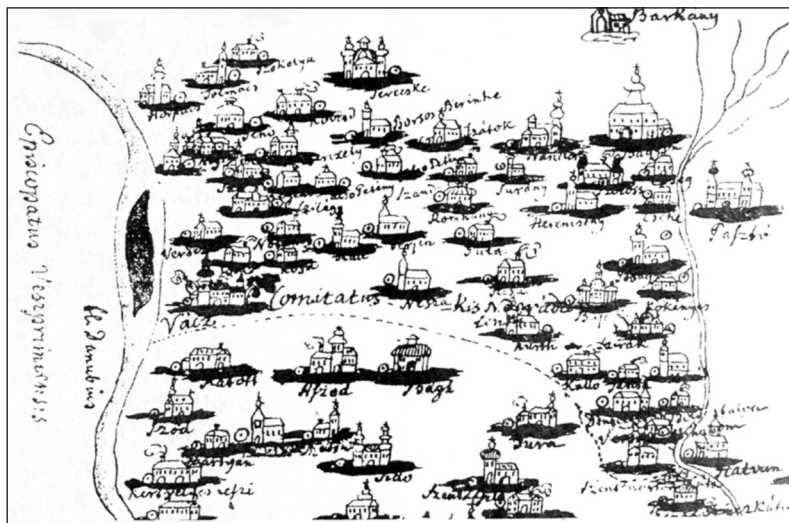
16. febr. 1702. „Dunakeszi Szegénység”

Megjegyzés

A török kiűzése után még évtizedekig nagyszámú császári sereg állomásozott Magyarországon, amelynek ellátásának jó részét az Udvar a lakosságra terhelte. Minden falunak kötelessége volt étellel, itallal és szállítási eszközökkel segítenie a csapatok mozgását, elszállásolását, amely sokszor erőn felüli áldozatokat követelt a lakosságtól. Ez ellen a túlzott terhek ellen tiltakozott Dunakeszi lakossága a vármegyénél.

Egy font = 0,56 kg

Egy kila = 62 és ½ liter

Erdész Mihály: Dunakeszi urbárium

Az 1768. esztendő április havának első napjaiban szokatlan események híre tartotta lázban a Duna-parti falucska lakóit. Azt beszéltek, hogy a dunántúli vármegyékben zavargások törtek ki, a szegény nép fellázadt a rossz bánásmód miatt és megtagadta földesurainak a robotolást. Mások, akik a távolabbi vásárokon jártak, azt is hallották, hogy maga a jóságos királynő, Mária Terézia vizsgálja ki a panaszokat és az egész országban enyhíteni fogja a szegény nép terheit.

A hetek óta tartó híreszteléseket a falu férfilakossága esténként az uradalmi vendéglőben tárgyalta meg. A sok szóbeszéd és találgatás közben érkezett meg az egyik nap a szolgabíró, Mágocsi tekintetes úr parancsa, melyet a vásárnapi nagymise után az új templom lépcsőjén hirdetett ki Mogony Gergely bíró. A parancs arról szólt, hogy rövidesen a faluba érkezik a szolgabíró egy esküdttel és az uradalom inspektorával abból a célból, hogy meghallgassák, és jegyzőkönyvbe vegyék a falu lakóinak vallomását a helyben szokásos földesúri terhekről, kötelező szolgáltatásokról. A bíró addig válasszon ki három megbízható öreget, akik ismerik a helyi szokásokat, és hiteles válaszokat tudnak adni a feltett kérdésekre. A válaszokat eskü alatt fogják megtenni, az egész falu jelenlétében.

Az izgalom az emberek között ezek után még tovább fokozódott. Vásárnap este, a zsúfolásig megtelt vendéglőben, a módosabb gazdák asztalánál elsősorban Gulyás Mihály urat, a falu jegyzőjét faggatták, hiszen ő hozta a szolgabíró parancsát, így a városban többet is megtudhatott a dolgokról.

Bár a jegyző valóban tájékozottabb volt, mint az asztalnál ülő Száraz Mátvás, László István vagy Sziráky János gazdák, de az eddigi események értelmét és a királynő szándékát ő sem értette világosan. Csak

annyit tudott válaszolni a kérdezősködőknek, hogy minden a királynő parancsára történik. A dunakeszi gazdák kérdéseire a választ röviden így foglalhatjuk össze:

Az 1763. február 25-én megkötött békével véget ért a hét hosszú évig tartó háború Nagy Frigyes porosz uralkodó és Mária Terézia között. A súlyos háborús terhek, a gyarapodó államapparátus és az udvartartás költségei teljesen kimerítették az államkasszát. A pénzügyi helyzet rendezését a királynő újabb adók kivetésével próbálta végrehajtani. Az adó fizetésére kötelezhető parasztságot azonban a súlyos és egyre fokozódó földesúri elnyomás miatt nem lehetett tovább terhelni.

Az 1764–65. évi országgyűlésen Mária Teréziának hosszas vita után sem sikerült a földesúri kizsákmányolás korlátozását, a jobbágyi szolgáltatások állami szabályozását keresztülvinnie, melyre az állami adó alapjának biztosítása érdekében feltétlenül szükség lett volna. A földesurak nem engedtek beleszólást az úrbéri viszonyba még a királynőnek sem. A jobbágyot teljesen a saját alattvalójuknak tekintették és ennek megfelelően a vele való bánásmódot sem engedték ki a saját hatáskörükből. Az ország évszázados törvényeire hivatkoztak, kezdve az 1514. évi törvénnyel, mely a jobbágyot örök időkre röghöz és ura hatalmához kötötte. Ez a törvény határozta meg először azokat a kötelezettségeket, melyekkel a jobbágy urának tartozik:

Minden feleséges paraszt – akár telkes, akár csak házas – évente egy arany forint cenzusra, a gabona- és borteleséből kilencedre, havonta egy tyúk, évenként két liba, s minden tíz telek után egy-egy disznó szolgáltatására, a zsellér pedig évi egy arany forint cenzusra köteleztetett. A robotot heti egy napban állapították meg.

Ezek a kötelezettségek aztán az évszázadok során jelentősen bővültek. Főleg a robot növekedése okozott súlyos terhet, de egyéb új szolgáltatások is keletkeztek. Számátalan okból kötelezték a jobbágyokat további termény vagy pénz fizetésére. Valószínűleg az országgyűlésen folyt vita híre is hozzájárult ahhoz, hogy a fokozódó földesúri kizsákmányolás miatt több dunántúli vármegyében a jobbágyok megtagadták úrbéri

kötelezettségeik teljesítését. Panaszait a királynőhöz is eljuttatták. A földbirtokosok szorult helyzetét kihasználva a királynő a jobbágy-ügyet állami szabályozás alá vonta. Elhatározta, hogy a törvényeknek és a törvényes szokásoknak megfelelően kidolgozott úrbéri szabályozást hajt végre, eltörölve ezáltal a jobbágyok kizsákmányolására irányuló minden eddig előfordult kihágást és visszaélést. Először a törvénytelen szolgáltatások és ajándékok követelését tiltotta meg az 1766 decemberében kihirdetett rendeletével, ezt követte 1767. január 23-án az úrbéri rendelet, majd az úrbéri pontok magyarázata (Hozzáadás, vagyis...urbáriumbéli...némely alább írt punctomoknak megmagyarázása).

Az új szabályozás végrehajtásához azonban szükség volt az egyes helységek természeti, gazdasági adottságainak, helyi hagyományainak megbízható felmérésére. A rendelet ezért a falvak népének meghallgatását tűzte ki az úrbérrendezés kezdő lépcsőjéül. Az ország egész területére egységes szövegű kérdéseket állítottak össze, az ügynevezett 9 úrbéri kérdőpontot. Az őszinte, minden befolyásolástól és torzítástól mentes, igaz jobbágyi nyilatkozatok érdekében részletes utasítás készült a meghallgatások során követendő eljárásról. Ezt az uralkodó megbízásából a helytartótanács közölte a vármegyékkel.

Pest–Pilis–Solt vármegye hónapokon keresztül halogatta az úrbéri rendelet végrehajtásának megkezdését, mert szerintük: „...az úrbérrendezés nem a megye népének megóvására, s a köz gyarapodására, hanem pusztulására, s az adófizetői kárára fog szolgálni...”. A helytartótanács ismételt sürgetésére a megye azt a választ küldte, hogy: „.....mivel az úrbérrendezés a megyére, s népére súlyos károsodás és felforgatás nélkül nem alkalmazható, az a kérésük: hadd dolgozhassanak ki tisztí hatalmukkal maguk, kik a helységek viszonyait a legjobban ismerik, a falvak fekvéséhez, adottságaihoz, s a nép helyzetéhez és sajátosságaihoz alkalmazott úrbáriumokat.”

A vármegye közgyűlése végre 1768 elején megtárgyalta az úrbárium bevezetéséről szóló helytartótanácsi leiratot és ennek értelmében kiküldte az illetékes járási szolgabírákat egy-egy esküdttel, hogy „a

falvakba kiszállva a nép anyanyelvén meghallgassák, s írásba foglaltatván, bíróval, jegyzővel aláírassák, a község pecsétjével ellátassák az úrbéri 9 kérdőpontra eskü alatt adandó válaszokat.” Jövetelükről a községeket előre értesítették. Ilyen értesítést kapott a dunakeszi bíró, Mogony Gergely is.

Amikor Magocsi Mihály szolgabíró és kísérete a faluba érkezett, az uradalmi vendéglőnél már várta a falu apraja-nagyja. A nagyterembe csak a férfiak mehettek be, az asszonynép és a gyermekek az udvaron maradtak. A szolgabíró elmondta jövetele célját, majd a bírót és a kiválasztott három öreget megeskette úgy, hogy a szoros eskü szövegének felolvasásakor külön, nyomatékosan figyelmeztette őket az eskü szentségére s a hamis vallomásból származó súlyos következményekre. Az eskü így hangzott:

„Én..... esküszöm az élő Istenre, tellyes Szent Háromságra, Atya, Fiú és Szent Lélek Istenre, Szeplőtelen Szűz Máriára és Istennek minden szemekre, hogy én félre tévén mindennemű félelmet, haragot, szeretetet, magam saját hasznát avagy kárát és akarmi kigondolható emberi tekintetet, mind azokra, amelyekre kérdendő leszek, igazán felelek, mind magam, mind más itt lakosoknak birtokán és akárminémű javait, kárait vagy fogyatkozásait ezen helységnek igazán megvallom és legkiesebbet is amennyire tudom el nem tagadok. Isten engem úgy segéllyen.”

Ezután egyenként felolvasta a kérdéseket, mindegyikhez megfelelő magyarázatot is fűzött, hogy a válaszadást minél könnyebbé tegye. A helybeliek válaszait a kérdések sorrendjében a szolgabíró írnoka jegyezte fel.

Ismerkedjünk meg az úrbéri 9 ponttal és a dunakeszi gazdák feleleteivel:

Első pont

Vagyon-é valamelly urbáriumok, s ha vagyon, minéműek és micsoda üdőtül fogva hozattatott bé?

Válasz:

Már 21 esztendeje, hogy a mostani mélt. uraság által beirattatunk. Az előtt Vattay famíliának jobbágyi valánk. Soha urbáriumunk nem volt, hanem mikor az mostani mélt. uraságh alá jutottunk, 1747-ik esztendőben ki adatott az contractussunk.

Második pont

Ahol penigh semmi urbáriumok ekkoráig nem voltak, contractus szerint-é, avagy bevett szokás és usus szerint az jobbágyi roboták tétettek?

És olytatin robotáknak pediglen ideje mioltátul fogvást kezdődött és vétetett bé? Nem de nem talán az mostani contractusok előtt más urbáriumok voltak, és azok micsodásnak voltak? És mikor kezdődött mostani robotolásnak módgya?

Válasz:

Midőn az mostani mélt. uraság alá jutottunk, akkor magunk rendelésével rendeltetett mostani adózássunk és jobbágyi köteleségünk.

Harmadik pont

Ahol semmi urbáriumok és contractusok nincsenek, az szokott és ususba vett jobbágyi adók miből állók, ezen föllyül mikor és mi móddal az olytatin szokásban vett robotok kezdődtek?

Válasz:

Mi nap számi és heti soros robottot nem teszünk, hanem annak megváltásával is 500 ft censust fizetünk. S azon felül culinárékat praestaltunk egyezésünk szerint, úgy mint vaját iczét nr. 64, tojást nr. 500, tyukot nr. 300, ludat nr. 12. Ezeknél egyebet semmit sem adunk.

Negyedik pont

Minden helségnek micsoda és minémő haszonvétele, úgy ellenben micsoda kárára szolgáló állapoti határának vannak?

Válasz:

Köz javunkat egyebet nem mondhatunk, hanem hogy az egész határunkat magunk bírjuk, az mélt. uraságunknak semmiféle oeconomiája sem lévén itten. De mivel magunk határában, kivált az marha tartással, nem subsistálhatnánk, mellettünk levő Alagh névű pusztáját (mellyet

az előtt idegenek bírtak árendában) azoktól el vette, és noha mások többet akartak volna irtette fizetni, nekünk 500 ft árendában engedte. Köz javunkra szolgál az is, hogy ezen pusztán lévő szőlőink terméséből csak hetedet praestálunk.

Fél esztendeig bírjuk a bor korcsmát, melynek jövedelmével köz szükségünket segétyük. És jóllehet 1747. esztendőbeli contractus szerint azon nekünk engedett fél esztendőben is az pálinka és sör korcsma minden hasznával edgyütt nekünk meg engettetett volt, ez előtt mindazonáltal 6 esztendővel azon pálinkának és sörnek hasznát az mélt uraság szedeti. Határunknak s azon pusztának pascuatiójából idegen marháktul vagyon kevés segedelmünk.

Csak ezek az beneficiumi a helységünknek. Fogyatkozása pedig, vagyis maleficiuma határunknak nagyobb részint a sovány homok. És hogy erdője nincsen se határunknak, se azon pusztának. Emellett helységünk ország útyában lévén, az vásárookra nagy falkákkal menő marháktul nagy károkat szenvedünk.

Ugy sem különben szüntelen transenna bennünket érvén, ez által terheltetünk. Ehez járull az is, hogy Duna mellett lakván, midőn nagy áradása vagyon a Dunának, kukoricza földeinkben, buza vetéseinkben a víz ki öntvén, érzékenyes károkat szenvedünk.

Ötödik pont

Hány és micsodás szántóföldeket és réteket egész ház helyes jobbágy bír; egy hold föld hány posonyi mérőre való, és a réteken maga ideiben sarjút kaszálni lehetett-é?

Válasz:

Lévén szántó földeink 2 részre föl osztva, az egyik vetőben egy egész helyes gazdának vagyon 5 hold földgye, kiben tsak őszit el vethet 12 p. mérőt, tavaszit pedig 8., másik vetőben egy egész helyes gazdának vagyon hasonlóképpen 5 szántó földgyei, kikben csak őszit el vethet 20 p. mérőt, tavaszi pedig, mivel sovány a föld, abban nem vetődik. Ezeken kívül gyalog embereknek is vannak 2 vetőre való földei, mindeniknek egy vetőben 5 darab, a kikbe bé vett 4 p. mérőt.

Vagyon határunkban minden gazdának káposztás és veteményes kerte, melybe az egész helyes bé vethetne 3/4 p. mérő gabonát. Hasonló nagyságú kender földje is vagyon minden egész helyes gazdának s a proportione fél helyesnek feléni.

Kukoricza földeink fölylebb irott szántó földeinken kívül nincsenek, hanem ha az egész helyes gazda 8 kila tavaszt el vett, fél helyes földje marad kukoricza alá, amellyben 1/4 p.mérő kukoriczát el vethet. Szé-rős kerte fél p. kila gabona alá való vagyon egy egész helyes gazdának, mellyekbül valamint a szántó földekbül 4 gyalognak vagyon annyi, mint az egész helyes gazdának. Rétünk Dunakeszi határban egy egész ház helyesnek egy szekér szénát terem, gyalognak is, kik marhával nem szolgálnak, háromnak hasonló réttye vagyon.

Ezen kívül az helység, plébánus és mester részére 21 szekér szénát közreten kaszálunk. Nem különben Alaghi pusztán is három szekér szénát egy egész helyes gazda kaszál. Eszerént a gyalog zsellér is , a ki forspontot szolgál, 3 szokot annyit kaszálni, mennyit egy ház helyes gazda. Sarjút határunkban nem kaszálunk, mivel soványsága miatt határunknak az fű késsőbbben nyölvén, maga üdejére meg nem terem. Alaghi pusztán azonban, a kinek jobb helett vagyon a réttye, az egész helyes egy szekérre valót azt is meg szokott kaszálni.

Hatodik pont

Egy-egy jobbágy által hány napi és minémő robot, mennyi számú vonyó marhával eddiglen az uraságnak tétetődött, és az menetelek az jö-vetelekkel az jobbágyoknak számláltatott-é az robotában, vagy sem ?

Válasz:

Más robottot nem teszünk, mivel contractusunk szerént csak censust fizetünk. Hanem olykor törtínik mélt. uraságnak csak parancsolattyából ugyan, hanem requisitiójából: ide való Dunáról fenyőszálat és márvány követ Gedellőre viszünk, mellyért a mélt. uraság mind magunk, mind pediglen plébános és mester számára fábul más határiban lévő erdeibül azon fáradságunkat meg szokta jutalmazni.

Hetedik pont

Az kilenezed eddighlen és micsoda időtül fogvást mikbül adatott és azon kilenczednek ki adása azon vármegyebéli más domíniumokban szokásban vagy-on-é? És miket még az jobbágy-ság más adó felben esztendőnkint maga földes uraságának adott, és felessen az adók és ajándékok az földes úr által akár kész pénzben, akár naturálékban mibül állók?

Válasz:

Dunakesz curiális hely lévén, csak hetedet ad minden némű akar bor, akar gabona termésébül. Más helyeken az vármegyében, kik nem curiálisok, tizedet és kilenczedet szoktak adni.

Az adó fizetésünket már fönt meg jelentettük. Ajándékot semmi némű titulus alatt nem attunk, nem is praetendáltatik tőlünk. Diaetális taxát vagy menyegzői s egyéb másut szokott ajándékot sem attunk ekoráig. Sőt dicsekednünk kellett mélt. uraságunkkal, hogy akármelly szükségeinkben és kivált termékeltenség üdejében gabonával, egy esztendőben ugyan pénzért, másszor pedig ingyen új fejében, minden interessen kívül avagy annak fejében teendő szolgálat nélkül segítettünk. Némellyek közülünk marhára való kész pénz és hitelben adott marhával segéttettek. Ugyan azon mélt. uraság maga költségén építetett számunkra templomot, most pedig olly parochiális házat is építet, kinek föl építésére mi soha elégségesnek nem lehetnénk.

Nyolcadik pont

Hány pusztá ház helyek vannak minden helységben, meny időtül fogvást, és mi okbül pusztultak el, és ki által bírattatnak?

Válasz:

Istennek hála, pusztá ház hely nincs helységünkben: urunk birodalma inkább megszaaporítot bennünket. Mert ha új jobbágy szál-lítatik, vagy a régieknek ha romlandó az háza és ujat akar vagy mór téglából, vagy vertt földbül építeni, annak a fa ingyen adatik és azon kívül 6 ft-al és 6 kila buzával segéttetik a mélt. uraságh által.

Kilencedik pont

Az jobbágyok szabadok-é, vagy örökösnek?

Válasz:

A régieknek maradéki örökössök vagyunk, de már azok is, kik ezen mélt. uraság alatt szaporottak örökössöknek tartatnak.

A válaszokat a falubeliek által értett nyelven, tehát magyarul kellett leírni. Miután az írnok befejezte munkáját, az elhangzott és leírt válaszokat a szolgabíró előlről végig újra felolvasta, majd a jelenlévők jóváhagyása után került sor az aláírásokra. A feljegyzéseket előbb a falu bírása, Mogony Gergely, majd a jegyző, Gulyás Mihály írta alá és pecsételte le a falu pecsétjével.

A dunakeszi gazdák vallomásaiból nagyon sok és érdekes ismeretet szerezhetünk a falu két évszázaddal ezelőtti életéről. Ezeket az ismereteket azonban – az akkori viszonyok jobb megértése érdekében – szükséges más forrásokból szerzett adatokkal is kiegészíteni. Történetünk idején Dunakeszi a gödöllői uradalom részeként gróf Grassalkovich Antal tulajdona. A földesúr személyétől jelentős mértékben függött a falu népének boldogulása, ezért fontos, hogy többet is megtudjunk róla.

Grassalkovich Antal (1694–1771) a XVIII. század neves személyisége, káprázatos életpályát futott be. Vagyontalan kisnemesi családból származott, apja tisztartóként dolgozott Beckón. Mint szegény diák, a nagyszombati jezsuitáknál tanult és jogi végzettséget szerzett. A kiváló képességű fiatalember gyorsan haladt előre a hivatali ranglétrán. 1716-ban kamarai ügyvéd, 1720-ban királyi jogügyigazgató, 1724-ben kamarai tanácsos, 1727-től a neoaquistica comissió fontos ügyeit intézi. Harminchét éves korában királyi személynök, majd 1748-tól a kamara elnöke. A kamarában rövid idő alatt rendet teremtett és a királyi bevételeket új pénzforrások kieszelésével jelentősen megnövelte. 1732-től báró, 1743-tól gróf, aradi és nógrádi főispán, a kor legnagyobb magyar kitüntetésének, a Szent István-rend nagykeresztjének tulajdonosa.

Kortársainak irigységét és az utókor bámulatát azonban nem is annyira közéleti pályafutása, hanem gyors és mesés meggazdagodása

váltotta ki. Személyes befolyásának kihasználásával, minden kínálkozó lehetőség megragadásával rövid idő alatt óriási földbirtokra tett szert. Hihetetlen szívóssággal és ügyességgel arra törekedett, hogy a megszerzett birtokok egyedüli tulajdonosa legyen és birtokai lehetőleg egymás mellett vagy közel egymáshoz feküdjenek. Huszonnégy évi szívós munkával teremtette meg a gödöllői uradalmat. 1747-ben már 12 községet és 25 pusztát birtokolt 135.000 hold területtel. Sződöt és Gödöt 1736-ban, Alag-pusztát 2872 magyar hold területtel 12.000 forintért 1746-ban, Dunakeszit 5729 magyar hold területtel 1747-ben vásárolta meg.

A gödöllői uradalom hét kerületi központjának egyike Dunakeszi volt, élén az ispánnal, aki a szombatonként Gödöllőn kapott utasítások szerint irányította a kerülethez tartozó birtokokon a munkát. Bár a falu a Rákóczi-szabadságharc idején lakatlanná vált, ebben az időben már jelentős népességgel rendelkezett. Az 1760-ban végzett összeírás idején 1-1 kovácsot, mészárosot és kocsmárosot, valamint 75 földműves adóköteles családfőt találtak itt. Az állatállomány is jelentős volt: 147 jármos ökör, 80 ló, 149 tehén, 34 gulyabeli marha, 353 fejős juh, 48 sertés és 16 köpű méh tartozott a gazdák tulajdonába. A falu határain belül a házak szétszórtnan helyezkedtek el, pedig valamikor, a török pusztítás előtti régi falu is út menti, egyutcás település volt, melyben a házak csak az út két oldalán épültek. A jobbágyok belső telkei, házhelyei a jelenlegi Fő út két oldalán, a mai rendelőintézetől a főváros felé eső területen sorakoztak. Az ezerezerkétszáz négyszögöl nagyságú telken állott az út mellett a jobbágyok szoba-pitvaros vagy a módosabbaknak két szoba-pitvaros, vertfalú vagy vályogból épített háza, beljebb az állatok karámjai, óljai, a csűr és itt volt a szérűskert is, ahol a learatott gabonát nyomtatták vagy csépelték. Később a családok létszámának szaporodása miatt szükségessé vált a telkek további felosztása, így egy-egy telek utcafrontján már több ház is épült, sőt a telkek hátsó, eddig szérűskertnek használt részére is építkeztek. Így alakulhatott ki a telkek végén egy-egy új utca. A házas zsellérek apró viskói a falu két

szélén, a mai Alsótabán és Felsőtabán területén álltak. A temető a mai vasútvonal mellett terült el és közelében állt az egykori templom is, mely a török uralom elején elpusztult. Az 1660-as években történt újbóli benépesülés során a lakosság a régi templom romjainak felhasználásával a mai Szent Mihály templom helyén épített egy meglehetősen szűk, kör alakú templomot, de néhány évtized múlva valószínűleg tűzvész következtében az is elpusztult.

A XVIII. század első felében a dunakesziek a mai temetődombon lévő Szent István kápolnát használták templomként, melyet az 1746. évi canonica visitáció említ először; de már akkor sem tudták, hogy ki és mikor építette. Ez a kisméretű, középtornyos, egyhajós, beépített oltárasztallal ellátott egyszerű falusi kápolna azonban egyre kevésbé tudott megfelelni a növekvő népesség igényének, ezért évtizedeken keresztül napirenden szerepelt a templomépítés, de az ehhez szükséges pénzzel a faluközösség nem rendelkezett. Csak az új földesúr, Grassalkovich Antal bőkezű támogatásával kezdődhetett meg az új templom építése a régi helyén. Alapkövét 1752. május 23-án tették le és 1756. szeptember 29-én szentelték fel Szent Mihály tiszteletére. Az új templom már nemcsak dunakeszi lakóinak biztosította az egyházi szertartásokhoz a megfelelő körülményeket, hanem a még templommal nem rendelkező szomszédos Palota község katolikus lakóinak is. Ugyancsak Grassalkovich gróf segítségével épül történetünk idején a katolikus plébánia is, mely aztán 1769-ben készül el. A templom és a plébánia építéséért rengeteget fáradozó Lieszkovszky János plébános ezt a napot már nem élte meg. A Dunakeszin töltött 21 évi lelkipásztorkodás után ugyanis 1769. április 4-én elhunyt. Koporsóját az új templom kriptájában helyezték el. Ebben az időben állt egy másik kis kápolna is a faluban, melyet a Pestis Szentek tiszteletére szenteltek és amelyet az 1746. évi, majd az 1754. évi canonica visitáció egyaránt megemlít, de valószínűleg hamarosan elpusztult és ma már a helyét sem ismerjük.

A falu szélén, a temetőkápolna közelében állt a község kovácsműhelye, melyet a fokozott tűzveszély miatt építettek a többi háztól kissé

távolabbra. Itt készült a paraszti gazdaságokhoz szükséges valamennyi szerszám és vasalkatrész. A faluközösség másik fontos gazdasági létesítményét, a vízimalmot a Duna partján, a révátkeléstől északra építették fel. A Duna medréből a mesterséges malomcsatornán keresztül vezették a vizet a malomkerékig, majd vissza a Dunába. Ennek a csatornának az emlékét őrzi nevében a Malomárok dűlő. A falu közepén, a dupla nagyságú uradalmi telken, az út mellett egy hosszú, nádfedeleles épület állt, az uradalmi vendéglő. Ez volt a falu egyetlen kőből épült háza. Itt volt a postakocsi járat lóváltó és pihenő helye is. Amikor a királynő, Mária Terézia 1751-ben látogatást tett az országban és a gödöllői kastélyban vendége volt Grassalkovich Antalnak, erre utaztában, augusztus 10-én egy rövid időre megpihent a dunakeszi vendégfogadóban. Ide jött elé Grassalkovich futára, hogy Gödöllőre kísérje. Ugyanebben az épületben volt a mészárszék is, melyet a földesúrral kötött egyezség alapján a község bérelt.

A mai piactér északi oldalán, egy alacsony, nádfedeleles házban működött a község első iskolája, ahol az iskolamester írni, olvasni, számolni tanította a gyerekeket. A tanító mentes volt a jobbágyterhek alól, a községtől kapta az iskola épületében lévő szolgálati lakását és egy darab földbirtokot. Meghatározott összegű évi fizetése mellett a szülőktől is kapott minden tanuló után néhány dinárt. A hat és kilenc éves korú gyermekek részére a tanév november 1-jén kezdődött és a következő év szeptember 20-ig tartott. A tanítás vásár- és ünnepnapokon, valamint kedden és csütörtökön is szünetelt. Az órák reggel fél nyolctól tízig, délután pedig fél kettőtől négyig tartottak, vagyis napi öt órát töltöttek a gyermekek az iskolában. A nyári mezei munkák idején, amikor a kisgyermekek munkájára is égető szükség volt a gazdaságban, csak vasárnap folyt a tanítás, pontosabban a télen tanultak ismétlése. A falvakban a jegyzői feladatokat is a tanító látta el, sőt ő volt a kántor is. Kivételes esetben, amikor a plébános távol volt, az újszülöttek keresztelése is a tanító feladata volt. Dunakeszin mindezen feladatok a már említett Gulyás Mihály vállalt terhelték.

A plébánia felépítése előtt a plébános valamelyik módosabb gazda házában lakott. Megélhetését az úgynevezett stólapénzek és a lakosság termésben és munkavégzésben nyújtott szolgáltatásai biztosították. Egy egész telkes jobbágy birtokának megfelelő nagyságú szántóföld, rét és káposztáskert (az úgynevezett községi papi földek) használata is megillette. A bírót – aki természetesen mindig a saját házában lakott – a falu módosabb gazdái közül választotta a lakosság egy éves időtartamra. Hivatali ideje november 1-jén, a katonai év kezdetén kezdődött. Azért akkor, mert a falut terhelő katonai adók, az ún. porciók elszámolása e szerint az időbeosztás szerint történt. A bíró az ugyancsak egy évre választott törvénybíróval és az esküdtekkel együtt intézte az ügyeket. A bíró dolga volt a rendeletek kihirdetése, végrehajtása, az adó kivetése, behajtása, a falu jövedelmeinek kezelése, a földek kiosztása, a falu határainak őrzése, a határjelek megújítása stb. Bíraskodási jogkörébe a kisebb kártételek, tolvajlások, civódások, duhajkodás, dohányzás, ünneprontás, templomkerülés, káromkodás, nyelveskedés, árdrágítás tartoztak és ezekért 1 forintig terjedő pénzbírságot szabhatott ki. A bírói hatalom jelképe a pálca volt, háza előtt pedig a kaloda díszelgett.

A község határa ebben az időben 5729 magyar hold kiterjedésű volt, de ebből csak mintegy ezer hold volt a földművelésre alkalmas. Az egész határ a dunakeszi jobbágyok és zsellérek használatában állt, mert itt nem volt a földesúrnak majorsági földje. Mivel a határban csak kevés és silány minőségű legelő volt, a község a szomszédos Alag-pusztát bérelte a földesúrtól évi 500 forint árenda ellenében. Az alagi dombon a földesúr engedélyével szőlőt is telepítettek, melyen 1760-ban már 146 akó bor termett. A művelésre alkalmas földeket két részre, más szóval vetőre vagy nyomásra osztva használták. Az egyik részét, az ott lévő összes táblát és parcellát bevetették, ugyanakkor a másik részben fekvő dűlők parlagon maradtak. A következő évben a parlagon hagyott részt szántották és vetették és a másik pihent. Az éppen parlagon heverő határrészen legeltették a község szarvasmarha-, sertés- és juhállományát. Nem tartoztak ebbe a művelési kényszerbe a káposztás- és a kenderföldek. Egy egész helyes

gazdának kb. 400 n.öl nagyságú káposztásföldje és hasonló nagyságú kenderföldje volt. 1760-ban a dunakeszieknek összesen 1727 mérő kenyérgabonája, 415 mérő árpája és 573 mérő zabja termett. Erdő a község határában nem volt – az akácfák és eperfák telepítését néhány év múlva Mária Terézia rendeletére kezdték meg – ezért a tűzifát és az építkezésekhez szükséges faanyagot a földesúr máshol lévő erdeiből kapták, és azért külön szekérfuvarozással tartoztak.

A falutól délre, csaknem a palotai határig egy mocsaras, náddal benőtt nagykiterjedésű víz, a Falusi-tó terült el, tele víziszárnnyassal, és még nádi farkas is előfordult benne. Ez valamikor a Duna egyik mellékága volt, de elmocsarasodott. A nádast a községbeliek aratták, és főleg házépítéseknel hasznosították. A falu körül lévő, mezőgazdasági művelésre alkalmas földet fekvés, minőség és távolság szerint dűlőkre, ezeken belül pedig az igényeknek megfelelő számú parcellára tagolták, és évente újra kiosztották. A kiosztás nyílhúzással történt. Az egy-egy jobbágnak jutó föld mennyisége az anyagi erőttől, elsősorban az igásökrök számától függött. Az évenkénti újraelosztáskor az igénylők helyzetében beállott változásokat is figyelembe lehetett venni, biztosítva ezzel azt is, hogy mindenki annyi földet kapjon, amennyit biztosan meg tud művelni. A falut terhelő szolgáltatásokat is ennek arányában kellett a jobbágyoknak viselni. A földesúrral 1747-ben megkötött egyezség szerint a jobbágyi szolgáltatások ellenértékét egy összegben fizette a falu. Ez a fejlődő falu számára előnyös volt, hiszen a növekvő lakosságszám és a gyarapodó gazdaság mellett is évente ugyanannyit kellett fizetni.

1768. február végétől május elejéig tartott, míg a szolgabírák esküdtjeikkel faluról-falura járva az egész megyében elkészültek a vallomások meghallgatásával és írásba foglalásával. Ezután ült össze a községek osztályozásának elvégzésére, a telki állomány megállapítására és a megye külön Urbáriumának megszerkesztésére kirendelt megyei bizottság. Az osztályozást az egyes helységek fekvésének, talajának, előnyös és hátrányos adottságainak mérlegelése és összehasonlítása alapján kellett kidolgozni. Hosszas vita után, 1768 októberében a helytartótanács

a megyének azt a javaslatát fogadta el, amelyben Pest megye községeit négy osztályba sorolták. Dunakeszi – természeti és gazdasági adottságai közepesnek minősülve – a harmadik osztályba került. A telki állományt, azaz a belső telek, a szántóföld és a rét nagyságát az egyes osztályokban különböző mértékben állapították meg. A kiadott királyi utasítás szerint: a telki állományba annyi föld tartozzék, amennyit a jó lelkiismeret szükségesnek ítél ahhoz, hogy abból a jobbágy minden körülmények között eltarthassa magát s háza népét és hordozhassa földesúri meg közterheit.

Egy egész jobbágytelekhez 2 pozsonyi mérő gabona alá való belső telek (házhely, udvar, veteményes és szérűs kert), 16-40 hold nagyságú szántóföld és 6-22 kaszás rét tartozhatott. A belső telek nagyságát tehát pozsonyi mérőben, a szántóét holdban, a rétét pedig kaszásban határozták meg, megszabva egyúttal azt is, hogy a hold nagysága 2 pozsonyi mérő, illetve a föld minőségétől függően 1100, 1200 vagy 1300 négyszögöl legyen.

A bizottság május 11-én látott munkához Szvetics Jakab főispáni adminisztrátor elnöklétével és június 15-én, a vármegyei közgyűlésen már a kész anyagot terjesztette elő. Azt a megye elfogadta és az úrbéri kérdőpontokra adott válaszokkal együtt rögtön felterjesztette a helytartótanácsához. A helytartótanács azonban nem értett egyet a megye által kidolgozott Urbárium-tervezettel és azt javasolta a királynőnek, hogy Pest megyében is a másutt már végrehajtott Urbárium alkalmazását rendelje el. A királynő ezek után úgy döntött, hogy a központilag kidolgozott Urbárium vonatkozik Pest megyére is és megváltoztatta a megye javaslatát a teleknagyság kérdésében is.

Az egész jobbágytelek nagyságát végül is az Urbárium a következőképpen szabta meg Pest megyében: a belső telek 1 magyar hold, a szántóföld – aszerint, hogy a községet az adottságainak mérlegelése alapján I, II, III, vagy IV. osztályba sorolták – 24, 26, 28, illetőleg 30 hold, a rét – aszerint, hogy sarjút mindig, ritkán vagy sohasem kaszálhattak rajta – 8, 10, illetőleg 12 kaszás. Míg más vármegyében a belső

telek nagysága a telekhányadnak megfelelően (féltelkes, negyedtelkes, nyolcadtelkes) egy hold töredéke is lehetett, Pest megyében minden jobbágnak egy holdas belső telek járt. Ennek az volt az oka, hogy a kiterjedt állattartás miatt itt nagyobb belső területre volt a gazdálkodáshoz szükség.

Miután Dunakeszi a III. minőségi osztályba tartozott, így az egész telkes jobbágnak 28 hold szántóföld, és mivel a község határában sarjút egyáltalán nem lehetett kaszálni, 12 kaszás rét járt. A község részére így kiszámított teleknagyságot vezették be ezután a helytartótanács által kiküldött nyomtatott Urbárium megfelelő, üresen hagyott helyére.

Az Urbárium kilenc fejezetben az egész országra egységesen szabályozta a földesúr és a jobbágy viszonyát.

Az egyes fejezetek címei a következők voltak:

ELSŐ PUNCTOM:	Jobbágy Ház-Helynek Mivoltáról.
MÁSODIK PUNCTOM:	A Jobbágyoknak Haszon-Vételeiről.
HARMADIK PUNCTOM:	A Jobbágyoknak Szolgálatiról, vagy-is Robotyokról.
NEGYEDIK PUNCTOM:	Az Jobbágnak Adozásiról.
ÖTÖDIK PUNCTOM:	Az Kilenczedről, és Hegy-Vámról.
HATODIK PUNCTOM:	Az földes Urnak Jussairól, és tulajdon Jövedelméről.
HETEDIK PUNCTOM:	Minden el-tiltatott, s-ennek utánna el-távoztatandó Rendkívül való Tselekedetekről, és Szokásokról.
NYOLCZADIK PUNCTOM:	Az Jobbágyoknak el-tiltatott állapotoról, és azok-érónt rendeltt Büntetésekről.
KILENCZEDIK PUNCTOM:	Azokról, mellyek az belső Rend tartást illetik.

Az általános utasítás szerint a következő feladat volt a jobbágyok használatában lévő föld felmérése és az adott községre vonatkozó teleknagyság alapulvételével a telkek meghatározása egésznek, félnek stb. E feladat végrehajtására a vármegye közgyűlése 1768. december

19-i ülésén járásonként 3-3 kiküldött-párt jelölt ki és meghagyta nekik, hogy az ünnepek után a helyszínen azonnal fogjanak munkához. Érkezésükről előzetesen értesítsék a földesurat, illetve embereit, mert az összeírásnál és felmérésnél feltétlenül ott kell lenniük. Dunakeszi község Urbárium a központilag kinyomtatott szöveg felhasználásával és az utasítások figyelembevételével végül is 1770. február 5-én készült el, melyet a faluba újra kiszállt szolgabíró és az esküdt az egész falu lakossága előtt végig felolvasott, megmagyarázott és aláírásával, bélyegzőjével hitelesített. Ezután az uradalmi inspektor jelenlétében a vének és a bíró esküvel megerősített vallomása alapján kidolgozták a személyre szóló úrbéres illetőséget és bevezették az Urbáriumhoz csatolt Urbéri Tabellába. A Tabella egyenként felsorolta a község jobbágyságait telki állományukkal és földesúri szolgáltatásaikkal együtt. Az uradalmat pedig felszólították, hogy az Urbéri Tabellába foglaltaknak megfelelően mérnöki munkával minél előbb mérje ki a jobbágyságok telkeit. A községben összesen huszonhárom és fél jobbágytelket alakítottak ki. Az Urbéri Tabellába 11 egéztelkes, 25 féltelkes jobbágy és 58 házas zsellér, összesen tehát 94 úrbéres család neve került. A zsellérek száma azért lett ilyen magas (az 1760. évi adóösszeírásnál még csak 7 volt), mert a nyolcadteleknél kisebb földön szántó, kaszáló jobbágyot a zsellérek közé sorolták.

Ismerkedjünk meg a jobbágyság névsorával, hiszen szinte valamennyiük leszármazottai mai is itt élnek közöttünk:

Egész helyes jobbágyságok:

Kürti György, László István, Dávid János, Vörös Mihály, Száraz Mátyás, Budai András, Sziráki János, Bellók Mátyás, Mogony Ferenc, Szécsényi Pál, Ilovai János.

Fél helyes jobbágyságok:

Nagy Péter, Vörös István, Kuruc István, Tarsai János, Blaskovics József, Hajmási József, öreg Juhász István, fiatal Juhász István, Szabó György, Maczasek András, Bojsza János, Mogony Gergely, Molnár János, Turai Pál, Tóth Márton, Batyik János, Nagy József, Száraz János,

Dinnyés István, Kenyeres Mihály, Lengyel István, Legéndi Mátyás, Pintér Mihály, Hubina Mihály, Tóth Mihály.

Az Urbárium szerint az egész telkes jobbágy úrbéri illetősége Dunakeszin 2 pozsonyi mérőre való (1 hold) belső telekből, 28 hold szántóföldből és 12 kaszás vagy embervágó rétből tevődött össze. A falu határában azonban nem állt rendelkezésre e szükséges nagyságú rét, ezért az Urbáriumban foglaltaknak megfelelően a rét egy részét is szántóföldben kapták meg a jobbágyok. Ez még kedvező is volt, hiszen a hiányzó rét pótlásaként kapott szántóföld terméséből nem kellett a földesúr részére hetedet fizetni. Egy egész telkes jobbágy így végül is 38 és fél hold szántóföldet és másfél kaszáló rétet kapott. Szolgáltatásai a következőképpen alakultak: köteles volt évenként 52 nap marhás robotot teljesíteni, azaz napkeltétől napnyugtáig négy marhával, a saját szekerekkel, boronájával és ekéjével dolgozni az uraságnak. A marhás robot helyett 104 nap kézi (gyalog) szolgálatra volt köteles. A föld minden terméséből hetedet „*in natura*”, azaz természetben volt köteles beszolgáltatni az uradalmi raktárba. Adófizetési kötelezettsége pénzben évente 1 forint, természetben kenderből 6 fonás, 1 itce kifőzött vaj, 2 kappan, 2 csirke és 12 tojás. A töredéktelken gazdálkodónak telke arányában kellett viselnie ezeket a terheket. A házas zsellér egy forint bért fizetett és 18 napi kézi robottal tartozott. A házatlan zsellér bért nem fizetett, de kézi robottal ő is tartozott, mégpedig évente 12 nappal.

Az itt ismertetett legfontosabb pontokon kívül az Urbárium az úrbéres viszony számos egyéb mozzanatára, az italmérési jogra, a malomjogra, a pálinkafőzésre, a hegyvámra, a vadászatra, a hosszú fuvarra stb. is kiterjedt. A lényegen azonban nem változtatott: a jobbágytelek tulajdonjoga a földesúré maradt, a jobbágyot pedig csak a föld használatára illette meg, ami egyben kötelessége is volt. Mert ha nem viselte kellően gondját a földjének, művelését elhanyagolta vagy úrbéri tartozásait nem fizette meg, a földesúrnak joga volt megfosztani jobbágyát az általa használt földtől és az egy másik, arra érdemesebb jobbágynak

vagy zsellérnek használatra átadni. A jobbágyság csak ingóságával rendelkezhetett szabadon.

Az úrbéri rendelet lehetővé tette, hogy a földesúr és a község a központi kiadott Urbárium rendelkezéseitől eltérő szerződést kössön. Ezzel a joggal élve újította meg Dunakeszi a régi szerződését 1768 őszén a földesúrral. E szerint a község továbbra is használhatta az egész határt és a mészárszéket és ezért évente egy összegben 500 forint árendát fizetett. A robot alól mentesültek, de segítséget kellett adniuk a rév működtetéséhez és szekereket az italok szállításához az uradalom vendéglőjébe. Fizették továbbá az addigi culinárakat (vaját, tojást, tyúkot, ludat).

Szómutató

akó: 50–60 liter között

árenda: bérlet, bérösszeg

árendál: bérbe vesz

bevett szokás: a településen kialakult íratlan szabályok összessége
canonica visitatio: egyházlátogatás, a püspök rendszeres látogatása az egyházmegye plébániáin

cenzus: a jobbágyság pénzübeli földesúri tartozása

contractus: szerződés, a földesúr és a jobbágyság viszonyát magállapodás alapján szabályozó irat

curialis hely: olyan község, amelynek lakosai nem jobbágytelkekre, hanem nemesi földekre telepedtek. Mentések az egyházi tized alól, ezért a földesúrnak nem kilencedet, hanem hetedet fizetnek.

culináré: konyhárávaló, eredetileg a jobbágyság jószántából nyújtott, idővel teherként állandósult természetbeni szolgáltatása

dénár: a forint századrésze

dietális taxa: országgyűlési taksa. A jobbágyság hozzájárulása az országgyűlésen résztvevő földesúr költségeihez.

dominium: uradalom

egész házhelyes: belső telekből, szántóföldből és rétből álló teljes telki állományt birtokló jobbágyság

forspont: előfogat. A vármegyének vagy a földesúrnak végzett szállítás, fuvarozás.

gyalog: zsellér

házas zsellér: belső telekkel és házzal rendelkező, de külső szántókat nem használó, igaerővel nem rendelkező úrbéres

házatlan zsellér: mások házában lakó, saját házhellyel nem rendelkező úrbéres

icze: icce, főleg bormérték, 0,8 liter, 2 meszely

inspector: uradalmi főtiszt

interes: kamat

ispán: főleg a robot és egyéb földesúri járandóság behajtásáért felelős alkalmazott

kaszás rét: egy ember által, egy nap alatt lekaszált rét nagysága (kb. 800–1200 n. öl)

kila: 2 pozsonyi mérő

kilenced: a földesúr által 1351-től kötelezően szedett természetbeni jobbágyszolgáltatás. Miután a termés tizedét az egyháznak kellett beszolgáltatni, a földesúr része a kilencedik tized volt.

korcsmáltatás: az italmérés joga. A jobbágyoknak joguk volt az italméréshez. Szent Mihály naptól újévig vagy Szent György napig, attól függően, hogy volt-e szőlőhegy a község határában vagy sem.

krajcár: váltópénz, 1 forint = 60 krajcár = 100 dénár

mester: tanító

mór téglá: vályog

naturálé: természetbeni járandóság

neoquistica comissió: újszerzeményi bizottság. Bécsi udvari bizottság, mely a töröktől felszabadított területek birtokviszonyait rendezte.

n.r.: szám szerint

oeconómia: gazdaság

örökös jobbágy: akik már legalább 32 éven át ugyanannak a földesúrnak vagy leszármazottjainak szolgáltak

parochiális ház: plébánia

pascuatió: legeltetés
pozsonyi mérő: kb. 62,5 liter = 53,3 kg. Egy magyar hold bevetéséhez 2 pozsonyi mérő búza kellett.
praestál: szolgáltat, teljesít
praetendál: követel
proportione: arányosan
requisitió: megkeresés
robot: a jobbágy kötelező ingyenes munkája a földesúr részére
subsistál: megél
tabella: táblázat
titulus: jogcím, ürügy
transenna: átvonuló katonaság. Szekerezés, ellátás jár vele.
urbárium: a jobbágyok birtokállományát és szolgáltatásait meghatározó oklevél
úrbér: a földesúrnak járó jobbágyi szolgáltatások
usus: szokásjog
vető: nyomás
vonó marha: ökör

Megjegyzés

Erdész Mihály köztisztviselői és jogi munkája mellett foglalkozott helyismerettel. 1979-től titkára volt a Dunakeszi Baráti Körnek, majd alapítója és titkára lett az 1989-ben alakult Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesületnek is. Kutatási eredményeit rendszeresen közölte a helyi lapokban, nagyobb lélegzetű írásaival sikeresen vett részt pályázatokon. Fenti munkáját 1997-ben, Dunakeszi várossá avatásának húszéves évfordulójára kiírt helytörténeti pályázatra készítette el, és kategóriájában az első helyet érte el vele. Az írás egy évvel később megjelent nyomtatásban is a Városi Könyvtár által kiadott Lapok Dunakeszi múltjából című kötetben. A tanulmány napjainkban is megállja a helyét, és bizvást mondhatjuk, hogy a feudális Dunakeszi történetéről szóló eddigi legátfogóbb és legsikerültebb munka.

Szép Mihály: A nagy árvívről

Örök emlékezet okául 1837/38 évben november közepén kezdett jól fagyogatni és reá a hó esdegélni, mely sűrűn és gyakran esett ezután, mellette pedig fagyogált is. December végével lágyra fordult az idő, és esetetett, melyre a Duna megáradt és kiöntött. Kalocsa körül már több falukban sok házat ledöntött. Dunakeszi határon alul az országutat annyi jéggel és úgy megrakta, hogy sokáig nem lehetett arra járni, hanem a partokon keresztül vagy Fóthnak kellett Palotára és Pestre járni. Aztán ismét megfagyott, 18 grádiusi hideg volt, a hó pedig nagyon gyakran és mindig sűrűn esett.

A Duna január 8-án beállott és – mondom – oly gyakran és annyi hó esett, hogy soha senki oly sok és annyi hóra nem emlékezett. Egyik helységről a másikba világért sem lehetett menni, hanem mindegyik helységnek a másik határáig – ezt pedig nem egyszer, hanem többször is – a havat az útból el kellett hányni. Az ily sok hó, víz és meghízott jég, mely Dunakeszin március 13-án indult meg, nagy vízáradást és veszedelmet okozott, mutatja Pest, Buda nagyobb részt, Esztergomnak és egyéb dunamelléki helységnek csaknem egészen a házak összeroskadása által való elpusztulása.

Bizonyos, hogy valóságos és nyilvánvaló ostora volt ez az Úr Istennek, főleg a fővárosok elfajultsága miatt másoknak is intésére és példájára.

Itt még azt jegyzem meg, hogy az alsó kertben a méhesen felül két öl messzeségre volt a víz, az alsó kereszt is vízben volt, onnét a lapányon lecsapott a nádason és a Káposztás Megyeri réten, mely térség egy egész tengert képzett és még ott is a Konyha kertész, a Csósz és a Bérések házat fundamentomostól elmosta. Akkor ismét Fóthnak kellett Palotára és Pestre járni, de arra is igen rossz volt az út. Fóth és Palota között tudniillik nagy sarak és vizek voltak.

Megjegyzés

Szép Mihály 1824-től 1842-ig volt a Szent Mihály templom plébánosa. A Historia Domusban tett bejegyzése arról az árvívről szól, amelyet leginkább a nagy pesti árvíz-ként emleget az utókor. A katasztrófa közvetlen kiváltója az volt, hogy 1838. március 13-án hajnalban az enyhülés miatt átszakadt az a jégzár, amely a korábbi hetekben felduzzasztotta Pest fölött a Duna vizét, amely így egyszerre zúdult a városra. A jeges ár következtében éjjélre már embermagasságban állt a víz a fővárosban, amitől Pesten 2000, Budán mintegy 500 ház dőlt össze. Többen csónakokon mentették a házakban rekedt vagy a vízbe esett embereket, közülük kiemelkedett Wesselényi Miklós báró, az „*árvízi hajós*”. Dunakeszin a lakóházakban viszonylag kevés kárt tett a víz, de a földeket (Parlag, Nádas) és több gazdasági épületet elmosott.

Vass Gyula:

Az első magyar vasútvonal születése

Gazdasági életünknek és közlekedésünknek ma már nélkülözhetetlen eszközét, a vasutat egy évszázada létesítette a dolgozó nép. Hazánk közgazdaságának lüktető ereje már az 1836-37. évi országgyűléssel törvényt hozott, hogy vasutat kell építeni. A magyar gazdasági élet nem is késlekedett a megvalósítással. Három év alatt a Helytartó Tanácstól három vasútvonal építési engedélye érkezett meg. A Duna jobb-partján Bécstől-Győrig vezető vonalra már 1836. évben. A Duna bal partján Pozsonytól Pestig 1837. évben, Budapest–Debrecen vonalra pedig 1838. évben. A három engedélyezés helyett egy negyedik terv valósult meg. Budapest–Vác vonala került elsőnek megvalósításra. A rendek 1840. évben a Pest–Vác építése mellett döntöttek, amely öt év alatt készült el és 1846. év július 15-én országos ünnepséggel megnyílt a forgalom számára. Az első magyar vasút 100 éves évfordulója alkalmából a sajtó felelevenítette annak történetét. Ezzel kapcsolatban egy évszázad távlatából érdemes visszapillantani ennek a munkának a körülményeire, feltárni egy hűséges krónikás feljegyzéseit, az akkori dolgozók életviszonyait és megismerni annak a kornak felfogását az egyszerű nép gondolkodásának tükrében.

A Pest–Vác legnagyobb községének papja örökölte meg a Canonika vizitációjában ennek a vasútépítésnek az érdekes momentumait. Holló Mihály lelkész valósággal szociográfiai remekműben mutatja be mint közvetlen szemlélő ennek a hatalmas munkának a tájra, népre és a mindennapi életre való hatását. Az eredeti naplójegyzetekből, egy igazi népi írónak friss szeme, biztos ítélete, s a néppel együtt élő lelkipásztornak szíve rajzolódik az olvasó elé. Tanulságos ennek a bölcs és messzelátó plébánosnak a megállapításait fontolóra venni. Valósággal munkára-harcra kész mozgalmat ígezett a dolgozó népben az a hír, hogy

Pesttől–Vácig húzódó vasútépítésre munkásokat toboroznak. Krónikásunk ezt így vázolja a dunakeszi plébánia Historia Domusa 1844. évi kötetében.

A mezei munka végeztével, a szüret után megjelent a Vármegye és az uradalmak részéről egy küldöttség a vasút tárgyában. A dunakeszi határ felmérését végezték az építendő vasút ügyében, abban az édes reményben élván, miként az a Hont Édenné varázsolja. Egy igen kellemetes ősz következett a munka kezdetére. Hogy országszerte elterjedvén a jó kereset híre, özönlött a nép helységünk határába. Messze tájakról: Szeged, Hatvan, Gömör és Hont-ról jöttek ide dolgozni. Gazdaságtörténetünk megemlíti a magyar vasútépítés elindulásából, hogy abban az időben magyar vasútépítő mérnökök, technikusok még alig voltak. Hazánk nagyjain Kossuth, Széchenyi előrelátásán, buzgóságán túl szakemberek hiányában a vasútépítés ügyét jogászok és pénzemberek szorgalmazták külföldi mérnökök, szakemberek bevonásával. Ennek valóságát erősíti meg Holló Mihály plébános. Kezdetben a külföldi mérnökök nem lévén hazánknak olcsó élelmezéséhez szokva, a bajor tarifa és Würtenberg-i bérek szerint fizették a munkásokat. Így helységem népe mint első dúsan részesült az új húszasokban, úgy annyira, hogy egy jó szorgalmas, iparkodó munkás téli rövid napon három váló forintot, sőt néha többet is keresett egy ásóval! A vasútépítésnek hatalmas munkáját egész télen folytathatták, mert rendkívül kedvező, enyhe volt a tél. Számunkra csaknem hihetetlen, amit krónikásunk erről az 1844. évi télről feljegyez: *„A legszebb őszi napokat élveztük úgy annyira, hogy még Karácsony napján is a lányok egy ingben, minden melegebb ruha nélkül jöttek a templomba, a gyerekek pedig mezítuláb játszadoztak az utcán.”* Természetesen a vasútvonal alapépítményének elkészítése alapos és tervszerű mérnöki munkát igényel. Egy 38 km hosszú vonalon a területnek megkötése, a szintkülönbségek fokozatos áthidalása, a vaspálya lefektetése csak a helyi adottságok megváltoztatásával volt lehetséges. Ez a körülmény adhatta tollára a község aggodalmaskodó megjegyzését. *„Anyagi haszon vajon lesz e ennek a népnek a vasútból?”*

Jelenleg csak az van meg, hogy határát, amely egészen homokos feltúrták. A szelet, amely itt rendszerint sokszor erős, ezáltal egészen felszabadították. A lakosság eddig némiképp győzte trágájával elfojtani, jármos marhákat tartván tudva javítani homokos földjét.” Még Deák Ferenc sem látta a vasút nagy hasznát a nemzet életében. Abban az időben hihetetlen olcsó volt a szekérfuvar. Az egész országot bejárták ökrös szekérrel fuvarozás címén, nem látták a jelentőségét, átformáló erejét a közlekedés tökéletesítésének, ami Dunakeszin is bekövetkezett.

A mezőgazdasági élet átalakulása nem teremtett meg még az évi szükséglet sem. Elhanyagolták a földet a jó kereset érdekében. A vasútépítésben igen sok különböző vidékről jött ember vett részt. Sok pénzt kerestek, amit minden szombaton fizettek ki. A jó keresetnek azután jelentkeztek a következményei, erkölcsi és anyagi károk is. Volt, aki pazarlóvá vált, de voltak, akik takarékosan életek és szépen gyarapodtak. Különbféle levitézlett ex urak is eljöttek, részt vettek az építési munkában. Frakkban, magas kalapban, de mezítláb tolták a homokos taligát.

Megjegyzés

Az írás szerzője, Vass Gyula 1945-től 1955-ig volt a Szent Imre templom, majd 1956-tól 1971-ig a Szent Mihály templom plébánosa. Fenti írását a Pest–Vác vasútvonal építésének 100 éves évfordulóján írta, nagyrészt Holló Mihálynak, a korabeli plébánosnak a feljegyzései alapján. A vasútépítés nagy lehetőség volt a falu lakóinak, akik valóban németországi bért kaptak kubikosmunkájukért, amely jobb megélhetést jelentett, mint a föld. Emiatt sokan parlagon hagyták gazdaságukat, ami feszültségekhez vezetett a falu közösségében. A hirtelen házhoz állt pénzzel sem bánt mindenki megfelelően, nem tett belőle félre más időkre, hanem egyszerűen elmulatta. Emiatt és az építkezés idején idesereglett számtalan idegen miatt ír Holló plébános olyan aggodalmaskodó hangvételben.

Korabeli újságcikkek az első magyar vasútvonalról

Budapesti Híradó 1845. nov. 13. 28. sz.

Múlt hétfőn ritka ünnepély ment véghez fővárosunkban, mely egyzersmind biztosító zálogául szolgálhat arra, hogy valahára már csakugyan a cselekvés terén mozogni fogunk. Hirdetve volt tudni illik, hogy tíz órakor a központi vasúton első ünnepélyes kirándulás fog történni Palotáig, s ennek hallatára már nyolc órakor ezer meg ezer ember foglalá el az indulási pont környékét. Tizenegyedfél óra tájban tarczok dörgése nádorunk ő fenségék közelítését jelenté, ki a koronaőr ő exc. által ünnepélyesen fogadtatván, azonnal elfoglalni méltóztatott helyét a pompás társalgái szoba gyanánt feldíszített kocsiban, 's az egész fogat, mely összesen hét kocsiból állott, mellyek mindegyikében mintegy szóval ötven meghívott vendég ült, harsogó zene közt tova repült, „Buda” és „Pest” virágfüzérékkel felcsinosított mozdonyok által vontatva, 's az egy mértföldnyi tért tizennégy percz alatt haladá meg. Palotánál katonai zeneszó, 's a körül lakó falusiak ezreinek harsogó éljenzései fogadták az érkezőket. Nádorunk ő felsége és kísértői számára a vasút két oldalán két pompás sátor vala fölállítva, 's ezek és az őrtanyák meg szemlélése némi időtöltésül szolgáltak, miután a sátorban nagy számmal látható, de terítetlen asztalok, a nem reggelizhetés kénytelenségét, sok étvágyat érező gyomorral elég szomorúan érezteték. Meg lőn eként hiúsítva azon közbeszéd, hogy a magyar mindig vendégeskedik ünnepélyes alkalmakkor, mert a magyar rendszerint vendégeltetik ilyenkor, reggelizni azonban illy esetekben sem szokott, mert hol nincs ott ne keress. A visszakocsikázás egy órai várakozás után délben kellő gyorsasággal ment véghez. A vasút körüli cselédség magyar egyenruhája igen jó hatású vala, áll pedig zöld atila 's nadrágból, és széles karamu kalapból, melly mellé nemzeti színű forgó van tűzve. Magyarul azonban még nem beszél

valamennyi, de reményljük, hogy idővel majd ez is megijő. Szabad addig is örülnünk azon frigynek, melly itt keletiségünk és a nyugati polgárosodás között, egy állandó és szilárd anyag, a vasnak alapján kötöttet. Adja Isten, hogy állandó és szilárd legyen, mint maga az alap!

Jelenkor 1846. 57. szám. 338. lap.

Magyar középponti vasút.

Folyó hó 15-én nagy napot éltünk. Az annyi vajúdás közt végre elkészült pest–váczi vonal nyitattott meg díszes ünnepéellyel. Délután 4 órakor érkezett az indóház csarnokába nádorunk fenséges családjával, 's néhány percz után a két mozgonygéppel (Buda és Pest) ellátott kocsivonat mintegy harmadfél száz meghívottal útnak indult. A váczi út fasorozata, az udvar előcsarnoka 's a' töltés melletti völgy tömve volt nézőkkel, a' nép tarka hulláma emelé a' jelenet külső nagyságát, de a' részvéthiány a' szemlélők hideg némasága nem kölcsönzött e' nagyszerű vállalatnak vagy – helyesebben mondva – ünnepélynek életet. Mi vártuk, hogy a' pillanatot, miért annyi vágy, annyi óhajítás sóvárgásnak, mihez olly nyereséges jövő kapcsolódik, most – midőn az idő élveznünk engedé, az öröm 's a' remények teljesülése fölötti tudat olly hangon üdvözlendi, melly túlterjed a' hegyeken 's túl a' rónák végtelenén! Csalódtunk. A' katlan tüzelt, a' kémény sűrű gomolyokban emelé a' barna füstoszlopot, a' gőzösnek kellemetlen sipolása átsüvölté a' tért, mellyet embertömeg lepett 's mellyen túl egy nagy város ifjúsága teljes erejében szemlélte az ünnepet; a kerekék forogni 's vele az egész kocsifüzér indulni kezdett olly kebelvidító méltósággal, minőt az egész és mesterség e' magasztos találványa csak előidézhet; a' kocsik nyitott ablakából, barát, rokon, kedves, férj, polgár, hazafi, méltóság 's tekintély inte rövid időre bucsuzót az apránként elmaradozókhhoz, de a' nép e' tömeg, melly a' leggyermekesebb jelenetet, a' legidétlenebb mutatóványt is tetszésének, vagy bámulatának olly lármás zajával szokta fogadni, hideg maradt és érzéketlen, mint a' művész vésűje emberi szép alakot adott ugyan, de belé érzést nem

teremthete. E' jelenet fölött sokat gondokodánk, szeretnők vala azt fogalomhiánynak, vagy kedélytelenségnek, vagy bárminek másnak tulajdonítani, csak nem annak, hogy e' vállalat a' nemzet sympathiáját ne bírja, s' pedig hátha még is így van a' részvényekkel erőtetett nyereszkedés s' üzérkedő játék, az igazgatóságnak a' munkás osztályali bánásmódja, a' nemzetiségnek olly hideg méltatása, a' főhivatalnak külföldre lett szállásoztatása törvény ellenére, a' sok czivódás, 'stb. mind olly ténybeli előzvények, mellyek sympathiát alkotványos nemzetben ébresztetni nem képesek.

Budapesti Híradó 1846. július 23. 130, 132-133.

Elvégre Magyarország évlapjaiba is iktatjuk egy oly ünnep megünneplését, milyenről eddig csak olvastunk. A civilizáció legújabb fejleménye Hunnia fővárosnak is nyújtá azon élvezetet, melynek majd minden Európai főváros már egy idő óta örvend és kikocsikáztatá egy csodaszerű gőzelőfogattal a meghívottak százait, egyszerre a pamlagok kényes ölen, villám, azaz vasúti sebességgel t. i. ötven és egynehány perc alatt Vác városába, hová eddig a pestiek csak egyenkint, legföllebb párosan vakító homokfelhőkön keresztül és a legszilajabb magyar ló félnapi megizzasztásával, gyönyörnélküli és unalomteljes utazással érhetek.

1846. július 15-én délután 3 órakor rendkívül mozgás támadt Pest városában. A nép ezernyi csoportjai a pályaudvar felé nyomultak, hol a sorkatonaság és a polgári őrsereg díszes egyenruhában tisztelgett a főnemesség és a királyi hivatalnokok fényes hintóikban, az uracsok sebes tillburykban vágatva érkeztek; mert négy órára volt kitűzve az első magyar gőzmozdonyos vasút ünnepélyes inaugurációja, mely annyszor hirdetve volt, de most egyszer teljesedésbe ment.

Alig szemléltük meg a csinos és legnagyobb kényelemhez alkalmazott nagyszerű, 58 személyt befogadó waggonokat, és a legfényesebb dísszel bútorozott udvari kocsit, alig rázták meg kezeiket az ország minden részéből összesereglett vendégek, megérkezett a fenséges nádor és főhercegi családjával, mire a meghívottak helyet foglaltak hét

oly nagyszerű waggonban, melyekben könnyen 350 személy férhetett; azután virágokkal koszorúzott és zászlókkal díszített gőzmozdony (Buda és Pest) egyet nyerítének, vagy sivítanak, és az udvari kocsi megindult hét waggonnal a sokaság bámulatára, amely alig kiabálhatott egy-két éljent örömében, annyira meg volt a látvány sajtószzerű rendkívülisége által lepetve. Alig tűnt el szemünk elől az utolsó pesti néző; már is palotaiak és a fótiak állanak előttünk, kikhez tán távolabb helyiségekbeli lakósok is valának vegyítve, mert hintókat és kocsikat lehetett látni a pálya egész hosszában (mely éppen nem kietlen vidéken vonul el minthogy egyfelől a budai hegyek, másfelől egy kellemes rónaság változékonysága díszlik) és huszonötpercenyi utazás után a dunakeszii állomáson megálltunk, hol fával a tenderek és vízzel a katlanok láttanak el, mire ismét elindulnak és Göd mellett elrepülvén 24 percenyi utazás után a mozsarak ropogása után Váczon leszálltunk.

Itt azonban az ünnepélyesség komoly fordulatot vesz, mert a városban félreverik a harangot, és az épen nádor ő fensége elibe készült káptalan, előljáróság és lakosság visszatekintvén házaikra, azokból rémülve egy komor füstből álló oszlopot lát a felhőkbe nyúlni, mire nádor ő fensége csakhamar a vészhelyre irányozza lépteit, honnan már a siránkozó hordozóskodók megmentendő holmijokkal mindenfelé futkostak. Természetes, hogy az elrémült városban, hol a házföldeket leöntözték vagy lebontották, a pesti vendégek hamar elszéledtek, egyenkint visszatérve a pályaudvarhoz, honnan a szerencsétlen történet által lehangoltatott kedéllyel visszamentünk nagyobb gyorsasággal Pestre, hol temérdek nép várva visszaérkeztünket, mely távollétünkben a pályaudvar és a kocsik megtekintésére bocsáttatott, most pedig alkonyatkor velünk a városba visszavándorlott.

A pálya az ausztriai pályákhoz képest rendkívüli munkákat nem mutathat, mert nagy töltések épen nincsenek ezen a vonalon, a bevágások pedig, jóllehet ezek már kissé nevezetesebbek mint a föltöltések, csak könnyen munkálható földből ásattak, kanyarulatot is csak egyet, és pedig igen mérsékeltet vettünk észre, tehát az utazás kellemeire és biztonsá-

gára nézve alig lehet kényelmesebb vasutat kívánni; a külső csinnak is oly mértékben van megfelelve mindenben, hogy e tekintetben sem maradt Pestvárosa általános csínosságban alól, és így ámbár e vasútban még csak a kapunyitást üdvözljük, melyen át a nyugat civilistáiója felé indulandunk, ezen inauguratiói ünnepélyességet mindenesetre mégis oly ünnepnek véljük tekinteni, melynek emlékét e lapokban letenni annyival inkább szükséges, mennyivel inkább még kétes vala kevéssel ezelőtt egész Európa előtt, vajjon van-e ebbeli merényleti kíséreltünkben egy jövődöbeli fejleménynek csírája.

Megjegyzés

Az első magyar vasútvonal megnyitása – mint az a fentiekből is kitűnik – nagy figyelmet kapott a hazai sajtóban. Minden írás átérzi a helyzet fontosságát, ünnepélyességét és igyekszik kihangsúlyozni, hogy az ország ezzel egy újabb lépést tett a Nyugat, ill. a polgárosodás felé.

A fenti három cikkre Szakáll Lászlóné lelt rá, aki a Műhelytelep történetét feldolgozó, eddig sajnos kiadatlan kéziratában idézett az írásokból. Itt teljes terjedelmükben lettek közzétéve, mivel korhű képet adnak a vasút megindulásának körülményeiről. Az első írás még az 1845. novemberi próbajáratról szól, a tényleges megnyitásról a második és a harmadik cikk tudósít. A másodikban több teret kaptak a vasútépítést övező pénzügyi és politikai bonyodalmak, míg az utolsó hangvétele pozitívabb.

Az első magyar vasutat Habsburg-Toszkánai József Antal János főherceg (József nádor) nyitotta meg. A szerelvényen ott ült Kossuth Lajos és Széchenyi István is. A 33,6 kilométeres utat a vonat 59 perc alatt tette meg a 10 perces dunakeszi megállást beszámítva. A gőzmozdonyokat Belgiumból, a Cockerill cégtől szereztek be. Teljesítményük 50-60 lóerő, tömegük 10,9 tonna, átlagsebességük pedig 42 kilométer/óra volt. Az üveg nélküli ablakokat leereszthető bőrfüggönyökkel látták el, a világítás mécses és olajlámpa volt, a fűtést meleg vizes palackok szolgáltatták. Az első vonatokon elég drágák voltak a jegyek, a vasút tömegközlekedési eszközzé igazán csak az 1890-es években vált hazánkban.

Szigethy Kilián:

Az 1848/49-es szabadságharc Dunakeszin

Ebben az áldatlan évben hatalmas robajjal feltört a féktelen szabadság, ami még jobban befurakodott a nép, a hívek lelkébe és egyesek már (mindazonáltal a dunakeszi hívek hírnevéért itt meg kell mondanunk, hogy csak a hívek egy része) nem akarták támogatni az egyházat, nem akarták fizetni a párbért, sem más dolgokat teljesíteni, amelyeket pedig a canonica visitatio elrendeltek (Így nekem kellett a temető terhéért vállalnom ebben az évben). Ebben a szerencsétlen esztendőben az a szokásos feljegyezni való történt, hogy a plébániai szőlőkben jó termésünk volt, ugyanis 115 cseber jó bor került az említett évben a pincébe, mely csaknem kétszerese az előző évinek.

Október hónapban Dunakeszin voltak magyar tüzések, láthatóan újoncokkal, akik az igen rossz erkölcsükkel, nagy istenkáromlásaikkal rossz példával voltak kiváltképpen mindkét nembeli fiatalság számára. Nem is annyira a házakban és az utcákon, hanem a helyi templomban vasárnap és ünnepnap történtek ezek a dolgok, ami hallatlan és veszélyes! Végül Vácon orvosolták ezt és megérkezett a rendelet, hogy Dunakesziről az említett katonaságot el kell küldeni.

Megjegyzés:

Szigethy Kilián 1845–1855-ig volt a dunakeszi Szent Mihály templom plébánosa, a 48/49-es szabadságharcról szóló rövid írása a Historia Domusban jelent meg latinul. A szöveget dr. Szabó Attila főlevéltáros fordította. Az általa említett canonica visitatio jelentése: kánoni látogatás, amely során az egyházi vezetők (érsek, püspök, esperes) ellenőrző látogatást végeznek a hivatalból hozzájuk tartozó területek gyülekezeteinél, egyházi intézményeinél.

Révész István: Három részlet a Historia Domusból

A Jézus Szíve Társulat magalakulásáról, az árvívről, a sekrestyéről és a Magyar Lovaregylet kegyuraságáról

1890. március hó 16-án alakult meg Jézus Szívének társulata, mint azt az iratokban lévő okmány is bizonyítja. Híveim lelkesen fogadták a társulat megalakulását és egy év alatt 400 tagja lett. E társulat rendkívül hatással volt a szép vallásosságra, mely fölött a papnak éber vigyázattal kell őrködnie a főváros közelsége és a környék vallási közönye miatt. Vajha én is többet tehetnék a halhatatlan lelkek üdvéért, de sajnos nem lehet „*spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*”, sed, voluntas Dei.

Ez év sem maradt el elemi csapás nélkül. A Duna vize szeptember hó elején egész a szőlők árkáig kiáradt tönkre téve a népnek majdnem összes répa- és krumplitermését, mert a víz 10 napig nem apadt.

Hogy a pap ne legyen kénytelen a népen keresztül törve járni a sekrestyébe, melybe bejutni különösen nagy ünnepeken egész küzdelembe került, a sekrestyén vágattam egy ajtót mely 122 forintba került. Ugyancsak a sekrestyében felállítottam egy nagy ruhaszekrényt 40 forinton.

Egyes híveink igazán remek kézimunkával ajándékozták meg templomunkat. Így Mányay Iván gödi tisztartó új neje egy szépen díszített oltárterítőt, Mihalik János miniszteri tanácsos buzgó lányai szintén két oltárterítőt és 4 vánkost a két kis oltárra és egy csinos terítőt a szószékre, Gombos Herminka egy oltárterítőt.

Ez év őszén a patronatusságot képező alaghi földek Hollitscher Fülöp tulajdonából a „*Magyar Lovar Egylet*” birtokába szálltak át, mely nevezett egylet főrangú tagjai között nem egy jó katolikus is van, és így remélhető, hogy a patrónusi kötelmek ezután pontosabban fognak teljesülni.

Az orgona építéséről

Ez évben híveim áldozat készségüknek igen szép jelét adták, amennyiben buzgó adakozásukból egy 1600 forintos orgonát készíttettem a régi áhítatot sértő orgona helyébe. A kitűnő szerkezetű 10 változatú orgona a világhírű Rieger-gyárban készült, mert a magyar gyárosok ajánlata elfogadható nem volt. Az orgona javára nagyobb összeggel adakoztak: Bálintffy Pál alagi bíró 500 forinttal, Mihalik János miniszteri tanácsos 50 forinttal, Bazsanth Vince kántortanítóm 30 forinttal, csekélységem 50 forinttal, és a templom 350 forinttal.

Az iskola építéséről

1897. évben történt az iskola fejlesztése 4 tantermes és 4 tanerős iskolává. Brenina Benő helybeli építőmester tervei szerint épült a régi temető helyén, tehát egyházi területen. A gyönyörű iskolaépület, még díszére válnék akár már városnak, s impozáns külseje mellett gondoskodtak az építetők arról is, hogy minden helyiség a tanítás céljának legmegfelelőbb legyen. Az iskolának igen szép és udvara játszótérre van, a fásításról a Magyar Lovaregylet gondoskodott Molnár Gyula lovaregyleti felügyelő útján. Az iskola részint községi segélyből, részint egyházi kölcsönből épült. Az iskolaszék ugyanis 1897. évben a kegyes alapokból 12000 korona 6%-os kölcsön vett fel, amit az Egyhm. Főhatóság 4323/8967. sz. hagyott jóvá.

Megjegyzés

Révész István 1888 és 1907 között volt Dunakeszi plébánosa. Az első részletben szereplő latin idézet Máté evangéliumából való (26.41), magyarul: „A lélek ugyan készséges, a test azonban gyöngye.” De legyen meg Isten akarata – teszi hozzá a plébános. A második részlet a templom orgonájáról szól, amely 1893-ban készült el. Az utolsó részlet városunk jelenleg legrégebbi iskolájának, a Szent István Általános Iskolának az alapításáról szól. Az 1897-ben felépített intézményt akkor Római Katolikus Elemi Iskolának hívták, mivel tulajdonosa az egyház volt.

Vadász- és Versenylap: Alagi versenyek

Az alagi új pálya Húsvét vasárnapján és hétfőjén sűrű embertömeget fogadott be az új versenyter nézőhelyire, zöldellő gyepeken pedig délcsg úrlovasaik rohanó paripákon küzdöttek a dicsőségért, a babérért.

Lezajlott tehát a premier, amely daczára az égiek szeszélyeskedéseinek, fényesen sikerült. Ünnepe lévén, előrelátható volt, hogy nagy közönség rándul ki Alagra, csakugyan hatalmas sporttábor gyűlt egybe a csinos versenyterén mindkét napon. A megjelent közönség számát az első napon bátran lehet 3000-re becsülni, míg a második napon kb. 2000 ember lehetett künn. Ily nagy számú közönség még nem jelent meg Alagon. Az időjárás ugyan kedvezőtlen volt, vasárnap eleinte szép verőfényes volt az idő de a versenyek közepe felé hatalmas szél kerekedett, mely felkavarta a pályát környező homokot, s hordta a publikum arczába, s e mellett csípős hideg is lett; másodnap ugyan megszabadultunk a portól, homoktól, de elkelt nálunk a télkabát. Ez a külsőségekre vonatkozik, s a mi már most a két nap beltartalmát illeti, azt a következőkben jellemezhetjük: szép mezőnyök (6-12 lóval), érdekes lefolyású futamok, jó anyag, meglepetés, egy-két kisebb kaliberű akcidenstb.

Az első napon 48, a második napon 37 ló jelent meg a starter zászlaja alatt, mi tehát átlag 8 illetve 6 lónak felel meg futamonként. Teljesen kielégítő eredmény! A megjelent anyag – mint már jeleztük – jónak mondható, egy-két ló, illetőleg istálló kivételével, melyek kritikán alul. Általában véve feltűnt, hogy néhány istállóról (így a Taxis hg., Jankovich-B. Gy., Wahrman R.-étől) lehet csak elmondani, hogy lovai fit and well mentek a starthoz. Legkevésbé van formában Hoffmann százados istállója melynek képviselői alárendelt szerepet játszottak – kitűnő lovasuk daczára, a hol csak kijöttek.

E két napon több jó lovat ismertünk meg, melyek a két metropolis versenyekre is szép szerepekre vannak hivatva. Itt van első sorban a fáradhatatlan szövetkezet elnökének Hütelen-je, mely eddig mind a két napon egy gátversenyt nyert meg oly fölénnyel, melyet, ha kilóban akarnánk kifejezni, bátran el lehetne mondani, hogy 2 stonena társai fölött áll. A Csintalan-kanczának nagy képessége van a zászlók közt; csak úgy repül a sövényeken keresztül. Csodálni lehetne, ha tulajdonosának kedvelt színeit nem hordaná diadalra a nagy pályákon is. Hütelen mellett legtöbb figyelmet érdemel Uzsorás győzelme, mely az első nap leverte az Aiguillette-mént, Fattyút stb. s ezek közül Aiguillette-mén a második napon babért szerzett oly klasszikus ellen, mint First Phil, Madonna stb. Uzsorás megmutatta, hogy tud menni, ha akar, s bizonyára alkalmas jockey alatt a főpályákon sem fog maiden maradni. Nyeretlenségből beszélve Perle Blanche-ot is felemlíthetjük külön, mely vasárnap futotta 16. versenyét s megnyerte, miután előzőleg tizenötször vereséget szenvedett.

Az első nap sensatiós eseménye Pylades győzelme volt a Tavaszi akadályversenyben. A verseny lefolyását lapunk más helyén közöljük, itt csak azt említjük fel, hogy az erdélyi származású ló meglepett bennünket egész szereplésével. Úgy ment, mint a gőzgép a pályán végig s e mellett gyönyörűen surrant át a nehéz akadályokon. Most még határozott véleményt nem mondunk a Prince Paris-ménről, de hisszük, hogy fogunk meg vele foglalkozni.

A mi az egyes versenyek végeredményénél – fogadás szempontjából – illeti, daczára a kezdetnek, teljesen kielégítőnek mondható. Talán két-három verseny volt csak olyan, melyben nem a favourite vagy a jó eséllyel induló ló nyert volna. A fogadási kedv határozott és nagy volt, ugyancsak csattogtak a totalisateur masinái. Beszélük, hogy az első nap Mignon-ra egy úr 40drb 50frtos ticketet váltott a totalisateur-nél s feleannyit másnap a Dalia futásánál.

Az új pálya csinos volta nagyon meglepte a közönséget, mely kényelmet talál itt, s az egyedüli kellemetlen dologtól, a homoktól is, bizonyára

a nyári meetingen már meg fog szabadulni. Az általános érdeklődés, természetesen, az akadályversenyek iránt pontosult, látva a különösen nehéz stee lechaseket. Nehezeknek látszanak ugyan valamennyien, de csak egy tulajdonképpen nehéz, s ez az állványokkal szemben lévő ugrás, mely 2 árok s közte földhányás-sövényből áll.

Eddig tizenhét ló futott összesen a döntésre került 3 akadályversenyen, s e 17 ló közül egy sem ment át tisztán az akadályon; egy – Tündérhuga – el is bukott. A lovak vagy közelről ugorván el belecsúsztak az árokba, vagy ha távolról vették az ugrást, akkor a második árokban botlottak meg. Nehéz akadály, lóra, lovasra egyaránt. Tündérhugán kívül, melyet Kreutzbruck lovagolt, még Tilay (Taxis herceg) bukott el (ez az angol ugrásnál) – de szerencsére egyik úrlovasnak sem történt baja.

Az úrlovasokról is akarunk néhány szót mondani. A snájdig Pejacsevich Alb. gróf volt az a boldog lovas, ki megnyerte a monarchia első versenyét Uzsorással erős küzdelem után fejhosszal, oly kitűnő lovas, mint Taxis hg. ellen. Szép kezdet s kívánjuk, hogy a fiatal úrlovas számos győzelmet szerezzen az idén pályáinkon. Nemcsak a közönség körében, de az úrlovasok közt is általános érdeklődés volt az angol: mr. Brookes iránt. Első szereplése Angosturán volt a Tavaszi akadályversenyben, s már a felgaloppazásnál látszott, hogy lóra termett. A futam alatt pedig megmutatta, hogy elsőrendű jockeyshippel dolgozik. Az állványokkal szemben lévő fentebb említett akadályoknál szép bravourt végzett. Lova belegaloppozott az árokba, onnan ugrott át a sövényen – bele a második, árokba, térdre bukván annak partján. S mr. Brookes mintha oda lett volna szegezve a nyeregbe, meg sem inogott, s egy ügyes rántással megmenté Angosturát a bukástól. A finishben aztán – jóllehet kissé későn jött – midőn ostor alatt dolgozott, lehetett látni, hogy tudja mindazt, a mit egy jó jockeynek tudni kell. Eddig különben egy győzelmet aratott már Hütelen nyergében.

A múlt évek championjának, Horthy, Hoffmann, Miklósnak eddig még nem kedvezett a szerencse, de a két nap alatt bizonyára ők is diadalmaskodni fognak. Szépjövőjű lovast ismertünk meg Horthy Szabolcs

huszár önkéntesben, ki a második napon Csaplárosnét oly számítással és routinnal vitte végig a pályán, mely bátyja tényes lovaglásaira emlékeztetett.

S ami végül a kiránduló előkelőséget illeti, annak névsorát az alábbiakban közöljük. Künn láttuk: Jankovich–Bésán Gyulát, (az elnököt), br. Kotz Venczelt, br. Harkányi Andort, Inkey Antalt, – az úrlovasok szövetkezete részéről; – továbbá gr. Batthyány Elemért (ki Bécsből egyenesen a megnyitásra jött le s a verseny után rögtön visszautazott), gr. Degenfeld Imrét, gr. Szápáry Ivánt, gr. Sztáray Jánost, gr. Andrassy Sándort, gr. Pejacsevich Jánost, gr. Teleki Gyulát, gr. Csekonics Gyulát és Sándort, gr. Szápáry Pált, Nagy Gábort min. tan., Luczenbacher, Rohonczy, Geist, Lossonczy stb. urakat és egy bájos hölgy koszorút.

Az I. napi versenyek lefolyása.

A meeting bevezető számára, a megnyíló versenyre, kilencz ló számát tették ki a jelzőtáblára. A közönség kedvenczéül Hot választotta s mellette Fattyú és Uzsorás voltak élénkebb fogadások tárgyai. Csengetyü-szóra az Aiguillette-mén mutatta az utat Uzsorással az oldalán, míg e kettő mögött 2-3 hossal Fattyú mellett Remember me galoppozott, a többiek a rossz start következtében hátrébb. Az egyenesre befordulva, a helyzet ugyanaz maradt, s először Uzsorás lovasa kezdett el mozgolódni. Fattyú a távoszlopnál felment Aiguillette-ménhez s úgy látszott, hogy e kettő közt van a verseny, midőn gr. Pejacsevich folytonos ostorozás alatt Uzsorást még egyszer előhozta s a célnál egy fejhosszal elragadta a pálmát az Aiguillette-mén elől, mely viszont egy hossal verte le Fattyút.

A Tavaszi akadályversenyen hat ló indult és Angostura lett a főkedvencz. Pylades elugorván a vezetéssel, több mint 100 méter előnnyel járt folyton az élen. A cél előtt 400 méterrel, még mindig 50-60 méter lehetett a köz közte és versenyben maradt egyetlen komoly ellenfele Angostura közt. Ez utóbbi az egyenesen óriási gyorsasággal rohant Pylades elfogására, de daczára lovasa remek lovagtársának, ezt többé beérni nem tudta s egy hossal mögötte jött be; Hervad harmadik lett.

A Gátverseny mezőnye ép egy tuczat lóból alakult. Bulgarian volt a favourite, s kivülről Törösrre és Misenusra történtek nagyobb fogadások, de sok híve volt Terebesnek is, míg Hütelent – csodálatos – elhanyagolták, jóllehet mr. Brookes ült nyergében. Törös, idegessége folytán, kissé késedelmeskedett a start, s midőn leesett a zászló, Terebes ment sebes paceben az élre az összefoldozott Bulgariannal a nyomában, mögöttük Isabey, Törös helyezkedtek el, míg a hátvédben Ossi és Misenus galopoztak. Így menek vagy 800 métert, midőn Bulgariant utolérte végezete – letört; látva ezt Brookes, kijött a csomóból Hütelennel, s elkezdett megszaladni a társaságtól; ez sikerült is neki, s 5-6 hosszal első lett Terebes előtt, míg Isabey harmadik Ossi negyedik lett.

Az eladók versenyére felnyergelt két ló közül Radamest és Pepitát fogadták legjobban; az istállókhöz közel állók azonban mint „jó dolgot” tudták Sáríkat. Medium vezetett jó iramban, Sáríka, Radames előtt, míg Nargilch a hátvédet képezte. A vezető a fordulónál verve volt, s ekkor Sáríka ment határozottan az élre, míg hátulról a Miklós által erőlyesen lovagolt Csecsebecse bontakozott ki; a vezetőre ugyan nem lehetett veszélyes, mert ez másfél hosszal, „*czirogatva*” a kis Pejacsevich által nyerte versenyét, míg a harmadik helyet Pepita okkupálta.

Az Eladók akadályversenye hat lovat csalt ki a pályára s Törley és Mignon egyenlő pártfogásban részesültek. Induláskor Tündérhuga mint a nyíl pattant ki a frontba s őrült iramban vezette a társaságot, de már az állványugrásnál bukfenczet vetett. Innen váltakozva vezettek, majd Bon Appetit majd Mignom, – a felső fordulón lévő sövénynél Bon Appetit kitört, s ezzel megakadályozta Törleyt az ugrásban; pár pillanat alatt a két ló átvette ugyan az ugrást, de ez alatt a másik három ló, élükön Mignonnal, messze elől járt. Taxis herczeg lovát egyik ellenfele sem tudta beérni, s könnyen 6 hosszal utasította a második helyre Esclandret, mely érdekes küzdelem után a hevesen harczoló Törleyt harmadik helyre utasította.

Az utolsó versenyre hét ló jött ki s Monda és Perle Blanche voltak a közönség kedvencei. Az Agnes Primrose-mén járt elől indulás után.

Monda és a szürke voltak a nyomában, míg Fürge nem indult el a kellő időben. A vezető nem soká maradt az élen, s már a táv előtt Perle Blanche ment a frontba. Az utolsó pillanatban Viora vágott ki, de a szürkére veszélyes nem lehetett, mert 2 hosszal nyert ellene, míg Monda pullola ment át a célón.

A II. napi versenyek lefolyása

Az 1600 méteres Állvány-díjjal kezdődött el a második nap. E versenyre hat lovat nyergeltek fel, köztük First Phil is, mely természetesen nagy kedvencz lett. Tatár vezetett adott jelre Gladiátor Madonna előtt, míg Valeria nem tudta az iramot tartani. A fordulónál First Phil – Horthy által lovagolva – szép rushsel az éllelővökhöz ment, ugyanekkor a barrier mellett az Aiguillette-mén, Taxis herczeg remek lova mellett, ütközetbe bocsátkozott a kedvenczcel, amely hátrálni kényszerült s másfél hosszal a második helyre került, míg Tatár harmadik lett.

Az Eladók versenyében szintén hat ló pályázott, de határozott kedvencze nem volt a publikumnak. Csóka, majd Princess May voltak a frontban; Piros hátul. A fordulóban Orincess Mary színei látszottak már elől, míg Piros a távoszlopnál jött előre. Küzdelem fejlődött a két ló közt, mely félhosszal a Wahrmann ló javára dőlt el.

Az Áprilisi gátversenyre ugyancsak hat lovat nyergeltek fel s csodálatos módon Hütelen ismét nem volt favourite, hanem Dalia. Mint tegnap, úgy ma is Tündérhuga örült iramban vezetett, s sem Álarcz sem Hugo Telepi II, sem Lord Fisherman nem tudtak a versenyben maradni. Az erdő alatt azonban a vezető lankadni kezdett s Hütelen ismét elszaladt. A Jankovich-ló első, Dalia második, Tündérhuga harmadik lett – a többi három vagy 200 méterrel odább.

A Keresztúri akadályversenyre öt ló állt ki a síkra, s Tilayt erősen lepungelték. Ő vezetett egész az angol ugrásig, hol a második korlátban megbotolván megvált lovasától. Ekkor Csaplárosné vállalta magára a kalauzolást s soha be nem érve, a fiatal Horthy által ügyesen lovagolva első lett Tajték előtt, míg Vineá H. a harmadik díjat kapta.

A Tisztek gátversenyében nyolcz ló indult; határozott favourite nem volt, mert Emma, Bursch, Sopron egyenlő pártfogásban részesültek. Csehi, Bruschi, Emma voltak az egész úton a mezőny élén, mely pár száz méterrel a start után nagyon megnyúlt. Az állványokkal szemben Csehi mutatta az utat társainak, s e pozícióját a czélig megtartotta, melyet, mint könnyű nyertes ért el a későn jött Ossi ellenében, Emma pedig a harmadik helyet okkupálta.

Az utolsó számot képező Nyeretlenek versenyére hat lovat küldtek ki a vörös zászló alá. A fogadók bizalma Legény és Dobou noe közt oszlott meg. A Geist-istálló kiküldöttje tényleg meg is felelt a beléje helyezett bizalomnak, s mint biztos nyerő haladt át a célvonalon Maritta előtt, s harmadiknak La Belle Helent helyezte a bíró.

Megjegyzések

Az újságcikk az új alagi versenypálya nyitóversenyeiről (1896. április 12–13.) tudósít. A cikkben szereplő szakkifejezések magyarázata a következő:

stone: Mértékegység, nagyjából 6 kilogramm, a favorit lovakra ugyanis súlyokat tesznek, hogy a mezőny erőviszonyait kiegyenlítsék. Amennyiben egy ló könnyen nyer, gyakran úgy jelzik a fölényét, hogy hány stone-nal volt jobb, azaz mennyi plusz súly viselésével is első lehetett volna. A 2 stone előny azt jelenti, hogy nagyjából hat hosszal is tudott volna nyerni, ha akar.

maiden: A lósportban is használt angol kifejezés, jelentése: nyeretlen.

totalisateur: Fogadási szisztema, amelyben a fogadók által befizetett pénz előre meghatározott százaléka adja azt a nyereményalapot, amelyből fogadások és futamok eredményétől függően osztják vissza a nyereményeket. Ennek ellentéte a bukmékeri fogadás, ahol a fogadó már a pénz befizetésénél előre meghatározott odds-ot kap.

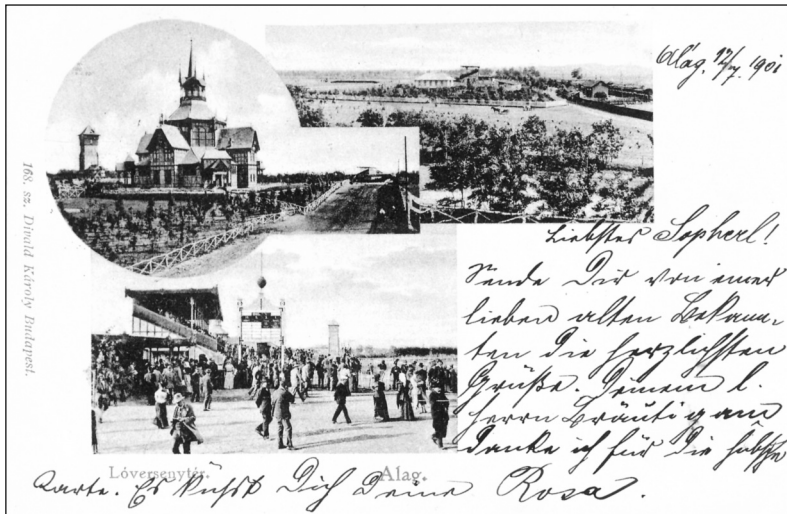
stee lechase: Lényegében akadályversenyt jelent. Eredeti angol jelentése: két torony között, ami arra utal, hogy a kezdeti lovas viadalokat nem kiépített pályán, hanem szomszédos város, két templom vagy vár tornya között rendezték, ahol a résztvevőknek árkon-bokron keresztül kellett eljutniuk a célig, a másik toronyig.

pace: A lósporthban pace-nek mondják azt, amikor egy ló iramban, teljesítményének csúcsán megy.

pull: A lósporthban pull-nak hívják azt, amikor egy lovat visszafognak.

ruh: A magyar köznyelvbe is átszivárgott kifejezés, amely lendületet jelent.

barrier: A pályát szegélyező korlát vagy sövény.

Dunakeszi névfelvétele: kivonat Dunakeszi Község 1900. február 18-i közgyűlésének jegyzőkönyvéből

Elnöklő bíró a közgyűlést megnyitván, előadó jegyző felolvassa a járási főszolgabíró úr 15593/1899. sz. rendeletét, melylyel felhívja a képviselő testületet, hogy az 1898. évi IV. törvény cz. szabályaihoz képest a község és egyéb helynevek megállapítsa tárgyában hozzon határozatot.

Előadó jegyző jelenti, hogy fenti rendelet folytán az érdekelteket az előértekezletre ajánlott levéllel meghívta. Az érdekeltek közül senki sem jelent, ezzel mintegy beleegyezésüket adták abba, hogy az elnevezéseket a képviselő testületre bízzák; egyben jelenti az előadó jegyző, hogy az érdekeltek kívánságára a képviselő testület az 1899. évi kgy. 4/1899. sz. határozattal Villatelep, 1899. évi kgy. 5/1898. sz. határozattal Újdunakeszinek (telep) már adott nevet, mely határozatok jogerősek.

Ezek előrebocsátásával a képviselő testület a község, valamint a hozzá tartozó majorok, telepek stb. nevének megállapítását illetőleg a közölt „*adatok*” figyelembe vételével következőleg határozott.

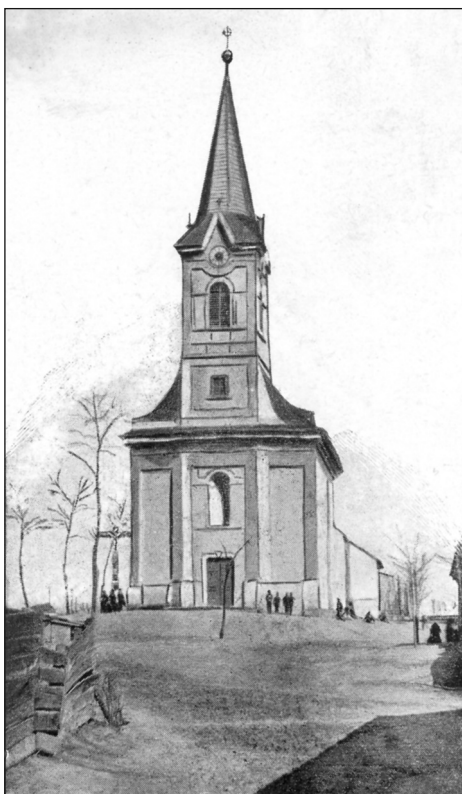
Határozat:

Az „*adatokba*” kérjük a következő szövegrészt felvenni;

a község neve és írásmódja „*Dunakeszi*” a községhez tartozó puszták, telepek és egyéb helyneveket illetőleg kérjük a következő szövegrészt felvenni és törzskönyvezni: Dunakeszi községhez tartoznak: Nagy Alag, Nádas, Imreháza majorok, Újdunakeszi, Kis Alag, Villatelep, Versenyistállók telepe, Úrlovasok versenyttere telepe. Az akták 10. pontja alatt lévő egyéb elnevezések törlendőek – mert olyan hivatalos elnevezések soha sem történtek és nem léteztek olyan telepek, azok csak egy-egy lakóház és hozzá tartozó szőlő, ez pedig nem telep.

Megjegyzés

A település nevét ezt megelőzően Dunakesz-nek írták, de az 1700-as évek elejéről ismert a Dunakeszi névváltozat is. A még korábbi korokból a következő változatok ismertek: Kezv (XIII. sz.), Káposztáskesző (1546), Körtvélyeskeszi (XVII. sz. közepe), Kösz (1690-ből).

Alag községgé alakulásának jegyzőkönyvi indoklása

Dunakeszi község képviselőtestülete Alag pusztának önálló községgé alakulása ellen miután előírt azok a kellékek az önálló községgé alakulás feltételei mind megvannak és különösen miután úgy az anyaközség mint az alakulandó Alag község lakószai és birtokosai az egyesek túlterhelése nélkül gazdaságilag képesek lesznek külön, külön is mint község teljesíteni a törvény által megszabott közigazgatási és közművelődési kötelezettségeket – kifogást nem emel. Sőt tekintettel a két hely között fennálló nagy érdekellentétre, arra az egészen különböző kulturvilágra, mely a dunakesziek és az alagiak közfelfogásában a közdolgozatok illetőleg megnyilvánul, a közbéke mindkét hely lakóosságának nagyobb jóléte és boldogulása érdekében a jó közigazgatás, közművelődés, közgazdaság, és nemzeti vagyonosodás szempontjából szükségesnek és kívánatosnak tartja Alag pusztának különválását.

A mai közös szervezet megmaradása esetén nagy gazdasági, kulturális és társadalmi hátrányok származnának úgy Dunakeszi község mint Alag lakóosságára. Míg az átalakulás, illetve Alag önálló községgé alakulása úgy erkölcsi mint anyagi szempontból előnyös és hasznos lehet mind a két hely lakóosságára nézve.

Hitelesítve, Dunakeszi 1910. március hó 1.

Megjegyzés

Miután 1890-ben a Magyar Lovar Egylet megkezdte a tréningtelep és a versenypályák építését, Alag óriási fejlődésen ment keresztül. Két évtized alatt Alag fejlettségben már utolérte, sőt túlszárnyalta Dunakeszit, ezért az Egylet Alag leválását szorgalmazta. A jegyzőkönyv állításával ellentétben a különválást valójában Dunakeszi erősen sérelmezte, mivel ezáltal komoly bevételektől esett el a község.

Rákóczi Károly: Tájékoztató a Kundháza családi ház- és villatelepről

Kundháza – mint ahogy a bemutatott fényképek is igazolják, – nem új telep, nem kopár pusztaság, hol még semmi élet és vegetáció nincs. A természettől e kitűnően megáldott és megvédett terület az alagi lóverseny-tér és Fóth között fekszik úgy, hogy ez utóbbihoz éppen egy negyed órányira, vagyis: 1247 m. távolságra esik. Mint már részben lakott területről nem lehet, de nem is szükséges sablonos prospektust írni, hanem inkább csak a telep történetét és jelentőségét törekszünk híven kidomborítani.

Ezt a cca 300 holdas nemesi birtokot a volt tulajdonosa, Kund Pál Lajos nagybirtokos ezelőtt 15 évvel parcellázta s akkor pár hónap alatt az összes telkeket el is adta. Most már tehát a telep nem egy emberé, hanem körülbelül 200 tulajdonosé, kik egyesületté alakulva, intézik a telep ügyeit. A telep közigazgatásilag ma még Dunakeszi községhez tartozik, telekkönyvileg pedig Váchoz.

Kund Pált (kitől a telep nevét vette), a parcellázás keresztülvitelében az a tény serkentette, hogy a hatóságok már akkor tárgyalták a telep mellett most elhaladó Budapest–Vác–Gödöllői Villamos Vasút építésének ügyét, mely villamos vasút azonban a közbejött akadályok folytán, csak 1911. évi szeptember hó 3-án adatott át a forgalomnak. Mint az itt látható menetrend igazolja, máris 36. villamos kocsit járat a Máv. igazgatósága, s ez évben valószínűleg forgalomba hozzák az összes, az eredeti terv szerinti 72 járatot úgy, hogy reggel 5 órától esti 11 óráig minden fél órában lehet ki- és beutazni; Budapestről tehát színház után is haza lehet menni Kundházára. A forgalom óriási növekedését bizonyítja az a tény, hogy e villamos vasutat, mely még most csak Rákospalota–Újpest állomásig van építve, már ez évben tervezik bevezetni a nyugati pályaudvarig s lerakják a második sínpart is. A

közlekedés tehát egyelőre a rákospalotai átszállással bonyolítottatik le, de a jegyek a nyugati pályaudvaron, illetve Kundházán közvetlenül válthatók már most is.

Itt említjük meg azon öröndetes eseményt, hogy a kundházai villamos állomástól kiindulva telepünk főutcáján, az Árpád-úton végig fog futni az a tervezett villamos szárnyvonal, mellyel e villamos vasutat a Dunakeszi–Alag Máv. állomásával össze fogják kötni. Addig is, míg ez megtörténik, gondoskodni fogunk arról, hogy az állomáshoz vezető út alapos megcsinálása után már a jövő évben autóbusz közlekedést hozunk forgalomba a villamos állomás és a telep között, hogy a különben is csekély távolságot teljesen eltüntessük. Ép úgy intézkedni fogunk az iránt is, hogy a telepen iskolát, fürdőt, téglagyárat, villanyvilágítást és olcsó építési anyagraktárt létesítsünk. Ugyanitt említjük még meg azon óriási fontosságú körülményt, hogy telepünk szomszédságában (11 km) fekszik Veresegyháza, hol legutóbb a kiszámíthatatlan milliokat érő földgázt fedezték föl. Csak természetes, hogy amidőn e földgázt telepünk mellett a fővárosba vezetik be, azt mi is kifogjuk használni s e földgáz révén a fővárosnak ezen irányban való még gyorsabb fejlődését a telkek értékének rohamos emelkedésében fogjuk élvezni.

Kundháza telepnek az emberi figyelmet rendkívüli módon megkapó szépségét és páratlanul álló, remek kilátással bíró, gyönyörű fekvését mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy ezen hosszú; 15 éven át tartott stagnálás, a forgalomból való teljes kizárás sem volt képes az összes telektulajdonosok építési kedvét elvenni, s így – be sem várva a villamos vasút megnyitását – már évekkel ezelőtt építettek fel vagy 50 lakházat, köztük oly remek villákat is, mint azok a túloldalon láthatók. Ezenfelül igen sok telket kitűnően termő szőlővel és nemes gyümölcsfákkal ültettek be. A telepen sok a néhai tulajdonos: Grassalkovics herceg által létesített nagy fenyő és óriási topolyfa, s minthogy a telep összes utcáit is a 15 évvel ezelőtt ültetett nagy akácfa szegélyezik: az egész telep egy-nagy park benyomását teszi a szemlélőre. A telepet északról és északkeletről félkör alakban 20-30 méter magas és egyenletes domb-

láncolat karolja át, mintegy védve e modern paradicsomot az északi szél hideg leheletétől. De egyszersmind állványul is kínálkozik e domb arra, hogy ezen emelkedésről az egész főváros épületkolosszusainak madártávlati körvonalaival, a Gellérthegytől a visegrádi hegységig terjedő óriási hegyláncolattal és e hegyláncolat alatt hömpölygő-csillámló Dunával oly elragadó képet nyújthasson a természet utolérhetetlen tökéletességű pazar művészetében örömet lelteni tudó művelt embernek, melyhez fogható Budapest környéke sehol sem nyújthat.

Ahol annyi a fa, fű és virág, mint Kundházán, csak természetes, hogy ott a levegő is csak jó lehet. Sőt annyira jó, hogy Kundháza egyenesen klimatikus gyógyhelynek mondható, minden túlzás nélkül. Kitűnő ivóvíze 8-10 méter mélységből fakad oly nagy mennyiségben, hogy kerti- és kertészeti gazdálkodásra minden telek alkalmas. Talaja részben szürkés, részben sötét, fekete homok, melyben a rozs ölnagyságra nő, a szőlőtőke és a gyümölcsfa pedig dús termést hoz. Telepünkön a tejtermelés, a baromfi-, sertés- és házinyul-tenyésztés és méhészet nemcsak a házisükségelemek bőséges ellátására, de a telepek a fővároshoz való közelségénél fogva, üzletszerűen is nagy sikerrel létesíthető.

A telep, – mint a túloldali térképen látható, – 480 nagy telekből áll. Noha most már másodkézből adatnak el az egyes telkek, a telekárak mégis oly olcsók, hogy nemcsak a szépség és közelség, de az olcsóság tekintetében sem versenyezhet velünk egy telep sem. 3-6 korona négyszögölenként azon telkek ára, melyek eladás végett eddig bejelentettek. Pedig Kundháza csak 16 km. távolságra esik a ny. p.-udvartól, holott ennél sokkal messzebb eső parcellázott pusztasivatagokon már most is kétszer annyi az eladási ár. Természetesen a legtöbb telek csak készpénzfizetés mellett adatik el. De vannak egyes telektulajdonosok, kik 3-10 évi részletfizetés mellett is eladják telkeiket. A telkek nagyságáról (508-600- 615-700 902 négyszögölig terjednek) a figyelmes olvasó rögtön látni fogja, hogy ez a telep valami különös célra lett így nagy telkekre felosztva. Kund Pált ugyanis az a szándék vezérelte, hogy a pár évtized múlva Budapest külvárosaként szereplő gyönyörű

birtokát oly úriemberek részére biztosítsa állandó lakhelyül, kik egész életüket a vidéken, az ország kulturális központjától távol töltötték, de nyugalomba vonulásuk után a főváros szomszédságában óhajtanak megtelepedni; kik a jövőben gyakran óhajtják élvezni a világvárossá lett Budapest magas kulturális életét a nélkül azonban, hogy e világváros idegölő zajától, rossz levegőjétől és a még rosszabb házbér-uzsorájától állandóan szenvedniök kellene. Ilyenek: a községi jegyzők, a tanítók, orvosok, tanárok, gazdatisztek, erdészek, állami- vasúti- megyei- és városi tisztviselők, stb. Azért ily nagyok tehát Kundháza telkei, mert az ily úriembereknek nagy telek kell, hogy azon legyen elegendő hely a fentebb gazdálkodásra és kertészetre. Ezt az igazán nemes és humanus tervét azonban a volt tulajdonos a villamos vasút tervének elmaradása miatt annak idején még csak meg sem kísérelhette. A mi földadatunk maradt tehát az, hogy az egész országban egyedül álló ezen szép eszmére, az érdekeltek figyelmét felhívjuk. De egyszersmind gondoskodtunk arról is, hogy szerényebb sorsú embertársaink pedig oly módon juthassanak telepünkön olcsó és kis telkekhez, hogy a telep szélein fekvő: Rév-, Alagi-, Somlói-, Kossuth-utcai négyszög alakú telkek közül – ketten-hárman összeállva – megvehessenek egy-egy ily nagy telket s azt 2-3 részre oszthassák.

Telepegyesületünk választmánya engem, az alulírt titkárt bízott meg azzal, hogy a mesebeli Hamupipőke módjára eddig az ismeretlenség sötét szögletébe szerényen visszahúzódó telepünket a nyilvánosság elektromos fénnel világított dobogójára vezessem. E tisztemnek íme eleget tettem, gyengéden leemelve a szerénykedőről a 15 éves, kopottas, szürke leplet, bizonyítva azt, hogy e takaró alatt fényes, fejedelmi ruha és egészséges, üde test van. Szóval: nem konyhalány, hanem – királyleány, kit ezennel elindítunk a legnemesebb értelemben vett országhódító, diadalmas útjára.

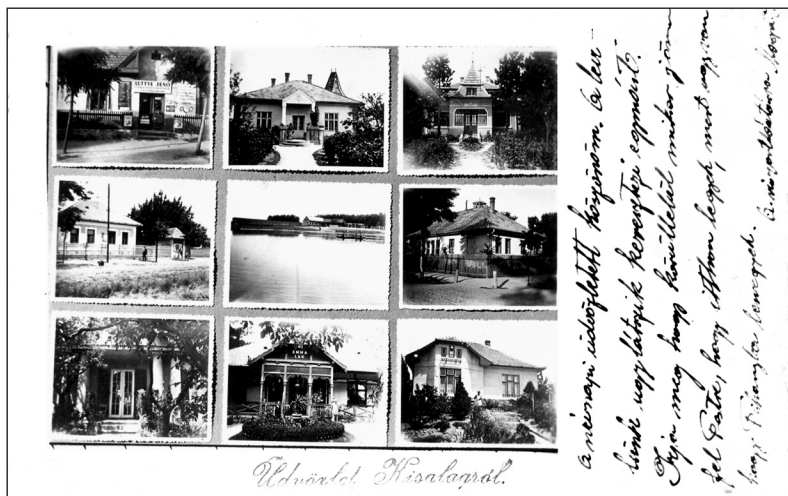
A Kundháza-telepegyesület választmánya nevében

Budapest, 1912. május hó 1-én

Rákóczi Károly titkár

Megjegyzés

A fenti írás lényegében véve egy terjedelmes hirdetés, amelyben a Kundháza-telep-egyesület telkeket kínál megvásárlásra a környéken letelepülni vágyóknak. Kundházát Kund Pál Lajos (1848–1928) dunakeszi földbirtokos, virilis képviselő hozta létre, amikor 1896-ben kisalagi birtokát felparcellázta. Ennek során három hosszanti és hét keresztutcat hozott létre, amelyen 480 telket mért ki. Kundháza fejlődése lassan indult meg, amit mutat az is, hogy másfél évtizeddel az indulás után mindössze 50 ház állt rajta. A hirdetésben említett Kundháza–Dunakeszi–Alag villamos szárnyvonal például sohasem épült meg, és a teljes betelepülés is évtizedeket vett igénybe. A telep jó fekvése azonban biztosította jövőjét, így a terület Kisalag magja lett. A településrész 1950-ig tartozott Dunakeszhez, azután – önállósági szándékai ellenére – a közelebb fekvő Fóthoz csatolták, amelynek ma is része.

Ismeretlen szerző: A dunakeszii plébánián

Mészáros József dunakeszii plébános 1887-ben elhalálozván, a megyéspüspök, boldog emlékezetű Schuster Konstantin a szomszédos főtí káplánt küldte át Dunakeszire azon megbízással, hogy ideiglenesen vezesse a plébánia ügyeit. Révész István ugyanazon évi április 6-án átmént Dunakeszire legkevésbé sem sejtve azt, hogy a főpásztor bizalma és a nép szeretete hosszú 20 esztendőre fogja őt a dunakeszii plébániához kötni.

Lelke visszavágyódott Fótra, kérte is visszahelyezését, ámde a dunakesziek, kiknek a plébános személyét illetőleg megnyilvánuló óhaját az ottani kegyúr mindenképen respektálni akarta, küldöttséggel vonultak fel Vádra és tolmácsolták kérésüket, amely meglehetősen szokatlan volt, hiszen egy kétéves pap plébánosi kinevezésről volt szó. A mélységes életbölcsestől híres főpásztor, Konstantin püspök az előtte megjelenő dunakeszii küldöttségnek röviden csak ezt válaszolta: *„Otthagynom a ti papotokat, kiről bár azt mondák, hogy nagyon fiatal, de ez olyan baj, amelyen minden nap segít az idő!”* És Révész István, ki közben 1888-ban letette a plébánosi vizsgát, ott maradt Dunakeszin. 1888. december 2-án lesz a dunakeszi népnek plébánosa, lelkiatyja és ezzel megkezdődik egy ideálisan kidolgozott lelkipásztori munka, mely kiterjed a község életének minden terére. Az első feladatot a hitélet fellendítése képezte. E célból 1890-ben megalakítja a Jézus Szíve Társulatot, amelynek már az első esztendőben 400 tagja volt.

A másik nagyfontosságú lépés a hitélet terén az alagi lelkészség megalapítása. Dunakeszi mellett fekszik közvetlenül Alag, amely országsszerte nevezetes lóversenyteréről. Alag a dunakeszi plébániához tartozott egyházi szempontból, pasztorálása azonban a nagyon lekötött dunakeszi plébánosnak súlyos problémát jelentett. Több száz lovászfű

várt itt lelkigondozásra. Jól írta Révész plébános a kegyuraságot gyakorló Magyar Lovaregylet elnökéhez: „*Nem lehet, hogy a nemes állatok mellett elállatiasodjanak ezek a szegény gyermekek.*” A szerencsétlen lovászfíúk érdekében kifejtett 10 éves munkásságát helyeselte a Lovaregylet sok tekintélyes tagja, míg végre egy gondviselésszerű véletlen folytán felfedezte a plébános az Isten által rendelt nemes lelket gróf Cziráky Jánosné szül. Almássy Erzsébet grófnőben, aki a plébánossal folytatott többszöri tanácskozás után korán elhunyt leányának gróf Pejacsevich Albinné szül. gróf Cziráky Johannának az emlékére felépítette az alagi kápolnát és a mellette lévő lelkészlakot a lovászkiskolával együtt, mely intézmények nagy változást idéztek elő a sok kísértésnek kitett lovászfíjak valláserkölcsei életében.

Fontos gondját képezte Révész plébánosnak az iskolaügy is. Dunakeszin katolikus iskola van, melyet a község tart fenn. Az iskolát szomorú állapotban találta Révész plébános. Egy szalmafedelű, kéttantermes épületben kétszáznál több gyermek szorongott. A községben lábrakapott szabadkőműves irányzat csak úgy volt hajlandó új iskolát építeni, ha az nem katolikus jellegű lesz. Hosszas küzdelem után végül is sikerült a plébánosnak győzelmet aratni és akaratát keresztülvinni. A község átadta iskoláját, melynek eladási árából, az egyház néhány telkének eladásából és a hívek által felajánlott adományokból 1897-ben felépült az új 4 tantermes, modern iskola, melynél célszerűbb berendezésű abban az időben nem igen volt egész Pest vármegyében. Hogy milyen erősen épült, mutatja az, hogy emeletet húztak a földszintes falakra.

Társadalmi és gazdasági téren első alkotása a községi Hitelszövetkezet megalapítása volt. Ennek közvetlen motívumát az 1899. Illés-napi rettenetes jégeső adta meg, amely a község lakosságának óriási károkat okozott. A hitelszövetkezet a csapás sújtotta népnek segítségére sietett, hogy könnyebben talpra állhasson. Már működésének első félévében 12000 frt-ot adott kölcsön.

A másik nagyszabású alkotása a Katolikus Kör létrehozása. Szinte közös problémája minden fejlődő kat. hitközségnek az egyesületi ház

és egy olyan szervezet megalkotásának kérdése, amelynek keretében főként a község vezetésére hivatott kat. férfiak összejöhetnek és a közelet fontos ügyeit megtárgyalhatják. A mai élet szükségessé teszi, hogy a lelkipásztor ne csak a templomban és az iskolában gyakoroljon hatást híveire, hanem azokon kívül is kezében tartsa bizonyos mértékig községének közeleti irányítását. Ennek a templomon kívüli lelkipásztori munkának főhadiszállása a Katolikus Kör. Révész plébános a Kat. Kör fontosságát és szükségességét átlátva, a dunakeszi egyháznak és a híveknek támogatása mellett egy szép modern épületet emeltetett, amelyben több kisebb helyiségen kívül egy nagyobb, színpaddal felszerelt terem szolgálta a katolikus kultúra ügyét. Az építkezéshez a templomalapból 8000 K-ás kamatmentes kölcsönt szerzett 8 évi részletre, a hívek pedig kézi és igáserővel, járultak hozzá. Az ilymódon felépített Katholikus Körben hétköznapon az intelligencia, vasárnap pedig a földmíves és az iparos osztály gyülekezett össze és nyert lelki felüdülést. A Katholikus Körben dőlt el a község ügyeinek sorsa, mert Révész plébános 19 esztendei dunakeszii működése alatt híveinek támogatásával községe közeletében minden téren vezető pozícióra tett szert.

A Katolikus Kör volt a plébános legutolsó és legkedvesebb alkotása, mint búcsúzásánál mondotta „*féltett Benjáminja*.” Mert a Katolikus Kör létrehozása után hamarosan elkövetkezett a búcsúzás ideje. Gróf Csáky Károly Emmánuel váci megyéspüspök 1906. szeptemberében az elhunyt Bogyó Pál prelátus plébános helyébe, mint adminisztrátort küldötte Kecskemétre. Már mint megválasztott kecskeméti plébános tért vissza 1907 márciusában Dunakeszire, hogy régi híveitől végleg elbúcsúzzék. Március 3-án nagy ünnepségek közepette ment végbe ez a búcsúzás. A falu apraja-nagyja, sokkal nagyobb számmal, semhogy a község kis temploma őket mind befogadhatta volna, gyülekezett volt plébánosának búcsúbeszédére, amelyben futó pillantást vetett két évtizedes működésének folyamára és a szeretetre, amellyel a dunakeszi népet a jövőben is át fogja ölelni. Ezen szeretete zálogaiul maradnak Dunakeszin forrón szeretett édesanyjának porladó csontjai, mely első

plébániájával öt egész földi életére összefűzi. Délután a községháza nagytermében díszgyűlést tartottak, amelyen Ivánka Pál váci főszolgabíró elnököl, ahol az egyes intézmények, elsősorban maga a községi elöljáróság ünnepelte a búcsúzást. Ivánka főszolgabíró azzal zárta be az ülést, hogy az ünnepélynek nincs jegyzőkönyvre szüksége, mely maradandó emléket biztosítsa, mert Révész plébános elmondhatja, hogy ércnél is maradandóbb emléket állított magának Dunakeszi népének szeretetében.

A főszolgabírónak tényleg igaza is volt. Húsz évvel ezelőtt hagyta el Révész plébános a dunakeszieket. Nem is kell ennyi idő ahhoz, hogy egy papot elfelejtsenek, hiszen egy egész új generáció lép húsz esztendő alatt a réginek helyébe, amely már nincs közvetlen érintkezésben az eltávozott lelkipásztorral. És mégis ez a húsz év nem csökkentett semmit annak a szeretetnek intenzitásán, amely a híveket plébánosukhoz fűzte. Még most is hűségesen és rendületlenül ragaszkodnak a dunakesziek egykori plébánosukhoz, ki viszont nem mulasztja el az, alkalmat arra, hogy a mostani érdemes kanonok-plébános felkérésére olykor-olykor ne szóljon egykori híveihez.

Megjegyzés

Az ismeretlen szerző Révész István dunakeszi plébánosról emlékezik meg írásában, amelyből kiderült, hogy az Révész távozta után húsz évvel, 1927 táján keletkezhetett. A szerző jól összefoglalta a plébános itteni tevékenységét, de további munkásságáról keveset szól, pedig tudni illik, hogy Révészt 1909-ben a Ferenc József mislei prépost-tá nevezi ki, majd 1912-ben pápai prelátus lesz. A húszas években tábori püspökké nevezik ki, és papi szolgálatának 41. évében, 1926-ban megkapja a Magyar Polgári Érdemkereszt II. osztályát is. Révész István 1929-ben hunyt el, halála után Dunakeszin a mai Budai Nagy Antal utcát Révész István útnak nevezték el. 2002-től a Helytörténeti Gyűjtemény az ő nevét viseli, valamint Dunakeszi Város Képviselő-testülete tisztelete jeléül 2005-ben újfent közterületet nevezett el róla.

Szakáll Károly: A magyar lóversenyzés alagi évei

A lóversenyzés kezdete 1814. május 22-re, a magyarországi „ló-kipróbálás” időszakára tehető. A lókipróbálást gróf Hunyady József szervezte ürményi birtokán, angol mintára. Az 1814–21 között minden májusban és sokszor szeptemberben is megtartott versenyeken néha az uralkodóház tagjai is megjelentek. A versenyeken nem a nyereség, hanem a tenyésztésanyag próbatétele, s így a ménesbeli lovak tehetségének megismerése volt a „fődolog”.

A ló felkeltette a külföld érdeklődését Magyarország iránt, amelyről eddig csak azt tudták, hogy a Monarchia egyik vad tartománya, ahová még eljönni sem érdemes, hiszen errefelé biztonságot sem élvez az úttalan utakon a tanulni, tapasztalni vágyó utazó. A külföldet nyitott szemmel járó ifjú Széchenyi István látva a virágzó iparosodást, az ezt előmozdító közlekedést, a magas szintű kereskedelmet és a különbséget a honi viszonyok között, teljesen lázba jött: mindent elsajátítani, saját hazájának megszerezni, az adottságoknak megfelelő módon meghonosítani, népébe beoltani. Az első angliai útján beható élményeket szerzett a lóversenyzésről, és úgy találta, hogy ezt az egészet otthon is be kell vezetni, s nem máshol, mint a haza szívében, Pesten. A lófuttatások ügyét a lótenyésztés javítására és a nemzet vagyonosodására igen kíváncsinak tartotta. Bár tervét hosszú éveken keresztül sok tenyésztő gátolta, 1827. január 6-án mégis sor került Pesten az üllei síkságon az első magyar lóversenyre. Rá egy évre megszületett a lótenyésztés irodalmát megalapozó Széchenyi mű, „Lovakról” címmel.

A lóversenyzés fejlődésével szükségessé vált egy központi idomító telep megépítése. A választás a Fót, Rákospalota, Dunakeszi által határolt területre, Alag pusztára, a Pest megyei „Szaharára” esett. Batthyány Elemér, aki 1891–1907 között a Magyar Lovaregylet elnöke volt, sokat

vadászott e területen, ismerte minden zegét-zugát, és tudta; ez a terület évszázadokra alapot teremthet a magyar, a pesti versenysportnak.

Alag – az Árpád kori eredetű település – írott forrásokban csak 1328-ban jelentkezik. Ekkor Alag-i Bacsó (Bochó de Olagh) Pest megye egyik szolgabírája volt. A falu a középkorban a szerteágazó Alagi családé volt. Tagjainak nevét királyi emberként, tanúként való szereplésének és főleg szüntelen perlekedéseinek köszönhetően számos oklevél örököltette meg. 1405-ben Zsigmond király Kálnay Benedeknek adományozta. A XV. században több birtokosa volt. 1546-ban a törökök még 14 lakosát írták össze, de a terület hamarosan elnéptelenedett, és mint pusztát tartották számon. A XVIII. század közepétől a Grassalkovich család birtokában volt mintegy száz éven keresztül, majd különböző tulajdonosok után 1889-ben a Magyar Lovaregylet vásárolta meg. A hajdan puszta Alag a lóversenyzésnek köszönheti fejlődését, önállóvá válását.

Alag – a magyar Newmarket

A területet gyakorlati gondolkodású közgazdász, dr. Magyar László javaslatára vásárolta meg Károlyi Gyula és Batthyány Elemér. Fontos tényező volt ugyanis, hogy a megvásárolt puszta és Dunakeszi község között szaladt a legelső magyar vasútvonal Pesttől Vácig. Arra talán ő is csak később gondolt, hogy nehéz időkben még a Pesti versenyeket is helyettesíti, és hogy milyen szerepe lehet az alapításnak a magyar idomár- és versenylovas szakmunkások nevelésében. A 2.800 holdas Alagi puszta nagyrészt parcelláztak, 1.100 holdon épültek a telepek, a munkapályák, kevéssel később pedig az úrlovasok versenypályája. Eseményinek bizonyult ez a hely a telivér idomításra, a vásárlók jó választását bizonyítandó.

Az egykori Alag igen sokat köszönhet Batthyány Elemérnek. Mindezenelőtt négy sokszoros, széles fenyősávot ültetett a vasútvonal és az első istállótelep mentén. Sorban épültek a telepek: az idomár számára villa, az abrakmesternek kényelmes lakás, egészséges, higiénikus lóvászállás és takarmánytár. Minden istálló mellett hatalmas karám, rész-

ben azért, hogy a telepeket lehetőség szerint izolálja. Egyik telep sem lehetett átjáróház, csak a saját alkalmazottai léphettek be és a Lovaregylet meghatalmazottai. Batthyány szociális érzékére hallgatva, máris megépítette az első sor szoba-konyha-kamrás előkertes lovásztelepet a nős, családós lóápolóknak. Felépült az orvos, valamint az állatorvos számára egy-egy villa, a gazdasági épületek, a mélyebben fekvő területen a major, a telephatárok felső, Fót felé eső részén az elkülönítő és égető. Saját vízművet építettek a Duna-parton, ami egyenesen Alagra vezette a vizet, mert mindenekelőtt és felett: a gyepesítés és a fásítás volt a főcél. Batthyány a világ minden tájáról hozatott szakembereket, szakvéleményt, vetőmagot, és az alagi telep rövidesen zöld sziget volt a Fót felé húzódó síkságon. Kiépült a Szentmihályi, a Batthyány utca, de mindenekelőtt a Fóti úti valóban szép villasor. Pár év múlva (1910-ben) Alag önálló község lett. Templom épült, községháza, iskola, sőt később a tréningtelepet az időközben idehelyezett úrlovaspályától elválasztó gyönyörű parkban magyaros stílusú lóárverező hely is került, mellette festői kiskápolna és iskola a lovásztanulók számára. A lovászygyerekeket a mindenkori plébános tanította. Az iskolaszéki elnök a Lovaregylet alkalmazottja volt.

Az Úrlovas Szövetség 1890-ben alakult Jankovich–Bésán Gyula buzgólkodása nyomán, és Alagon nyitotta meg a versenypályát 1896. április 5-én. Az első győztes Pejacevich Albert gróf volt. A Pejacevich család Ilkapsztárról költözött a mai Károlyi utcába, s az említett gróf – akit az idős emberek öreg grófként emlegetnek ma is – neves úrlovas volt.

Az első világháború után Alagra „szorult ki” a budapesti lóversenyzés. Ez az időszak (1919–24) a település életének fénykora lett. Az első versenyre 1919. szeptember 14-én került sor, 21-én indult meg a legális fogadás, de csak totón. A versenynapok délutánjain egész Pest ott volt. Az országúton fogatok s bérkocsik százai gördültek a kies Alag felé. Az egymás nyomában menő különvonatok túlszúfoltan pöfögtek Dunakeszi-Alag emeletes állomás épülete felé, s a kocsikban megszámlálhatatlan sokasága a szenvedélyes lóversenyzőknek, a szabad

levegő fanatikusainak. A vasúti kocsik annyira teltek voltak, hogy még a lépcsőn is álltak, s mint a darázs-fészek nyílásnál egymáson lógtak a minden kényelmetlenséget szívesen viselő sportkedvelők.

Alagon sok híres idomár, tréner, zsoké élt, így pl. az Angliából érkezett Hesp Róbert, a legnevesebb magyar versenyló, Kincsem idomárja. Leszármazottai ma is itt élnek. Ugyancsak Angliából érkezett Hitch György idomár, a magyar lóversenyzés történetének egyik legnagyobb idomárja. A Pest–Vác vasútvonal építését finanszírozó Rotschild unokájának lovai a Reeves-istállóban voltak. Ez az épület, ill. a trénerlakás időközben beépült a Konzervgyárba. Itt volt istállója Geist Gáspárnak – a mai öregek Geits-telep néven emlegetik. Az ő neves lovasa (akadálylovas) volt Csompóra Mátyás, akinek háza a Batthyány Elemér utcában áll. De találkozunk olyan nevekkal is Alagon, akik a két világháború között voltak neves versenylovakok. Néhány név a teljesség igénye nélkül: Klimscha Albert, Schejbal, Gutai János, Balogh János, Csaplár, Szokolai, Keszthelyi, Esch Győző.

1944-ben rövid időre megint versenyek helyszíne lett Alag. A Szent László-díj Alagon dőlt el. A pesti és a megyeri pálya katonai felügyelet alatt állt. Az örök erőforrás, Alag színtere egy 120 éves intézmény végnapjainak.

Alag élete tehát összefonódott a Lovaregylettel, a lósporttal, a lóversenyzéssel. A lóversenypálya ma is működik, versenylovak felkészítése folyik a telepen.

Megjegyzés

Az írás tulajdonképpen egy összeállítás, amely a 80-as években született a Kölcsény Ferenc Városi Könyvtár anyagából, de főként Szakáll Károly gyűjtéséből. Röviden bemutatja Alag történetét, a lóverseny kiépülését és az első világháború végéig tömören szól Alag életéről. Alag és a lóversenyzés történetének teljes kibontása nyilvánvalóan nagyobb lélegzetet igényelne, ez és a kötetben található többi ilyen témájú írás az egész témára csupán egy-egy nézőpontból tekinthet rá.

Chobot Ferenc: A Váci Egyházmegye történeti névtára – Dunakeszi

Dunakeszi rohamosan fejlődő nagyközség. Valószínűleg már a rómaiak idejében lakott hely volt. A Duna alacsony vízállása mellett, a mederben látható épületnyomokat Traján hidja /?/ maradványainak tartják. Azonban Rómer szerint itt római burgos¹ volt. A két kötőmb a két parton ma is látható. Anspacherék kertjében jól láthatóak a falmaradványok. (A rév mellett laknak).

Szentendre útikalauzáának 23 oldalán található a következő szöveg:

A Dera patak (Szentendrén) torkolatánál nagyobb őrtorony védte a határt és az országutat. Ez utóbbi már a IV. század folyamán épült, ekkor emelték a negyedik útvonal és a Dunán való átkelés biztosítására a Szentendrei-sziget keleti oldalán, a Horányi csárda közelében és bal parton, a dunakeszi révháznál talált őrtornyokat is. Az őrtornyokra és azok őrzésére azért volt szükség, mert a III-IV. század folyamán Szentendre és környéke sokat szenvedett a folyó bal partján lakó szarmata-jazig törzsek és a Börzsöny hegység vidékén élő kvádok állandó támadásaitól. Nagy Konstantin császár uralkodása idején (306–337) a tábor ellenséges betörés következtében csaknem teljesen elpusztult, de rövidesen újjáépült. A század közepe táján a neve is megváltozott, és II. Constantinus császár (337–361) egyik közelben kivívott győzelme emlékére a *Castra Constantina* nevet vette fel.

A magyar uralom alatt Conch nemzetség birtoka volt, melynek megszakadtával IV. Béla 1255-ben „*terram Kezew sitam in conitatu Pestienzi*” Seywied fehérvári főispánnak adományozta. Károly Róbert

¹ A latin burgus szó magyaros leírása. A burgus kifejezést a rómaiak a szomszédos germán népektől kölcsönözték kisebb erődítmények, őrtornyok megjelölésére.

király a rimaszécsi Szácsyeknek (Péter) adta Keszőt, Gödöt és Sződöt (Zeud, Gud, Kezew). Az egyházmegyei történet 28. lapján található: utána Thurzó Eleknée lett Kezew, Szapolyai János adta oda. A kalocsai érsekségnek is volt Keszőn birtoka. Pauler Gyula és Császár Mihály szerint idevaló származású volt a XIII. század hírneves krónikása, Kézai Simon mester (udvari bolondokat küldött Kesző a királyi udvarba). Térkép van arról, hogy mely lakóhelyek kiket küldtek a budai királyi udvarba. Budavár eleste után az egész vidék török kézre kerülván, Dunakeszit is kifosztották. Az 1559. évi defterek szerint 33 adóköteles ház volt benne (Tabán). 1562–63-ban pedig 6072 akcese jövedelmet hozott Turnas bégnek. 1644-ben elpusztult és 1686-ban magyar kézre került. Ekkor Perényi és Batai földesurak váci lakosoknak adták bérbe, de a Budavárért folytatott harcokban a község elpusztult. 1690-ben az elhagyott helységek közt fordul elő neve.

A török kiűzése után a Wattay, majd 1737-ben az Orczy család birtokába kerül, akiktől Grassalkovitch Antal megvette s azóta a gödöllői uradalom sorsába osztozott. 1695-ben a Wattay család a Garam vidékéről telepített be jobbágyokkal. Ez az időpont nem biztos, mert a váci püspöki névtár szerint a római katolikus anyaegyház 1678-ban állíttatott itt fel. Az e korban készült „*Pongrácz féle térkép*” Körtvélyeskeszi néven említi a községet. Az 1690. évi összeíráskor viszont Köszi néven szerepel az elpusztult helyek között. Kb. 40 helység volt ebben az időben lakatlan Pest megyében.

Dunakeszi újból való benépesedése után a lakosok a mostaninak a helyén építettek egy kis templomot, mely azonban félszázad alatt elpusztult. Gr. Grassalkovich Antal építette 1754-ben a mostanit, Szt. Mihály tiszteletére. A Magyar Lovaregylet volt a kegyura a templomnak. 1913-ban kifestette. A temetőben Szt. István tiszteletére ajánlott kápolna áll, melyről az 1746. évi Canonika vizitáció idejében nem tudták, hogy ki és mikor építette. Fassler véleménye szerint Dunakeszin a középkorban kiváltságos plébánia lett volna. Ez azonban téves, mert IX. Bonifác Bullája Budakeszire magyarázandó. Pongrácz püspök in-

formációja a kath. helységek között említi Dunakeszit. Az egyházmegye újjászervezésekor egyházilag Sződhöz, azután Váchartyánhoz csatolták. Gr. Althann M. Frigyes 1725-ben szervezett Dunakeszin plebániát. Tehát téves Schematizmusaik azon állítása, hogy „*parochia anno 1678 erecta irataurata anno 1719 a quo et Matricas habet*”. Anyakönyvei bizonyára 1725-ben kezdődtek, de ezek elvesztek, most csak 1746 óta van meg. Canonika Vizitáció 1828-ban kelt adatai: a lakosok száma: 2996 rk., 195 ref., 86 ág. ev., 11 g. kat., 63 izr. Fiókegyházai voltak: 1782-ig Fót, 1845-ig Rákospalota és Káposztásmegyer, most csak Alag (A Megyeri csárda mellett állítólag volt egy kisebb lakott helység). 1838-ban szerepel először Újpest. Ekkor keresztelték Dunakeszin az újszülöttet. Feljegyzés van arról, hogy 1838-ban Pest vármegye alispánja elrendelte a farkasirtást a Hármashidi nádasokban!

Alag 1913-ban alakult önálló községgé. Zsigmond király 1405-ben Kálnay Benedeknek adományozta Alagot (possessiót). Fél századdal később már az alagiak kezén volt, kik itteni részbirtokukat 1455-ben mikebudai Békés családnak, 1472-ben pedig mikófalvi Békessy Dénesnek adták zálogba. A XVIII. században Gr. Grassalkovich megvette Dunakeszit és Alagot is. Kétségtelen, a középkorban templomos község volt, mert a mai versenypálya melletti majornál (ma az alagi állami gazdaság telepe van ott) még nem régen egy XIV. századbeli (polygon) templom romjai voltak láthatók. Ma is láthatók a romok! Gr. Cziráky Jánosné szül. Almásy Erzsébet grófnő 1906-ban 300 000 K-ás alapítványt tett, hogy leánya: Joanne emlékére kápolna építtessék és a lovászfiúk vallásos nevelésére Johanneum nevén egy lelkész vezetése alatt iskola létesíttessék! A nepomuki Szt. János tiszteletére ajánlott alagi kápolnát 1906 dec. 16-án adták át rendeltetésének. Kegyura a Magyar Lovaregylet.

Az 1910.-i népszámlálás szerint lakásainak létszáma:

rk. 1283, ref. 211, ág. ev. 100, izr. 16, kf. 7 fő.

Alagi tanító lelkész: Toma József 1906–1913, Jankovits Sándor 1913–?, Mészáros István ?–?

Dunakeszi plébánosok voltak:

1725–26	Budai János,
1726–28	Szegedi József,
1728– ?	Ordy Endre,
1729–32	Gerő Mihály,
1732–33	Szabó István,
1733–34	Verbőczy Imre,
1734–38	Pethes István,
1738–39	Papp János,
1740–46	Tary Pál,
1746–48	Almády Endre,
1748–69	Leszkovszky János,
1769–85	Manigai György,
1785–87	Szeliga János,
1787–96	Kapitány Endre,
1796–98	Seres Pál,
1798–99	Nagy János,
1799–1815	Tury Boldizsár,
1815–24	Plichta János,
1824–41	Szép Mihály,
1824–45	Holó Mihály,
1845–54	Szigeti Kálmán,
1855–56	Schmidt János,
1856–57	Cserkuti János,
1857–69	Jaczkó Károly,
1870–73	Selmeczy Ede,
1873–87	Mészáros József,
1906	Révész István,
1906–1925	Richter Béla,
1925–	dr. Lakatos Kálmán.

Gróf Migazzi Kristóf bíboros püspöknek 1774. évi aug. 10-én kelt rendelete szerint van minden plébánián házi történet „*Historia Domus*”, melynek följegyzései becses történeti anyagot szolgáltatnak.

Fontosabb Adatok Dunakeszi történetéhez:

Itt született Tsisch (vagy: Tsich) Tamás híres aufklérista pedagógus. Lásd: Uránia, 1917. 187–Febr. havi (2. sz.) E cikk szerint 1756-ban született, Atyja: János kézműves, anyja Lorányi Zsuzsanna volt. De ez az adat téves, mert a plébános anyakönyve szerint 1758. dec. 21-én született, illetve, ekkor keresztelték. Atyja (egész tisztán van írva) Csiss Mátyás és nem János. Anyja Lodzáni Mária nem a fenti név. A szülők eredetileg Fóton laktak, mert 1756-ban született Zsuzsanna leányuk (ezzel tévesztették az ő születését) s ekkor az anyakönyv még fóti lakosnak jelzi. Ennél a bejegyzésnél az anyát: Leczányi Máriának írja. A szülők luteránus vallásúak, úgy látszik a közelben nem volt luteránus parochia, azért hozták ide a kath. templomba keresztelni (jegyezve: 1917. III. 7-én harangjainkat a világháború alatt, 1917. jan. 11-én adtuk át hadicélra.) A nagy harang 1775-ben készült Szt. Mihály tiszteletére. Súlya 365 kg volt. Kis harang 1892-ben készült Szt. István tiszteletére, súlya: 60 kg volt. A lélekharang 9 kg volt. Erről a kis haranggal a néphagyomány azt tartja, hogy a Dunában találták a tehenek itatásakor húzták ki. Mások szerint a csősz vagy a pásztor találta a nádasokban. Még emlékszem reá, hogy ez a harang valamikor a templom előtti kútnál haranglábon állott. Csak egy harang maradt meg, az irstai.

Hitelszövetkezet: A szövetkezeti mozgalmat gr. Károlyi Sándor 1886 ápr. 12-én Pestvármegye közgyűlésén tett indítványával kezdte meg. Az első szövetkezetek 1887. jan. 9-én alakultak: Galgamácsa, Tas, Cinkota, Pécel, Tura, Monor, kb. 12-ő. Dunakeszin 1889-ben, tehát 2 év múlva alakul meg. A megalakulásról a „*Historia Domus*” ezt írja: Ez év nyarán éppen Szt. Illés fogadott ünnepén egy rettenetes jégverés tette teljesen tönkre a hívek összes terményét. A tojásnagyságú jégdarabok beverték a plébánia összes ablakait. Néhány ember jelentékeny sérülést szenvedett.

dett a fején. Az elemi csapás eredménye természetesen a legnagyobb szegénység lett és az ezzel járó eladósodás, mely, hogy egészen tönkre tegye a híveket, arra indította a község vezetőit, hogy gr. Károlyi Gábor támogatásával megalakuljon a Dunakeszi Hitelszövetkezet, melybe tömegesen léptek be, úgy, hogy a szövetkezet az első félév alatt 12 ezer forintot adott ki kölcsön. Ezen összeget a tagok többsége veszélyes adósságaik (25-30%-os Fürst) törlesztésére fordították.

Részletek Bajnok Géza igazgató-tanító feljegyzéseiből.

A község alatt 3 km távolságra van a Csörszárki út, ma is használatban lévő dűlőút, amely nem itt éri el a Dunát, hanem innen indult ki Alag, Fót, Mogyoród, Gödöllő, Hatvan irányában a Tiszán át Dáciába. Ez volt a felső Csörszárka, míg az alsó Aquinkum–Szeged útvonalon keresztül haladt Dáciába. Amikor a rómaiak látták, hogy a Duna-Tisza-közén élő jazygokat legyőzni nem tudják, de közben már elfoglalták Dáciát, így békés úton utat kértek a jazygoktól melyek Pannoniát összekötötték Dáciával. Ezeken az útvonalakon hordták át az élelmiszereket és a harci eszközöket Dáciába. Miután azonban a portyázó bandák gyakran megtámadták a szállító alakulatokat, az út mentén végig védősáncokat emeltek, hasonlóan a Duna védgátjaihoz. Innen kapta az árok a nevet Csörsz. Községünkben a védő földtöltés (50-60) évvel ezelőtt a század elején, amikor vizenyősebb laposokat is hasznosítani akarták (eper, zeller és zöldségfélék termesztésére) ezzel a földdel töltötték fel a laposokat. Az alagi temetőtől délre kb. 300-400 m.-re van ilyen maradvány még az ároknak. Ezt a műemlékvédelmi Társulat nyilván is tartja.

Községünk igen régi települési hely, mely magasabb domborvonulaton épült. Még kőkorszakbeli „ülőcsontvázú” temetkezési nyomokra is akadtak. A község alatti Kopolya-dűlőben bronzkori urnatemetőt találtak. Az 1886-88-as években több mint félezer sírfészket tártak fel. Pár évtizeddel ezelőtt még 3-4 urnát mindig találtak. A két árok közötti volt Dunaszigeten a Kopolya-dűlő északi felében biztosan lehet még ilyen urnákat találni. Szőlőgyökereztetéskor a 70 cm-es eke elérte az

urnákat! A csörszárki út semmi befolyással sem volt a község helyének megválasztásában. A község már a kőkorszakban a mai helyén feküdt. A község a régi térképeken Körtvélyeskeszi néven szerepel, később kapta a Dunakesz, majd a századfordulón a Dunakeszi nevet. Lukovszkiéktól Megyerig nagy tó volt.

Megjegyzés

Chobot Ferenc prépost-plébános volt, 1883-ban szentelték pappá. Hivatása szerint nem kötődött Dunakeszihez, de ismerte a község viszonyait, mivel 1892–1895 között a váci papnevelő intézet alkormányzója, majd 1895–1910-ig rákospalotai plébános volt. Több egyháztörténeti munkája ismert, a fenti írás A váci egyházmegye történeti névtárának egy részlete, amelynek két kötetét 1915-ben és 1917-ben adták ki.

Chobot írása kissé rendezetlen, csapongó, de számos érdekes adatot tartalmaz. Érdekesség, hogy Dunakeszi római kori történetére utalva még megemlíti a Traján hídját is, ugyanis korábbi századok hídfőnek tekintették az emléket. A Szent Mihály templom építésének általa említett 1754-es évszáma helytelen, a templom 1756-ban épült fel. Alag önálló községgé válásának évszámát is elvétí, mivel az nem 1913, hanem 1910.

Rexa Dezső: Dunakeszi

Az ősi Kesző helyiség helyén áll ez a dunamenti, egyre fejlődő, növekedő helység. Ósdi írásokban, pergamenteken említik így ezt a helyet. Sőt abban az időben, amelyről írott krónika sem regél, itt ezen a határon túrták avar izmos karok a földet és ástak bevehetetlennek hitt védőárkot mindenféle jövő-menő, kóborló fegyveres hadak ellen.

Itt húzódik a Dunától a Tiszának és meg azon is túl a nép ajkán maiglan Csörsz-árkának nevezett nagyarányú sáncmű.

Ez, mint órjas ekétől
Szántott barázda-út,
Tiszától a Dunának
Néhány mérföldre fut.
Magas partját mi végett,
Mikor s ki hányla fel?
Az eltűnt századoknak
Homályiban veszi el.
S úgy áll a zöld mezőben,
Mint nagy királyi sír,
Melynek porlott uráról
Rég megnémult a hír

énekli erről Tompánk egy költő regéjében.

Mi volt akkor e vidék története – ki tudná azt ma – az ezredéveken túli világokat megálmodni tudó költőn kívül? Senki. Ne is keressük azokat a mély homályba vesző történeteket, s elégedjünk meg azzal, hogy Dunakeszi földjén a tizennegyedik századnak egészen az elején már jókora lakott telep volt. Népe csendesen élt és dolgozott bőtermő síkján egészen, addig, amíg a török rá nem csapott és el nem pusztította (1644). Ekkor a nemes Perényi nemzetség meg valami Bátai Pál voltak

itt a földesurak. Bizony nem volt akkor valami különösen kíváncsias dolog ezen a vidéken még oly módos úrnak is lenni, hamarosan földnélküli úr lett belőle. Lehetett a törökkel békésen kijönni, ha meghagyta a pogány a földet, de bizony ezt a szép vidéket teljesen elpusztította s miután kitakarodott a másfélszázévestendő uralma után, ezek a helyek mind lakatlanok voltak. Dunakeszi határát akkor a Wattayak kapták; – rettenetes nagy föld volt amibe beültek: tizenhét falu a Duna mindkét oldalán!... De ötven esztendő sem múlt el és már nem ők itt az urak, de az Orczyak, akik aztán – majd, hogy azt nem írom természetesen – gróf (akkor még gróf) Grassalkovichnak eladták. Ettől kezdve pedig sorsát megosztotta a gyönyörű Gödöllővel egészen addig, amíg Dunakeszi határa több kisebb birtokos kezére jutott.

Csodálatos dolga volt Gödöllőnek és annak a kis birodalomnyi földnek, amely a gödöllői uradalom címen volt ismert. Akkor volt, hogy sok német fejedelemséghez képest országnak lett volna mondható.

Gyönyörű föld darab. Dúsan termő határok, halászatra termett folyópart, remek busa erdők, pagonyok, amelyek telvék a legszebb vadállománnyal, erdők, amelyek épületre és tüzelésre való anyagot mérhetetlen mennyiségben adtak, szőlők, amelyben a borág boldogan érlelte bogyóit, számtalan major, gazdasági telep, tanya és mennyi pompás kastély bámulatraméltó park közepette. Olyan vagyon volt az, amely a hiú emberi gondolkodás szerint örök gazdagságot, elfogyhatatlan boldogságot, elveszíthetetlen nevet módot ígért annak, aki uralta. És íme mi lett mindenkiből... Az örök gazdagság vége egy hosszadalmas concursus lett – prókátorok legdúsabb álma: csőd – Utolsó gazdáit a hercegekké felmagasztosult koldusdiák utód Grassalkovichok semmivé lettek, mint szélben a felhő. Minden elveszett. A szép királynő kegyéből nyert fény, pompa, vagyon... s az a boldogság, ami ott tanyázott a gazdag kastély remek stukkós mennyezetei alatt, mintha kirepült volna a nyitva felejtett ajtószárnyak résein... s az a név, amit hódolattal emlegetett az ország, szürke jelző lett egy kihalt, egykori dáriusi vagyonú család megjelölésére. Semmi sem örök – minden mulandó – és örökkévaló a

földön csak egy volt és lesz: a semmi!

A helységet jómódú nép lakja. Mindenből látszik ez. Templomában már vagy két és félszáz esztendeje dicsérik a római katolikus hívők az Urat. Itt van az ország legrégebb napiskolája, már a XVII. század végén tanították benne az ábécét.

És ami szervezet egy ilyen helységben lehet – tűzoltóság, olvasókör, hitelszövetkezet stb. stb. – az mind van. Nyaralóhelye gyönyörű otthont nyújt a városiaknak a kánikula évadján.

A község lakóinak száma 6150. Területe 5048 kat. Hold, amelyből 105 kat. Hold a községé. A község lakói közül 549-en vonultak be a világháborúba, ezek közül 116-an haltak hősi halált.

Alag

Valamikor az alagiak nevétől volt hangos az ország... persze ennek már jó pár száz esztendeje múlt, hogy utóbb az alagi lóversenyek aporójából emlegessék ezt a nagyon kedves, bájos, barátságos telepet.

Már a XIV-ik században nagy gazdasági élet folyhatott itt; sok jobbágy nép lakta a határt, akiknek a földesúr korának klasszikus ízlésében soksarkú (mondjak így a polygont) templomot emelt, melynek romjait az uradalmi major bozótja közt ma is megtalálhatja, aki nem sajnál egy kis fáradságot. De e kor emlékei ezen az egyen kívül mind elvesztek, csak a nevei élnek azoknak a birtokosoknak, akik itt földesurak voltak. Középkorunkban sok előkelő család váltakozott itt birtokosai sorában, amíg Grassalkovich birtokká nem lett.

Aztán a sok birtokos mellé került a Magyar Lovaregylet, a magyar lótenyésztés felvirágoztatására a legnagyobb magyar, gróf Széchenyi István által alapított egyesület, amelynek itt gyönyörű mintagazdasága, előkelő, kényelmes székháza lett s a Lovaregylet társegyesületének az Úrlovasok Szövetkezetének pompás versenytere.

Alag fénykorában – valóban nem frázis e szó – ragyogó tavaszi, rekkenő nyári, halványuló őszi, versenynapok délutánjain egész Pest ott volt. Az országúton a fogatok, s bérkocsik százai gördültek a kies

Alag felé, az egymás nyomában menő különvonatok túlszűfoltan pöfögtek Dunakeszi–Alag emeletes állomás épülete elé s a kocsikban megszámlálhatatlan sokasága a szenvedélyes lóversenyzőknek, a totalizátor szerencselovagjainak, a szabad levegő fanatikusainak. A vasúti kocsik annyira teltek voltak, hogy még a lépcsőkön is álltak s mint a darázs-fészek nyílásánál egymáson lógtak a minden kényelmetlenséget szívesen elviselő sportkedvelők.

A nagy ízléssel felépített tribün előtt a pálya gondozott, sima gyepűje, mint a természet remek szőnyege terült el. A fehérre festett korlátok élesen rajzolódtak bele a sötétzöld tájképbe, amelynek napkeleti pere-mén terebélyes fák koronái hullámoztak. Gyönyörűség volt a szemnek ez a kép. És amikor a csengő megszólalt és a start előtt összeállt a legelegánsabb élőkép, a sudár növésű, póklábú paripák, rajtuk a színkép minden színében pompázó úrlovasokkal és zsokékkal, s a mezőny egyszerre telve lett a vágató lovak csodálatosan ösztönszerű veszett akarásával – a közönség lelke egyszerre fellobogott és az izgalmak kiültek az arcokra, feszültek a tekintetek, ökölbe szorultak a kezek és harsány buzdító szókkal lett telve a lég s a verseny végén a hangulat megoszlott, közönség lelkesedő rivalgásai s elégedetlenkedő mormolása egyedül itt érzékelhető zajban egyesült...

Alag versenytere híres volt a monarchiában, sőt ismert volt annak határain túl is. 1890-ben vette meg csaknem háromezer holdas határát a Loveregylet s az akkor vigasztalan homokvilágból tündéri paradicsomot varázsolt a szeretet és a céltudatos, áldozatkész munka. 1891-ben készült itt az Úrlovasok versenypályája, s ez idő óta egészen mostanáig itt élte a magyar lósport legszebb életét.

Most már ez a versenyter is megszűnt s az alagi nagy vasúti állomás igen csendes, kisforgalmú állomássá lett, csak nyáron, amikor a nyaralós, üdülők és azok szívesen látott vendégei hétvégi pihenésre idelátogatnak – van nagy zsibvásár a széles, tág peronon, azonkívül ott vannak még a versenyistállók, a trainerek, akik a régi lóversenyteret most gyakorlótérnek használják.

A versenyeken érdekelt urak, a versenyzistállókat építő két előkelő egyesület már évtizedekkel ezelőtt nagyon szép villasorokat teremtek meg, amelyekhez most utóbb a fővárosi előkelő világ jött, mint villaépítő.

Dunafürdője nagyon kellemes. A nyári napok délelőttjein és délutánjain a nyaralókat a bécsi hajó lapátjáról vert hullámok valóságos tengeri fürdő-illúziókba ringatják... Tengeri fürdő Budapesttől egy negyedórányira... Fantasztikus...

Alag lakóinak száma: 3016. A község főjegyzője Závodszky Géza, főbírója Molnár Gyula. A róm. kath. egyház élén Csík József plébános, a református egyház élén Tóth János lelkész áll, az ág. ev. egyház gondnoka Ulreich Nándor. A községi elemi iskola igazgatója Bakos Sándor, tanítói Dr. Jakab Zsigmondné, Halmágyi János, Magyar József, Strieb Jolán.

A társadalmi élet irányítói: az Alagi Polgári Lövészegylet, melynek elnöke nagybányai Horthy Jenő, az Alagi Polgári Kör, melynek elnöke Dr. Szécsen Ágoston, és az Alagi Sport Klub melynek elnöke Dr. Juhász Péter, az Önkéntes Tűzoltóegyesület, melynek elnöke Závodszky Géza.

Megjegyzés

Rexa Dezső hivatását tekintve művelődéstörténész és író volt. Később jogot tanult és elvégezte a kereskedelmi akadémiát is. Árva, Fejér, majd Pest vármegye levéltárosaént is dolgozott. Utóbbi minőségében írta 1934-ben Dunamenti Nyaralóhelyek című kötetét, amelyből a fenti két írás is származik Dunakesziről, illetve Alagról. Nem tévedés Alagot a Duna partjára tenni, hiszen a Lovar Egyletnek számos birtoka volt a parton, és az alagiak is ugyanúgy maguknak érezték a folyót, mint a kesziek. A lóversenyekre a zsúfolt vasút mellett például hajóval is érkeztek a pestiek, akiket konflisok vártak a révnél, hogy a pályára szállítsák őket.

Mezey Zsófia: A lóversenyzés hatása Alagra

A múlt század közepén még említésre sem méltó falurész – Dunakeszi vasúton túli területe – a századforduló folyamán robbanásszerű fejlődésnek indult. Elég megvizsgálni a lakosságszám növekedését – a század első tíz évében ez több, mint háromszoros (1900: 491 fő, 1910: 1624 fő) –, és azt a tényt, hogy 1910-ben leválva Dunakesziről, önálló községgé alakult Alag. Az új arculatot értelemszerűen a tréningközpont kialakulása magyarázza: a „*lovas emberek*” többsége ideköltözött, emellett szükség volt egy az itt élőket és a vendégeket kiszolgáló rendszer kiépítésére. A terület legnagyobb beruházója természetesen a Magyar Lovaregylet volt, de magánszemélyek is gyarapították Alagot. Folyamatosan épültek a zsokék, trénerek villái, különböző iparosok települtek ide, sorra nyíltak az alagi vendéglők, üzletek. A fejlődés mértéke nem kisebb, mint a néhány kilométerre eső főváros századfordulóig zajló virágkora.

Az önálló Alag község működése – az első közintézmények

A századforduló éveiben óriási léptekkel fejlődő Alag döntően más környezettel, rendeltetéssel, kultúrával bírt, mint Dunakeszi. Az érdekeltek fokozódtak, és elérkezett a pillanat, amikor a tréningközpont szerves kiegészítőivel gazdaságilag is és városiasodottság tekintetében is túlnőtt a Pest közeli kis falu szintjén. 1910-től Alag mint önálló község folytathatta működését, s ez a különválás még nagyobb távlatoknak nyitott lehetőséget.

A vezetőség első közgyűlése 1910. június 17-én zajlott, kezdetben bérelt villában. Később a községi orvostól, dr. Osváth Alberttől telket vásároltak, s az épület tervezésével a Szent Mihály utcában lakó Goldberg Simon építész bízta meg. Az 1912-re elkészült új községházában jegyzői lakás és hivatali helyiségek is voltak.

A korai intézkedések közül kiemelkedik a még ez év októberében megalakított egészségügyi bizottság. A szervezet létrejöttét az országban terjedő kolerajárvány elleni fellépés tette szükségessé. A bizottság tagjai a községi üzletek, a lovaregyleti helyiségek aprólékos átvizsgálásával kezdték a munkát. Dr. Osváth Albert orvos alapos, szakszerű előadást tartott a megelőzésről (október 7.). A lovaregyleti terület szélén, a ló-hullaégető mellett pedig járványkórházat hoztak létre. Amikor 1911 augusztusában a kolera már a szomszédos Újpesten is fellépett, szigorították az óvintézkedéseket: a tudnivalók hirdetmény formájában minden házba eljutottak, az utcai árkokat állandóan tisztították. A járvány ellen évekig védekeztek, így végül Alagra nem ért el a pusztító betegség. Ez jórészt a bizottság megelőzésre tett kardinális fellépésének köszönhető. Jellemző adalék, hogy a szervezet elnöke a Magyar Lovaregylet felügyelője, községi bíró, Molnár Gyula volt.

A városiasodás elengedhetetlen feltételei az országos szinthez mérten meglepően korán érték el Alagot. A víz-gerincvezeték a Duna-parttól a tréningtelepig már a múlt század végén kiépült, s így Alag volt az első falu az országban, ahol csapból folyt a víz. Az önálló vízvezetéki hálózat létesítését 1912-ben kezdték meg. A várossá fejlődés másik sarkalatos pontja, a villanyvilágítás kérdése még az önállósulás évében, 1910-ben terítékre került. Az utcán lévő petróleumlámpák helyett a főváros közelében fekvő, nemzetközileg közismert településen elengedhetlenné vált a villanylámpák felállítása. A tárgyalások megkezdődnek, s végül 1912 januárjában megszületik a szerződés Alag és a Phoebus villamos vállalat részvénytársasága között. Ennek értelmében a vállalkozó 50 éves kizárólagossági jogot nyer a község világításának szolgáltatására, cserébe ingyen köteles biztosítani a közvilágítást. A megállapodás 1912 szeptemberében állapítja meg a határidőt, de a munkálatok befejezésére végül csak 1913-ban került sor. A késlekedés egyik oka híven tükrözi a kor emberének gondolkodásmódját. Egy híradás szerint ugyanis a megvalósulás azért késlekedik, mert Károly László alagi lakos nem engedi, hogy birtokán átmenjen a vezeték.

A község első pénztintézete, az Alagi Takarékpénztár 1911-ben alakult. Az induló év záró számadásáról egy váci lap tudósít. *„250.000 koronás részvénytőke mellett a takarékbetétek, folyószámlai és váltószámlák formájában folyósított összege 948.427 K 41 f összeg volt. A bruttó nyereség 33.607 korona, mely tisztán 9671 K 71 f-t tett ki.”* Az öt hónapos működést az újság így summázza: *„szép eredmény”*. Még ez év augusztusában felemelték az alaptőkét 500.000 koronára. *„Az alig egy éves takarékpénztár ezen tőkét megfelelően kamatoztatni is tudja, mert a folyó év első félévben az összes üzletágakban – dacára a mai rendkívüli pénzügyi viszonyoknak – jelentékenyen nagyobb forgalmat és kedvezőbb eredményeket ért el, mint a múlt évben. A betét állomány is állandó emelkedést mutat.”* A község méreteihez képest tehát kiugró a pénztintézet eredményessége, s ez jórészt megint csak a löversenyzésnek köszönhető: legnagyobb betétesei ugyanis a Magyar Lovaregylet, az Úrlovasok Szövetkezete és Alag község vezető testülete voltak.

A közzintézmények közül említésre méltó továbbá a községi postahivatal és a csendőrség. 1914-ben alakult meg a Kincsem Gyógyszertár Alagon. A háború évében indított *„Mérlegkönyvbe”* bevezették az orvosok, állatorvosok, idomárok, istállótulajdonosok és a szert készítő gyógyszerészek nevét és a számukra kiadott készítményeket.

A község népiskolája 1910-ben nyílt meg – addig Dunakeszin, illetve a lovaregyleti kápolnánál folyt az oktatás. Első igazgatója Pongrácz Antal volt. *„Alag község elöljárósága 1910. december 31-én a felügyelőséghez beterjesztett bizonyítvánnyal igazolta, hogy az újonnan szervezett községi népiskola az 1868. évi XXXVIII. tc. és az 1907. évi XXVII. tc. rendelkezéseinek mindenben megfelel. Nevezetesen az iskola nyelve magyar és a törvényben kötelezően előírt felszerelési tárgyak hiány nélkül beszerezettek.”* Az iskola – e viszonylag késői – létesítése magyarázható azzal, hogy a községben élő fiatalokúak döntő többségét a lovászgyerekek alkották. Az ő oktatásukról a Lovaregylet – a lehetőségekhez mérten – gondoskodott. Az Alag lakosságát a kezdetekben kitevő zsokék, trénerek, tulajdonosok gyermekei módosabb

oktatási intézményeket látogattak. Az iskola épületét 1912–13-ban két tanteremmel bővítették, közben a villanyt ide is bevezették. 1913-ban a XVI. tc. alapján fenntartási költségei fizetésére államsegélyt kapott az iskola. Az 1912. évi szeptemberi beiratkozások után a négy működő osztályban összesen 216 tanuló vett részt az oktatásban. A végleges iskolaépület a háború kirobbanásának évére készül el. Az új község-házában 1912-től megkezdte működését a községi könyvtár is. Vezetője a bíró volt. Könyvtári órákat mindig vasárnap délelőtt, a szentmise után tartottak.

A városok tekintéllyel bíró tagjai között szerepelt akkoriban – a vezetőségi tagok, az orvos, a tanító, a pap (és esetünkben a lóversenyéletben presztízzsel bíró személyek) mellett – az állomásfőnök is. Ez mutatja a vasút ebben a korban betöltött szerepét: a századelő legfontosabb közlekedési eszköze volt – eltekintve a fővárosi villamoshálózattól és a földalattitól. A Pest–Vác vasútvonal ekkor már jó fél évszázados múltra tekint vissza, a helyi állomás neve „*Dunakeszi–Alag*”, melynek jellegzetes stílusú állomásépülete 1901-ben épült fel. Korszakunkban létesül (1912) egy másik megálló, „*Újdunakeszi*” néven. Emellett a Palota–Fót–Vác vasútvonallal is összeköttetésben állt a község; „*Alag*” nevű állomásával – igaz ez a lóversenYTELEP túloldalán található megálló akkor is lényegesen kisebb forgalmat bonyolított. Akkoriban még létezett téli és nyári menetrend; átlagosan mintegy 18-22 gőzös közlekedett naponta oda és ugyanennyi vissza. Emellett versenynapokon még ún. „*versenyvonatok*” is indultak. A menetidő a Nyugati Pályaudvartól 22-25 perc volt, azaz szinte azonos a maival (igaz, azóta több megállóhely létesült Dunakesziig). A korszakban e feltételek kényelmes utazási lehetőséget biztosítottak.

Alag jellegzetes arculatának kialakulása

A rendezett városkép fenntartásáért, a környezet szépítéséért – a Magyar Lovaregylet mellett – a község vezetősége is sokat tett. Egy 1910. december 11-i rendelet szerint a lakosság egésze köteles volt közmunkát vállalni: aki állattal, házzal nem rendelkezett, egy-egy napot évente, a

tulajdonnal bírók pedig – jövedelmükhöz mérten – ezt megváltani tartoztak 3, 6, illetve 10 koronával. A következő év márciusától rendszeresen ügyeltek az utcákon álló fák gallyazására, illetve újabbak ültetésére. A lenyesett gallyakat – tüzelőként felhasználandó – elárverezték (Az utcai fák köztulajdonnak számítottak, magánember nem csonkíthatta azokat). Ez év decemberében a már említett közmunkaalapból fedezve a község járdáit egységesen salakkal beszórták (A salakot a Fővárosi Vízművektől fuvaronként 2 koronáért hozatták). Az utak építésére is folyamatosan gondot fordítottak: a növekvő forgalomnak kitett Csomádi utcát például a '10-es években kövezték ki. Érdekesség, hogy a közalkalmazottak között szerepel a község saját kocsisa, aki fizetése mellé – az akkoriban nagy jelentőségű – tüzelőanyagot is ingyen kapta a vezetőségtől.

A jellegzetes alagi képhez mai is hozzátartozó villák jó része a századelőn épült, de – elsősorban az ide érkező angolok – már az 1880-as, '90-es években megkezdték az építkezést. Eleinte csupán elszórtan állt egy-egy díszes lakóház; az 1900-as évek végére kialakult az egységes villatelep. Ez a Csomádi út (ma Kossuth Lajos út), Főti út, valamint a gr. Batthyány Elemér, gr. Károlyi Gyula és a Szent Mihály utcák által kijelölt területet jelentette. A villák zömét az alagi zsokék és trénerek építették maguknak állandó vagy ideiglenes lakóházként. Saját, kevésbé módos házakban laktak a mesteremberek és a községi orvos, illetve a tisztviselők is. „*A községnek van építkezési szabályrendelete, mely szerint csak villa-szerűen szabad építeni; így van kiépítve a Kossuth Lajos utca, amely vetekszik a legszebb kertváros utcáival is, érdemes megsejmelni. (A korábban nem megfelelően épült házak átalakítását 7206/1911.sz.a. főszolgabíró elrendelte.)*” – olvashatjuk egy 1913-as leírásban.

Az alagi községháza épülete tekinthető a város központjának, hiszen az innen hat irányba ágazó utak valamelyikén az akkori legtávolabbi telek is 5-10 perc alatt gyalogosan elérhető volt. A község piacterét közvetlenül a lovaregyleti telep szélén alakították ki. Itt épült fel a községi hússzék és vágóhid, mely 1911 novemberében nyílt meg, 3000

K alaptőkével. Árjegyzékét a városi vezetőség (a működtető) határozta meg, tiszta bevétele egy hónap alatt 420 koronát ért el. A nem várt jövedelem után a vezető hentes és fia a megállapított fizetés (120 K) mellett további 3%-ot és napi 1 kg húst kapott. A jól működő üzlet mellett létesült a századelőn még elengedhetetlen fontosságú községi jégverem. Mivel akkoriban nem volt hűtőszekrény, az élelmiszerek tartósítására és hűtésére jégdarabokat használtak, melyet télen a befagyott Dunán csákányoztak és vermekben letakarva tároltak. Éppen emiatt – hiszen a jég sokáig ki kellett tartson – korlátozott mértékben állt a fogyasztók rendelkezésére: legfeljebb napi 50 kg volt eladható a kora reggeli órákban. A piactéren állt továbbá az orvos háza, a községi italmérés, iparos műhelyek (szatócsbolt, cipész) és természetesen több árusítóhely. E piaci bódék egy részét a község üzemeltette, másokban dunakeszi parasztok árusítottak, illetve a helyiek között is akadt olyan, aki mindennapi munkája mellett a község határában konyhakertéssel foglalkozott. A község ellátását részben a telepen működő gazdasági részleg is segítette. A tehenészet alkalmazottai például minden reggel hordták az alagi házakhoz a friss tejet: régi szokás szerint a lakások elé kitett üres kannát minden alkalommal telire cserélték.

A piactér mellett a Fóti és a Csomádi utcákban is üzletek nyíltak: fűszer- és csemegeboltok, cukrászda, fogadó, dohány- és bélyegárusító hely. A Magyar utcában állt a '10-es évek Kellner-féle vendéglője, ahol átfogatták a telepre érkező szénásszekereket.

Az alagi fűszerüzletek választékukkal, szolgáltatásukkal, minőségükkel a fővárosi boltokkal vetekedtek. Az üzletek zöme tehát a helyi igények kielégítésére szolgált, de néhány kereskedő megélhetését az előkelő lóversenyközönség igényei alapozták meg. A vendéglátás igazi központja persze a Magyar Lovaregylet által üzemeltetett Pavilon volt.

Hogy a '10-es évektől Alagon nő az igény és az érdeklődés az iparismunkák iránt, azt ez a korabeli újságikkal is mutatja: „*Lapunk múlt számában hirdetett műbútor-kiállítás szépen sikerült. A kiállított tárgyak rendkívül szépek, ízlésesek és modernek voltak és mind a mellett*

18-20 százalékkal olcsóbbak, mint a Budapesten árusított bútorok. A kiállításnak 524 látogatója volt, akik a kiállított tárgyakból 2860 korona értékűt vettek meg és 8210 korona értékben rendelést tettek.”

Alagi egyesületek, szervezetek és rendezvényeik

A község arculatának fejlődésével párhuzamosan sorra alakultak a helyi társaságok, tömörülések. Magyarázható ez azzal, hogy Alag lakosságösszetételét tekintve sokkal inkább városias polgári képet mutatott, noha – méreteit tekintve – az ember óhatatlanul faluként regisztrálja.

Az egyesületek némelyikét teljes homály fedi, működésük pontos feltárása még egy újabb feladatot kínál. A lelkes lokálpatrióták adatait és saját kutatásaimat felhasználva sem sikerült például sokat megtudnom az „*Alagi és Dunakeszi Ifjak Önképzőköre*” nevű szervezetről. 1912-ben már biztosan létezett, és egy-egy évvel későbbi feljegyzés szerint a fiatalokból álló társaság a Pavilonban nagy sikerrel adta elő a Sárga csikó c. háromfelvonásos színdarabot. A „*Vác és vidéke*” című lap több helyütt is tudósít az „*Alagi Reform Asztaltársaság*” rendezvényeiről (jótékony célú koncertek, ünnepségek a Pavilonban), de az egyesület alapszabályairól, célkitűzéseiről semmiféle ismeretünk nincs.

Többet tudhatunk meg az 1912 májusában alakult „*Alagi Polgári Körrel*”. A szervezet elnöke dr. Ludmig Rezső alagi ügyvéd volt, s a hó 19. napján tartott alakuló közgyűlésen – a váci híradás szerint – már nagy érdeklődés mutatkozott. Ennek ellenére a következő beszámoló néhány hónappal későbbi: december 29-én Alag község elöljárósága és az Alagi Polgári Kör felolvasóestet rendezett a községháza közgyűlési termében. Az ismeretterjesztő előadások között szerepeltek például az „*Új adótörvények ismertetése*”, „*Helytelenségek a nevelésben*”, „*A modern és olcsó építkezésről*”, „*A községi közigazgatásról*” címűek. Az előadások témái – és egyébként az egyesület elnevezése is – egy modern, polgári szervezetre utalnak. Az egyesület tevékenységi körében szerepelt a tenisz (3 pálya állt az érdeklődők rendelkezésére!), a korcsolyázás, a futball, a galamblovászat.

Az akkoriban szinte minden településen működő önkéntes tűzoltóság itt is megalakult. Ezen szervezetek célja a tűz okozta károk megakadályozása, az élet- és vagyonvédelem biztosítása volt. A tűz okozta mérhetetlen károk, a tűz esetén adódó fejetlenség, szervezetlenség nyomán a század elején szinte minden településen önkéntes tűzoltó testületek alakultak. Az ilyen egyesületek az alapító és pártoló tagok hozzájárulásaiból, önkéntes adományokból, az általuk szervezett (Alagon például Pavilon-beli táncmulatságok) bevételeiből próbálták fenntartani magukat (Gyakran mindez persze nem tette lehetővé a megfelelő felszerelések vásárlását...). Ezenkívül reprezentatív feladatot is elláttak: díszőrségnél, fogadásokon, egyházi ünnepélyeken és egyesületi ünnepségeken. A kor jellemző vonása, hogy a szakmai ismeretek elsajátítását elősegítő országos versenyek rendszeresen zajlottak. Az Alagi Önkéntes Tűzoltó Egyesület 1911-ben jött létre, első parancsnoka Bayer Emil községi orvos volt. A Magyar Lovaregylet 500 K segélyt adott az induláskor. Az 1912-es híradás szerint működő tagjainak száma – a tisztikarral együtt – 28 fő. Az, hogy a szervezet csak Alag önállósulása után jött létre, magyarázható azzal, hogy az 1904. óta jól működő dunakeszi önkéntes tűzoltóság addig itt is ellátta a feladatokat.

Úgy tűnik, az 1912-es év a dinamikus fejlődés csúcspontja volt Alag életében, hiszen ez évből származik a községi Sportclub első említése is. 1914-ben hivatalosan megalakult az Alagi Sport Club, a Kellner-féle vendéglőben, elnöke Radványi Zsiga volt. Ekkor született meg a sportclub alapszabályzata is. Labdarúgó pályájuk a mai Szilágyi–Bocskay–Munkácsy utcák által behatárolt – Planner Alfréd lovaragyleti idomár tulajdonában álló – terület volt (egészen 1947-ig). Az átöltöztetéshez szükséges helyet a Kellner-vendéglő biztosította. Az első mérkőzést 1914. március 15-én játszották. A mezek megvásárlására a már említett patróna vendéglős adott kölcsönt (Májusban a Sport Club bált rendezett a Pavilonban, melynek bevételeiből a kölcsönt visszafizette). Az első mérkőzésről egy eredeti gépelésben fennmaradt – kissé bárgyú – leírás és a helyszínen készült fényképek tanúskodnak. Az

egyesület lendületes kezdését kettétörte a júliusban kirobbant háború, s fénykorát majd a talpraállás után 1924–25-ben élte.

1913-ban az alagi istállótulajdonosok, trénerek és zsokék egy sajátos szervezetet hoztak létre, mely a népszerű falkavadászatokat volt hivatva lebonyolítani. Az ún. „*Falkavadásztársaság*” elnöke gr. Pejacevich Albert volt. Az egyesület jellege nyilván eltér az eddig felsoroltaktól, hiszen a fent említett szórakozás elsősorban úri passzió volt, így ez nem az átlagos alagi polgár számára létesült.

A korszak tipikus, szinte minden községben meglévő szervezete volt – az önkéntes tűzoltók mellett – a dalárda is. 1913-ban a Váczi Hírlap több száma egy nagyszabású – eddig a körzetben példa nélküli – dalversenyről tudósít, melynek Alag adott otthont. A megmérettetésen a váci járás területén lévő népdalárdák vettek részt. A verseny rendezését önként vállaló községről a váci újságíró meleg szavakkal emlékezik: Alag „*úri gavallérságára mutat*”, hogy támogatja a dalversenyt, megvendégeli a kilenc résztvevő csapatot. A rendezvény támogatói voltak az Országos Magyar Iskola Egyesület (150 K-val), az alagi vezetőség (Hajnal Jenő főjegyző szervezése) és természetesen a Magyar Lovaregylet (melyet Molnár Gyula képviselt). A dalverseny első díját lelkes hazafi, Ivánka Pálné ajánlotta fel, fehér selyem zászló, melyre a magyar címert tartó két angyal, s a Szózat kezdő sora volt hímezve. A jól sikerült rendezvény hagyományt teremtett: a következő évre Vác városa vállalta el a szervezést, a díjat pedig vándordíjjá avatták.

Az I. világháború kitörése Alag életében is nyomokat hagyott. A korabeli újságok már jóval a szarajevói merénylet előtt a sorozások menetéről tudósítottak. Az alagiak közül is sokan bevonultak, többen nem tértek vissza... A Magyar Lovaregylet támogatásával az egykori járványkórház épületében 50 ágyas hadikórházat rendeztek be a frontról hazajött sebesültek számára. Mivel itt sohasem volt hadszíntér, döntő változás 1914 után nem következett be. Sőt, bizonyos szempontból Alag szerepe felértékelődött a háborús években: a kor Magyarországnak még inkább szigetét – a béke egyik szigetét – vált.

Életmód a század eleji Alagon a társadalmi rétegződés szerint

Lovász

Elsősorban Alt Pál adatközléseire alapozva. A 78 éves Pali bácsi 5 évesen Debrecenből került Alagra. 13 éves korától a Pejacevich-istállónál dolgozott, majd 1942-től Horthy Miklós személyes lovásza volt! Balesete után felcserként dolgozott. Konrád Ignáctól Alagon tanulta a festés művészetét, s ma mindenki csak úgy ismeri mint „*a lovak festőjét*”. A sajátos alagi világ e sajátos társadalmában a legkisebb rang a lovászokat illette meg. Talán ezért is van nehéz dolgom, amikor róluk próbálok írni; hiszen legyen szó más régiókról vagy történelmi korokról – mindig a legnépesebb csoportot alkotó „*kis emberek*” világáról marad fenn a legkevesebb dokumentum, írásos emlék.

A lovászmesterség választása – bár előfordult, hogy a szakma apáról fiúra öröklődött – legtöbbször az arra termetek karrierizmusával párosult. A lógondozók előtt korántsem volt elképzelhetetlen, hogy az idő múlásával a ranglétrán egyre feljebb kerülnek majd: közülük került ki az istállónál végzett munkákat irányító abrakmester, az arra alkalmasnak bizonyulókból pedig zsokék, később trénerek lettek.

A lovásztanoncok tizenéves korukban kerültek Alagra, gyakran vidékről jöttek el a főváros melletti tréningtelepre, még gyerekként, elszakadva családjuktól. Ha az ifjú „*megtetszett*” a trénernek, felvette tanulóidőre (a „*megtetszett*” alatt elsősorban az életkort – és a lovaglásban kulcsszerepet játszó – testsúlyt kell érteni, a múltból mesélő lovász, Pali bácsi például 13 évesen került ide, mindössze 23,5 kg-mal). A szerződés 2-3 évre szólt. Ezalatt a lovásztanuló fizetést kapott, de nem mehetett sehová és délutánonként kötelezően iskolába járt. Szállást a tulajdonostól kapott; egyet az istálló mellett található ún. „*lovászszobából*”. Az ifjak teljes ellátást kaptak: étkeztetésükről az abrakmester felesége gondoskodott, a ruházatot a tulajdonos biztosította számukra (Dreher Antal lovait gondozó tanoncok például minden évben új ruhát, cipőt, pulóvert kaptak).

Az élet mégis számukra volt a telepen a legnehezebb: hajnaltól késő estig szigorúan beosztott napirend, s emellett kötelesek voltak mindenkinek engedelmeskedni. Ha az abrakmesternek úgy volt kedve, például velük hozatott cigarettát. Mindennapos volt, hogy a tanulókat verték. Ugyanakkor, ha rendesen dolgoztak, a tulajdonos apró ajándékokkal vagy fizetésemeléssel jutalmazta őket. Ahogy Pali bácsi summázta: „*A lovászgyerekek megtanulták a kemény munkát és a tisztességet.*” A tanulók – idősebbek mellé beosztva – két hónap alatt kitanulták a trágyázást, lópucolást, nyergelést. Ezután kaptak egy lovat gondozásra, s emellett persze tanultak lovagolni is. A felnőtt lovászok fejenként két lovat ápoltak. Egy napjuk a következőképp zajlott: hajnali 3-kor keltek, főleg nyáron, hogy még a nagy meleg előtt végezzenek a reggeli munkákkal. Ehhez tartozott az istálló trágyázása, takarítása, az állatok szénával, lucernával és ivóvízzel való ellátása, almozása. A lassú lovaglás és a reggeli sétáltatás (kb. 1 órán át) szintén a lovászok feladata volt. Ezután következett az udvar takarítása, felgereblyézése és a szerszámpucolás. Általában 11-12 óra körül végeztek. Ilyenkor a lovászok hazatértek családjukhoz, a tanoncok pedig szórakozni jártak vagy lementek a Dunára fürdeni. A gyerekek ezt az időt töltötték az iskolában (Valószínűleg nem nagy hatásokkal, hiszen az egyébként sem magas követelmények mellé – érthetően – állandó fáradtság párosult). Az ún. ebédszünet fél ötig tartott. Ezután kezdődött a délutáni munka: trágyázás, lópucolás, zabolás, itatás.

Küzdelmes és kiszolgáltatott élete mellett a lovász a kor nyomorát tekintve elfogadható anyagi körülmények között élt. Fizetéséből képes volt eltartani családját úgy, hogy feleségének nem kellett dolgoznia (A nők feladata így „*csupán*” a háztartás vezetése és az – általában – 2-3 gyermek felnevelése volt). Fizetésemelést jelentett egy lovász számára, ha az általa gondozott ló versenyt nyert: ekkor 2% részesedést kapott. Az élet számukra azért mégis inkább csak nehézségekből és kötöttségekből állt. A lovásznak még munkaképes korában össze kellett gyűjtenie vagyonát, mivel az öregekkel nemigen foglalkoztak! Egy öreg lovászt

jó esetben telepőrré, felügyelővé nevezett ki a Lovaregylet vezetősége, de általában rettegniük kellett az idős kortól vagy egy esetleges megbetegedéstől. A felemelkedés lehetősége ezért is volt csábító; két év szolgálat, meghatározott számú verseny megnyerése – és az egykori lovászból zsöké lett.

Abrakmester

Az abrakmester a lovászok közül került ki, s az adott istálló személyzetén belül a tréner utáni, második tisztséget jelentette. Feladata a lovászok irányítása, a lovak ellátásának és ápolásának biztosítása. A lovak egészségéért is elsősorban ő volt felelős. Életformájáról keveset tudni, mindösszesen annyit, hogy szintén az istálló közelében élt, a lovászszobák mellett volt saját lakása. Felesége látta el a fiatal lovásztanulókat. Feltételezem, hogy fizetése jóval kevesebb volt, mint egy ismert zsökéé (a lóverseny körül mindig több bevétel volt, mint a tenyésztésnél, idomításnál). Munkakörét tekintve valószínű, hogy fegyelmezett, kiszámítható módon kellett élnie, s nem folytathatta a zsökééhez hasonló kicsapongó életvitelt.

Zsöké (lovas)

Jórészt Esch Sándor adatközlései alapján. – Esch Sándor apja, Győző a magyar lovassport egyik legnagyobb alakja volt. Tizenkétszer nyert derbyt – rekordját azóta sem tudták megdönteni. A lovaglás családi hagyománnyá vált: két öccse, fia, majd unokája folytatta a zsöké-mesterséget. Családi villájukat – mely eredetileg egy angol tréneré volt – ma is mindenki Esch-házként emlegeti. Esch Sándor ma az Amatőr Lovasok Szövetségének elnöke.

Az álláskereső apróhirdetések kiválóan mutatják, hogy a lovas-mesterség elnyerésében alapvető szempont volt az alkat, a termet (Még a szülőket is megnézték, amikor valakit lovászinásnak fogadtak). Ezenfelül más adottságokkal is rendelkeznie kellett egy jó zsökének: bátor, keményszívű kellett legyen, hiszen a versenytől és a lótól nem félhetett.

Elengedhetetlen volt a jó helyzetfelismerő, gyors döntési készség és a fizikailag megfelelő izomzat. Nagy akaraterőre volt szükség; főleg a súly megtartásánál. A verseny előtti és utáni mérlegelésnél ugyanis a ½ kg súlytöbblet már gondot jelentett. Ez döntően meghatározta a zsoké életét, hiszen nem ehetett annyit, amennyit kívánt, s hetente többször gőzfürdőbe is kellett járnia. Az állandó fogyókúrázás miatt gyakran voltak fáradtak, s sokuk az italhoz menekült. Az ilyenek azonban nem tudták megőrizni kondíciójukat, pontos ítélőképességüket, tempóérzésüket és hamarosan kiszorultak a pályáról.

A zsoké a trénerhez vagy a tulajdonoshoz szerződött, istállóhoz kötött volt. Ha meghívták, más tulajdonában álló lovakat is megült, de ehhez engedély kellett. Egy istállóhoz 3-4 zsoké tartozott. Két fontos feladatuk volt: a tréning és a verseny. Ha nem volt versenynap (és októbertől áprilisig egyáltalán nem volt!), 5 órakor keltek, belovagolták a rájuk bízott 4-5 lovat és déltől szabadok voltak. Ilyenkor szórakozni jártak, törzshelyük volt a Pavilon, ahol kártyáztak, biliárdoztak, söröztek, mulattak. Társaságuk „*lovas társaság*” volt, estéket tudtak elbeszélgetni a lovakról, a versenyekről. Az elsősorban nekik szóló Belföldi Jockey apróhirdetéseit mutatják, hogy gyakran látogattak pesti kávéházakat, szórakozóhelyeket is, és az sem volt ritka, hogy úri passzióik voltak. Esch Sándor például mesélte, hogy apja szenvedélyes vadász volt.

Származását tekintve egy zsoké nem rendelkezhetett magas fokú kultúrával, de pályája során sok mindent „*felszedett*”. A Monarchiában például elengedhetetlen volt a német nyelv ismerete, hiszen hetenként jártak versenyekre Bécsbe, Csehországba, Szerbiába. Az élet magával hozta a nyelvtudást. Újságok közül a zsoké általában csak a Turfot forgatta, s nem jellemző, hogy színházba járt volna.

A lovásztól lényegesen elütő életformának két magyarázata van: az egyik, a már említett rengeteg szabadidő, a másik a hirtelen robbanásszerűen megváltozott anyagi körülmények. A zsoké fix fizetésre szerződött, emellett nyeresé esetén 10% jutalékot kapott. Egy befutott lovas már a jó életszínvonalat biztosító bér tízszeresét is kaphatta. Ha

például derby-t nyert, a verseny díjából családi házat tudott vásárolni. Volt, aki okosan gazdálkodott a pénzzel, vállalkozásba fektette (pl. fatelepet nyitott, ingatlant vásárolt), volt, aki mindjárt elmulatta. Jövedelmük, egzisztenciájuk tehát a versenyeken elért eredménytől függött. Sokuk megrészegült a hirtelen adódó nagy pénzösszeztől, s mérhetetlen dorbézolásban emésztette fel vagyonát.

Az alagi zsokék krémje a lóversenytelen melletti villasorból vásárolt magának egyet vagy itt építette fel saját házat. Feleségük nem dolgozott, többnyire volt bejárónőjük. A gyerekek neveltetésére, oktatására nem sok gondot fordítottak; a fiúgyermek többnyire apjuk mesterségét folytatták. A zsokék – ez köztudomású volt – szinte kivétel nélkül tartottak szeretőt. Lovászokkal, mesteremberekkel nem érintkeztek; életvitelben hozzájuk legközelebb a tréner állt. A telepen mégis elképesztő fegyelmeztség jellemezte őket: ha a kezdő zsoké a megengedettnél gyorsabban futtatta a lovat edzésen, a kezére ütöttek; ha leesett a lóról, megverték. A trénernek mindvégig alárendeltje maradt. A szabályokat a versenyen is szigorúan be kellett tartani; ha vétett, fegyelmit és pénzbüntetést kapott. Fogadniuk tilos volt: aki a bookmakerekkel összejátszott, eltiltották a lovaglástól adott időszakra vagy végleg. Ha egy zsoké gyanúba keveredett, a tulajdonos detektívet fogadott, akik figyelték, merre jár, kikkel találkozik. Ha valakit elbocsátottak (akár zsokét, akár lovászt), beírták a kiskönyvébe, és soha többet nem kapott állást.

A zsoké életét állandó idegfeszültség jellemezte. Ha egyikük megrokkant – mivel betegbiztosításuk nem volt –, a Lovaregylet gondoskodott hátralévő életében megélhetéséről (kegydíjat vagy más állást kapott). Szerencsájuk elpártolása esetén viszont sokuk elszegényedett, nem tudta fenntartani a már megszokott életformát, s így nem volt ritka, hogy az egykori „sztár” az öngyilkosságba menekült (Például Janek Géza, a leghíresebb magyar zsoké).

Tréner (idomár)

Elsősorban Sztrucska Béla adatközlései alapján. – Sztrucska Béla

édesapja, József a Liverpoolból érkezett jockey, Bolton Ferenc leányát, Kornéliát vette feleségül. Esküvőjükre a háború kirobbanásának évében került sor Rómában: Pacheli bíboros, a későbbi pápa adta őket össze, s násznagyuk Bohunka Lajos, Dunakeszi akkori főjegyzője volt. 1914-ben született meg fiuk (Bővebben l. „*Mesterember*” c. fejezet).

A trénert nem protekció, hanem tudás, rátermettség alapján választották ki. Általában lovászinasként kezdte, majd lovász, abrakmester – esetleg zsoké beosztás után –, ha kiváló képességekkel rendelkezett, idősebb korában lett belőle tréner (idomár). Ez a beosztás már jelentős tekintéllyel járt: a beosztottak „*Mester*”-nek szólították, utasítása szent és sérthetetlen volt, parancsainak megszegése azonnali elbocsátást jelentett. Felettese, az arisztokrata vagy gyáros istállótulajdonos, őt bízta meg az istálló vezetésével, s az alkalmazottak irányításában teljhatalmat adott neki (Ritkábban előfordult, hogy a tréner nem a lovászok közül került ki, hanem katonatiszt volt, és a tulajdonos családjába házasodván kapta meg ezt a tisztséget. Ez viszont lényegesen kisebb szakmai tudással párosult).

A lovaregyleti alkalmazottak közül a tréner feladatköre volt a legszerteágazóbb. Ő választotta ki, vásárolta meg, illetve adta el a lovakat, gondoskodott a takarmány és az egyéb szükségletek beszerzéséről, a személyzet teljességéről. A tréner határozta meg a napi munka menetét, s ő biztosította a telep higiénés feltételeit, működési rendjét. Reggelente meghallgatta az abrakmester jelentését, ellenőrizte a munkák menetét, jelen volt az edzéseken. A versenyekre való felkészülés is rá hárult: az utazás, szállítás feltételeit biztosította, a szabályokat betartatta, megválasztotta a versenyen induló lovakat és zsokékat. Ez óriási felelősséggel járt, bár igaz, hogy döntéseit előzetesen mindig egyeztetette a tulajdonossal. Ha bármelyik beosztottnak gondja volt, bejelentkezett a trénerhez, aki mindennemű problémát igyekezett orvosolni.

A trénert tehát munkája szinte állandóan lekötötte, s lényegesen kevesebb szabadideje maradt, mint például a zsokéknak. Szórakozási lehetőségei részben egyeztek a lovasokéval, de neki már volt igénye

színházra, s a turfok mellett napilapokat, ritkábban szépirodalmat is olvasott. Bár a szakmából kikerült trénerek iskolázottsága alacsony volt, mindennapi kapcsolatban voltak a nagyurakkal, megtanultak mindent, ami a kulturált élethez kellett. Nem az iskolában, hanem az életben tanulták meg a nyelveket, amire szükség is volt, mivel abban az időben a magyar lovak járták Európát, és az istállószemélyzet összetétele is igen vegyes volt a soknemzetiségű Osztrák–Magyar Monarchiában. Sztrucska Béla nyerges elmesélése szerint például anyai nagyapja, aki angol zsokéként került Magyarországra, nyelvünk mellett megtanult németül, franciául és szerbül is. Szakmájuk iránti elkötelezettségüket tükrözi az is, hogy többnyire járatták a Turfot, a Lovaregyleti Értesítéseket és figyelemmel kísérték a telivér tenyészetet, összegyűjtötték, nyilvántartották a törzskönyveket. Mint az átlagból kiemelkedő emberek, szakmailag állandóan szinten tartották, sőt továbbképezték magukat.

Az istállók közelében lévő többszobás házban vagy alagi villájukban laktak. Bejárónőt mindenképpen tartottak, de a módosabbak inast, szakácsnőt is. Feleségeik követték a kor divatját, a versenyeken igyekeztek mindig új ruhában mutatkozni. A gyerekek taníttatására sokat áldoztak (Sztrucska József például Pannonhalmán tanult, nővére az angolkisasszonyokhoz járt). Bár vallásosak voltak, templomba nem vagy csak ritkán jártak, de a vallási ünnepeket megtartották. Politikával nemigen foglalkoztak. Berendezési tárgyaik, öltözködésük, életformájuk a zsoké és az uraságok közötti átmenetet képezte, s ezzel – úgy gondolom – leginkább megközelítette a korszakra kialakuló pesti polgárság életvitelét (Az idomárok anyagi helyzetét tükrözi egy máig élő anekdota: a Batthyány utca sarkán álló villájában élt Hesp tréner, aki – miután elvált feleségétől – két telekkel odébb egy hasonlóan reprezentatív házat építtetett az asszonynak).

Életük mégsem lehetett kiegyensúlyozott, hiszen egzisztenciájuk nekik is csak a sikerektől függött. Társadalmi megbecsülésükre viszont alapozhattak. Bár előfordult, hogy a zsokékkal együtt mulattak, ittak

(egyikük arról volt híres, hogy lova bármilyen állapotban hazaviszi...), de többnyire Pestre jártak szórakozni, saját társaságukkal.

Tulajdonos

Jórészt Petanovits Mária adatközlései alapján. – Petanovits Mária nagyapja, József Burgenlandból származott, egyszerű családból. Vendéglátóiparban dolgozva végigküzdötte magát az egyes „*lépcsőfokokon*”, mígnem a pesti Metropol szálló tulajdonosa lett. Ekkor már úri passzióból tartott lovakat. A háború után veje, Isekutz tréner biztatására Alagon lett istállótulajdonos, és itt is telepedett le.

Az istállótulajdonosoknak két jellemző típusa létezett: az arisztokrata és a gyáros. Az előbbi elsősorban úri passzióból, az utóbbi üzleti szempontból tartott lovakat. Igaz a versenyek, a hírnév mindegyiküket csábította. A tulajdonos a személyzettel nem érintkezett; kapcsolatát az istállóval a tréneren keresztül tartotta. A pályák használatáért és az istállókért a Lovaregyletnek bérleti díjat tartoztak fizetni. Egyikük sem lakott Alagon: villáik, kastélyaik voltak országszerte – többek között itt is –, de többnyire Pesten éltek. Nagyvilági életet folytattak: külföldi utazások, bálók, szórakozás. Ritkán, de előfordult, hogy a tulajdonos egyúttal saját istállójának trénere volt vagy legalábbis figyelemmel kísérte a munkákat. A tulajdonos általában hetente járt ki Alagra, eltöltött néhány órát az istállóknál lévő gyönyörű parkban, egy ital mellett megbeszélte trénerével a teendőket, majd távozott. Ezenkívül csak a versenyekre járt ki.

A legtöbbjük – amellet, hogy megkövetelte a „*Méltóságos uram*” megszólítást – nagyon emberséges volt. Az istállóba lépve „*jó napot emberek!*” köszönéssel üdvözölte a lovászokat. Az arisztokratákra jellemző volt a kulturált viselkedés, de a rideg méltóságteljeség is. A gyáros, üzletember típus – különösen, ha alacsony sorból küzdötte fel magát – együtt mulatott a telepen élőkkel, dolgozókkal; bár a tiszteletadást, a „*pár lépés távolságot*” ő is mindig megkövetelte. Életformájuk a kor „*úri kellékeit*” nem nélkülözte; mindaz elmondható róluk, ami a

trénerek mentalitásáról, azzal a különbséggel, hogy a kulturáltságot és a luxus iránti igényt otthonról hozták, és a mércét még magasabbra tették. Szakácsot, inast, sofőrt magától értetődően tartottak, feleségeik kizárólag előkelő üzletekben vásároltak, és már a háború előtti években is megengedhették maguknak, hogy autót tartsanak.

Mesterember

Sztrucska Béla adatközléseire alapozva. Édesapja, József élettörténete a kor egy jellegzetes epizódja: felvidéki születésű, a nyerges szakmát is itt tanulta ki, majd európai körúton csiszolta tudását. Így jutott el Ausztriába, Német- és Franciaországba, Angliába. Alagra Pejacsevich gróf csábította. Fia, Sztrucska Béla, a 85 éves nyerges-szíjgyártó, aki a hagyományokat ápolva még 1998-ban is alagi műhelyében készíti a nyergeket és egyéb bőr lószerszámokat. A szakma tökéletes értője: még a mai világban is akadnak angliai megrendelői.

A lóversenytelep megléte szükségessé tette a különböző mesteremberek állandó jelenlétét. A patkolókovács és a nyerges-szíjgyártó mellett mindig akadt munkája az asztalosnak is. Az iparosok egy része a már említett gazdasági részlegben élt és dolgozott, mások a telepen kívül nyitották meg műhelyüket. A századelőn élt alagi mesteremberek életéről nagyon szegényes a forrás. A lóversenytörténet írói nem foglalkoztak e kérdéskörrel, a ma élő mesterek – hiszen többségük esetében a mesterség nem generációs örökség – már nem tudnak erről a korról.

Az édesapa elbeszéléseire visszaemlékező Sztrucska Béla a következőket meséli: a nyersanyagot (bőrök, veretek) budapesti gyárakból szerezték be és a lótakaróhoz használt posztó sokáig Angliából érkezett. Ezeket később a feleség, Bolton Kornélia munkálta meg; rájuk hímezve a tulajdonos címerét, színét. Az iparos mester segédekkel, tanulókkal dolgozott; lószerszámokat és nyergeket készített (A zsokéknak meghatározott súlyú – akár 1 fontos, azaz 55 dkg-os – lovagló, a trénereknek pedig kényelmes munkanyerget). Munkájában a lakatossal, bognárral összehangoltan kellett együttműködnie. A legfőbb megrendelő az őt

megbízó alagi versenyló-tulajdonos volt. A kapcsolatot a következőképpen tartották: minden istállónál volt egy „szíjgyártós gyerek”, elsőéves lovasztanonc, aki a munkát hordta a nyergeshez (Így az összes zsoké volt bizonyos ideig „szíjgyártós” – a kezdetekkor). A kijelölt lovászinás a reggeli munkák elvégzése után, 11-12 óra felé vitte el az összeírt megbízásokat a mesterembernek, s egyúttal elhozta az előző nap elkészült munkákat. Fizetés havonta egyszer volt, ilyenkor a számlával a pénzért a hátsó kiskapun mehetett be a nyerges, s többnyire nem közvetlenül a megbízóval, hanem az idomárral rendezte az anyagiakat. A történet világosan mutatja, hogy a mesterember valahol a lovászok és a zsokék között helyezkedett el a társadalom ranglétráján. Megrendelések ritkábban a pesti vendégektől is érkeztek; ilyenkor a következő versenynapra (például két héttel későbbre) kellett elkészíteni a munkát, s fizetés is akkor volt. A mesterember életvitele megközelíthette a korszakra jellemző polgári életformát: emellett a szórakozási lehetőségek között a lóversenyek és a vele járó pavilonbéli mulatságok is szerepeltek.

Megjegyzés

A fenti írás tulajdonképpen egy pályamű két részlete, amelyet Mezey Zsófia a Radnóti Gimnázium diákjaként készített az 1998/1999-es Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyre. A mű eredeti címe *Mentalitás, életmód, életvitel a századelőn az apróhirdetések körében 1900–1914* volt. A szerző ebben a megyei és fővárosi lapok hirdetésein keresztül igyekszik bemutatni lakhelye, Alag századeleji életét. Az korabeli újságokon túl természetesen sokat merít adatközlők szóbeli információiból, és a helyismereti irodalom idevágó részeiből (Szakáll Lászlóné, Szakáll Károly, Száraz György). Az eredmény egy nagyon olvasható, informatív kézirat lett, amelyből sajnos csak szemelvényeket volt módunkban közölni.

Száraz György: Alag jelentősége a honi lóversenyzés történetében

Magyarországon már a XVI. század elején, II. Lajos uralkodása alatt voltak lovaspróbák, amelyekről a korabeli krónikák is beszámoltak. A reformkor kezdetétől, a XIX. század elejétől már szervezett formában rendeztek versenyeket. 1814 és 1821 között gróf Hunyady József ürményi birtokán zajlottak a lópróbák. Gróf Széchenyi István, a kor jövőbe látó lángelméje felismerte a lófuttatások sportbéli és gazdasági fontosságát. Báró Wesselényi Miklósban társra talált, akivel többször járt angliai tanulmányúton. Ezek után felvázolta a honi tenyésztés és versenyzés tervét. 1822-ben Newmarketben már több telivért vásároltak a magyar tenyésztés számára. Az elkövetkező években Széchenyi megírta a telivérversenyeztetés szabályait magába foglaló műveit. 1826-ban megjelent a „*A lovaspályázás törvényeinek projektuma*” című szabálykönyve, „*A hazafiúi jelentés és meghívás*” című röpirata, amelyek mozgósították a kialakulóban lévő magyarországi polgárság tagjait és a született, valamint a szellemi arisztokrácia képviselőit. Olyan jeles írók és költők adtak hitet tollukkal a „*sport*” mellett, mint Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály és Kölcsey Ferenc. Mindezen erőfeszítések eredményeként 1827. június 6-án megrendezték az első legitim lóversenyt Pesten.

1828-ban Széchenyi „*A lovakrúl*” című könyvében kifejtette a futtatások célját, a megvalósítás mikéntjét és a jövő feladatait. A kezdeti lendület a harmincas évektől kissé megtört, de ennek ellenére 1842. június 5-én az ügy lelkes hívei megalakították a Pesti Lovaregyletet, amelynek első elnökévé gróf Széchenyi Istvánt választották meg. Az elkövetkező évtizedekben a történelmi helyzet következtében a folyamatos fejlődésben némi törés mutatkozott. Azonban a már működő Pesti Lovaregylet munkálkodása folytán hamarosan magas színvonalra emel-

kedett a lóversenyzés. Az 1870-es években a lótenyésztés és a versenyzés aranykora jött el. Ezen időszakban jelent meg a gyepen Kincsem és Kisbér; a két, eredményeikben máig felülmúlhatatlan, magyar ménesben nevelt telivér. E két versenyló a modern lóversenyzés bölcsőjében, Angliában elért kimagasló sikereivel a világ figyelmét a magyar telivérre irányította. Mindezek beigazolták Széchenyi előrelátását.

1882-ben a Pesti Lovaregylet Magyar Lovar Egyletre változtatta a nevét, amely az előzőnél jobban kifejezte az egylet törekvéseit. Ebben az időben gróf Károlyi Gyula volt a lovaregylet elnöke. Őt követte az 1848–49-es szabadságharc leverése után mártírhálált halt Batthyány Lajos miniszterelnök fia, Batthyány Elemér; akinek kezdeményezésére nyert teret az a gondolat, hogy Pest közelében felépítsenek egy angol mintájú tréningközpontot. Az előző évek gazdasági sikerei lehetővé tették, hogy a lovaregylet 300.000 forintért megvásárolhatta a 2.800 magyar hold nagyságú Alag-pusztát. Ez a jövő szempontjából igen fontos lépést jelentett, mivel a pesti városligeti pálya (mint addig minden pálya) bérelt területen volt.

Alag-pusztát a Budapest–Vác vasútvonal mellett, attól keletre, a Dunakeszi–Fót–Észak-Pest által határolt területen feküdt. A pályát angol szakemberek bevonásával tervezték. Az 1890-ben megindult területrendezést és építkezést a lovaregylet vezértitkára, dr. Magyar László irányításával végezték. A futópályák kialakításával és a versenystállók felépítésével gyors ütemben haladva hamarosan lehetővé vált, hogy az 1889-ben megvásárolt területen 1891. április 12-én már megrendezhették az első versenyt, amelynek győztese a hároméves sárga mén, Darázs volt, nyergében Horthy István ült. Az 1891–1896 között lefutott versenyeket akkor még egy, a vasúttól távol eső pályán futották le, a később híressé vált alagi versenypályát 1896-ban avatták fel.

A kezdeti építkezésekkel egyidőben történt az angol mintára megtervezett zöldövezet fáinak, bokrainak telepítése és a versenypályának az Angliából hozott tarackmaggal való gyepesítése. A pályára vezető allék és az istállók elválasztó fasorok ültetése is ebben az időben történt. A

vasút és a pálya közé, valamint az Alag északi részébe telepített fenyves erdő, amelynek egyenes sorai még ma is mutatják a mesterséges telepítés első európai példáját, a homok megkötését és a levegő tisztítását szolgálta. Később a futóhomokra telepített Alag ezeknek köszönhetően vált „zöld szigetté”.

Az 1890-es évek közepétől (többek között Tatáról) egyre több angol tréner és zsoké telepedett le az újonnan épített alagi villanegyedben, amelyet a Csomádi út és a Fóti út közötti területen alakítottak ki. Akkor költöztek Alagra a magyarországi angol lovasdinasztiák jeles képviselői: a Hitch, Hesp, Adams, Reeves, Esch és más családok „sportsman”-ei. Az Alagon megrendezett versenyek egyre látogatottabbak voltak. Pl. az 1893-as Kincsem Egyetemes Sportközlöny krónikása így számolt be a látottakról: *„Az eső egész délig csaknem szakadatlanul esett, ez okozta azt, hogy a közönség részvétele nem öltötte a szokott arányokat, de ez tette egyszersmind a szokottnál kellemesebbé az Alagon való tartózkodást, mert megkötötte a port, s miután a hőség ellen sem igen volt okunk panaszkodni, ezáltal Alagnak csak a szépségeit, kellemességeit élveztük. Ha valaki figyelmesen végigné az alagi pályán, el kell ismerni, hogy Alagot már a természet versenyterének predesztinálta s el kell ösmernie azt is, hogy szebb, tetszetősb versenypályája az egész Monarchiának nincs. Gyönyörű egyik oldala felé szinte a végtelenségig terjedő legcsekélyebb emelkedés nélküli s nagyobb részt fákkal övezett sík, egyik hosszoldalán a tribün a többi nézőhelyekkel, s a nyergelővel szemben meglehetősen sűrű erdő, balra a tértől a felhők mögül ki-ki bukácsoló naptól meg-aranyozott Duna csillogó tükre, mely mögött gyönyörű hátteret képezve emelkednek a zöldben pompázó budai hegyek... Képzhető-e szebb, élvezetesebb panorama?”*

1896-ban felavatták a ma is meglévő versenypályát a korszerű technikai berendezésekkel és a tribünökkel. Az Úrlovasok Szövetkezetének rendezésében zajlottak az év kiemelkedő jelentőségű gát- és akadályfutamai. Az Alagi Nagyakadály és a Rákosi Díj Európa-hírű nemzetközi futamok voltak. Ezidőben már működött az idomítótelep

saját vízműrendszere, amely nemcsak a lovaregylet, hanem egész Alag, valamint Dunakeszi vízellátását is biztosította. A több víztorony közül az egyik, a versenypálya közvetlen szomszédságában álló, ipari műemléknek beillő építmény, ma is látható. Felépültek a 20-25 box-szal rendelkező istállók. Egy udvart két-három istálló és egy kúria jellegű épület alkotott, amely a tulajdonos vagy tréner otthonául szolgált. A lovaszok számára a XIX. század végére felépült a Lovásztelep, amely kitűnő szociális körülményeket teremtett a lóval foglalkozó emberek és családjaik számára. A tréningtelep életéhez szervesen hozzátartozott a lovaregylet majorjában működő gazdasági központ, amelynek feladata a telep lakóinak ellátása és a terület rendjének biztosítása volt.

A major alkalmazottai egész Alag külső képét tették rendezettebbé a sövények nyírásával és az utcák rendbentartásával. A tehenészetben megtermelt tejjel megoldották a tejellátást. Az alagi homokon termelt spárgát Bécsben is árusították „*Lovaregyleti spárga Alag*” feliratú zacskókban. Az osztrákok a kimondhatatlan névről ismertek rá a finom tavaszi zöldségre. A gyümölcsösökben termelt sárgabarackot és szilvát olyan minőségben aszalták meg, hogy azt celofánzacskókba csomagolva Ascotban, az angol királyi lóversenypályán „*Alagi csemege*” néven árusították a fogadóirodáknak.

A versenystállók karbantartását, a lovak patkolását és más egyéb szakmunkát az asztalos- és kovácsműhely munkásai végezték. „*Jégcsapgyár*”-at is létrehoztak, amelynek téli eredményét pincében, nád alatt tárolva nyáron használták hűtésre. Sokszor segített a nagy megerőltetésnek kitett lólábak gyógyításában a jég. Az elhullott lovak tetemeit az erre a célra épített lóégetőben semmisítették meg.

Az 1898. március 31-i Kincsem Egyetemes Sportközlönyben az alábbiakat olvashatjuk: „*Szálloda Alagon. Az alagi pálya mellett egy kényelemmel berendezett szálloda áll a közönség rendelkezésére.*” A Lovaregyleti Szálloda, más néven Vasúti Vendéglő vagy ahogy a helybeliek nevezik: Pavilon, évtizedekig szolgálta az Alagra látogató turfkedvelők kényelmét. Az angol fogadók mintájára épült vendéglő a helyi közélet

központja volt. Trénerek, zsokék és érdeklődők találkozóhelye, ahol a lóversenyélet színes híreiről tájékozódhattak az oda betérők. Rendszeres vendégei voltak a Pavilonnak a pesti lapok lóversenytudósítói és többször megfordultak ott a magyar irodalom olyan jelesei is, mint pl. Krúdy Gyula, Heltai Jenő és Kellér Andor, akik a turf világról szóló írásaikban gyakran hasznosították alagi impresszióikat.

A „*Magyar Lóversenysport Évkönyve 1940*” című kötetben megjelent visszaemlékezés egy részletének felidézésével mutatok be egy jellegzetes jelenetet a századelő alagi lovaséletéből. A történet egyik főszereplője Janek Géza, minden idők egyik legnagyobb magyar zsokéja és a Rascal becenevet viselő rikkancsfíú. Rascal, „*a turf rikkancskirálya*” így emlékezett vissza egy alagi eseményre, amely az 1910-es évek elején történt a Pavilon fogadó előtt: „*Ismertem az angolokat, volt közöttük sok finom ember az okos Miles, Williamson – de mindnél külön volt a Janek Géza...! Tudta, hogy jó futó vagyok és ha izzadnia kellett, csak odarendelt a pályához reggeli munka után – én kis trikóban, ő jól felöltözve – és veztettem néki húsz-harminc kilométert jó tempóban. Az angolok inkább a fürdőben ültek – az egészségtelenebb volt, de kényelmesebb. Érdekes elmondani, hogyan jött rá Janek Géza, hogy jól tudok futni. Alagon történt nyáron, a Tátrai handicap napján. Már kora reggel kimentünk a pavilon elé, ahol a reggeli munka után a lovasok ültek, szórakoztak vagy kugliztak... Mi, a fiatalabb rikkancsok versenyt futottunk a vasút és a pálya közötti úton. Felfedezték az új mulatságot: és fogadni kezdtek meglehetősen nagy pénzben, hogy melyikünk lesz az első. Az okos Cockeram kitautolta, hogy én futok a legjobban, száz koronába fogadott Janekkel, hogy én mindet megverem. Cockeram engem már start előtt megdoppolt tíz koronával és én a finisben úgy ott hagytam a rikkancshadat, mint Szent Pál az oláhokat. Janek a finis után jót húzott rám a lovagló pálcával – a veszett száz koronát –, de ettől kezdve én voltam reggelenként a pacemákerje.*”

Az alagi versenyek egyre népszerűbbek voltak. 1904 tavaszán 7474 fizető néző volt a pályán (ezidőben egy jónak ígérkező footballmérkőzésen nem voltak kétezren). Zsúfolt vonatokon érkezett a pesti turfközön-

ség, s hogy a pályára bejutásnál a tumultust elkerüljék, már a Nyugati pályaudvaron árulták az alagi belépő jegyeket.

1906-ban felépült a lovásztelepi kápolna; amelyben a két emléktáblán a következők olvashatók:

Jobb oldal:

Piae memoriae JOHANNAE de Comitibus CZIRÁKY

filiae meae Carissimae

10. mensis Juli 1900

sacro martimonii vinculo junctae

ADALBERTO de Comitibus PEJACHEVICH

quae 21. vitae suae annum agens 16 Martii 1901.

mortalibus valedicit.

Hunc posuit lapidem mater afflicta

Elisabetha Comitissa Cziráky nata Almássy

VIVAS IN DEO

Legkedvesebb leányom CZYRÁKI JOHANNA emlékére

aki 1900. július 10-én 21 éves korában gróf

PEJACHEVICH ALBERT-tal szentségi házasságot kötött

1901. március 16-án az örök hazába

költözött

Az emléktáblát a gyászoló édesanya

CZIRÁKINÉ Gróf ALMÁSSY ERZSÉBET állíttatta.

Bal oldal:

Örök emlékül szeretett unokámnak

BENICZKY ISTVÁNNAK és nejének WALDECK VALÉRIA

grófnőnek, akik 1900. szeptember 14-én

Singapore közelében halálukat lelték

26 és 23 éves korukban

Bánatos szívvel özv. gróf ALMÁSSY KÁLMÁNNÉ

SZENT ANGYALOK vezessétek őket az Úr színe elé.

A gróf Cziráky, gróf Almásy és gróf Pejacsevich családok 200.000 aranykoronás alapítványából a családok három tragikusan fiatalon elhunyt tagjainak emlékére építették a Nepomuki Szt. János nevével megszentelt lovásztelepi kápolnát. 100.000 aranykoronából felépült a kápolna, a lelkészlak és egy tanterem a lovászfűük oktatására, valamint lakás a sekrestyés számára. Az összeg másik felét a lovaregyletnél helyezték el, amiért az vállalta a templom rendben tartását, a lelkész és a harangozó fizetését.

Az 1910-es évek elején Alagra költözött gróf Pejacsevich Albert, aki kiváló tréner és még kitűnőbb lovasnevelő volt. Tanítványai megtörték az angol szakemberek sportbéli uralmát. Közülük több Európa-hírű zsoke lett. Áldozatos munkájával és szakértelmével nagyban hozzájárult Alag világhírnévének eléréséhez. Az angol tréningközpont, Newmarket mintájára tervezett Alag ezidőben ugyanolyan magas színvonalon működött, mint az angol példa.

1913-ban Nagyalag és Kisalag Alag néven egyesült.

1918-ban a pesti városligeti pálya megszűnt a háború következtében, az új pályaavató beláthatatlan ideig eltolódott. Akkor kapta Alag azt a lehetőséget, hogy ott folyamatosan a tenyésztés szempontjából nélkülözhetetlen futtatás tovább folyjék.

1921-ben Alagon futották az első Magyar Derbyt, mivel a monarchia megszűnt, és addig Bécs volt a közös derbi rendezője. Vatinius nevű ló nyert. Nagy Géza lovagolta, s a szobi Luczenbacher Pál volt a tulajdonosa. A két héttel hamarabb lefutott Osztrák Derby győztese Balbinus volt. Mindkét ló az alagi tréningtelepen állt idomításban. Hogy mit jelentett egy versenylónak, ha alagi idomár a helyi kitűnő versenypályán, az ottani ideális körülmények között készített fel az év európai nagyversenyeire, álljon itt bizonyítékul azoknak a lovaknak a nevük amelyek az 1920-as években Osztrák Derbyt nyertek:

1922. Levendel II.,

1923. Ricsay,

1924. Alter Draher.

1925. Sirocco,
1926. Priel,
1928. Link,
1929. Beaupreau.

Meg kell említenünk még az Alagon trenírozott Patience-t, gróf Festetics Tasziló lovát, amely Osztrák és Német Derbyt nyert, a pályafutása alatt nem talált legyőzőre.

1925-ben újból Pesten futották a versenyeket megépült az új – ma is működő – igen impozáns lóversenytér. A pesti pálya mihamarabbi megnyitása érdekében az alagi pálya versenytechnikai berendezéseit Pestre vitték. Ezek után Alagon voltak még versenyek, de többnyire mint tréningközpont működött.

A II. világháború, mint mindennek, a lóversenyzésnek is rengeteg kárt okozott. Az ezt követő új rendszer „*úri passzió*nak” titulálta a versenyzést, a lovaregyletet felszámolta, s birtokát államosította. Ennek ellenére a lóversenysport és az alagi tréningközpont is tovább működött.

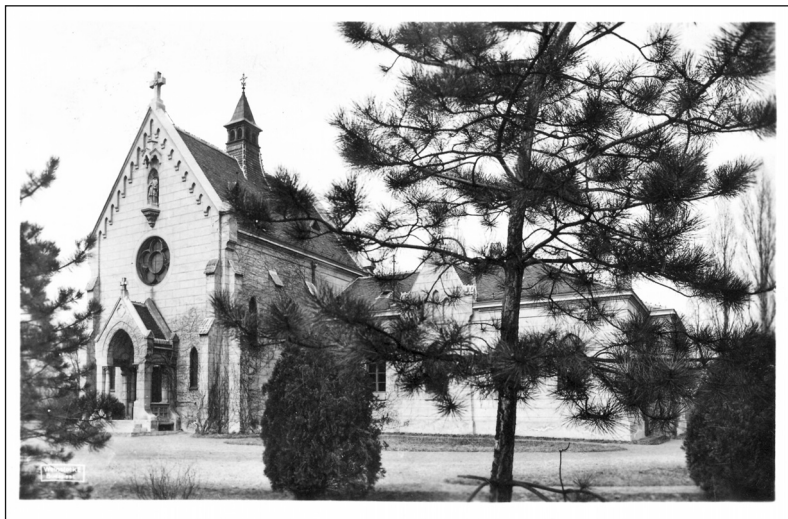
1994 tavaszán, több mint 30 ével azután, hogy Alagon versenyt rendeztek, újra futottak lovak a zöld gyepen. A nagy érdeklődés azt bizonyította, hogy az alagi lóversenyekre szükség van, mert a kor bármennyire modernnek tűnik is, a vágató ló a zöld térben kimondhatatlan vágya az embernek. Talán a költő, Nemes Nagy Ágnes is ezt sugallják:

„.... *Lehajolok ...
Átölelem a ló nyakát...
Mert végül semmi sem marad,
Csak az angyalok és a lovak...*”

Megjegyzés

A több évszázados dunakeszi gyökerekkel rendelkező Száraz György helytörténeti kutató Alag és az alagi lóversenyzés legnagyobb ismerője. Javarást az ő munkájának köszönhető, hogy a második világháború után jelentősen csönkített és visszafejlesztett

alagi lósporth és az egykori Alag község korabeli történetét megismerhettük. A fent közölt publikációja is ennek az ismeretterjesztő munkának a fényében fogant jó tizenöt évvel ezelőtt és lett leközlve a *Pest megyei krónikás* című folyóiratban 1994-ben. A tanulmány nagyon szép kultúrtörténeti bevezetés után végigveszi az alagi lóversenypálya és tréningtelep történetének főbb fordulópontjait, érdekességeit és rövid, jól érthető összefoglalást ad Alag történeti jelentőségéről. Ebből a célból válogattuk be ebbe a kötetbe is. Az írás minden bizonnyal egyfajta előtanulmánya volt a két évvel később megjelenő összefoglaló munkának, a *Százéves az alagi versenypálya* című könyvnek. Egyetlen apró megjegyzés lenne tartalmi szempontból. A lovaregyleti kápolna egyik emléktáblája tévesen lett idézve: Beniczky István és Waldeck Valéria nem 1900. szeptember 14-én, hanem 1909. november 14-én szenvedtek hajószerencsétlenséget Szingapúr közelében, ennél fogva a kápolnát sem három tragikusan elhunyt fiatal, hanem csupán Cziráky Johanna emlékére emelték.

Szakáll Károly:

Adalékok, pontosabban morzsák

Dunakeszi történetéhez

Igazában Alag történetéhez. Mert a ma Dunakeszihez tartozó Alag önálló település volt. Néhány név ma is őrzi az emlékét, mint pl. az Alagi Állami Gazdaság, Alag és Vidéke Bőripari Szövetkezet. Itt jegyzem meg, jó, hogy ezek az elnevezések vannak, mert az Alag elnevezést, ha már másképpen nem lehetett megőrizni valahogyan a település nevében. Mert Alag nevét ismerik külföldön is, pl. Angliában, a lóversenyzés őshazájában.

A hajdani pusztá Alag is a lóversenynek köszönheti fejlődését, önállóvá válását. A lóversenyeket Pesten tartották, a lóversenyzés gazdája a Magyar Lovaregylet volt. A lóversenyzés fejlődésével szükségessé vált – pl. az angliai Newmarket példájára – egy központi idomítótelep megépítése, ahol vannak megfelelő munkapályák, kényelmes, egészséges istállók. A Lovaregylet a Fót, Rákospalota, Dunakeszi által határolt 2800 holdas Alag-pusztát szemelte ki erre a célra. A pusztá nagy részét parcellázták, a megmaradt 1.100 holdon épültek a telepek, munkapályák, kevéssel később pedig az Úrlovasok Szövetkezete versenypályája. Eszményinek bizonyult ez a hely a telivéridomításra, a vásárlók jó választását bizonyítandó. A területet pedig gróf Batthyány Elemér és Károlyi Gyula vásárolták. Batthyány Elemér a 48-as, első felelős magyar kormány miniszterelnökének, gr. Batthyány Lajosnak volt 1846-ban született fia. Rá vonatkozóan idézem az 1977-ben Fehér Dezső és Török Imre *A magyar lóversenyzés története* című könyv sorait:

„Sorban épültek a telepek: az idomár számára villa, az abrakmesternek kényelmes lakás, egészséges, higiénikus lovászlakás és takarmányraktár. Minden istálló mellett hatalmas karám, részben azért, hogy a telepeket lehetőség szerint izolálja. Egyik telep sem lehetett átjáróház, csak a saját alkalmazottai léphettek be – no, és a Lovaregylet meghatalmazottjai.”

Batthyány, szociális érzékére hallgatva, máris megépítette az első sor szoba-konyha-kamrás, előkertes lovásztelepet a nős, családos ló-ápolóknak (Ez a telep ma is megvan a Kincsem utcában, a rendőrség mögött). Felépült az orvos, valamint az állatorvos számára egy-egy villa, a gazdasági épületek, a mélyebben fekvő területen a major, a telephatárok felső, Fót felé eső részén az elkülönítő égető.

„Saját vízművet építettek a Duna-parton, ami egyenesen Alagra vezette a vizet, mert mindenekelőtt és -felett: a gyepesítés, fásítás volt a főcél. Batthyány a világ minden tájáról hozatott szakembereket, szakvéleményt, vetőmagot, és az alagi telep rövidesen zöld sziget volt a Fót felé húzódó síkságon.

... Kiépült a Szentmihályi, a Batthyány utca – de mindenekelőtt a Fóti úti valóban szép villasor. Pár év múlva Alag önálló község lett. Templom épült, községháza, iskola – sőt, később a tréningtelepet az időközben idehelyezett úrlovaspályától elválasztó gyönyörű parkban magyaros stílusú lóárverező hely is készült, mellette festői kis kápolna és iskola a lovásztanulók számára...”

Kicsit hosszabb az idézet, de szándékosan tettem. Egyrészt azért, hogy mert itt Batthyány Elemérnek is sokat köszönhet az egykori Alag, másrészt azért, mert itt szó van Batthyány utcáról. Ma azonban – érthetetlenül – nem őrzi nevét utca. Ez a bizonyos utca a mai Hámán Kató utca. Valamikor a 40-es évek végén, ötvenes évek elején történt az átkeresztelés. Miért? Mennyivel volt több köze Hámán Katónak Alaghoz, mint Batthyány Elemérnek. Mert grófnak született? A Károlyi utca megmaradt Károlyi utcának, pedig az is gróf volt. Ezt azért nevezték el Károlyi utcának, mert az ott lévő Pejácsevich-házban lakott egy Károlyi gróf. Újságban már szóvá tettem, de a visszakeresztelés vagy más utca róla való elnevezése érdekében a mai napig nem történt semmi.

Szó esett az idézetben az úrlovaspályáról is. Az Úrlovas Szövetség 1890-ben alakult Jankovich-Besán Gyula buzgolkodása nyomán alakult, és itt nyitotta meg versenypályáját 1896. április 5-én. Az első győztes Pejácsevich Albert gróf volt. A Pejácsevich család Ilkapusztáról költözött

a mai Károlyi utcába, s az említett Pejácsevich Albert gróf neves úrlovas volt. Hosszú éveken át tartottak itt versenyeket. Az első világháború, ill. a forradalmak után 1919. szeptember 14-én már verseny volt Alagon. A 920-as évek elején azonban csökken a látogatottság. A pálya fokozott igénybevétele miatt az úrlovasokat áttelepítik Káposztásmegyerre. S amikor 1925-ben megnyílik a Lovaregylet új pályája Budapesten, a Kerepesi úton, az alagi pálya megszűnik.

Aztán 1944-ben rövid időre megint versenyek színhelye Alag. Mikor a hadi események miatt mind a Kerepesi úton, mind Káposztásmegyeren megszűnnek a versenyek, ismét Alagra tér vissza a lóverseny.

Itt Alagon él, a ház ma is megvan, a Károlyi utcában, nem messze a II. Sz. Általános Iskolától, Pejácsevich Albert gróf, a Pestvidéki Versenyegyletnek a megalapítója. Az említett egyletnek a pályája Káposztásmegyeren volt, Pest felé menve a vasút jobb oldalán, ott, ahol ma a Vasas Izzó sporttelepe van. Pejácsevich egész életét a versenysportnak szentelte. Sokat tett a hazai lovasképzés érdekében.

A lóversenyzés, de elsősorban a lovak tartása rendkívül drága, úri passzió volt. Nem véletlen, hogy 1945, a felszabadulás átmenetileg visszavetette a lósportot. Egyrészt rengeteg ló elpusztult, Nyugatra került vagy nem versenylóként használták, hanem igás állatként, másrészt a korábbi lótulajdonosok, grófok, bárók hatalma megszűnt, gazdasági szerepük gyakorlatilag lényegtelenné vált. Itt kell megemlíteni pl. azt, hogy a korábban említett Pejácsevich Albertet, akit az idős emberek csak az öreg grófként szoktak emlegetni, tudtommal nem szerették az emberek. Gőgös ember volt, aki férfi alkalmazottaitól is elvárta azt, hogy kezít-csókolommal köszönjenek neki. Ugyanakkor az ország történetébe oly dicstelen szerepet játszó Horthy Miklós is megfordult az alagi versenypályán, és ha ő nem is, de a család kapcsolatban volt a versenysporttal. Testvére, Horthy Jenő, bár tudtommal politikával nem foglalkozott, itt élt Alagon, itt volt versenyistállója a mai Nándori úton.

Ugyanakkor itt éltek, ill. ma is élnek nevezetes idomárok, trénerek, zsokéak Alagon. Így pl. az Angliából érkezett Hesp Róbert, a legnevesebb

magyar versenyló, Kincsem idomárja. Leszármazottai ma is itt élnek. Itt élt Alagon az ugyancsak Angliából érkezett idomár, Hitch György, a magyar lóversenyzés történetének egyik legnagyobb idomárja. A Pest–Vác vasútvonal építését finanszírozó Rothschild unokájának lovai a Reeves-istállóban voltak. Ez az épület, ill. a trénerlakás időközben beépült a Konzervgyárba, tudtommal ma is megvan. Itt volt istállója Geist Gáspárnak – a mai öregek Geist-telep néven ma is emlegetik. Ott volt kb., ahol a főti országútról elfordulunk a Mechanikai Művek felé. Neki volt neves lovasa – akadálylovas – Csompóra Mátyás, akinek háza a mai Hámán Kató utcában áll. De találkozunk olyan nevekkal is Alagon, akik a két világháború között neves versenylovakok voltak. Néhány név a teljesség igénye nélkül: Klimscha Albert, Schejbal, Gutai János, Balogh János, Csaplár, Szokolai, Keszthelyi, Esch Győző. Van, aki még él vagy leszármazottai élnek itt, ill. a házuk ma is megvan.

Alag élete összefonódott a Lovaregylettel, a lósporttal. Ha megnézzük pl. az alagi iskola anyakönyveit, kiderül, nagyon sok gyerek szülei a Lovaregylet alkalmazásában álltak, ill. valamelyik versenystállónál. A község lakói számára tehát soknak teremtett munkaalkalmat. Hogy csak a saját alkalmazottainak, ezt most nem tudom, de a Lovaregylet kihordta a tejet. A lakás elé ki kellett tenni az üres tejeskannát, s a tejes kocsi minden reggel kicserélte teli kannára. A Lovaregylet teheinek egészségére állandó állatorvos vigyázott. A Lovaregylet sokat épített Alagon, így pl. a mai major, a Lovásztelep néven ismert házakat, a postát, a mai Felszabadulás úti orvosi rendelőt szolgálati lakással – dr. Bayer Emil volt az orvos, leszármazottai ma is élnek – a mai rendőrség épületét. Az említett építkezések zöme Batthyány Elemér nevével függ össze és egyáltalán az ő lovaregyleti elnöksége idején lendült fel és fejlődött önálló községgé Alag. Ezért tartanám célszerűnek, ha a mai II. Sz. Általános Iskola felvenné az ő nevét. Dunakeszinek kevés hagyománya van. Ezek közé tartozik viszont és kiemelkedik az alagi lóversenyzés. Ennek a hagyománynak az ápolása Dunakeszi kötelezettségei közé tartozna. Ezért tartom pl. szerencsétlennek, hogy

a helyi gimnázium nem Széchenyi István nevét vette föl. Széchenyi ugyan nem járt Alagon, de a hazai lóversenyzésnek lényegében ő a megteremtője. Azonkívül az 1846-ban megnyílt, és Dunakeszin keresztül haladó pest–váci első magyar vasútvonal megteremtésében is hervadhatatlan érdemei vannak. Egy hagyomány ápolására lett volna lehetőség! Kár volt! A II. Sz. Általános Iskola Batthyány Elemérről való elnevezése ezért lenne szükséges, miként visszaállítani a régi Batthyány utca elnevezést.

Az alagi Kossuth Lajos utcát az 1910-es években kövezték ki. Meglehetősen gödrös, rossz állapotban volt, növekvő forgalom szükségessé tette. A Kossuth Lajos utca építkezéséhez a pénzt a Lovaregylet adta kölcsön.

A Lovaregylet munkája, a lóversenyzés fejlődése az egykori Alag pusztá önálló községgé nyilvánítását eredményezte. 1910. augusztus 15-én lett önálló község és önálló volt egészen 1950-ig. Ebben az évben merült fel a két község egyesítésének a terve, és bár Alag képviselő-testülete az egyesülés ellen szavazott, a felsőbb szervek ezt nem vették figyelembe. A két község egyesült.

Az önállóvá vált Alag község első községházája a Hámán Kató utcában volt, abban a házban, amelyik néhány évvel később leégett. Később a Kossuth Lajos u. 13. sz. alatt. A tényleges községháza 1912-ben épült fel. Az az Alkotmány téren ma is áll, ebben az épületben működik a II. Sz. Általános Iskola napközije. Az első jegyző Hajnal Jenő volt, 1910. aug. 15. – 1932. dec. 2. Őt Závodszy Géza követte, 1932–1940, majd Czóbel Béla, 1940–1944 (A főjegyző kb. a mai vb. Titkár munkájának felel meg). A bíró Molnár Gyula, majd Örményi István volt (a bíró munkája megfelel kb. a mai vb. Elnök munkájának).

A felszabadulás utáni tisztségviselőket pontosan nem tudom. Czóbel Béla elmenekült, az új jegyző Vörös Gyula lett, később pedig Pórmayer Gyula, majd Pusztai János. A bíró pedig Wágner és talán később pedig Vörös Gyula.

A községháza emeletes volt. Az emeleten volt a főjegyző lakása, a

magasföldszinten pedig a hivatali szobák. A bírói szoba, ill. a főjegyző szobája az Alkotmány térre nézett, két másik szoba ablaka pedig a Rákóczi útra, és volt még egy kicsi szoba, a kisbíróé, ami az udvarra nézett. A községházán könyvtár is volt, ezt a községi bíró kezelte. Az olvasók főleg a diákok közül kerültek ki. Könyvtári órák mindig vasárnap délelőtt voltak, a délelőtti szentmise után.

A mai II. Sz. Általános Iskola helyén működött a község népiskolája. 4 tantermes volt, plusz az igazgatói iroda, ill. az ún. iskolaszolgának volt egy szoba-konyhás lakása. Az első igazgató tudtommal Pongrácz Antal volt az iskola megindulásától 1922 januárjában bekövetkezett korai haláláig. Az iskola egyébként 1914-ben nyílt meg, nem sokkal a község önállóvá válása után. Nem tudom, ki voltak az első tanítók. Az említett Pongrácz Antal sírja az alagi temetőben van, a bejárati úton jobb oldalt. Megérdemelné, hogy a II. Sz. Általános Iskola úttörői gondozzák a sírt, és halottak napján gyertyát gyújtsanak. A helyi hagyományok ápolására, a múlt emlékeinek megbecsülésére nevelne. Pongrácz Antal utóda a felesége lett, majd őt követte az 1920-as években Bakos Sándor. Ő 1944-ben menekült el.

Az iskola 6 osztályos népiskola volt. Az első négy osztály elvégzése után a diákok gimnáziumba mentek. Viszonylag kevesen maradtak itt az 5.-6. osztályban. Ezek számára a tanítás délután volt.

Az 1930-as években 5 tanító nevével találkozunk: Bakos Sándor igazgató, Strib Jolán, dr. Jakab Zsigmondné, Halmágyi János az alsó tagozaton. Már mind meghalt. Szomorú tényként kell megállapítani, hogy a helyi nyilasok egyik vezetője közülük került ki, Magyar József személyében. Magyar József feleségének egyébként fényképész műhelye volt a mai Tisza utcában.

Az 1941–42-es tanévtől már 7. és 8. osztály is működött, ennek megfelelően a tanítók száma is nőtt. Az 1943–44-es tanévben dr. Jakab Zsigmondné nevével nem találkozunk, nyugdíjba ment. Új nevek bukkannak fel, néhányan, mint Tarcsay Katalin, Szilvássy Lászlóné, ill. Halmágyi Jánosné nevével csak 1-1 tanévben találkozunk. Az

1942–43-as tanévben Szilvássy László nevével, aki utána katonai szolgálatra vonult be, csak később, a felszabadulás után tanít ismét, egy időben az iskola igazgatója is volt.

Az 1944/45-ös tanévben az anyakönyv ritka bejegyzéssel zárul: „A tanítás 1944.október 28-tól 1945. január 7-ig szünetelt. Községünk hadszíntér volt. Félévi értesítőt nem adtunk ki.”

A tanítók Strib Jolán kivételével mind elmenekültek. Hogy 1945 januárjában alig néhány hónappal a község felszabadulása után a tanítás megindulhatott, az Strib Jolán tanítónő érdeme. Az igazgatói teendőket is ő látta el az 1946/47-es tanév végéig. A következő tanévben már Szilvássy László az igazgató.

Az 1930-as, 40-es években egy-egy osztály létszáma 50-70 körül mozgott. Itt kezdtem az I. osztályt, tanítónőm Strib Jolán volt. Később ugyanebben a tanteremben magam is tanítottam. Nem tudtam elképzelni, hogyan fértünk el ennyien.

Nekem, nekünk már a 40 körüli létszám is magas volt. Ott pedig az átlag 60 ember mellett nemcsak megtanultunk olvasni, számolni, de beszélni is, amire a mai pedagógiában az állítólagos nagy létszám miatt alig kerül sor. Eluralkodnak az írásbeli tesztek, feleltetések, ami akkor ismeretlen volt. És év végén nyilvános vizsga volt, szülők is betértek a terembe. Hogyan? Ma sem értem.

Az igazgató, Bakos Sándor gyakran élt a testi fenytés eszközével. Sokszor alaposan, néha túl alaposan is elpáholta a nebulókat. Az én emlékeimben viszont úgy él, Jolánka néninél nem volt testi fenytés. Tudott szép szóval is fegyelmezni. Jó, nagyon jó tanítónő volt.

Most még röviden néhány dologról. Lelkes labdarúgó csapata volt Alagnak, az Alagi Sport Club, röviden ASC. Pályája kicsi volt, a Bocskai utca – Szilágyi utca sarkában. Ezt a területet fölparcellázták, ma lakóházakat találunk ott. Éppen elfért a labdarúgó pálya, nézőtéri nek nem volt hely. Az öltöző a Magyar utcában volt, a szomszédos utcában, a Szabó-féle vendéglőben. A pálya területe bizony királydinnyés volt, a játékosok maguk mosták a dresszt, nadrágot, gondozták a szerelésüket. Nemhogy

fizetést kaptak volna, bárminemű ellenszolgáltatást, ebédet, vacsorát pl., de sokszor előfordult, hogy a játékosok saját költségükön utaztak el idegenbe játszani. Nem volt fürdő, meleg víz a mérkőzések után, nem volt edző, edzések, de a játékosok szerették a labdarúgást. Patronáló szerv nem volt, ami pénzt a nézőktől sikerült beszédni, kevés volt. Így aztán műkedvelő előadások, bálók útján sikerült időnként valami pénzhez jutni, amiből szerelést lehetett biztosítani. A csapat fénykorát 1924–25-ben élte, amikor sikerült megnyerni a KÖLASZ I. osztály bajnokságát.

A jelenlegi pálya területét 1946-ban vették igénybe sport céljaira. Ugyanebben az évben megszűntek a társadalmi sportegyesületek, az ASC a Dunakeszi Konzervgyár csapata lett Dunakeszi Kinizsi néven. Ma mint a város csapata működik tovább.

A kereskedelmi ellátást magántulajdonban lévő kis üzletek látták el. Ilyen volt pl. Ferenczy Zoltánnak a Zrínyi utcában, Zsivanov Pálnénak a Kossuth Lajos utcában, Wéber Sándornénak a Rákóczi úton, Sajdik Józsefnénak a Felszabadulás úton lévő üzlete. De ezeken kívül még volt néhány maszek üzlet. A Felszabadulás úton, a mai Kinizsi vendéglő előtt piac volt, a vendéglő épületében Börzsönyi Nándornak volt hentesüzlete.

Vendéglők is voltak. Legnagyobb, s egyben szálloda is a vasútállomással szemben a mai Pavilon. Ezt a Lovaregylet építtette és az ő tulajdonában is volt. Az emeleten szálloda, a fölszínen szép vendéglő, előtte szép és gondozott kerthelyiség, boxokkal. Egy alkalommal Magyar Imre cigányzenekara is játszott ott, az 1920-as években, tudtommal 1000 pengő fellépti díj ellenében. Vendéglője volt Varga Józsefnek a Felszabadulás u. 20. sz. alatt, a Huba u. és a Felszabadulás u. sarkán Kiss Jánosnénak, Szabó Imrének a Magyar u. 2-ben, Thieme Ernőnek a Széchényi u. 18., Tiringer Bálintnak a Rákóczi út 2., a Kossuth u. 2-ben pedig, ahol ma a Városi Könyvtár működik, volt a Tolnai vendéglő.

Az 1910-es években a mai bölcsőde helyén működött a Fejuk Kávéház. Később itt volt a Váci Egyházmegyei Takarékpénztár fiókja, még később pedig patika működött itt.

Gyakoriak voltak hajdan a műkedvelő előadások. Rendezett ilyeneket gyakran az ASC, rendezett a templomépítés javára az Evangélikus Nőegylet. A katolikus templom, a Szent Imre templom építése javára a 30-as években majálisokat tartott a lóversenypálya területén. Más szórakozás hiányában ezek nagyon népszerűek, látogatottak voltak.

A Pavilon melletti, mai kézilabdapálya területén nagyon szép tenispálya volt, területén télen korcsolyapálya működött. Ez nagyon látogatott volt. Az 1930-as évek végén még jégchoki csapat is volt itt.

És még egy megjegyzés. Alag sokkal kisebb területen terült el, mint ma. Sok volt a beépítetlen telek. De rendkívül gondozott, szép volt. Különösen a Lovaregylet-hez tartozó területek. A mai Nándori út, és az itt lévő telepek, a Kápolna környéke, a Víztorony, a tenispálya, a Pavilon környéke. Ott gyönyörű park volt, itt tartották a lóárveréseket. A Lovaregyletnek külön kertésze volt, akinek feladata volt az említett területek kezelése. Szolgálati lakása ma a Dunakeszi S.E. székháza. Bár a mai település is ilyen gondozott, tiszta és szép lenne!

Megjegyzés

Szakáll Károlynak ez a második kézírata ebben a gyűjteményes kötetben. Ebben a nagyon értékes írásban számos apró részlet olvasható a hajdani Alag község történetéről. A szöveg a nyolcvanas évek derekán született, amikor a Hazafias Népfront keretein belül a helyismereti kutatómunka új erőre kapott, és engedték, hogy ezzel foglalkozzanak azok, akiknek mondanivalójuk volt településük múltjáról, jelenéről. Szakáll Károly írása annak ellenére pontos, hogy alapvetően visszaemlékezéseken alapul. Egy pontosításunk azonban lenne az íráshoz: egy egész bekezdést szentel – nagyon helyesen – annak, hogy a korabeli Batthyány utca talán helyesebben, találójában viselné Batthyány Elemér nevét, mint Hámán Katóét. Batthyány Elemér nevét a két világháború közötti időszakban sem örököztették meg utcátáblán Alagon. Az akkori Batthyány utca valójában édesapjának, a vértanúhalált halt első magyar miniszterelnöknek a tiszteletére neveztetett el. Ez már csak azért is így van, mert már Batthyány Elemér életében is volt Batthyány utca a községben.

A Szent Imre templom alapítólevele

Az Atyának a Fiúnak és Szentléleknek nevében!

Dicsőség a mennyben az Istennek és békesség a földön a jóakarató embereknek. Üdv az olvasónak! Megváltó Jézusunk születésének 1935. ik. esztendejében, Alag község alakulásának negyedszázados évfordulóján, Mária országának megcsonkítása, nemzetünk gyászos árvasága, és nagy szenvedése idején, Krisztus Király földi helytartója: XI. Pius római pápa áldásos uralkodásának 14. ik. Dr. Serédi Jusztinian bíborosi működésének 8. ik. Dr. Hanauer A. István megyés főpásztorunk váci püspökségének 16-ik évében, nagybányai vitéz Horthy Miklós kormányzósága, jákfai Gömbös Gyula miniszterelnöksége, Dr. Karay Krakker Kálmán főispánsága, Dr. Erdélyi Lóránt alispánsága, és Dr. Horváth János főszolgabírósága alatt, Pest–Pilis–Solt Kiskun vármegye területén Budapest székesfőváros szomszédságában, Alag községben, az egyházközség által 18.830 pengőért négy tulajdonostól vásárolt 1873 négyyszögöl területen, a község lakóinak nemes összetartásával, megyéspüspök urunk atyai biztatására, ónodi Csík József lovaregyleti lelkész, esperes plébános és Dr. Klekner Mihály egyházközségi elnök vezetésével működő egyházközség tisztikarának, id. Őrményi István pénztáros, Dr. Pethő József gondnok, Lenkey Elemér jegyző és Boros István, Fichtner Károly, Gyulay Sándor, Kartal József, Leitner György egyháztanácsosok munkálkodásával, a község előljáróságának: Molnár Gyula bírónak és Závodszy Géza főjegyzőnek, a Magyar Lovaregylet igazgatóságának, Kleiszner Rezsőnek, Dr. Szécsen Ágostonnak, Bakos Sándor a községi iskola igazgatójának a tantestületének és a dunakeszi gazdáknak segítségével lehetővé vált hogy közadakozásból, Dr. Fábíán Gáspár műépítész tervei szerint és vezetésével, vitéz Kapuváry Gusztáv építésmérnök munkájával templomunk megépítését Isten dicsőségére:

a lilimosos lelkű herceg Szent Imre tiszteletére, dicső nagy országunk közeli feltámadásának reményében elkezdhessük és alapkövébe, mely a templom tengelyében, a szentély főoltár mögötti falában nyer elhelyezést, alapító okmányunkat, melynek hű másolatát a váci püspök, a Magyar Lovaregylet, a községi és plébániai levéltárak őrzik. 1935. november 17. én alulírottak és a hívek jelenlétében letehetjük. Az okmánnyal együtt elhelyezzük a ma hazánkban forgalomban lévő érmékből egy-egy példányt Még pedig egy-egy darab 1, 2, 10, 20 és 50 fillérest és egy-egy darab 1, 2, 5, és Pázmány 2 pengőst.

Egyházközségünk 1930-ban alakult. Ez évben választotta el megyéspüspökünk a dunakeszi anyaegyházról és önállósította. A kezdet nehézségein átgázolt a Magyar Lovaregylet nemes igazgatósága, mikor nagylelkűen megengedte, hogy templomunk felépüléséig a gróf Cziráky Jánosné sz. Almássy Erzsébet grófnő által épített lovaregyleti kápolnát használhatjuk. Első dolgunk a templomtelek megszerzése volt. Négy tulajdonostól kellett megvásárolnunk. A vételár kifizetése után tovább gyűjtöttünk az Isten segítségével folyó év október 19. én a templom alapozási munkálatait elkezdjük. Az építés folyik.

Mikor alapító okmányunkat az alapkőben elhelyezzük, kérjük az Egek Urát: árássa el szent kegyelmével munkánkat. Óvja meg templomunkat minden veszélytől, hogy szerencsésen befejezve, a lélek javára sokáig fennálljon. Áldja, jutalmazza meg mindazokat, akik a templom felépülését elősegítették. Mindazokat kik a templom falai közt Hozzá fohászkodnak és szenvedésükben gyógyulást, fájdalmukban enyhülést keresnek. Áldja meg a frigyet, melyet e templomban kötnek. Áldja meg közösségünk lakóit s adjon örök nyugalmat és dicsőséges feltámadást az Isten irgalmában elhunytaknak. Hirdesse az alagi Szent Imre templom, Isten nélkül nincs haza, nincs magyar feltámadás. Hirdesse, hogy az élet viharában egyedül Istenhez menekülhet az emberi lélek s hogy csak Vele és Érette akarunk élni. Amen.

Kelt Alagon, 1935. év november hó 17. én.

Megjegyzés

Alagnak több évtizedes óhaja volt már a templomépítés, mert a lovaregyleti kápolna ekkor már nagyon kicsinek bizonyult. 1928-ban egy fiatal, ambiciózus pap, Csík József került Alagra, és elindította az építkezés folyamatát. Az alagi hívek és a plébános 1929. december 17-én levelet írtak a váci püspöknek, hogy támogassa az önálló egyházközség megalapítását, valamint templom és plébánia építését. A püspök támogató levele után 1930. május 13-án megalakult a templomépítő bizottság és megkezdődött az adományok gyűjtése. Alag tekintélyes polgárai rögtön csatlakoztak a kezdeményezéshez, így többek között Gutai János, Hitch György, Kleiszner Rezső, Pretzner Imre, Petanovits József, Szigeti Nándor és maga a plébános, Csík József is.

Az adományoknak köszönhetően egy évvel később, 1931. május 5-én megvásárolhatták a templom építéséhez szükséges telket. Ez évben döntöttek a felépítendő templom nevééről is, ami Szent Imre lett, köszönhetően a szent éppen akkor ünnepelt jubileumi évének. A gyűjtés tovább folytatódott, és a község az Egyház és a hívek adományainak köszönhetően 1935 őszén dr. Fábián Gáspár műépítész tervei szerint megindulhatott az építkezés.

Bayer Emil: Emlékeim a II. világháború előtti Dunakeszről és az akkor még önálló Alag községről

Előre bocsátanám, hogy nincsen szándékomban hivatalos vagy fél-hivatalos adatokat felsorolni; ezeket különböző kiadványok, lexikonok, feljegyzések ugyanis tartalmazzák. Csupán az emlékeimből szeretnék meríteni. Az emlékeim, melyek akárcsak egy fotóalbum, arcokat, épületeket, utcákat, tárgyakat, tájrészleteket hoznak előm torlódó sorban, melyek gyakran mesélnek nekem a régmúlt időről...

És most szerénytelenül bár, de magammal kezdeném. Igyekszem ezt nagyon röviden, csak pár sor erejéig tenni. Nevem Bayer Emil és Alagon, 1919. augusztus 31-én születtem az orvoslakásban, Fóti út 1. szám alatt. Közgazdász vagyok, 77 éves és nyugdíjazásomig gazdasági vezetői beosztásokban dolgoztam, de tanítottam is a Pénzügyminisztérium Továbbképző Intézetében, valamint rövidebb ideig a Számviteli Főiskolán. Talán meglepő, de az irodalom is vonzott: az, hogy gondolatimat írásban, fotókon is vizionálhassam. Így azután különféle területeken riportjaim, cikkeim, fotóim és verseim jelentek meg – egy-egy esetben külföldön is.

Felcsémem református teológiai akadémiai végzettséggel bír és szintén szerzett emellett közgazdasági képesítést is. Három élő gyermekünk és hat unokánk van. Az egyik fiúnk mérnök-közgazdász, a másik mérnök, leányunk pedig szintén közgazdász, Ő Dunakeszin él (két nőtestvérem közül az idősebbik szintén). Mi Budán lakunk.

És most néhány sort Édesapámnak szentelnék, Dr. Bayer Emilnek, aki a két világháború között Alag község orvosa volt; generációkat segített világra s lelki gyógyítója is volt sok betegének. 1890. október 3-án, Aradon született, tanulmányait a budapesti egyetemen folytatta s az első világháború alatt négy évig frontszolgálaton volt, kétszer sebesült. Orvos-főhadnagyként szerelt le, később századosi rendfokozatot kapott.

Ezt követően pályázta meg az alagi községi orvosi állást. Pályáján az emberek túlnyomó többségének tisztelete és szeretete kísérte. Sebészi és fogorvosi szakképesítéssel is rendelkezett; orvostikai és egyéb szakkikerei, írásai itthon és külföldön is megjelentek. Parancsnoka volt a helyi tűzoltó egyesületnek és elnöke a Magyar Élet Pártja községi szervezetének. – 1949 januárjában, 57 évesen, egy súlyos gyomorműtét kapcsán halt meg, sírja a régi alagi temetőben található. Édesanyám 1894-ben Temesvárott született és 1958 őszén halt meg.

Közismert, hogy míg Dunakeszi lakosainak túlnyomó többsége gazdálkodó volt, az alagi területész a lósport feladatainak kiszolgálására szakosodott (Fóti út Pest felé eső oldalától jobbra), de a Fóti út és Rákóczi út behatárolta területen is zömmel tisztviselők, munkások, altisztek éltek és nagyrészüket Budapesten dolgozott vagy az akkor még önálló peremvárosok valamelyikében (Újpest, Rákospalota). A két község ideiglenes szétválasztása az én hallomásom szerint 1911-ben, a szakavatottabbak szerint 1910-ben következett be, ahogyan én tudom azért, mert a lósport területén tevékenykedő arisztokraták, katonatisztek egy része állítólag megalázkodónak tartotta azt, hogy nekik egy „*parasztfalu*” vezetése dirigáljon (Akkoriban a községet főjegyző vezette, de a községi bírónak igen nagy tekintélye és viszonylagos hatalma volt s ezt a funkciót általában egy köztisztvisletnek örvendő gazda töltötte be).

Ha Alagról szólni kell, akkor ezt elsősorban a Lósporttal kell kezdeni, mert ez egy külön világ, egy külön világ, egy külön kis birodalom volt a maga berendezéseivel, szabályaival. A „*birodalom*” kereteit a Magyar Lovaregylet szervezete adta meg. A versenystállók s az ezek területén álló kúriák, avagy kiskastélyok a Lovaregylet tulajdonában voltak s az egész rendszer kiszolgálására egy kitűnően szervezett gazdaság szolgált. Vezetőjét felügyelőnek nevezték. Ezt az állást Fichtner Károly töltötte be, aki szigorú, de emberséges volt és kitűnő szervező. Kétlovas kocsija mindig ragyogott (csak a háború utolsó évében kapott egy Steyr 55-ös kis személykocsit). Helyettese, a gazdatiszt egylovas bricskán járt. Az ún. cselédlakások viszonylag megfelelőek voltak (persze ez csak akkor

érthető így, ha az akkori viszonylatokba képzeljük magunkat). A gazdaság föld- és erdőműveléssel, állatokkal is foglalkozott, de a telepek karbantartására rendelkezett valamennyi mesterség szakavatott „*tudorával*” is (kőművesmester és munkásai stb., stb.).

Nagy gondot fordítottak a nagy értékű versenylovak esetleges fertőzésének elkerülésére: pl. az idegenből jött, átmenetileg Alagon tartózkodó versenylovak számára a Kölcsey utcában vendégistállót tartottak fenn; a messzi falvakból érkező szénásszekerek az orvoslakás mellett lévő piactér mögé álltak be, a lovakat kifogták és a telepekre már a gazdaság fogatai húzták be a szekereket. A trénerek a legkülönbözőbb társadalmi osztályokból verbuválódtak: az egyszerűbb szakemberek mellett volt köztük nyugdíjas huszárcapitány, herceg, gróf, sőt Horthy Miklós testvére, Horthy Jenő is az egyik telepen lakott, már amikor barátjával (ez azt hiszem, Almásy gróf volt) nem éppen Afrikában tartózkodott. Mercedesének hűtőkupakját egy orrszarvú szarva díszítette; másik kocsija tucatnyi csillogó alagi jármű között az egyetlen nagy amerikai kocsis volt (állítólag a román követségtől vette). Egyszerű, szerény ember volt és apámat mindvégig megtartotta háziorvosának. A kormányzóságnak kissé kellemetlen volt, hogy nem volt semmiféle címe, rangja. Nagy nehezen erőltettek rá valamiféle igazgatósági tagságot, amivel a nagyságosnál magasabb titulus járt. Apám gratulált és Ő ezt az alábbi sorokkal köszönte meg: „*Kedves Doktor! Jókívánságait köszöni – bár egészen semmi öröme nincsen – Horthy Jenő...*”

A trénerek jobb kezei az abrakmesterek voltak, a „*futtermesterek*”; de egyedül Horthy Jenő volt az, aki a trenírozást teljes egészében az abrakmesterére bízta. Egy-egy telepen angol szakembert is lehetett találni. A nőtlen lovászok mellett a telepeken angol szakembert is lehetett találni. A nőtlen lovászok a telepeken laktak, a nők az ún. Lovásztelepen. Egy érdekes, talán angolból származó kifejezés jut most eszembe: az, amellyel a napi tréning alatt a körbe-körbe ügető lovakat biztatták: „*Kumelász, kumelász, köp, köp, köp...*” – Nem volt ritka az italozás és előfordult, hogy apámat a kárvallott éjnek évadján bicskával

a hátában keltette fel... Külön „kaszt” volt az úrlovasoké és a zsokéké. Egy-egy tehetséges zsoké viszonylag gyorsan szerzett nevet és gazdagodott: ki ne emlékeznék a régiek közül Schejbalra, Eschre vagy másokra, akik azután szép villákat építettek vagy más, különféle beosztásukkal lovaregyleti házakban laktak. Sok név kavarog a fejemben, mint pl. a Pretzner családé, a két Hesp családé, stb., stb.

Külön kell megemlékezni egy cserkészlelkű emberről, akire ma is példaképként gondolok: Balogh Gyuláról, a lovászeleventék oktatójáról. Egyébként banktisztviselő volt és tartalékos huszárfőhadnagy. Az eléggé vegyes társaságot igyekezett jó útra terelni: egyenruhát harcolt ki számukra, leventeotthont létesített, kerékpárokat szerzett és vasárnap ott voltak a lovaregyleti kápolna szentmiséjén is. Nem egy esetben képviselte érdekeiket akár a trénerekkel szemben... Az országhatár védelmében, katonaként sebesült és háború utolsó hónapjaiban tragikus körülmények között halt meg: sírja a devecseri temetőben található.

Elnézést kell kérnem, ha lényeges dolgok említése után kevésbé lényegesekre térek vissza, majd újra másfelé kanyarodok: ez a bőség zavara...

Az alagi pályát a harmincas években már nem használták, de igen ápolott volt mindvégig és trenírozásra (no meg évente juniális tartására) szolgált; csupán a háború végén, a bombázások miatt került sor versenyhasználatra (Virágkorában különvonatok szállították a pesti népet Alagra). A harmincas években, negyvenes évek elején a pesti meg a megyeri pálya működött. A lovak „gyalog” kocogtak be mellékutakon a pályákra, csupán két tréner rendelkezett lószállító autóval. Az egyik egy hazai barkácsolás eredménye volt, de a másik egy eredeti, ragyogó áramvonalas angol jószág.

A megyeri pálya mérnöke Futaky László volt, akit 45-ben az oroszok tragikus körülmények között (lánya védelmében) öltek meg tudomásom szerint. – A megyeri pályán magam is sokszor megfordultam, de egyszer sem játszottam... E pályán maga a kormányzó is megjelent néha pályolyában. Különben időnként testvérét is meglátogatta Alagon.

A megyeri csárdáig rendőrmotoros kísérte, onnan pedig csendőrájáró egy Fiat Balillával. A Fóti úton pedig már jóval előbb egy-egy sétálgató civil urat lehetett látni, akik nyelték az akkor még makadám út porát, s messziről lerítt róluk, hogy detektívek. A Fóti úton katonaként, motorkerékpáron jómagamnak is volt alkalmam a kormányzói kocsival találkozni – és fővetéssel tisztelni.

Akkoriban vízvezetéke a községnek csak a lovaregyleti területen volt: gépház, kutak a Duna-parton, víztorony a kápolna közelében. És a tenispálya... Télen jégpályaként működött s a melegedőben forralt bort ihattunk. Aztán a Pávilon... Szálloda, étterem és kocsmá egy fedél alatt Kedvessy Nándor és fia vezényletével. Kedvessy bácsi bajuszos, mosolygós alakja fogalom volt, egy igazi vendéglőse... Egybenyitható termeiben voltak a farsangi bálók is.

És egy – most már derűs – „sztori”: az egyik tréner kísérletként két kiérdemesült versenylovat fogott hintójába. Az idegérzékeny állatok az első autó láttán-hallatán meglóduhtak – és a hintó csakhamar részeire és utasaira esett szét...

Az utak. Akkoriban a Fóti út, meg a Kossuth Lajos utca volt hengerelt köves, azaz makadám. Ha egy autó elhaladt, porfelhő úszott utána. Hamar gödrösödött; a gödrökbe az útkaparó kapart az út menti prizmákból zúzott követ, majd rá homokot, földet. A lovaregyleti utak salakozva voltak s az összes többi utca földes-homokos volt. – Később, a háború alatt az elsőnek említett két utat igen gondosan kockakövezték, illetve betonozták – állítólag hadicélokra (?). Az Újpestről Dunakeszin át vezető főút szintén makadám volt; később jó minőségű, de vizesen nagyon csúszós, sárga keramitkockákkal rakták végig.

Egy színfolt: a fóti kastélyban lakó öreg Károlyi gróf csaknem naponta kocsizott csukott hintóján Fót és a dunakeszi községháza között. A kastély 55 szobáját az alagi kárpitos tartotta rendben, aki naponta motorozott át Saxonetten segédmotorján.

A piacér: A hetipiac mellett itt fabódék és vagy két kőépület állott. A legnagyobb a Börzsönyi hentesé volt, a kisebb a Sajdik fűszeresé,

de volt cipész és rövidárus is. A Fóti út – Batthyány u. sarkán, az orvoslakással szemben volt a bognár hentes üzlete és háza. Az italozó, rabiátus embert felesége megölte és feldarabolta; az eset országsszerte nagy port vert fel.

A tűzoltó egyesületnek emlékeim szerint munkája nem akadt, csupán egyszer: a háború vége felé egy kisebb orosz bomba megrongált egy tetőt és azt kellett lebontani. – Rendszeresen gyakorlatoztak, de a szerkocsihoz szükséges lovakat a Lovaregylet gazdaságától kellett kérni.

A két községnek jó ideig csak egy mozija volt: éspedig a dunakeszi nagyvendéglő termében. Később az alagi oldalon, a Rákóczi úton épült egy modern mozi.

A temető. Gulyás bácsi, a temetőőr nagyon szépen viselte gondját: szerény, kedves ember volt. Különben országos elsőként itt épült falun egy ravatalozó, boncteremmel vagy inkább szobával összekötve, beton boncasztallal, víztartállyal. A törvényszéki orvosok csodájára jártak, mert a vízből kifogott hullákat, ismeretlen elhaltakat vagy bűncselekmények áldozatait a legtöbb községben a szabad ég alatt vagy jó esetben egy sufnyiban kellett boncolniuk s ez esőben, fagyban különösen kellemetlen volt. A kezdeményező Édesapám volt és a kis kápolnaalakú épület homlokzatán szereplő „*Memento mori*” felirat Reá emlékeztet.

Az evangélikus templommal szembeni épületekben fűszerüzlet, a Fejuk vendéglő, gyógyszertár helyezkedett el. Később itt kapott helyet a Váci Takarékpénztár fiókja. A Kossuth Lajos u.-i oldalon kerékpár-kölcsönző volt.

Nem szóltam még a fóti határban létező dinnyésekről: a szezonban földkunyhókban laktak.

Alag... Ha rád gondolok, az esőnyelő homok jut eszembe, a nyaranta meztelen gyerektalpmat szűrő királydinnye, meg a májusi orgona-, a júniusi akácillat..... És eszembe jutnak régi iskolatársaim, barátaim, ismerőseim, csak néhány nevet kiragadva: Forró Ede, Tomasek Misi, a Gulyás testvérek, Csóti Viki, az állomásfőnök fia, a Székely tüzelőkereskedő fia, a Vitályos család és a sokan, sokan mások. No meg Pisti,

a falu jámbor, kedves bolondja, aki a dunakeszi oldalról átjárva egész napját az állomáson töltötte, kapott egy vasutas sapkát is, és mikor este hazajöttünk Pestről, mosolyogva szalutált nekünk...

Sokan már. És Pisti is az égi vasútállomáson várnak indulásra; az Ő egyszerű, tiszta lelke egészen biztosan...

Dunakeszi. „*Odaát*” is sok ismerősöm volt, barátaim és emlékeim is persze érthetően kevesebb, mint Alagon. Mivel javíthatatlan motoros voltam (és vagyok ma is), e tény kapcsolataimat igencsak behatárolja. Jó barátság kötött Blaskó Lajoshoz, akinek a Fő úton (közel a község-házhoz) vegyeskereskedése volt (ostor, kocsikenőcs, petróleum és minden egyéb). Korábban kerékpáron versenyzett, majd Ő is a motorok szerelmese lett. Barátság kötött sógorához, Kollár Pistához is, aki a háború után több éven át nyert oldalkocsis bajnokságot is, kb. a mai rendelőintézet helyén lakott egy, a temetővel szembeni mellékutcában. A húszas években a község meghatározó alakja volt Cseresznyés doktor bácsi; a község orvosi stallumban fia követte.

A Duna-part. Hol van már a Révcsárda, meg szemben a szigeten a Horányi csárda. Fürödni a gépház melletti strandon lehetett, meg a Révcsárda felett; a két pont között kotrások miatt nagyon örvényes volt a víz.

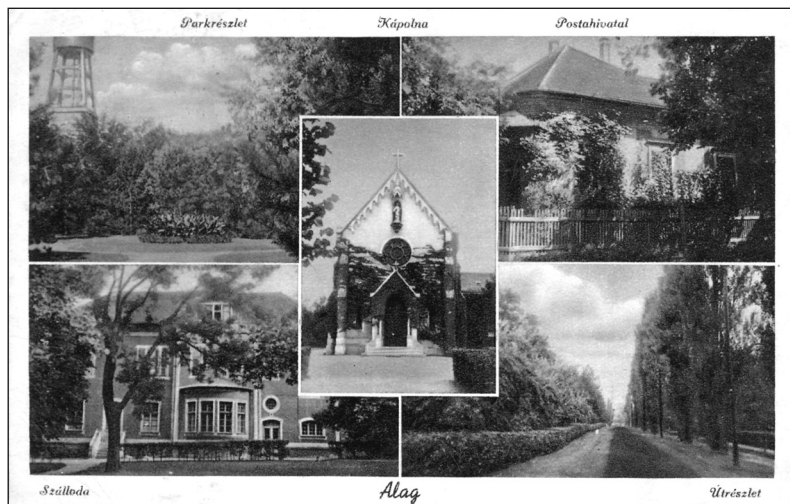
A Tabán alatt egy forrásból kis tó táplálkozott, kacsák úszkáltak benne. A Fő úton volt a Mogony vendéglő s kicsivel arrébb laktak Szárazék, akiknek szikvízüzemük volt. A falu alatt – Pest felé menet – kőkereszt állt, mellette kertészet volt. Kb. a Mogony kocsmá magasságában, de a községháza oldalán volt Mészáros kerékpárműszerész műhelye, ill. üzlete; Ő hozatta első kismotoromat, egy Csepel 100-ast. Emlékszem még a falu belsejében lévő néhány nádtetős házra és a késő őszi, téli disznópörzsölések illatára. A pörzsölésre használt égő szalma füstje messze szállt, merthogy akkortájt még a gázlánggal való mesterkedés ismeretlen volt. Kiskoromban szüleimmel sokat fürödtem a gépház melletti strandon, később azonban a Révcsárda fölé szoktam át és ott napoztam, úsztam, barátkoztam lányokkal, de a naplemente egyedül is vonzott: pár évig tavasztól őszig csaknem mindig alkonyat ott ért s

üldögélve merengve néztem, ahogyan a nap véres koronája lebukik a túlsó part hegyei mögé...

Elnézést kell kérnem azoktól, akik e sorokat olvassák. Nem volt időm stilizálni, fésülni mondataimat s lehetnek tárgyi, adatbeli tévedéseim is. A ködös Albion fiaival mondom tehát még egyszer: sorry...

Megjegyzés

Dr. Bayer Emil 1890-ben született Aradon, erdélyi szász család sarjaként. Az első világháború után került Alagra, ahol községi orvos lett – a fiatal település történetében az első –, de a lovaregylet is alkalmazta, valamint pályaorvosi teendőket is ellátott a MÁV-nál. Rendelője a Főti úton, a községi piac mellett állt. Nagy tudású, széles látókörű ember volt, betegeinek ismeretterjesztő előadásokat tartott, rendszeresen jelentek meg szakcikkei, különösen az orvostika területe érdekelte. A községben nagy küzdelmet folytatott a korban jelentékeny csecsemőhalandóság és tüdővész ellen, amelyet 25 éves praxisa alatt jelentősen sikerült visszaszorítani. A helyi közéletben is szerepet vállalt, ő volt a községi tűzoltó-egyesület parancsnoka. Dr. Bayer Emil községi orvosi munkáját 1947-es haláláig végezte.

Szakáll Lászlóné: A Mária-lányok

A Mária-lányok körébe a 16. életévet betöltő, a hatodik osztályt is elvégző, tiszta erkölcsű leány kerülhetett. Ebből a feltételből nem igen engedtek a kedvesnővérek. A tagság megszűnése férjhezmenetel vagy a huszadik életév betöltésével következett be.

A Mária Kongregáció országos mozgalom volt. Az egyesület a vallás-erkölcs legfőbb intéseit, annak mélyebb összefüggéseit, a szertartások mikéntjét tanította.

A Mária-lányok feladata volt: nagyobb egyházi ünnepeken, Mária ünnepen, karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor, búcsú napján, a templomban, régebben a szentélyben, később a padok közt közepén; a körmeneten, Úrnapiján és feltámadáskor; kivonulva gyertyát tartani, énekelni, hirdetni a keresztény tisztaságot, szépséget, jóságot és a tiszta erkölcsöt. Legfőbb: e szerint élni. Előfordult, hogy kulturális rendezvényen szerepeltek: köszöntő, ill. versmondással.

Népviseletük, öltözőkük: fejükön díszes mirtuszkoszorú. Hajukban világoskék szalag, hajfonat. Ruhájuk: fehér selyem jupli, keményített vasalt ráncos 5-6 alsószoknya, rajta: fehér selyem ráncos szoknya; felette maderá anyagból rakott kötény. Fehér harisnya, fekete, lehetőleg lakk spanglis cipő. A jupli felett az öltözők ékessége a fehér sifonból készült, slingelt, szélén horgolt fodorral keményített, vasalt nyakrakendő.

Az öltözők előállítására anyagi áldozattal is járt. Készítése: volt leány, aki saját maga készítette barátnői segítségével esténként korábban petróleumlámpa mellett. Volt leány, akinek édesanyja csináltatta ügyes helybeliekkel. Több családban anyáról leányra szállt, mivel a Mária kongregáció megalakulása előtt Dunakeszin a slingelt nyakrakendő hozzátartozott a népviselethez. Az öltözők darabjainak rendbetétele, elkészítése (mosás, keményítés, ráncolás, vasalás) időt, igényességet

követelt. Különösen a nyakrakendő fodrainak nem kellő állása megoszoló beszédtema lehetett a lányok anyák között.

A fejre való koszorút helybeli, ennek mesterévé váló asszony készítette. A koszorút és a gyertyatartót leggyakrabban örökölték egymástól a lányok. Amikor kimaradtak, leadták.

A Mária-lányok felállási rendje: korábban 4-4, később 6-6 lány állt két sorban a padokkal párhuzamosan. Közrefogták a legfiatalabbat, a koronatartót. Aki férjhez ment, annak helyébe állt s jöhetett megint a legfiatalabb. Természetesen vállalva vallásának mélységes gyakorlását. A koronatartó Szűz Mária koronáját tartotta egy díszes fehér kispárnán.

A dunakeszi Mária-lányok szépségének híre köztudott volt. Meghívást kaptak 1938-ban a kiemelt Szent István napra, a várból induló körmenetre (korabeli újság dokumentálja).

1945 után a két leánykör beolvadt a Mária Kongregációba. 1948-ban a nővérek elmentével, az iskolák államosításával az egyesület megszűnt. Azonban voltak leányok, akik lelkiségben és öltözkében tartották Mária-lányságaikat. 1957-ben volt a két utolsó gyertyatartó lány. Ez évben ők is férjhez mentek.

Megjegyzés

A Mária-lányok lényegében a Mária Kongregáció elnevezésű mozgalom tagjai voltak, amely a Mária-kultusz ápolását tekintette céljának. Hazánkban a 16. század második felében terjedt el ez a mozgalom a jezsuiták hatására. Kezdetben csak férfi tagjai voltak, majd a 18. századtól a nők is tagjaivá válhattak. A különféle magyarországi Mária Kongregációk 1907-ben egyesültek és ettől kezdve fokozottan fejtették ki hatásukat, elsősorban vidéken. A Mária-lányok a vidék szinte minden nagyobb községében jelen voltak, és Dunakeszin is hamar nagy népszerűsége tettek szert. Vezetőik a húszas évek elején a községünkben letelepedett Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulatának apácai voltak. A hagyomány ötvenes években történő kihalása után mintegy 50 évet kellett várni, amíg a Szent Mihály templom 250 éves évfordulója alkalmából 2006-ban ismét beöltözött két lány a hagyományos viseletbe.

Dunakeszi gyártelepi Jézus Szíve templom alapítólevele

Az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében Dicsőség a mennyben Istennek és békesség a földön a jóakarató embereknek. Üdv az olvasónak:

Megváltó Jézusunk születésének 1942. esztendejében megkezdett Mária országának csonkítása, nemzetünk gyászos árvasága és nagy szenvedése idején, amikor fiainak életük feláldozásával küzdenek az istennel Krisztus Király földi helytartója, XII. Pius római pápa áldásos uralkodásának 5., dr. Serédi Jusztinian bíboros hercegeprímási működésének 17., dr. Péteri József megyés pásztorunk váci püspökégének 2. évében, nagybányai Horthy Miklós kormányzósága, vitéz Sztojaj Döme miniszterelnöksége, vitéz Mérey László főispánsága, vitéz Sági József alispánsága, dr. Feh András főszolgabírósága, Szabó János községi bírósága, és Závodszy Géza főjegyzősége alatt, Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegye területén, Budapest székesfőváros szomszédságában, Dunakeszi Községben a »Magyar Királyi Állam Vasutak Igazgatósága« által nagylelkűen átengedett területen Orosvai Láner Kornél államtitkár a MÁV igazgatósága elnökének áldozatkészsége folytán létrejött és egyházközségünknek átengedett terv szerint a dunakeszi főműhely alkalmazottainak nemes adakozásából és munkájával ómoraviczai Imrédy Kálmán államtitkár a MÁV igazgatóságának elnöke, sebsikőröspataki dr. Szinte János miniszteri osztályfőnök, a MÁV igazgatósága elnökének helyettese dr. Beöltey Kálmán kormányfőtanácsos gépészeti főosztály igazgatója Petur Lajos és Bronts Lajos kormánytanácsosok a gépészeti főosztály igazgatójának helyettesei: Kafka Károly műszaki tanácsos, a műhelyi szakosztály főnök: Szirmai Zoltán műszaki főtanácsos – a főműhely főnöke és a műhelytelepi Dunakeszi egyházközség elnöke Lányi Ferenc műszaki főtanácsos – a templomépítő egyesület ügy-

vezető Kerényi Béla műszaki tanácsos – főtitkár: ft. Délia István helyi lelkész, az egyházközség gondnoka Erdélyi Győző, pénztárosa Kiss Sándor, jegyzője nemes Káldos Endre, az egyháztanács tagjai: Cagányi Pál, Szirmai Zoltán, Győrvári Ferenc, Pék István, Fényi József, Peredi József, és Tarnai Antal irányítás mellett lehetővé vált, hogy Pázmándi István építésmérnök, műegyetemi adjunktus tervei szerint és vezetésével vitéz Katona Mihály építésmérnök munkájával templomunk megépítését Isten dicsőségére Magyarország közeli feltámadásának reményében befejezhessük. Belsejét Csetényi Antal okleveles iparművész tervei alapján és munkájával díszíthessük és alapító okmányokat a templom tengelyében, a szentély főoltár mögötti falban 1944. június 29-én a főműhelyi termelőmunka 19. évében alulírottak és a hívek jelenlétében elhelyezzük, aminek hű másolatát a váci püspök a MÁV érmeiből egy-egy példányt mégpedig egy-egy darab 1. 2. 10. 20. fillérest és egy-egy darab 1. 2. 5. pengőst. Mikor alapító okmányunkat az alapköbe elhelyezzük, kérjük az Egek Urát, árássa el szent kegyelmével munkánkat, óvja meg templomunkat minden veszélytől, hogy szerencsésen befejezve a lelkek javára sokáig fennálljon. Áldja, jutalmazza meg mindazokat, akik a templom felépítését elősegítették és mindazokat, akik a templom falai között Hozzá fohászkodnak és szenvedésükben gyógyulást, fájdalomukban enyhülést keresnek. Áldja meg, a frigyet, amelyet a templomban kötnek. Áldja meg az egyházközségünk lakóit, és adjon örök nyugalmat és dicsőséges feltámadást az Isten irgalmában elhunytaknak. Hirdesse a dunakeszi műhelytelepi Jézus Szíve templom, hogy Isten nélkül nincs Haza, nincs Magyar Feltámadás, nincs Magyar Élet. Hirdesse, hogy élet viharában egyedül Istenhez menekülhet az emberi lélek, és hogy csak Vele és érette akarunk élni. Amen.

Kelt.: Dunakeszi, 1944. június 29-én.

Megjegyzés

A MÁV és a Járműjavító megjelenése újabb lökést adott Dunakeszi fejlődésének. A húszas évek derekán a főműhely indulásával ország minden tájáról több száz munkás érkezett a községbe, akik javarészt aktív hitéletet éltek. A beköltözők a távolság és a társadalmi különbségek miatt külön hitéletet kívántak élni a Szent Mihály plébániától, ezért már 1928 januárjában 200 fővel megalakították a műhelytelepi római katolikus egyházközséget. Az épülő MÁV iskola egyik termében már márciusban megtartották az első misét, és még az évben elsőáldozásra és bérnalkozásra is sor kerülhetett. A gyülekezet kápolnáját a MÁV iskola alagsorában rendezték be, de már ekkor felmerült az igény a saját templom megépítésére. Az építkezés végül 1942 őszén kezdődött el, és a főműhely folyamatos támogatásának köszönhetően 1944. június 29-én sor kerülhetett a templom felszentelésére, amelyre a fent idézett alapítólevél is készült.

Konrád Ignác: Életrajzi adataim

Mint szegény szülők gyermeke 1894-ben születtem Magyarországon. – Már 4-5 éves koromban a legkedvencebb játékom az építés, a mintázás, és a rajzolás volt. – Gyufaskatulyák segítségével sárból vályogot vettem, ezeket kiszárítottam és velük kis házakat építettem, avagy sárból utána mintáztam a házunk közelében álló feszületet, majd rajzolgatni kezdtem, anélkül, hogy mindezt valaki megmutatta volna. Rajzaimmal 13 éves koromban néhány környékbeli műérzékű ember figyelmét magamra vontam, akiknek támogatásával, – minthogy szüleimnek nem állt módjukban a taníttatásom, – megkezdhettem az iskoláimat. Szigetvárra jutottam, ahol 4 középiskolát végeztem. Minden szabadidőmet, játék helyett, rajzolással, töltöttem, rajzoltam állatot, tájakat, főleg pedig embert. Az utcán, vagy várótermekben, ha valami érdekes arcot láttam, felkértem az illetőt, hogy álljon néhány percig modellt, amíg lerajzolom. Így az emberek karakterizálásában oly eredmény értem el, hogy ebből az időből, vagyis 14-15 éves koromból való rajzaim még neves művészek rajzai mellett is megállják a helyüket.

Szigetvár után Budapestre jutottam, ahol Simay Imre tanítványa lettem. Simay Imre szobrász volt és elsőrangú rajzoló, mint a majmok specialistája egyedülálló elsőrangú művész. Rajztanítási módszerét 1912-ben a drezdai nemzetközi kiállításon a legjobbnak ismerték el. Hajlamaimat és példáját követve a budapesti állatkertben ingyen modellek után behatóbban kezdtem az állatokat tanulmányozni. Rajzoltam majmokat, mindenféle egzotikus állatot, de főképp az oroszlánok érdekelték. Itt a mozgó állatokat rajzolva sajátítottam el azt az alapot, amely a roppant ideges versenylovak poetrétrétozasára képesített. Tanulmányaimban és munkámban fényképeket sohasem használtam.

1914-től 1921-ig a haretéren és orosz hadifogságban voltam. Nagyon sokat dolgoztam, de mintha a balsors üldözött volna, mert valahányszor egy csomó munkám együtt volt, vagy elvesztek, de leginkább ellopták őket. 1921-ben egy hadifogoly szállítmánnyal hazafelé indultam, de az orosz-lett határon a kommunisták mint volt tisztet lefogtak, és Szentpéterváron, ma Leningrád, tisztí túszt gyanánt bebörtönöztek, egyben elvették az összes munkáimat, amit orosz hadifogságban festettem és rajzoltam. Itt 220 magyar tisztí túszzal voltam együtt, húszan közülünk éhség és skorbut következtében meghaltak, én és még néhányan megsüketültünk. Csont és bőr volt valamennyi, a halál előtti stádiumban, akárcsak egy tüdőbeteg asilum szomorú lakói. – Egy-két hónappal a kicserélés előtt tejjel és rizzsel kissé felpuffasztottak bennünket, hogy ne nézzünk oly rosszul ki. – Így végre 1921 őszén mindenből kiforgatva, mindenemet elveszítve hazakerültem. Budapesten az Iparművészeti Iskolában óradíjas tanári állást kaptam, oly rossz fizetéssel, hogy abból nemcsak hogy dolgozni, de még megélni sem lehetett. Emellett a becsületesen vezetett rajztanítás annyira lekötött, hogy művészetem tovafejllesztése teljesen lehetetlenné vált. Egy év múlva aztán Alagra, a magyar lóversenyzés munkatelepére mentem ki, ahol versenylovak tanulmányozásával kezdtem foglalkozni, oly eredménnyel, hogy néhány év múlva külföldi versenyistálló tulajdonosok is felfigyeltek munkáimra. Így 1927-ben Ralph Beaver Strassburger, Párizsban élő amerikai versenyistálló tulajdonos kihívott Franciaországba, hogy nagy nyerőjét, Asteroide-t lefesse. E munkám befejeztével Mr. Strassburger kiküldött az Egyesült Államokba, hogy privát versenylókép gyűjteménye számára lefesse Man O' War és Fair Play tenyészméneket, mely utóbbiról épp most készül egy nagy festményt ajándékozni a Saratoga Springs Racing Museum részére. E két nagy ló mellett akkoriban még vagy 7 kiváló amerikai tenyészmént festettem le. 1931-ben Angliába mentem, ahol Strassburger úr gyűjteménye számára lefestettem Blandford-ot, és Aga Khan offensege tenyészménjét, Dyophone-t.

A következő évben W. S. Kilmer meghívására ismét az Egyesült Államokba mentem – Sun Beau – a világ pénznyerő championjának lefestése

céljából. De akkor már a dollárkrízis minden vonalon bénítólag kezdett hatni és az amerikai lótenyésztés és versenyzés is mélypontra süllyedt. Így néhány éven át rézkarc tanulmányokkal foglalkoztam, mellesleg lefestettem báró E. de. Rothschild Brantome nevű versenylovát.

1936-ban Horthy Jenő úr visszahívott Magyarországra, de alighogy visszaköltözök, oly súlyos orvosi mérgezésnek estem áldozatául, és pedig mint makkegészséges ember, hogy csak háromszori operációkkal, csodával határos módon tudtak az élet számára megmenteni. Alagon telepedtem le, építettem egy műtermet, amelyet festészeti, szobrászati és grafikai munkálatok számára rendeztem be. Közben kitört a második világháború. Az oroszok közeledtére, kiknek módszereit még orosz hadifogságból jól ismertem, jobbnak láttam elhagyni Magyarországot és így 1944-ben feleségem rokonaihoz mentem Ausztriába a családommal együtt. 18 éves fiamat besorozták, a szerencsétlen fiú Budapest ostrománál elveszett, azóta semmit sem tudunk róla.

1948-ban ismét Mr. Strassburgerhez jöttem, azóta csak neki dolgozom. Többek között lefestettem gyönyörű tenyészménjét – Norseman-t – mely képről itt mellékelek egy fényképet.

Szibériai hadifogságom alatt szemtanúja voltam a nagy orosz forradalomnak, majd az ellenforradalomnak és annak leverésének. Halált és pusztulást láttam mindenütt!

1918-ban a kanszki hadifogolytáborban sorozatos előadások során megismerkedtem az expresszionizmus és általában a modern művészet elméleteivel. A dolog gondolkodásra késztetett, melynek eredménye alapján a modern művészetet sem logikailag, sem etikailag, sem esztétikailag elfogadni nem tudtam. A l'art pour l'art tételével szemben arra a meggyőződésre jutottam, hogy a művészetet az élet, illetőleg az ember biológiai fejlődésének szolgálatába kell állítani, fáklya legyen, hogy az emberi tökéletesedés felfelé irányuló útját világítsa meg.

Gondolkodva azon, mi is az értelme és célja a lófestésnek, arra a belátásra jutottam, hogy egy lókép nemcsak szalondísz és emlék legyen, hanem mindezekon kívül a tenyésztés és a training számára oktató

jelleggel is kell bírnia. Így jutottam el a szépség problémájához, mint elméletem alapíteléhez.

Mindeddig a szép szubjektív jellegű meghatározását fogadták el, mely szerint szép az, ami érdek nélkül tetszik. A tetszés azonban nem határozza meg a szépet, hanem csak az embernek, mint ítélkezőnek a viszonyát a széphez. Másrészt minthogy a tetszés az egyének ízlése szerint váltakozó, így a tetszés kritériumára irányuló szép és az erre felépített és kultivált modern művészet egyáltalában nem állítható esztétikailag a biológiai fajnemesítés szolgálatába.

Az objektív meghatározás szerint szép az, ami a tökéletesség jellegét viseli magán, ez aztán mint önmagától változatlanul ható, független az egyén váltakozó ízlésétől és csak mint ilyen nyújthat egy határozott alapot valamely lónak a tenyésztés és a tréning szempontjából való esztétikai megítéléséhez.

A tökéletességnek eme esztétikai jellegei valamely lónak arányai-ban, konstruktív anatómiai felépítésében, a kitartásra és a gyorsaságra utaló, valamint az örökletes speciális jellegekben nyilvánulnak meg. Ezen örökletes speciális jellegekből néhány nemzedék láncolatán át megállapítható az is, hogy valamely ló rendelkezik e bizonyos örökletes biológiai gyökérvértékekkel vagy sem, mely alatt értendő, hogy valamely tenyészlónak több nemzedéken és különböző kereszteződésekén át is csakis a saját örökletes speciális jellegzetességei jutnak előtérbe, úgyhogy az utódok főleg őrá hasonlítanak. Ezen örökletes biológiai gyökérvértékekből megállapítható az is, hogy valamely lóból jó apamén, vagy tenyészkanca lesz e, vagy sem, másrészt ezen ismeretek alapján a tenyésztésen keresztül valamely ló örökletes hiányosságainak megjavítására is lehet törekedni.

Én tehát a tenyésztésre vonatkozó eddigi szempontok mellé, a versenyeredmények és a pedigree mellé egy harmadik lehetőséget is adok, ez pedig a módszeres esztétikai megítélés szempontja.

A művészi szépre vonatkozólag a tökéletesség jellege a tehetségre és a tudásra irányul. A művész képes egy esztétikailag semmitmondó

témából remekművet létrehozni, de itt a tökéletesség jellege nem az ábrázolt tárgyra, hanem a műalkotásra, mint az alkotó művész képességeire vonatkozik.

Beteljesítő művészetnek nevezem azt, ahol a természetes és a művészi szép egymást harmonikusan kiegészíti.

Konrád Ignác
festőművész

Megjegyzés

Településünk kevés olyan képzőművésszel büszkélkedhet, aki nemzetközi viszonylatban is területe legjobbjának számító, ismert és elismert alkotó. A kevesek egyike az a Konrád Ignác, aki a versenylovak festésével vált világhírűvé. Munkásságát Magyarországon is elismerték, de igazi karriert Nyugat-Európában és Észak-Amerikában futott be, ahol többen a valaha volt legnagyobb lőfestőnek tartották. Művei szerte a világon megtalálhatóak és mindenhol a lószereető gyűjtők féltett kincsei közé tartoznak. Alagi évei alatt szerencsére korának számos hazai telivérét lefestette és helyi témájú a talán fő művének számító Reggeli munka Alagon című, több variációban is elkészített festménye. A második világháború után személye már nem volt hazánkban kedvelt, méltatlanul mellőzték, így a szakzsűri a szigetvári ostrom 300. évfordulójára készült munkáit is elutasította. A művész hazai megítélése azóta már változott és kezdi utolérni a nemzetközi elismerés mértékét.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 6/1977. számú Határozata Bonyhád, Dunakeszi, Marcali, Siklós nagyközségek várossá szervezéséről

1. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanács elrendeli, hogy
 - a, Bonyhád nagyközséget,
 - b, Dunakeszi nagyközséget,
 - c, Marcali nagyközséget,
 - d, Siklós nagyközségetvárossá kell szervezni.

Bonyhád város Tolna megyéhez, Dunakeszi város Pest megyéhez, Marcali város Somogy megyéhez, Siklós város Baranya megyéhez tartozik.

2. A szervezeti változás végrehajtásának időpontja: 1977. április 1.

3. Az átszervezés következtében szükséges intézkedéseket a nem tanácsi szervek az illetékes megyei tanács végrehajtó bizottságával összehangoltan tegyék meg.

4. A határozat végrehajtásáról az illetékes megyei tanács bizottsága gondoskodik.

Losonczi Pál s. k.
A Magyar Népköztársaság
Elnöki Tanácsának
elnöke

Cseterki Lajos s. k.
A Magyar Népköztársaság
Elnöki Tanácsának
titkára

Megjegyzés

Korabeli képviselő-testületi jegyzőkönyvekből tudjuk, hogy a várossá avatás az 1950-es évek elején merült fel először, miután Dunakeszi és Alag egyesült. A kérdés azután hol fel-, hol lekerült a napirendről, de az elégtelen infrastruktúra viszont minduntalan meghiúsította a várossá avatást. Dunakeszi 1970-ben lett nagyközség, amivel egy újabb lépést tett a település a várossá avatás felé. A végső lökést végül is a lakótelep építésének kezdete adta, mivel a szocialista településpolitikában ez volt a városi színvonal egyik fő kritériuma.

Szakáll Lászlóné: Kórusegylet hagyományai városunkban

Az együtténeklés élménye természetes igénye az emberi lénynek. A társas szívdobbanás, együttes lélegzés, artikulálás összetartó erő. Az egymásra figyelés, alkalmazkodás, az emberi érzelem kifejezésének széles skálája nyilvánítható kóruséneklés alkalmával. Fáradt embert is regenerálni tudja az énekkari tevékenység. Az önmegvalósításnak, nemes gondolatoknak hasznos, nemes lehetősége a közös éneklés.

Az emberi lény – ha rendelkezik kultúra igényével és megérintható az érzelmi világa – fogékony a zenei műfaj e változatára.

A magyar ember nyílt, gondolatait, érzéseit nyelvében, népzenejében gazdagon tudta és tudja kifejezni. Személyiségek, egyéniségek kellenek, akik a tehetséget, ill. azok együttesét összefogják, érvényre juttatják. Városunkban a kóruséneklésnek komoly hagyománya van.

Az „*Alag község Elöljárósági Tanácsgyűlés*” jegyzőkönyvében olvastam: 1914-ben az „*Alagi Polgári Dalkör*” részt vett a Váczi Járási Közművelődési Egylet által rendezett járási dalversenyen és fényes sikert aratott.

Karnagy: Szántó Gyula vette fel a 40 Korona segélyt.

Dunakeszi MÁV Műhelytelepén 1926-ban a Főműhelyben megindul a munka. Ezzel egy időben a Magyarság Férfikara is. Már 1928-ban a II. Országos Dalversenyen 56 fővel vettek részt. Az országos és nemzetközi sikereiről híres férfikar története feldolgozás alatt áll. Kiemelkedő teljesítése 1940-ben Győrben elért „*Király-díj*”, 120 fővel Raiter Lajos karnagy és 1961-ben Debrecenben rendezett „*Bartók Béla Nemzetközi Dalosversenyen*” elért I. helyezés Maklári József karnagy vezetésével. A szép tartalmas kórusélet megtartója a jelenlegi közel 20 fős Férfikar, megérdemelve minden tiszteletet és megbecsülést. Karnagy: Surán Sándor.

Dunakeszi községben 1921-ben alakult meg az Iparosszövetség Dunakeszi–Alagi csoportja. 1933-ban elkészült az Iparoskör otthon az Attila utcában (közelmúltban lebontották). A „*Kézai Simon Dalkört*” (Férfikart) 1938-ban alapította az akkor pályakezdő Szakáll László tanító, aki az Országos Dalszövetség tagjaként követte Kodály és Bárdos szellemiségét. 1945-ben felocsúdva a háború borzalmaiból a fiatalság kulturálódási és együttlét igényétől hajazva elindította a kóruséletet. Mivel a férfikari tagok nagy része nem tért haza ismert szomorú okok miatt, a kórus vegyes karrá alakult. Csakhamar olyan szintet értek el, hogy félórás egyenes adású rádiószereplésre vállalkoztak. 1950-től székhelyüket kényszerből a Petőfi kultúrházba tették át. Nevük: „*Erkel Kórus*” lett. Karnagyuk nem változott. A számos sikeres szereplésnek és rendezvénynek a piszkálódó politika vetett véget 1967-ben. Alagon az 1944-ben alakult „*Dolgozó Lányok Egyesülete*” alakult kórusná, Szilvássy László kántortanító vezetésével. 1945-ben „*Szent Imre*” nevet, 1950-ben „*József Attila Vegyeskar*” elnevezést vették fel. Az utóbbi néven szűnt meg működésük 1-2 év alatt, mivel a karnagy eltávozott lakóhelyünről és az utód nem tudta összetartani a közösséget. Alag kórusának sikeres és tartalmas működéséről sok szép emléket hallottam a még élő tagoktól. Ehhez az is hozzájárult, hogy a kórusnak férfi részlege önálló férfikarként is működött. Különösen nagy létszámú hallgatóságuk volt a kápolnában vasárnaponként a koradéli szentmisén.

Dunakeszi Műhelytelepen a Magyarország Férfikar mellett még a Szent Cecília Vegyeskar is működött, Vavra István, majd Pallós László igazgató tanító vezetésével. Működésének pontos időszaka nem ismert. Visszaemlékezések alapján kb. 1938–1950-ig. Egyaránt szerepeltek egyházi és állami rendezvényeken. Általában ez jellemezte a kórusokat 1950-ig.

Az 50-es évek közepén Dunakeszi általános iskoláiba került énektanárok – Bánhidy Frigyes, Szakáll Lászlóné (még lányként Halmos Lujza), Uray György felvértelve Kodály–Bárdos koncepcióval – gyermekkórust szerveztünk az iskolákban. Sőt 1957-ben férjem, Szakáll László

segítségével Központi Gyermekkar is alakult, amivel rádiószereplésre is sor került. Emlékszem: 1958-ban a Hősi emlékműnél a három általános iskola énekkara közösen énekelt március 15-i ünnepségen. Vajon megismétlődik-e egy ilyen alkalomból 2000-ben?

Az akkori gyártelepi 3. Sz. Általános Iskolában sikerült jól szervezett, minőségi gyermekkart létesíteni, melynek egyik eredménye: 1964-ben a kamarakóruossal országos Arany Érem elérése. Az általános iskolai végzett leányokból női kar alakult a 60-as években. Négy-öt év után a tagok elfoglaltsága miatt működésképtelen lett, pedig megyei versenyre is eljutott.

A 3. Sz. Ált. Iskolában az eredményes ének-zenei nevelés felmérése után minisztériumi engedéllyel indíthattuk 1971 szeptemberében az ének-zenei tagozatot. Ennek feltétele volt a hangszeres tanítást biztosító intézmény.

1965 szeptemberében a Petőfi Kultúrházban munkaközösség formájában, 1966 szeptemberétől Körzeti Állami Zeneiskola néven ez igény teljesült Varsány Lászlóné igazgatásával.

A zenei tagozat megerősödött léte magával hozta lakóhelyünk zenei életének jó irányú befolyásolását. Sőt Pest megye élvonalába került.

Az úttörőmozgalom kulturális szemléire az eredményes felkészülés a pedagógusoktól nagy erőfeszítést kívánt. Visszaemlékezve, összehasonlítva a jelenhez megvolt az érzelmi gyümölcse (Pozitívumokat is el kell ismerni). 1979-től igazgatója lettem az iskolának. 1980-tól a MÁV Férfikar vezetését is elvállaltam, mellyel 11 év alatt két alkalommal fesztivál minősítést szereztünk. Bevallom tudatosság is volt e lépésemben. Befolyásomat érvényesíteni szerettem volna a már város zenei életére.

1982 decemberében Kodály Zoltán születésének 100. évfordulóját nagyszabású városi hangversennyel ünnepeltük. Szerepelt a város minden létező kórusa: gyermekkarok, gimnáziumi kórus, férfikar. Előadtuk Kodály: Hány János daljáték főbb részeit, melyben közreműködött a Műv. Központ Fúvószenekara is. A kórusok közös száma volt többek között

Kodály–Berzsenyi: Magyarokhoz c kánonja. E rendezvény hagyomány kezdet volt. „Városi Karácsonyi Hangverseny” címen azóta is él.

A volt 3. Sz. Ált. Iskolában 1989 májusában az országban elsőnek sikerült felvenni Bárdos Lajos (1899–1986), zeneszerző, tudós, kiváló zenepedagógus, példás családapa, karnagy, egyházzenesz nevét. A névfelvétel programsorozatának hangulatát, tartalmát még most is emlegetik a résztvevő „Bárdos Társaság” tagjai, a népes Bárdos család, Szőnyi Erzsébet, Lukin László stb. Remélhetőleg mély nyomot hagyott az 1350 gyerek lelkében is az iskola udvarán megszólaló együtténeklés. Ez évben indítottuk el október 1-jén, névadónk születésnapján a Jézus Szíve templomban a hangversenyzést. A hely választása új szint hozott a város zenei életében. Akkor a pályafutásom 35. évében juthattam el titkos vágyaimhoz, egyházi kórusművek megszólaltatásához, noha az ideig is ügyeiletem a műsorválasztásra, az értékek megszólaltatására.

Bevezettük a hallgatóság megénekeltetését is a művelődési központban és a templomban is.

A MÁV Férfikar kezdeményezésére 1989 Mihály napján a Szt. Mihály templomban megindult a búcsúi hangversenyek sora. A 90-s években már a város három templomában: júniusban Jézus Szíve vasárnapján a Gyártelepen, Szt. Imre napján Alagon élvezhetők a templomi hangversenyek.

Nyugdíjba vonulásom után egy évre, 1995-ben februárban megalakult a gyártelepi templom „*Harmonia Sacra*” vegyes kara. Névfeltevő, önálló hangversenyünket 1996 júniusában tartottuk. Ezt követte a templomi szolgálat mellett város határain kívüli meghívás. Kiemelkedők: A budapesti Szent István bazilikában és a váci Székesegyházban megrendezett egyházi kórustalálkozón való szereplés és ugyanitt majd a váci „*Barátok*” templomában önálló hangversenyadás.

A váci székesegyházi hangversenyt a Szt. Mihály templom kórusával közösen adtuk. A kórus kb. 1995-ban alakult Király Éva alapította. 1997-től Dr. Gyombolainé Kindler Edit egyházzenei karnagy, énektanár vezeti.

A Radnóti Gimnázium énekkara szintén Dr. Gyombolainé Kindler Edit keze alatt működik a tanulók ismeretes nagy elfoglaltsága mellett délutáni foglalkozás formájában. Dicséretes az eredményességük. A gimnáziumi kórus az említett év előtt is többszöri megszakításokkal létezett. 1973 és 1995 közötti időszak kiemelkedő teljesítése Papp Károlyné és Andrási Anikó tanárnők nevéhez fűződik. Az utóbbi karnagyként a férfikar vezetésében is közreműködött.

Városunk kóruséletének olvasható története csak érintőleges. Részletes megírása vár.

Az 1998. év is mozgalmas és gyümölcsöző volt a működő kórusok számára. A Bárdos Lajos Ált. Iskola „*Kicsinyek Kórusa*” és a felsőtagozatosok „*Cantemus*” kara megyei kórustalálkozón vett részt Gödöllőn Gecsei Krisztina és Kertészné Hídvégi Zsuzsanna vezetésével. A Magyarország Férfikara Surán Sándor vezetésével Szolnokon a vasutas énekkarok kórustalálkozóján minősült és Arany Oklevél fokozatot nyert.

A három templomi búcsúi hangversenyt más-más műsorral adta a Férfikar, Szt. Mihály és Harmonia Sacra kórus. A hagyományos karácsonyi hangversenyen is közreműködtek az említett kórusok az általános iskolaiakkal együtt (Széchényi Ált. Isk. Mócsiné Rátki Ilona; Szt. István Ált. Isk. Juhász Ilona vezetésével).

Új szín volt a Bárdos Iskola Tanári kórusa.

Az év kiemelkedő városi programja a „*Keszi Találkozó*” volt. Ünnepi műsorán a Harmonia Sacra, az ökumenikus istentiszteleten a Szt. Mihály kórus és a református egyház „*egykor tizenhárom*” ifjúsági kórus Csörsz Sándorné vezetésével tette ünnepélyessé. Az együttes közel tíz éve működik. Nagy közkedveltséget élvezve.

Mint minden évben, 1998-ban is zenei programokban a kórusokkal együttműködtek a Művelődési Központ Balogh András vezette vonózenekarral és a nagy múltú MÁV Magyarország Fúvószenekarával Tuska Lajos karnaggyal.

A templomban rendezet „*zenei áhítat*” műsorát vendég hangszerekkel és énekszólista meghívásával tettük változatosabbá.

A város zenei életét a tartalmában mélyíti folyamatosan a már Dunakeszi Állami Zeneiskola Takács Lajos, majd Dr. Ruszinkóné Czermann Cecilia igazgatók irányításával. Tóth Ferenc tanár úr alapította és vezette Fúvószenekar nagy büszkesége lakhelyünknek.

Véleményem és a visszajáró hallgatóság visszajelzése alapján a kórusélet hagyományápolása jó úton halad, annál is inkább, mert tudomásom van éneklő közösségek alakulásáról napjainkban is.

Bízom abban, hogy nemcsak az énekközösségek száma növekszik, hanem a meglévő énekkarok létszáma is, mert nagyon aktuális Kodály Zoltán idézete 1934.-ből való írásából:

„A zene nem magánosok kedvtelése, hanem lelki erőforrás, amelyet minden művelt nemzet igyekszik közkinccsé tenni.”

Eleinte sűrűbben hallatott magáról a fent említett karvezető által összetartott *„Vox Katedre”*, a Körösi Csoma Sándor Ált. Iskola tanári kamarakórusa.

Megjegyzés

Szakáll Lászlóné városunk történetének első számú kutatója, lényegében az ilyen irányú rendszeres és rendezett tevékenységek elindítója. Az ő kutatómunkájának köszönhető a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény felállítása, amelynek mai napig a vezetője. Helytörténeti munkái nagyon sokrétűek, de ezek közül is különlegesek a település zenei életét érintő írások, mivel ennek a területnek maga is művelője, alakítója volt, hiszen az ötvenes évek közepétől vett részt Dunakeszi zenei életének a szervezésében. 1955-től mint ének-zene tanár dolgozott a 3. Sz. (később Bárdos Lajos) Általános Iskolában. Tíz évvel később megszervezte a községi hangszeres zeneoktatást, majd 1971-ben Kodály és Bárdos szellemiségében ének-zene tagozatot indított a 3. Sz. Általános Iskolában. 1980 és 1992 között a József Attila Művelődési Központ férfikarának a karnagya volt, napjainkban pedig a Harmonia Sacra egyházi kórus vezetője. Fent közölt írásában rövid összefoglalást tesz Dunakeszi zenei életének a történetéből. Az írás felsorolászerű, a téma súlyának megfelelő bővebb kifejtést igényelne.

Némedy Emil: Emlékezés két vegyes karra

A nyolcvannegyedik életévemben visszatekintek a hatvannyolc éves kórus – múltra, ezekből az emlékekből kiemelkednek a Dunakeszin működött vegyes karok közül a „*Szent Imre Vegyeskar*”, amely később párt utasításra „*Alagi dolgozók Vegyeskara*” nevet volt kénytelen felvenni, és az Erkel Ferenc Vegyeskar. Mindkét vegyes karról már csak múlt időben lehet szólni, hiszen mindkettő megszűnt működni.

A Szent Imre Vegyeskarnak 1945-ben lettem tagja. Ez, mint a nevéből is kiderül, egyházi énekkar volt, azonban „*világi*” kórusműveket is énekelt. Karnagya Szilvássy László kántortanító volt. Az énekkar székhelye a váci Takaréknak Alagon a Kossuth Lajos utca és a Felszabadulás utca sarkán lévő épületében volt. Itt három helyiség állott rendelkezésünkre, bért nem fizettünk, mert a háborúskár miatt az énekkar állította helyre az épületet és a helyiségek kárait (ebben az épületben jelenleg bölcsőde és óvoda van).

Az egyházi jellegű énekkart – párt nyomására – át kellett keresztelni, így lett belőle Alagi Dolgozók Vegyeskara. Az énekkar taglétszáma gyorsan növekedett és 1947. évben az alábbiak alkották:

szoprán: Balogh Éva, Hegedüs Teréz, Horváth Margit, Nagy Irén, Sáfár Piroska, Seres Magdolna, Szokoly Jenőné, Meszlényi Gabi, Kassai Emma, Krizák Éva, Szabó Mária, Kollár Éva, Horváth Etel;

alt: Niedermálh Etelka, Orbán Teréz, Pirók Matild, Rajzó Miklósné, Szepesi Éva, Ulbig Gizella, Utsek Károlyné és Utsek Dóri, Rátky Zoltánné;

tenor: Fábián István, Hamar János, Nagy Gyula, Némedy Emil, Prantner Ferenc, Szviatovszky Gyula és János, Szép Károly, Varga Antal és Attila;

basszus: Havasi József, Kovacsik Károly, Maracsó Pál, Rajzó Mik-

lós, Riskovich Antal, Seres Lajos, Szviatovszky Béla, Szentesi András, Utsek Károly, Simon Antal, Kuti Péter, Hesp Ede és Takács Zoltán.

Az énekkarnak pártoló tagjai is voltak, akikről illik megemlékezni. Így: Wagner Benedek, Szviatovszky Gyula, Ruthart László, Makhult József, Fleisher Vilmos, Utsek Géza, Tup György, Benes József, Csécs István, Pründl Gyula, Utsek Béla, Szalacsi László, Adorján Aladár, Papp Sándor, Pillár János, Veres Gyula, Böde József, Tóth József, Czirfner József.

Az énekkar szereplései:

Ennek az énekkarnak, bár vegyes kar jellege volt, azonban a férfikari része önálló műsort is adott férfikaronként.

A férfikar részt vett 1946. évben a máriabesenyői egyházi hangversenyen is, bár az egyházi szervek helyezési sorrendet nem állapítottak meg, de a férfikar szereplését a legjobbnak minősítették. Ez a férfikar vasárnaponként a Lovaregyleti kápolnában megtartott 11 órás miséken rendszeresen szerepelt oly sikerrel, hogy az „*érdeklődő*” hívek nem értek el a kápolnában.

A vegyes kar első nagy szereplése az 1947 nyarán Siófokon megtartott országos hangversenyen való részvétele volt. Itt a szabadon választott kórusművekben az előkelő harmadik helyet érte el. Az énekkar éneklésen kívül színdarab előadására is vállalkozott, amelyet háromszor kellett ismételni és egy alkalommal Fót községben is előadni. A színdarab rendezője Horti Lajos volt.

A vegyes kar 1948. év kora nyarán Verezegyházán szerepelt, ahol több énekkar vett részt ezen a hangversenyen, így többek között a Dunakeszi Iparoskör Vegyeskara is Szakáll László karnagy vezényletével /ez lett a későbbi Erkel Ferenc Vegyeskar /. Ezen a hangversenyen Bárdos Lajos tanár urat üdvözölhettük, aki a megjelent énekkarát vezényelte, az előadásra került mű címe „*Azt hirdeti a nap*” (jelenlegi címe: Vedd észre hol a fény).

1948. évben a nyár végén a Versenykarnak kimagasló szereplése lehetőséget nyitott, mert a Rádió országos nyilvánossága előtt bizonyíthatta tudását. E rádiószereplésben a vegyes kar és a férfikar is külön-külön

műsorszámot adott. Ekkor még egyenes adásban kellett énekelni, a szereplőknek pedig nem volt módjuk felvételtől visszahallgatni.

A Bartók Béla Dalosszövetség 1949. Pünkösdi ünnepeken rendezte meg az országos dalostalálkozókat. Így a Vegyeskar a Kecskeméten megrendezésre került hangversenyen vehetett részt. A csatolt műsorfűzet is mutatja, hogy milyen nagy érdeklődés volt ekkor még a hangversenyek iránt. Vegyeskarunk a kecskeméti Katona József színházban lépett fel. A fellépés eredményeként elnyerte az Élkórus címet és jelvényt. Ez alkalommal kerültek kiosztásra a 15, 25 és 50 éve éneklő dalosok részére a jelvények.

A Bartók Béla Dalosszövetség keretében működött többek között az Újpesti– Rákospalotai énekkarok „*Munkaközössége*”, amelyhez 14 énekkar tartozott, a vidékiek közül az Alagi Dolgozók Vegyeskara, a Fóti Liszt Ferenc énekkar, a Felsőgödi Munkásénekkar. Ennek a munkaközösségnek első nagy hangversenye 1950. április 22-én volt a MÁV Istvántelki Főműhely kultúrtermében.

A most említett szerepléssel az Alagi Dolgozók József Attila Vegyeskara befejezte működését. Ugyanis a párt Szilvássy László karnagy kántori tevékenységét nem tartotta összeegyeztethetőnek, áthelyeztette Nagykorörsre. Az így vezető nélkül maradt és tagságában nagyon összeforrott énekkar nem volt hajlandó más karnagy vezetése alatt énekelni, a kijelölt karnagy nem tudta az énekkart összefogni.

Ez a jelenség nem volt elszigetelt, hiszen más énekkarok is valósággal magukba zárkóztak, szereplésük nem lévén, lassan sorvadtak.

Az énekkari élet 1957. évben kezdett újra éledni. Ekkortól kezdődik az 1942. évben alapított Dunakeszi Iparoskör Vegyeskarának, új nevén Erkel Ferenc Vegyeskarnak a működése. Szakáll László karnagy vezetése alatt, működési helye a dunakeszi Művelődési Otthon volt.

Az Erkel kórus 1959. évben a Cegléden megrendezésre került II. Pestmgyei dalostalálkozón vett részt.

A következő szereplése 1960. június havában a Vácon megrendezésre kerülő dalostalálkozón volt, amelynek eredményéről Tóth György a

Pestmegyei Hírlap 1960. június 14-i számában részletesebben számolt be és az énekkar szereplését a többiek élé példaként állította.

Az Erkel kórus 1962. májusban ünnepelte meg a fennállásának 20. évfordulóját. Ez alkalommal a kórus minden tagja emléklapot kapott és ezenkívül a tagokról tabló is készült, amely a Dunakeszi József Attila Művelődési Otthonban látható. Az évfordulóról készített rövid ismertetésemet a Pestmegyei Hírlap 1962. május 16-i száma közli, ez alkalommal a jubiláns énekkart megtisztelték jelenlétükkel: a felsőgödi férfikar, a Dunakeszi MÁV Férfikar és a helyi általános iskolák összkar.

Ugyanebben az évben (1962 nyarán) köszöntöttük a 40. éves felsőgödi Dalkört, márványon elhelyezett lírával. A további sikereket a csatolt emléklapok igazolják. Az énekkar munkáját ugyancsak a csatolt minősítési és munkalapok igazolják.

1962-ben a Dunakeszi Művelődési Otthon új igazgatót kapott. Ez az ember, nevét nem említem, mert működésének eredményeként bírósági eljárás alá került, így nem érdemes arra, hogy neve ebben a megemlékezésben megemlékezzünk róla. Nos, ez az ember Szakáll Lászlót valamiért nem szívelte, saját baráti köréből igyekezett utódot alkalmazni. Ezt olyan durva módszerrel alkalmazta, hogy az énekkar tagsága egy emberként ellene állt, nem volt hajlandó a bemutatott kar-nagy alatt működni.

Az ilyen közjátékok nem maradnak meg anélkül, hogy a bomlasztás elmaradjon. Ismét a párt lépett akcióba, az énekkart „*Szent Ferenc*” énekkarnak gúnyolva, rákényszerítették a tagságot, hogy lassan elfogyjon. Kár volt a két vegyes karért, mert működésük eredményes volt, kis közösségeket kapcsolt baráti körbe.

Az elmúlt években ismét felmerült az igénye annak, hogy Dunakeszin legyen vegyes kar. E mozgalom lánglelkű harcosa Várkuti József. Buzgolkodásának eddig sajnos nem lett sikere, mert az eddigi néhány alkalmi szerepléseken kívül, egységes és jól működő vegyes kart nem sikerült összehozni.

Megjegyzés

Némegy Emil személyes hangvételű írása jó összefoglalója településünk zenei életének e két fontos fejezetének, a Szent Imre, valamint az Erkel Ferenc vegyes karnak. Az írásból nemcsak a karok vezetőit, tagjait, támogatóit ismerhetjük meg, hanem abba a történelmi időszakba is bepillantást nyerhetünk, amely bizony megnehezítette – sőt mint ahogy e két társaság esetében olvashattuk –, el is lehetetlenítette a civil szerveződések életét. Ez a visszaemlékezés minden bizonnyal fontos forrásként fog szolgálni akkor, amikor Dunakeszi zenei életének a történetét majd valaki összefoglalja.

Tápai Levente:

A Dunakeszi Vasúti Járműjavító története

A kiegyezést követően az Országgyűlés felhatalmazta a Kormányt a vasúti rendszer egységesítésére és fejlesztésére. Miko Imre akkori közlekedési és postaügyi miniszter alapította meg a MÁV jogelődjét, a Magyar Királyi Államvasutat. A dualista monarchia idején a jól prosperáló gazdaság új lökést adott a vasút modernizációjának. A növekvő vonalhálózat igényeinek megfelelően beindult a járműgyártás. Ennek a koncepciónak megfelelően a MÁV saját gyártókapacitást épített ki MÁVAG néven, amely rövidesen az öreg kontinens határait is átlépve Afrikába és Latin-Amerikába is exportált termékeiből. A trianoni békeszerződés azonban merőben új helyzet elé állította a vasúttársaságot. A vonalhossz csaknem negyedére csökkent, mindössze 8705 km-t tett ki. A szárnyvonalak, az állomásépületek, a járműpark és a kiszolgáló létesítmények jelentős része rekedt határainkon kívül, de még nem is ez okozta a legnagyobb fejtörést, hanem az állandósuló pénzhiány. Való igaz, az anyagi erőforrások bizony erősen megcsappantak, nem volt nyersanyag, például szén, vasérc, egy vasúti kocsi előállításának költsége a korábbi többszörösére is rúgott. Olyan (átmeneti) megoldást kellett találni, amely alacsonyabb ráfordítással is meg tud őrizni valamit a vasút korábbi színvonalából. Kézenfekvő és nem utolsósorban takarékos volt a járműjavítók létesítésének ötlete.

Ez idő tájt kezdte meg működését többek között a GANZ-MAVAG, a MÁV Tiszavas és a MÁV Északi Járműjavító üzem, mivel a sok, kisebb kapacitású, szétszórott telephelyű járműjavító mellett észszerűnek mutatkozott egy központi javítócentrumot kialakítani. A Pesti Északi Főműhely bővítésére a túlszűfolttság, valamint városrendezési megfontoltságok miatt nem volt lehetőség, nem utolsósorban a főváros közelsége miatt Dunakeszire esett a választás. Ráadásul az Északi Főműhelyben 1907-ben

tűz ütött ki, amelynek következtében szinte teljesen leégett a személykocsi osztály a benne lévő gépi berendezésekkel, szerszámokkal együtt. A katasztrófa után racionálisabb megoldásnak tűnt egy új, korszerűbb, a XX. század elvárásainak jobban megfelelő javítóműhely megépítése, amely alkalmas lehet új kocsik gyártására is. A MÁV vezérkara rövidesen döntött a főváros közelében lévő új műhely létesítéséről, elsősorban négytengelyes személykocsik javítására. A választás, a község északi határában lévő 77 kataszteri holdas területre esett, amely a váci vasútvonal és a szintén odatartó országút között terült el, amelyet hosszú alkudozás és huzavona után sikerült megvenni egy helyi telkes gazdától. Az építkezés miatt, az építőmunkások és az építőanyag szállítása érdekében a MÁV megállóhelyet létesített, amelyet az Országos Községi Törzskönyv Bizottság „*Dunakeszi megállónak*” nevezett el. 1911-ig lefektették az ipari vágányokat, az épületek nagy része is elkészült, ám a világháború megálljt parancsolt a kibontakozásnak. A háború éveit lassított ütemben folyt, egyre vontatottabban haladt az építkezés a munkaerő- és pénzhiány miatt. Mindazonáltal 1918-ra mégis elkészültek a kocsiszerelő csarnok főfalai. Az egyre romló gazdasági helyzet, az anyagi hiány és a pénzromlás miatt a bádogos munkáknál abbamaradt az építkezés.

Szegény embert az ág is húzza, mondhatnánk. 1922-ben a közeli Északi Főműhely falai között újabb tűz ütött ki, amelyben a kocsi osztály jelentős része vált a tűz martalékává. Szerencse a szerencsétlenségben, legalábbis Dunakeszi szempontjából, hogy így váratlanul a félbemaradt építkezés folytatódhatott, méghozzá gyorsított ütemben. Ekkor kezdődött meg az első szolgálati lakások építése, amelyek máig otthont nyújtanak a gyár dolgozói és családtagjaik részére. Az 1920-as évek elején fokozatosan valósult meg a Járműjavító felszerelése jórészt az istvánteleki műhely eszközeinek átcsoportosításával. Korszerű hídmérleggel, elektromos targoncákkal és akkumulátortöltő berendezésekkel látták el a gyárat.

Mihelyt stabilizálódott az ország gazdasági helyzete, a fejlesztések is zöld utat kaptak. A Nyugati Pályaudvar és Dunakeszi között kísér-

letileg ideiglenesen villamosított szakaszán 1926-ot írtunk, amikor végre befejeződött a MÁV Járműjavító építése, útjára indult a ma már méltán Európa-hírű üzem. Kezdetben kizárólag kalauz-, személy- és postakocsit javítottak, ma már a teljesítés spektruma egészen külföldi gyártmányú szerelvények vizsgáztatásig és a motorvonatgyártásig terjed. A járműjavító első igazgatója Lányi Ferenc volt, az ő, valamint a Kaposvárról áthelyezett mérnökök vezetésével kezdte meg az üzem a működését, amely akkoriban kulturális és sportcentrumként is funkcionált. 1926-ban létesült az első komolyabb, állandó vasútállomás Dunakeszi – Műhelytelep néven, amely megállóhely ma is üzemel, sőt Dunakeszi 4 vasútállomása közül a legforgalmasabb.

Közben gyarapodott az üzem környezete is, műhelytelepi lakások százaai nőttek ki a földből, üzletsor, sportpálya és kultúrház is épült. Az üzletsor ma már nem látható, ugyanakkor a futballpálya ma is működik Dunakeszi Vasutas megjelöléssel és a kultúrház, nevezetesen József Attila Művelődési Központ néven várja az érdeklődőket. 1928-ban elkészült a betanított munkásokat képző iskola is, dacára a lassan 80 éves sikeres oktatási tevékenységének, az iskolapadból kikerült kiváló szakemberek ezreinek jövője jelenleg bizonytalan.

A II. világháború közeledtével felpetzdült a gazdaság, országos viszonylatban konjunktúra ciklus következett be. A változás érezhető volt a járműjavító háza tájára is. A haditermelésre való áttérés jótékony hatással volt a reáljövedelmek alakulására. Mindez a létszám alakulásában érhető leginkább tetten. Az 1940-es évek elején az üzemben dolgozó foglalkoztatottak száma elérte, majd meg is haladta az 1200-at. Azonban hamarosan vége lett mindennek. 1944-ben a frontvonal közeledtével a háború borzalmai Dunakeszit is elérték. A visszavonuló-menekülő német csapatok mindent felégettek maguk mögött, ami a szovjetek előrenyomulását segíthette volna. A harcok áldozatává vált a víztorony, az összes távíró, váltó és villanyoszlop. A háború utáni években szép lassan indult újra az élet. 1946-ban az akkori pártvezetés „*Arccal a vasút felé*” címmel új programot dolgozott ki. Akkoriban a vas és acél országa akartunk

lenni, s bármily ésszerűtlennek is tűnt a nehézipar túlzott fejlesztése, a termelés fokozásához vasút kellett. A nagyszabású tervekhez épp kapóra jött egy igen jelentős centenáriumi évforduló. 1946-ben ünnepelte az ekkor még község a vasút fennállásának 100. évfordulóját. A központi ünnepséget Dunakeszin tartották, ahol Tildy Zoltán köztársasági elnök méltatta szavaival az üzem mindennapjait. Mivel a Járműjavító korábban is állami tulajdonban volt, így nem kellett kényszerűen államosítani, így aránylag gördülékenyen indult újra a termelés.

1949-ben kormányhatározat született, amely először önálló nemzeti vállalattá, majd rá egy évre üzemi vállalattá szervezte. A vállalat vezetőjévé Kalló Imrét, főmérnökké Kurilla Lajost nevezték ki, előbbi egy személyként felelt az üzem zavartalan működéséért és vagyonának biztonságáért. A növekvő utasforgalom maga után vonta a kocsipark fejlesztésének igényét is. Így bővült a Járműjavító tevékenységi köre vagonok és személykocsik gyártásával. A több éves, Ganz-gyárban megszerzett tapasztalatokkal rendelkező főmérnök, Győrfy József alaposan átszervezte az üzemi struktúrát. A jobb hatékonyság érdekében műszaki előkészítő osztályokat hozott létre és bevezette a műszaki ellenőrzést. Három gyáregység különült el egymástól, a vagongyártó, kocsijavító és a TMK feladatokat ellátó rész.

Az 1950-es években hazai szinten nézve már mindenképp az élvonalba sorolható a Járműjavító, teljesítményét vizsgálva vetekedett a Ganz-gyárral vagy a Győri Vagon- és Gépgyárral. Megindult a HÉV motorkocsik és a Fővárosi Villamosvasúti pótkocsik sorozatszerű gyártása, valamint két prototípus, CAK személykocsi és a RIC hálókocsi kísérletezése. A hálókocsi versenyképes termék és egyben nagy üzlet volt az 50-es években, ugyanis Franciaországot leszámítva más nem gyártott hálókocsikat. Óriási lehetőség előtt állott a Járműjavító, hisz termékével betörhetett az európai piacra, s nemzetközi hírnévre tehetett szert. Az üzem vezetése nem is szalasztotta el a kínálkozó alkalmat, rövidesen Csehszlovákiának 10, Jugoszláviának pedig 20 db hálókocsit gyártott megrendelésre. Az 1956-os forradalom alatt szünetelt

a munkavégzés, s a következő esztendőben újabb átszervezés történt. Ugyan lényegében változatlan maradt a szervezeti felépítés, de az üzem visszakerült a Közlekedési Minisztérium Vasúti Főosztályának felügyelete alá.

A 60-as, de még inkább a 70-es évektől kezdődően Dunakeszi a főváros agglomerációjában lévén, egyre inkább alvóváros lett. Mind a mai napig a lakosok döntő többsége Budapesten vállal munkát vagy éppen tanul. Ez a tény izgalmas kihívás elé állítja a közlekedés- és gépészmérnököket, hisz a reggeli vagy a késődélutáni órában az utasforgalom többszöröse az átlagosnak. A Járműjavító erre a problémára adott választ az elővárosi motorvonat kifejlesztésével. A mai Bz motorvonat, találóan a hernyó elődje az 1957-től gyártott, egyébként még ma is közlekedő Bah 4 tengelyes személykocsi. A vonatbelső középperonos elrendezésű, 8 ajtós megoldású, amely lehetővé teszi a gyorsabb és kényelmesebb le- és felszállást. 1960-ban tovább bővült az üzem, a „B” épület átadásával lehetővé vált a Bah típusú kocsik tömeges gyártása. A vezetőség egyre több gondot fordított a dolgozók biztonsága és kényelme érdekében. Előbbiről az újonnan épített orvosi rendelő, utóbbiról a balatonboglári vasúti üdülő gondoskodott. Az országos elismertséget bizonyítja a többszöri élüzemi kitüntetés és a több ízben odaítélt SZOT vándorzászló. A város körüli forgalom ugrásszerű növekedése szükségessé tette a vezérlőállásos ingavonatok sűrítését. Az 1966-os vasutasnapra kifutott a sínekre az 1000. Bah kocsi is, valamint az üzem nagy újítása, a Hargita motorvonat. Az üzem tovább terjeszkedett a 70-es években. Elkészült az akkumulátortöltő C csarnok és a tanműhely is. 1972-ben azonban leállították az ekkor már korszerűtlen, idejétmúlt Bah kocsik gyártását. Helyüket a futószalagon a „By” megjelölésű szerelvények foglalták el, amelyek kisebb önsúlyuk miatt olcsóbbak és a praktikusabb tervezésnek köszönhetően könnyebben takaríthatóak voltak.

1975-ben mérnöki bravúrnak számított az egyik típusról a másikra való gyors áttérést lehetővé tévő nagyeleemes főjavítási technológia bevezetése. Dicséret illeti az itt dolgozó szakembereket, akik a szo-

cialista tervgazdaság közepén is költséghatékony, frappáns, tetszetős, sőt a nemzetközi piacokon is versenyképes termékeket állítottak elő. A szakember utánpótlást az ekkor már patinás 201. számú Gárdonyi Géza Ipari Szakmunkásképző iskola és a gyakorlati képzést foganatosító Ipari Tanműhely biztosította. Az itt tanító szakképzett tanárok egy életre megszerették a diákokkal a vasutat, szellemi munícióval vértették fel a majdani lakatosok, kárposok és villanszerelők százait.

1982-ben már lépten-nyomon tapasztalhatóak voltak a szocializmus válságjelenségei. Fokozatosan apadni kezdtek az addig korlátlanak vélt anyagi erőforrások. Az eladósodás és a fellépő pénzhány következtében megszűntek a nagy állami megrendelések, és a térség többi államában a hasonló tendenciákat mutató gazdasági dekonjunkúra és fizetésképtelenség miatt a külföldi megrendelések is megszűntek. Több mint fél évszázad után megszűnt a vasútkocsi-gyártás Dunakeszin. Még ugyanebben az évben a vezető pozícióban személycsere történt, Varga Lajos lett az új igazgató. Az üzem fő profilja ezután a fővizgáztatásra, valamint a kocsi típusok nagyeleemes főjavítására terjedt ki. A 80-as évek legvégén a MÁV felismerte a nagyobb városok között ingázó Inter City járatok beindításának szükségességét. A gyorsvasút új távlatokat nyitott a Jár್ಮűjavító történetében, hisz több száz jórészt elavult személykocsit kellett korszerűsíteni.

Az üzem további sorsát a rendszerváltás után, csakúgy, mint az ország állami kézben lévő nagyvállalatainak többségénél, a privatizáció határozta meg. A közvagyron szerkezetének átalakítása ugyanakkor előfeltétele a működőképes piaczgazdaságnak, s nem utolsósorban gyorssegélyt, mentőövet jelentett az igencsak nehéz helyzetben lévő magyar költségvetés számára. Közben az államadósság mértéke drámai mértéket öltött, gyors bevételehez kellett jutni.

Már 1992-ben a MÁV lépéseket tett a privatizáció előkészítésének érdekében. Az istvánleleki főműhelyt leszerelték és összevonták a Dunakeszi Jár್ಮűjavítóval. A második lépésben pedig az üzemet önálló kft.-vé alakították egyelőre 100%-os MÁV tulajdonnal. 1992. december

30-án alakult meg a gazdasági társaság 1 személyes kft. formátumban. A frissen létrejövő cég közel 300 000 m²-es telephellyel rendelkezett, és 772 000 000-Ft törzstőkéből gazdálkodhatott. A törzstőke nagyságrendje azonban szemmel láthatóan kevésnek bizonyult az önálló talpon maradáshoz.

Az alapításkor az alapító és a kft. között létrejövő szindikátusi szerződés szabályozta az alapvető jogviszonyokat, így a megillető jogok és a terhelő kötelezettségek halmazát is. A kontraktus értelmében a kft. a MÁV-tól fogja a jövőben bérelni a tevékenységéhez szükséges gyári berendezéseket és egyéb eszközöket, csakúgy, mint a vasúttársaság tulajdonát képező ingatlanokat. Ezzel egyidejűleg megszűnt az egykor a Járműjavító tulajdonában lévő óvoda, művelődési ház és sporttelep is, valamint a „régi” munkásszálló. A legizgatóbb kérdés az olvasó számára talán az lehet, hogy mi lett a sorsa az egykor megbecsült, nem kisszámú munkavállalónak. Nos, a kérdés, legalábbis átmenetileg, helyel-közzel megnyugtatóan rendeződött. A dolgozók a kft.-vel munkaszerződést kötöttek, amelyben nyilatkozatot tettek azon szándékukról, hogy a jövőben is a kft. alkalmazottai kívánnak maradni. A munkavállalók szempontjából kedvező helyzet alakult ki, mivel a munkaviszony folyamatos maradt (a távoli nyugdíjas évek elérkezésénél több került a nyugdíjalapba), ráadásul a dolgozók és családtagjaik a MÁV-dolgozókkal azonos feltételek mellett részesültek különböző kedvezményekben (pl.: utazási kedvezmény, MÁV-üdülők díjmentes használata).

Az alapító okirat nem kevesebb, mint 47 fajta tevékenységet jelöl meg, köztük a vasúti személyszállító járművek gyártását, felújítását, karbantartását, korszerűsítését, ezenkívül a szükséges alkatrészek javítását, gyártását és készletezését.

Mint fentebb már a 40-es évek végén, kronológiailag a tervgazdálkodásra való áttérésnél, már részleteztem, az immár több mint 60 éves múltra visszatekintő üzem életében ismét új helyzet állt elő. A történelem szeszélye 40 éve ismeretlen önállóságot, szinte korlátlan vállalkozási

szabadságot, ám ezzel roppant nagy felelősséget és kockázatot jelentett a Járműjavító vezetése számára.

A cég a 90-es évek elején tudatos arculatteremtő politikát folytatott. Az itt gyártott szerelvények büszkén viselték oldalukon a „DVJ” megjelölést. Ezen termékek nemzetközi mércével mérve is magas technológiai szintet képviseltek, s hamarosan ismertté váltak az itthoni és külföldi utazóközönség számára egyaránt. Az első igazi áttörő sikert az 1994-es esztendő hozta meg, amely valószínűleg aranybetűkkel írja be magát az évkönyvekbe. Az Európai Unió EUROFIMA nevű hitelkonstrukciójának keretében finanszírozott InterCity kocsi elnyerte az INDUSTRIA'94 kiállítás nagydíját. Ezen szerelvények méltán vívták ki műszaki korszerűségükkel, komfortosságukkal és igényességükkel az elismerést. A kiállításon fogalmazódott meg a jelmondat a nagyközönség számára: „*Minőség, gyorsaság, versenyképes áron!*” Az akkori főmérnök, Gyepessy Ferenc által vezetett mérnökesapatnak még 10 hónap sem kellett a prototípus kifejlesztéséhez. Még ezen év végén megkezdődhetett a kocsik sorozatgyártása, amelynek eredményeképp 98 db került szállításra.

A következő esztendő sikertörténete a ROLA kocsi gyártása, becenevén „*a Gördülő Országút*” és a DVJ'95 fantázianevű InterCity étkező-bisztró kocsi. Ekkortájt tőlünk keletre, valamennyi ország vasúttársasága égető problémával küzdött. Az immár egy évtizede kiapadt forráshiány következtében a vasutak járműparkjai igen leromlottak, az ezredforduló új igényeit már nem elégíthették ki. Reagálva a lehetőségre, a Járműjavító egyedülálló felújítási koncepciót dolgozott ki. Néhány év leforgása alatt a KGST országokból beszerzett számos vasúti jármű modernizációja történt meg. A hatékony lobbizás és az átgondolt marketing rövidesen meghozta a gyümölcsét. Ígéretes tárgyalások kezdődtek a cseh és a szlovák vasutak képviselőivel, ahol szóba kerültek a felújítandó vasúti kocsik kooperációs munkálatai is. 1996–97 között 100 db, korábban egyébként Győrben gyártott vasúti kocsi került felújítás alá a cseh MOVO Plzen társasággal kooperálva. Egy másik szerződés

értelmében 15 db 1. osztályú és 35 db 2. osztályú fülkés kiviteli, akár 200km/h sebességű haladásra is képes kocsit kellett legyártani. Erre Magyarországon az immár komoly referenciákkal rendelkező Dunakeszi Járműjavító tűnt a legalkalmasabbnak. A járművek építése Németországból folyósított hitelekkel történt, a bautzeni gépgyárral együttműködve. A most legyártott vadonatúj kocsik minden igényt kielégítő esztétikus belső térrel rendelkeztek (üléshez tarozó olvasólámpa, az időjárás viszonyokhoz alkalmazkodó légkondicionáló berendezés) és a pályarekonstrukciós munkák elvégzését követően alkalmasak akár több mint 200 km/h elérésére. Ekkor már alapkövetelménynek számított a hagyományostól biztonságosabb, automatikus vezérlésű lengő-tolóajtók, valamint a kettős, hőszigetelt (termo) ablakok általános beépítése.

1995-ben az egyre nagyobb költségvetési hiány miatt a kezdeti habozás ellenére a Horn-kormány folytatta a privatizációt. Az egyensúly mielőbbi helyreállítása érdekében soha nem látott mértékben pörgött fel a magánosítás. Az 1995-ös év rekord méretű privatizációs bevételt jelentett, ám ezért a későbbiekben nagy árat fizetett és még fizet most is az ország. Míg a volt szocialista országok berkeiben tapogatózva is megállapítható, hogy a nemzetgazdaságilag kulcsfontosságú közüzemeket, üzletágakat (véleményem szerint ilyen a vasút is) nem privatizálták, hanem a kiszámíthatóbb megoldást választva meghagyták állami kézben.

Mindazonáltal 1995-ben, jórészt erőteljes politikai nyomásra a MÁV másként döntött. Az egyszemélyi tulajdonos MÁV Rt. üzletrésszé alakította át tulajdonát, és meghirdette egy részének értékesítését. A munkavállalók érezve a közelgő bajt, egy helyi érdekvédelmi szervezetbe tömörültek. A Munkavállalói Résztulajdonosi Program adta lehetőségekkel élve a Járműjavítóban 10%-os tulajdonrészt szereztek, a társaság alaptőkéjének 10%-os megvásárlásával.

A teljes privatizáció fokozatosan, fontolva haladva ment végbe, kihasználva a politikai szélirányt és az ezzel együtt járó háttértámogatást. Érdemes párhuzamot vonni napjaink talán legnagyobb ilyen jellegű

botrányával, gondolok itt a MOL részvényeinek „rosszindulatú” felvásárlására az OMW részéről. Először 1996 első felében a német érdekeltségű ABB-Daimler Benz Transportation, egyébként vasúti rendszereket gyártó cég (Adtranz) 39%-os tulajdonrészesedést szerzett a társaságban. Ekkor még a MÁV a stratégiailag fontos 51%-al, míg a munkavállalók a maguk 10%-val rendelkeztek. A következő évben a MÁV a saját emberei alól húzta ki a szőnyeget, amikor a tulajdonát képező 51%-os részesedését, szinte érthetetlenül felosztotta, így további 25,9%-ot adva a berlini székhelyű ABB-Daimler Benz Transportation részére.

A Dunakeszi Járműjavító ezzel egy multinacionális cég birtokába került, annak minden következményeivel együtt. Gyökeresen új vállaltszervezési és -irányítási szemlélet vette kezdetét, amelyet hatalmas belső átszervezések kísértek. A feladatok átcsoportosításával létrehoztak egy kereskedelmi szervezetet, továbbá egy ettől elkülönülő szervezetet kell létrehozni, amelynek elsődleges feladata az ajánlatok előkészítése lenne. A gyárrészlegeket pedig a jobb átláthatóság érdekében profitcentrumokká alakították át. Mindez az egységek szemszögéből nézve bár nagyobb önállóságot, de ezzel együtt nagyobb felelősséget is jelentett. Négy szakigazgatói státuszt hoztak létre, nevezetesen gazdasági, termelési, kereskedelmi és fejlesztési igazgatóság, amelyek együttesen hivatottak segíteni az ügyvezető igazgató munkáját. Szintén 1996-ban vezették be az MFG/PRO számítógépes integrált irányítási rendszert, amely még átláthatóbbá és hatékonyabbá tette a munkavégzést, azonban üöm az örömben, hogy a gépesítés mindig létszámleépítéshez, az pedig szociális problémákhoz vezet. Itt is ez történt...

A társaság 1996. december 9-én felvette a MÁV Adtranz Dunakeszi Vagongyártó és Javító Kft. nevet, ekként jegyezték be a cégjegyzékbe is. 1997-ben a társaság megszerezte a minőségtanúsító szabvány, vagyis az ISO 9001 minősítést, amely tovább öregbítette a külföldi érdekeltségű társaság presztízsét.

A társaságot lecsupaszítottan vizsgálva hihetetlen fejlődésen ment át ezekben az években. Ennek ellenére örömünk mégsem lehet felhőtlen,

hisz a 90-es évek második felétől a Járműjavító egyre inkább külföldi megrendeléseknek tett eleget, az impozáns, minden igényt kielégítő szerelvények a német, az osztrák vagy éppen a cseh vasutakon futnak, míg nekünk magyaroknak marad a festékekkel telefirkált, rozoga, leginkább marhavagonokra emlékeztető, kosztól ragadó szerelvény. Az üzem jelenlegi osztályvezetője, Stehlik Ferenc szerint a társaság mérnökei jelenleg egy olyan motorvonat fejlesztésén dolgoznak, amely a megszólalásig hasonlít a Budapest–Esztergom vonalon közlekedő Siemens Desiro típusra. Kissé megdöbbentem, amikor megtudtam tőle, hogy ezekből a pompás vonatokból egy sem fut majd hazánkban, valamennyi példány a svéd vasúttársaság megrendelésére készül. A fentieket igazolja, hogy az 1997-es évben 120 db „*Regio Schuttle 1*” típusú motorkocsi került legyártásra a Német Szövetségi Vasutak (DB) részére. Ez év második felében újabb nagyszabású átalakítások elé nézett a társaság. A jóléti és szociális feladatok ellátására külön, egy-egy személyes kft.-t alapítottak, egyúttal megszüntették az ezen funkcióért felelős osztályokat. Az új gazdasági társaság Vagonyári Szolgáltató és Kereskedelmi Kft. néven került be a cégjegyzékbe, amely megkapta többek között az üzemi konyha, a mosoda, az üdülők és a munkásszálló üzemeltetésének jogosultságát is. Mindeközben gőzerővel folytatódott az InterCity program folytatása, amiből a Járműjavító sem maradhatott ki. A részben osztrák tulajdonú GySEV Rt. részére 8 db InterCity kocsi került leszállításra, míg a Magyar Államvasutak részére 16 db InterCity kocsi főjavítása fejeződött be.

Az elővárosi közlekedés színvonalának emelése érdekében sor került az évről évre halogatott Bhv kocsik modernizálására. A MÁV ezzel régi adósságot törlesztett a nap, mint nap ingázó, munkába igyekvő vagy onnan hazatérő utazóközönség számára. Korábban már volt szó róla, ezek azok a marhavagonra emlékeztető, valamikor sötétkék színűre mázolt, kényelmetlen, önmagukat túlélő, elavult szerelvények, amelyek sajnos még ma is meghatározzák a vasúti közlekedés-kultúrát Magyarországon. A szóban forgó kocsik, jelenleg a főváros agglomerációjában és a

Balaton déli partján a Budapest–Székesfehérvár–Siófok–Nagykanizsa vasútvonalon közlekednek, viszont jó hír, hogy már nem sokáig. Szintén Stehlik Ferenc osztályvezető úrtól tudtam meg, hogy a Járműjavító évente kb. 300 db ilyen elavult szerelvény átépítését végzi el, így remélhetőleg néhány éven belül komfortosabb kocsikon utazhatunk. Az igazi értéket az jelenti, hogy a hasznavehetetlennek vélt, kiselejtezésre szánt kocsikat, viszonylag kis ráfordítással, egy új árának a töredékéért alkalmassá lehet tenni az elővárosi közlekedés, valamint a megnövekedett balatoni szezonforgalom lebonyolítására, mégpedig minőségileg magas színvonalon. További érv a szerelvények felújítása mellett, hogy az üzemeltetési költségek (takarítás, karbantartás, alkatrészellátás) messze alulmaradnak, mondjuk egy hasonló funkciót betöltő Stadler, Siemens vagy éppen Bombardier motorvonaténál, nem is beszélve a rendkívül jó üzembiztonsági mutatókról. Bátran kijelenthetjük, ez a fajta vállalati filozófia jóval kifizetődőbb és járhatóbb utat jelent az immár 20 éve anyagi gondokkal küszködő Magyar Államvasutak számára.

1998 és 2000 között összesen 41 db Bhv személykocsi és 6db BDT poggyássterhes, vezérlőállásos kocsi feljavításával végeztek a szakemberek. Azonban a társaság munkáinak döntő többségét továbbra is a külföldi megrendelések tették ki. A Bhv kocsik átépítéséhez hasonlóan kerültek felújításra orosz, illetve bulgár szerelvények, utóbbiból mintegy 50 db. Dian József személyében egy felkészült, kiváló szakember került a projektvezetői székbe, akinek az irányítása alatt valósult meg az orosz vasútnak szállított, viszontagságos időjárási körülmények között is biztonságosan üzemeltethető étkezőkocsi prototípusa. 1998 elején, pontosan április 6-án újabb lendületet vett a társaság privatizációja. A dátumnak különös jelentősége van, hisz néhány nappal járunk az országgyűlési választások előtt. A döntés értelmében, a MÁV tulajdoni hányada 25%+1 szavazatra zsugorodott, míg a német Adtranz részesedése 65%-1 szavazatra emelkedett. A maradék 10% maradt munkavállalói rész tulajdonban. A Járműjavító egy komolyabb multinacionális cégbe való beolvadásától nem utolsósorban piacnyerést Nyugat-Európába és a

hagyományosnak mondható kelet-európai piaci pozíciók megerősítését várta. A jövőbeni tulajdonviszonyok mellett megállapodás született a munkavállalói létszám csökkentéséről is, amelyet 1999. június 30-ig kellett végrehajtani. Az egykor, fénykorában 3000-nél is több dolgos kezű foglalkoztató gyár munkavállalói létszáma, a korábbi egyharmadára, 882 főre csökkent. A változásoknak még mindig nincs vége. A tulajdonosi döntésnek megfelelően az anyavállalatról leválasztották az alkatrészgyártással foglalkozó darabolóműhelyt, a gépműhellyel és a lakatosműhellyel együtt, csakúgy, mint a famegmunkáló és a felületkezelő egységet. 1999. február 1-jei alapítással létrejött az Alkatrészgyártó és Javító Kft. valamelyest önálló leányvállalatként.

A következő hónapban a vállalati hierarchia csúcsán lévő egy ügyvezető igazgatós rendszert felváltotta az egymással mellérendeltségben lévő, más-más szakterületért felelős két ügyvezető igazgatót foglalkoztató rendszer. Az új vállalati struktúra azonban tisztavízű életűnek bizonyult, hisz 2000. szeptember 8-i hatállyal az egyik ügyvezető igazgató lemondott, s a döntést elfogadva a tulajdonosok jobbnak látták a visszatérést az egyigazgatós modellhez. Közben feltartóztathatatlanul folytatódott a magyar szellemi tőke és szakértelem külföldi exportálása. Mivel a magyar államot egyre halványabb beleszólás illette meg a cég stratégiai döntéseibe, ebből kifolyólag egyre kevesebb hazai megrendelést teljesített a Járműjavító. A társaság ünnepélyes külsőségek közepette kötött szerződést osztrák testvércégével, az Ausztriában működő Adtranz GmbH-val, 20 db fekvőhelyes kocsik legyártásáról az Osztrák Vasutak (ÖBB) részére.

1999 második fele újabb fordulatot jelentett a közel 75 éves üzemi életében, mintegy kicsiben és sűrítve modellezve a magyarországi privatizáció „*kerge hétköznapiját*”. Két multinacionális vállalat, a Daimler és a Chrysler egyesülése folytán a taggyűlés új név felvételéről döntött: DaimlerChrysler Rail Systems MÁV (Hungary) Kft. lett.

2001-ben került sor a második szlovák kooperációs projekt megvalósítására. Újabb 26 kocsi került a gyárudvar sínparjaira főjavítás

céljából. De ne szaladjunk ennyire előre, mert 1998-ben még egy fontos, a tulajdonviszonyt érintő momentum történt. A munkavállalók a maguk szerénynek tűnő részesedését hitelből finanszírozták, vagyis az adósságuk törlesztéséig, tulajdonuk bizonyos értelemben, a levegőben lógott. Nos, 1998. június 30-án az MPR visszafizette a MÁV Rt-nek a teljes hitelét, így a dolgozók alatt megszilárdult a talaj és önálló tulajdonosokká válhattak. A hitelre egyébként a munkavállalók az 1992. évi XLIV. Törvény (MRP-TV.) alapján voltak jogosultak. A törvény 18§-ának megfelelően az üzletrészek maradéktalanul a munkavállalók tulajdonába kerültek, sőt saját pénzforrás felhasználásával, a kilépett résztvevőktől a már eddig visszavásároltakat meghaladóan további vagyonrészek visszavásárlása vált lehetővé. Az MPR közgyűlés 1998-ban jóváhagyta a törlesztett hitel résztvevőkre történő szétosztását. A munkavállalók alkalmazkodva a piacgazdaság gyakran változó és mindig kiszámíthatatlan feltételeihez a következő esztendőben Láng József és társai néven új érdekvédelmi szervezetbe tömörültek, és egyúttal az MPR közösségétől különváltak. A 10%-nyi dolgozói hányad némiképp szerencsétlenül tovább aprózódott. Az Láng József és társainak 6% jutott, míg az MPR -nek csupán 4% maradt. 2000-től újabb nagy volumenű megrendelés érkezett az ÖBB részéről. A legkorszerűbb elvárásoknak is megfelelő műszaki paraméterekkel rendelkező, csúcsmínőséget képviselő járművek igazi kihívást jelentettek a Járműjavító számára. A társaság munkatársai magabiztosan teljesítették az akadályt, s olyan referenciát szereztek, amelynek birtokában joggal remélhettek újabb megbízásokat Nyugat-Európából. Tovább növelte a cég presztízsét az Industria 2000 ipari szakkiállítás on elnyert nagydíj, amelyet egy veterán, még az 50-es években kifejlesztett KALÁKA típusú forgóváz korszerűsítésével érdemelt ki. Itt stílszerű megemlíteni három világhírnévre szert tett mérnököt, Cservenák Jánost, Baráth Zsoltot és Cziráki Pétert, akiknek elévülhetetlen érdemük volt a korszerűsítés munkálatainak irányításában.

A következő években összesen 18 milliárd Ft megrendeléshez jutott a cég a görög piacra való betöréssel. A minden eddiginél nagyobb

munka keretében 79 db új és 49 db felújított kocsi készül el. Ugyancsak 2000-ben tárgyalások kezdődtek a kanadai tulajdonban lévő Bombardier Incorporation multinacionális cégcsoporttal. A tárgyalások eredményeképp 2001. május 1-jétől a Bombardier megvette az Adtranzot, ezzel egy újabb állomás, egy ma is tartó új fejezet kezdődött el a Járműjavító történetében.

A Bombardier Transportation MÁV Hungary Kft. (röviden Bombardier MÁV Kft.) jelenleg 4 tulajdonos a Bombraider Transportation (Management) Gmbh, a MÁV Zrt., a Láng és Társa és az MPR munkavállalói rész tulajdon között oszlik meg. A társaság jogi helyzetét az 1992. december 30-án aláírt, azóta többször módosított alapítói okirat szabályozza. Az alapító okirat egyszemélyes társaságot feltételez, amelyet a Pest Megyei Bíróság Cégbírósággént eljárva jegyzett be. Mivel a későbbiekben több tulajdonos szerepel, ennek megfelelően 1996. december 20-tól egységes szerkezetbe foglalt társasági szerződés irányadó a céget illetően. A ma is (természetesen változtatásokkal hatályos) társasági szerződést a Cégbíróság 1997. február 17-én jegyezte be. A Járműjavító ma kft. formátumban működik mint jogi személy. Kezdetben, értem ezalatt az 1920-as és 30-as éveket nem volt önálló jogi személyisége, főműhelyi státuszban üzemelt, később az 50-es években vállalati státuszt kapott. A 60-as években visszasorolták üzemi minősítésűvé, s egészen 1992-ig ekként működött. 1992. december 30-án egy kormányhatározat értelmében nyerte el mai formáját, vagyis alakult át kft.-vé. Mindez persze csak a rendszerváltás után vált lehetőséggé, amikor már megszületett az átalakulási törvény és érvényben volt a jogi személyiségű gazdasági társaságok működését szabályozó 1988. évi VI. törvény, vagyis a Gt. is.

A 2004. év vége személycserét hozott az ügyvezető igazgatói székben, a több mint egy évtizede irányító Varga Lajost Dian József váltotta fel. A nemrég (2005-ben) 750. születésnapját ünneplő Dunakeszi polgármestere Kecskeméthy Géza díszpolgári címmel tüntette ki Varga Lajos vezérigazgatót. A város első embere kiemelte, hogy az elmúlt 3 évtized

során munkahelyteremtő hatásával a Vagongyár formálta leginkább a helyi polgárok életét, emellett hatalmas része volt a város gazdasági, sport és kulturális életének kibontakoztatásában is. Varga Lajos viszont leszögezte, a dunakeszi emberek több évtizedes küzdelme tette az üzemet a „*honi vasúti személykocsi gyártás- és javítás fellelegvőrává*”. A siker titka az igazgató úr szerint a példátlan munkatársi szolidaritás és összetartás, amely kiérdemli az utókor megbecsülését és szeretetét.

2006-ban ünnepelte fennállásának 80 éves születésnapját a Járműjavító. Az év végén a vezérkar ünnepléssel egybekötött munkásgyűlést tartott. Az itt elhangzottakból kiemelnék néhány mondatot. Dian György ügyvezető igazgató szerint ismét eredményes évet zárt az üzem, amelyet a 7,4 milliárd forintos árbevétel, és a több mint 1 milliárd forintos nyereség bizonyít (az összeg nagy része azonban a Bombardier tulajdoni részarányának megfelelően a kanadai cég zsebébe vándorol a magyar vasút helyett). Azért a helyi lakosok számára akad jó hír is. 3 milliárd forintos nagyságrendben folytatódik a BDt szerelvények főjavítási tevékenysége, s mint már fentebb írtam ezen vonatok a Budapest–Vác–Szob–Párkány vonalon közlekednek majd. 2007 végéig 24 db komplett jármű készül el, modern vezetőállásos technológiával.

Ugyancsak a kormány elővárosi vasúti közlekedés fejlesztésének koncepciójában készült el 10 db Bombardier Talent motorvonat tesztelési, honosítási és fényezési munkálatai. Szintén a társaság feladata lesz a Németországból 13 millió euróért vásárolt 300 használt kocsi fővizsgáztatása. A selejtezés előtt álló kocsik fülkés szerkezetűek és a felújítás után 140 km/h sebesség biztonságos elérésére képesek. Az ügyvezető igazgató kihangsúlyozta az utasok részéről érkező pozitív visszajelzéseket is, majd szólt a jelenlévőket legjobban izgató munkahelyek megőrzésének és fejlesztésének fontosságáról. A jövőt illetően szóba került az úgynevezett LEAN stratégiai program. A program a munka, a technológiai és a pénzügyi fegyelmet helyezi a középpontba, amely erősíti a dolgozói felelősségérzetet. A 2007-es év feladatait a fővizsga-tevékenység és az InterCity klímaterjesztésének növelésén

kívül a londoni metró kocsijainak újjáépítése teszi ki. Több vasúti tender eredménye is függőben van, de sikert remélnék a MÁV Bhv főjavítás, a francia STVA és a már említett svéd kocsi felújításra kiírt pályázaton.

A járműjavító sorsa véleményem szerint egybefonódott az otthont adó város sorsával, Dunakeszivel, a Magyar Államvasutak sorsával, sőt a magyar gazdaságpolitika helyzetével is. A vásár kettőn áll. Gondoljunk bele, ha a magyar állam nem herdálná el a nemzetgazdaság szempontjából kulcsfontosságú üzletágakat, vállalatokat, még tovább menve a jog által szabott keretek között, ügyesen lavírozva megpróbálna valamit visszavásárolni a Járműjavító jól prosperáló, a dolgozók pedig egzisztenciailag biztos, kiszámítható jövő elé néznének. Másrészt, ha a MÁV helyre tudná billenteni az állam szerepvállalásával és segítségével az anyagi helyzetét, akkor sor kerülhet a járműpark évtizedek óta halogatott átfogó modernizációjára. Az állami megrendelések a dunakeszi mellett az ország többi (győri, székesfehérvári) járműjavító számára gyümölcsöző lenne. Mindez közgazdaságtani értelemben kedvező multiplikátorhatást vált ki, amely többek között munkahelyteremtésben nyilvánul meg.

Megjegyzés

Az írás városunk nagy múlttal rendelkező és máig legtöbb embernek munkát adó üzemének a történetét dolgozza fel. A fiatal szerző egyetemi szemináriumi dolgozatnak szánta ezt a már-már szakdolgozatnak is beillő munkát, amely az üzem történetét a kezdetektől egészen a közelmúltig nyomon követi. A munkához a szerző segítséget kapott a Járműjavító vezetésétől is, ezért tudott ilyen pontos és mélyreható összeggést adni. Talán érdemes lett volna kitérni bővebben a Járműjavító településformáló hatására, mind építészeti, mind kulturális, mind vallási, mind a sportélet tekintetében is, de teljesen elfogadható az a felfogás is, hogy a szerző az üzem termelőtevékenységére helyezi a hangsúlyt. A dolgozatnak – helyhiány miatt – csak egy kisebb részét tudjuk közölni, a teljes anyag a Kölcsény Ferenc Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményében fellelhető.

Barátsági okmány

A Casalgrande-i Városházán ma, 1989. szeptember 14.

Mi, Dr. Giuseppe Bursi Casalgrande polgármestere

Villási László Dunakeszi polgármestere

Kihirdetjük Casalgrande és Dunakeszi, az Egyesült Városok Világszövetségének oltalma alatt való testvérvárossá alakulását, egyre növekvő kulturális, turisztikai, szociális és gazdasági kapcsolatok reményében.

Lakosságunk nevében ünnepélyesen kijelentjük, hogy mindenkor tiszteletben fogjuk tartani a Testvérvárosok Okmányának elveit, hogy ezzel növeljük a barátságot, tiszteletet és a megértést Casalgrande és Dunakeszi lakossága között, segítve mindezzel a népek közötti teljes megértés megvalósulását.

Ennek hitelül

Casalgrande polgármestere és Dunakeszi polgármestere aláírásunkkal és városi bélyegzőnkkel látjuk el ezen pergament.

Villási László

Giuseppe Bursi

Megjegyzés

Az okmány Dunakeszi első testvérvárosi szerződése volt, amelyet 1996-ban követett a Székelykeresztúrral, 2007-ben a lengyelországi Stary Satz-al létesített testvérvárosi kapcsolat, majd 2009-ben a bulgáriai Ravdával kialakított kulturális együttműködés.

László Zoltán:

Dunakeszi gazdasági fejlődése kiegyezéstől (1867) napjainkig (2002)

„Magyar földön lakunk, magyarok vagyunk! Szükséges, hogy az 1000 éves haza földjének minden porcikáját ismerjük. Fontos, hogy ismerjük hazánk községeit, falvait, hogy kikerülve a nagyvilágba, mint tanítónő, a magyar gyermekeket megismertessük a Magyar-földdel és megszerettessük velük azt. Én is ennek a célnak szolgálatába állok, mikor szülőföldemet ismertetem...”

Házi dolgozatom témájának kiválasztásakor nem hittem, hogy ilyen nagy és terjedelmes az az anyag, ami Dunakeszi gazdasági fejlődéséről fellelhető. Ezért ne sértődjön meg senki, ha valami számára fontosat kifejejtenék a felsorolásból, hiszen ezen dolgozat célja nem is ezen teljesség, hanem talán inkább a figyelemfelkeltés szűkebb szülőföldem felé. Jó szívvel ajánlom mindenki számára a Városi Könyvtárban fellelhető anyaggyűjteményt, melyből írásomban több helyütt idézek. Dolgozatom felépítése a következőképpen alakul

- földrajzi helymeghatározás – rövid településtörténet
- első magyar vasút szerepe a település életében – kiegyezés kora községünkben
- gazdasági fejlődés a II. világháborúig
- II. világháborútól napjainkig

Földrajzi helymeghatározás

Dunakeszi a Pesti-síkságon terül el, a Duna kavicsos törmelékkúpján. Sokan a Dunakanyar kapujaként emlegetik a Duna bal partján elterülő várost. A főváros árnyékában, annak központjától 15 km-re fekszik. Észak felé Göddel, keleti oldalán Fóttal határos. *„Területe 33158 hektár. Lakóinak száma 30 ezer. A város címere ekevas alakú, középen ezüst – a Dunát jelképező – hullámvonallal kettéosztott, álló pajzs. Felső része kék*

alapszínű, benne a város védőszentje Szent Mihály ezüstszínben látható. A címer zöld, alsó mezejében lévő lófej ezüstszínben jelképezi a helység Európa-hírű lósportját.”

Rövid településtörténet

A város története az őskorba nyúlik vissza, már akkor lakott hely volt. Ennek nyomait a XX. században végzett többszöri ásatások igazolják. Megtalálhatók itt a római kor nyomai is. A fellelhető első írásos adat 1255-ben IV. Béla adománylevele Kezev néven említi. Károly Róbert Kesző néven adja tovább a nemesi birtokot. Corvin János által kiállított okiratok Káposztáskesző néven említik 1491-ben a települést. A török hódoltság elején lakatlanná válik, majd 1643-ban Kesző lakói Vácról rajzottak vissza. Az 1650-es években megerősödő falu már önálló református lelkésszel is rendelkezik, azonban a századvégi török kiűzésére irányuló harcok ismét elnéptelenítik a falut.

„1686-ban szabadul fel Keszi a török alól, de a harcok miatt a falut lakó 7 család elmenekül Tófalura (szigetbe). Falunkat 1696-ban 6 család lakja. 1699-re pedig, életkedvét megmutatva, újjáépül a falu, mely most már Dunakeszi nevet használja és 21 család él ott.”

Az 1700-as évek folyamatos fejlődést, növekedést hoznak a falu életében, míg ezen időszakban többször gazdát is cserél. A népesség növekedését a század eleji be- vagy inkább letelepítés is segíti.

1770-ben lát napvilágot Dunakeszi első urbárium, amely a földesúr és a jobbágyok közti viszonyt szabályozza.

„Az 1785-ös első magyarországi népszámlálás Duna Keszi 119 házában 163 családot számol össze. Ebből a férfiak száma 373, a nők 367 volt. A férfiak közül pedig 161 házas és 212 nőtlen élt. A férfiak közül 1 pap, 7 nemes, 1 polgár, 95 paraszt, 70 polgár és paraszt örököse, 60 zsellér, 19 egyéb személy, valamint 95 : 1-12 éves, illetőleg 25 : 13-17 éves sarjadék élt .”

Az 1870-es népszámlálás 1229 személyt számol, míg az 1900-as évben 2897 fő mutatható ki. A döntően magyar nyelvű, javarészt kato-

likus lakosság mellett elenyésző számban mutatható ki szlovák, német és „egyéb” anyanyelvű. Az I., majd a II. világháború sok áldozatot szed a férfi lakosság körében és sanyarú sorsokat hoz. De mindezek ellenére az őslakosok szorgalma és a századfordulót követően az iparosodás csíráinak megjelenéseképp – rövid időkre megtorpanva ugyan – de egyre erősödő gazdasági fejlődés tapasztalható.

A munkalehetőségek egyre növekvő lehetőségei és Budapest közelsége miatt 1949-ben 8557 főre emelkedik a népesség. Az 50-es, 60-as évek kolhozosító agrárpolitikája elűzi a vidéki embereket évszázadok óta művelt földjeik mellől, földönfutóvá teszi őket, melynek eredményeként a főváros és annak környezetében lévő településeken keresik boldogulásukat. Mindez Dunakeszi viszonylatban azt eredményezi, hogy napjainkra a lakosság létszáma megsokszorozódott és eléri a 30.000 főt.

Első magyar vasútvonal (1844–46.)

A mai város kialakulásában jelentős vagy talán inkább sorsdöntőnek mondható a vasút megjelenése. Az 1844-ben elkezdődött vasútépítési munkálatok 1846. július 17-én kerülnek átadásra. További öröm a község életében, hogy a Budapest–Vác végállomások között közlekedő „csúhös” csupán egy helyen, Dunakeszin áll meg. Egy érdekesség az ez időtájt feljegyzett krónikákból, mely a paraszti vér ragaszkodására utal még ezen a „hitvány homokon” is. *„Csak Szent Mihály napjától (IX. 29.) Szent György napjáig (IV. 24.) vállaltak munkát az építkezésen”* – a jelentős jövedelemszerzés ellenére. Sok egyébként is szorgos família helyzete ekkor szilárdul meg a plusz jövedelemforrástól.

Kiegyezés kora Dunakeszin

1./ „Dunakeszi községben 43 1 /3 telek és 36 házas zsellér vétetett magas kormányi kárpótlás alá...”

2./ „Mária Terézia urbér szerint ezen község 3-ik urbéri osztályba tartozván, egy telek illetősége a következő mennyiségben fog kiadatni:

<i>a./ belsőségben</i>	<i>1 hold</i>
<i>b./ szántóföldben</i>	<i>28 hold</i>
<i>c./ kapállóban</i>	<i>12 hold</i>
<i>összesen:</i>	<i>41 hold</i>
<i>43 1 /3 telek illetősége tehát ki fog adatni</i>	
<i>szántóföldben</i>	<i>1313, 1400 hold</i>
<i>kapállóban</i>	<i>520 hold”</i>

A belsőség: 56 hold 146 négyszögöl meghaladja az úrbéresek belső illetőségét, meghagyják a dunakeszi lakosok kezén.

Az egyezség létrejöttét követően 1862–67 között Dunakeszi község telkes gazdái a határszabályozási munkák során – mérnöki utasítás szerint – felosztják a dűlőket.

A gazdák jól felfogott érdekükben a fővárosi piacokra beszállítható jócskán munkaigényesnek mutatkozó, de kifizetődő korpás növények termelésére szakosodnak ebben az időben. A homokos részeken spárgát termesztenek, míg a „*vizeskertekben*” az ártéren paradicsomot, paprikát, káposztaféléket és bogyós gyümölcsöket nevelnek.

Csonka Mária könyvtárigazgató a városi napilapban kutatásai eredményét a következőképpen foglalja össze: „*Településünkön nagy hagyományai voltak a gyümölcs- és zöldségtermesztésnek. A szájhagyomány szerint egy László nevű gazda honosította meg itt a paprikát és az országban először itt kerültek a földbe az első paradicsomtövek Kis Lászlóné keze által 1872-ben.*”

Vízműtelep:

1880-ban a főváros egyre fokozódó ivóvíz igényének kielégítése végett a Fővárosi Vízműtársaság Dunakeszi községtől megvásárolja Duna-parti területeinek jó részét, majd ezt követően elkezdik kiépíteni a védőgátrendszert és a három gépháztelepet. A felső – harmadik – gépház rendeltetése a Magyar Lovaregylet vízellátása.

Ezen beruházások mellett két alagút is készül a Duna alatt 24 méter mélységben az egyik 600 m, a másik 505 méter hosszúságban. Szerépük a vízműteleppel szemben a szigetben lévő ivóvíznyerő kutakból

nyert folyadék átszállítását szolgáló vezetékek elhelyezése végett fontos. Mindemellett a mai napig stratégiai jelentőséggel bír amellet, hogy a szigeten élő vízműves dolgozók átjárását is biztosította.

Lovaregylet:

Talán a település ismertségének – országhatáron innen és túl – legnagyobb előidézője, melyre igazán büszkéek is lehetünk. Jelen korban sajnos országos szerepe visszaesőben van, illetve nem a méltón megérdemelt helyén kezelik a legfelsőbb szinteken. Pedig mind a magyar hazának, mind pedig Dunakeszinek igen jelentős hírnevet szerzett. Már az indulásnál, 1890-ben igen neves személyiségek támogatták a tréningtelep létrejöttét. Többek között gróf Batthyány Elemér és gróf Károlyi Gyula szerzett elvülhetetlen érdemeket a megalapítás és építésének terén.

„Dunakeszi az egyetlen magyar város, melynek versenylovó tréningtelepe van. A Magyar Lovasegylet első elnöke – gróf Széchenyi István – gondolatát megvalósító utódok angol mintára, a kor színvonalát megelőző technikákkal a kontinens legmodernebb tréningközpontját építették ki Alagon”.

Az 1876-tól folyamatosan felvásárolt 2700 holdnyi füves, homokos területen gigászi munkát végeztek rövid idő alatt. Vízvezeték épül egészen a Dunától, kastélyok, lovardák, istállók, személyzeti házak épültek, 100 hektárnyi területet parkosítanak, 1896-ban ünnepélyesen átadva. Mindezen feladatok elvégzésére a helybéli munkaerő kevés és nem elég képzett. Tiszaszőlősről és Tatárról lovaszokat, Angliából idomárokat hozatnak és telepítenek le. Munkájuk eredménye igen gyümölcsöző. A magyar eredményeken kívül sorra nyerik az itteni lovak és lovasok az Osztrák, a Bajor Derbyt és Európa nagy díjait.

A mai korban is megtalálhatjuk a kialakult lovaskultúra megtestesítőit, kik méltón viszik a világnak hírül a magyar lovassport sikereit.

Településünkön élő és dolgozó Dallos Gyula személyében a világ legjobb díjlovaglő lovasát köszönhetjük, aki az idén 175 éves Magyar Lovassport kimagasló egyénisége. E rendkívüli fejlődésnek köszönhe-

tően a faluban is elindul a fejlődés: 4 tantermes iskola épül, községházat avatnak, kultúrházat hoznak létre az uradalmi kocsmá helyén. Alagon, ami 1910-ben leválik Dunakesziről, 1914-ben elektromos közvilágítás épül a már meglévő ivóvízhálózat mellé, de az „anya” település mind-ebből nem részesülhet.

Vagongyár – Járműjavító Üzem:

Az 1910-es év ismét mérföldkő a község életében, ugyanis ebben az évben a község a 77 holdnyi közlegetőjét eladja a MÁV-nak és így megkezdődhet még ebben az évben a MÁV Főműhely építése.

„Még az I. Világháború előtt megépítik az iparvágányt, az iroda-épületet, postát, tmk-műhelyt, a mészhomok téglagyárat és a kultúrházat is elkezdik. A háború évei alatt lassul az építkezés üteme, 1915 és 1918 között hadikórházként működik a kultúrház.”

A háborút követően felgyorsul az építkezés üteme, 1926-ra elkészül a Főműhely, a kultúrház, valamint 126 db lakás is. A parasztnak az építkezés folyamatosan munkalehetőséget biztosított igás állataik hasznosításával. Viszont arra is rájöttek, hogy a gyárban jóval kiegyensúlyozottabb körülmények között kereshetik meg a kenyérré való. Az akkori fiatalok egy része ezt felismerve szakmát tanult és elhelyezkedett állami állásba, de földjeit továbbra is művelte.

1983-ig mintegy 30.000 db különféle sínen közlekedő jármű hagyta el a gyárat, majd ezt követően 1996-ig nagyjavításra rendezkedett be a cég a KGST-nek köszönhetően.

Fénykorában a cég dolgozóinak száma elérte a 3000 főt. Ma külföldi kézen van.

„Tökgyár” – Konzervgyár:

Az őslakos, földművelő lakosság körében legnagyobb megbecsülést élvező, Óceán névre keresztelt konzervgyár az 1918-as évben alakult két angol tréner 7 holdas földterületén. Kezdetben tök, paradicsom, zöldborsó, spárga, szilva, cseresznye, meggy, birskörte feldolgozása és savanyúság készítése volt a fő profiljuk. A harmincas évek konzervgyárában már „ecetüzemet, a halüzemet, a régi térsztaüzem megkopott berendezéseit,

az 5-ös telepet, a pincét és a széntüzelésű kazánházat találjuk”.

A II. világháború előtti termelés évi 800–1000 tonna körül mozog, míg az 50-es évek végén beállított gépsorokról 46 ezer tonnát meghaladó mennyiség kerül a piacra. A 70-es évek közepén felépül az évi 800 vagonnyi termék előállítására képes térszövetkezet. A régi, nagy múltú gyárnak – melynek fénykorában több mint 1500 dolgozója volt és termelési értéke az 1980 körüli években meghaladja a 700 millió forintot – már csak ez a részlege működik, magánkézen.

Mezőgazdasági üzemek:

A II. világháborút követő évek politikai változásai Dunakeszit sem kímélik. A kialakuló új rendszer legfőbb támogatói a magántulajdonú földek mielőbbi megszüntetését, kolhozosítását tűzik zászlójukra. A társadalom azon rétege válik így nincstelenné, aki eddig kitarásával, verejtékével és becsületesen leélt életével gyarapította családjá vágyonát.

Az alagi major volt a maga 140 holdas területével a magja az 1948-ban alakult Alagi Állami Tangazdaságnak. Az 1960-as években a gazdaság a megye legjobb és legnagyobb mezőgazdasági üzeleinek sorába emelkedett, területe Dunakeszitől az Ipolyig terjedt.

A másik ilyen termelőegység a Dunamenti Termelőszövetkezet, melynek jogelődjei az egyes-kettes-hármas típusú TSZCS-k tagosították be különböző ráhatásokkal a kisebb gazdálkodók földjeit. Azok a „*Dögkeselyűk*”, akik ebben élenjártak, most kisebb uradalmakat szakítottak ki maguknak a „*közösből*”.

Dunakeszi Bőripari KTSZ

Az alagi lovastréning központ igényeinek kielégítése 1948. december 23-án alakult 7 szíjgyártó összefogásából. Rövid időn belül bőrdíszműves, cipész családtagok bevonásával cipőkészítő részleg készül. „*1963 és 1964-ben a lovaglónyergek és egyéb lovagló sportcikkek gyártásával exporttermelésük tovább bővül.*”

A 70-es évek közepén a világ több pontjába szállítanak termékeikből, ami a finombőrárutól a lószerszámokig, sportlabdáktól, munkavédelmi

eszközökön át a női táskákig minden bőrből feldolgozható termékre kiterjed. Mára e világhírnévnek örvendő szövetkezet néhány fővel próbálja túlélni a szűk esztendőket.

Mechanikai Laboratórium

1957-ben a Mechanikai Művek átveszi a repülőtér tőszomszédságában működő Alapi Kísérleti Üzemet, majd ezt követően gyors ütemű beruházásokat hajtanak végre és terjeszkednek. A gyár kimondottan hadászati célú híradótechnikai eszközök gyártásával foglalkozik. Felhasznált technológiájuk elengedhetetlen feltétele a szakemberképzés, melyben a vagongyár mellett jelentős szerepet vállalnak.

Fénykorában 2000 főt meghaladó létszámot foglalkoztattak, manapság 28 cég található a helyén létrehozott ipari parkban, mintegy 850 főnek adnak munkát.

Házgyár

3. számú Házgyár néven a város déli határában a 2. sz. főközlekedési út mellett a Dunától néhány száz méterre, 20 hektár területen 1970-ben adták át a szovjet-magyar technológiai tervek alapján épült gyárat.

„A több mint 22 ezer m² alapterületű gyárcsarnokban évi 4200 lakáshoz szükséges falelemet gyártanak. Ugyanitt történik a készre szerelt fürdőszoba WC-tételek gyártása is”.

A kész betont automatikus rendszer állítja elő, míg a hozzá szükséges sóder a Dunán, uszályokon érkezik.

A Házgyár jelenléte kényszerhelyzetet teremt Dunakeszin. Nem kerülheti el a nagyközséget a panelházak megjelenése: – a 2. sz. főút mellett – minden városrendezési elvnek ellentmondóan és a környezetet teljesen figyelmen kívül hagyva tízezer lakóház épültek. 1976-ban 3000 lakásra tervezett Duna-parti lakótelep építése kezdődik meg. A betonrengeteg megjelenése 1977-ben várossá emeli a települést, azonban meg kell itt jegyezni, hogy ez a település az utóbbi 50 évben csak óriási iramban nőtt, de alig fejlődött.

Hűtőház

A környékbeli mezőgazdasági termelés szempontjából igen fontos gyár építése 1970-ben kezdődik. Két évvel később már az ország ipari mélyhűtő kapacitásának 1/6-ával rendelkező üzem 11000 tonnával veszi ki a maga részét az osztározó-kapacitásból.

„A pestiek szeretik úgy emlegetni a Dunakeszi Hűtőházat, mint a főváros éléskamráját, s ez a megfogalmazás rendkívül találó is, hiszen természetesen nem véletlen, hogy éppen itt épült fel ez a hatalmas objektum”.

A Dunakeszi Gyár Magyarországon az első nyugati importból megvalósult hűtőház. Felépítése visszahat a mezőgazdasági termelésre is. A régi időben a parasztok fő bevételi forrását jelentő bogrós növények termelése, termesztése új lendületet kap. Ez a gyár is átesett a rendszer-váltás és privatizáció nehézségein, de túlélte azt.

Mielőtt záró sorokba kezdenék, meg kell említeni a kisiparosokat, akik 1927-ben alakították meg Dunakeszi és Környéke Ipartestületét, melynek taglétszáma 199 fő volt. Szerepük jelentősége a szolgáltatások területén mutatkozik. Megtalálhatók köztük cipészek, szabók, asztalosok, kovácsok, kőművesek, fodrászok, lakatosok, ács, bádogos, bográr, kádár, pék mesterlevéllel rendelkezők.

További jelentősebb, több főt foglalkoztató (1950–90 között) munkahelyek a teljesség igénye nélküli felsorolásban: Egyesült Víz-műtársulás, Posta Kábelüzem, Talajjavítók Szövetkezete, Pest Megyei Tőzegkitermelő Vállalat, Veres-féle Kerámia Üzem, Dunakeszi Kosárfonó KTSZ, Elektromos Művek, Dunamenti Építőipari KTSZ, Megyei Tanács Építőipari Vállalata.

A 80-as évek vége 90-es évek eleje megváltoztatta az addigi megszokott iparszerkezetet, még mintegy 10 ezer fő helybeli munkavégzését biztosította. Érdekes adat, hogy ebből a helybeliek 4 ezer főnyit töltenek be és 6 ezer fő jár be Dunakeszire, még Dunakeszin munkaképes lakosságából 12 ezer jár nap mint nap budapesti munkahelyekre. A 90-es években munkahelyek szűnnek meg és jönnek helyette létre mások.

Rendkívüli mértékben nő a magánvállalkozások száma. A helyi adóhatóságnál lévő nyilvántartás szerint meghaladja a 3000-et. Ezek közül a legjelentősebbek: EGLOLUX KFT., MADOF RT., GOLD KINGS KFT., INCOMP KFT., KOVÁCS PÉKSÉG KFT., MALOM KFT., LIGH-TECH KFT. stb.

Megjegyzés

A város korábbi alpolgármestere főiskolai dolgozatában rövid összefoglalást tesz a település gazdasági fejlődését illetően. Ebben megemlékezik a település fejlődését nagyban befolyásoló vasútról, majd – elsősorban a magukra az üzemekre koncentrálni – részletezi az ipar helyi megtelepedését meghatározó két nagy korszakot; az 1910–20-as éveket, ill. az 1957 után következő két évtizedet. Talán érdemes lett volna ezen ipartelepítéseknek a társadalmi vonatkozásait is vizsgálni, azaz, hogyan alakult ki Dunakeszin (döntő részében a migráció által) egy képzett, művelt munkás réteg a maga külön szokás- és normarendszerével. Ugyancsak vizsgálat tárgya lehetett volna, hogy ezzel párhuzamosan a száz évvel ezelőtt még kizárólagosan jelenlévő, évszázados hagyományokkal rendelkező paraszti társadalom hogyan töredezett szét és oldódott fel egyébként éppen a gazdasági változások, az ipar térhódításának következtében. Külön tanulmányt is érdemelne a helyi foglalkoztatási szerkezet rendszerváltozás utáni további változása, annak összes társadalmi következményével együtt, de ezek a szempontok már nyilvánvalóan túlhaladják egy kultúrtörténeti házi dolgozat kereteit. Az írás így is jó összefoglalója ennek a keveset elemzett témának.

Zsezserán Jánosné: A Jézus Szíve templom története és fejlődése 1942-től 2005-ig

A templom építése 1942-ben kezdődött, a MÁV főigazgatóság, a váci püspökség nagylelkű támogatásával, Lányi Ferenc műhelyfőnök irányításával és a helyi vasutasok szellemi és fizikai munkájával.

A templom építője: Római Katolikus Templomépítő Egyesület.

Tervezője: Pázmándi István okleveles építészmérnök.

Építésvezetője: vitéz Katona Mihály építészmérnök és építőmester.

Főpallér: Urbányi József alagi kőművesmester.

A templom a kevésszámú napszámos mellett a főműhely alkalmazottjainak szaktudásával, munkájával épült fel. 1943 nyarán a falak már a tető magasságáig érnek. A tetőcsatornát, toronysisakot a bádigosok készítették: Győrvári Ferenc, Kaposvári Gyula. A sisak és a kovácsoltvas szerkezet a toronyra Káldos Endre művezető szisztémája alapján került fel. A templombelső kialakítása is teljes mértékben a főműhelyben dolgozók mesteri munkáját dicséri. A nyílászárókat, gyóntatószéket, sekrestye szekrényt, bejárati ajtót, padokat az asztalosok készítették. A padokat Csík Lajos művezető irányításával állították össze. A Máriaoltár és a szószék barokkos tervezése, elkészítése szintén a főműhely akkori alkalmazottja, Antal József faszobrász művész alkotása. Segítői voltak: Gretsch István faesztergályos, Garamszegi Károly betűíró, aranyozó. A díszkovács munkákat, áldoztató rácsot, mise kezdetét jelző csengőt, húsvéti gyertyatartót, virágtartó állványokat Wetzl Ferenc és Kallós György díszkovácsok készítették. Az ajtózáradakat, díszvereteket a lakatosok készítették. A templom előtti két lámpaállvány Bartos Péter és Zarnóczai Sándor műve. Az utóbbi mester készítette a két réz szenteltvíztartót. A mennyezet a karzat szecessziós freskója és a Mária oltár „*Fájdalmas Szűzanya*” angyalkákkal szintén a főműhely dolgozójának, Csetényi Antal iparművésznek az alkotása. A műhely kőművesei

dolgoztak a keze alá, főleg Szanka József betűíró és aranyozó mester. A főbejárat feletti Jézus Szíve mozaik kép is az ő műve.

A Jézus Szíve templom elkészült szentelésre a II. világháború igen zavaros napjaiban 1944. június 29-re. Hagyomány volt, hogy a vasutasok által épített templomot Jézus Szíve tiszteletért szentelték. Dunakeszi műhelytelepen is így történt.

A templom stílusa: eklektikus (összetett). Erre utal a mennyezet és a karzat szecessziós freskója, a barokkos oltár, a szószék, a torony, a klasszikus főbejárat, majd az egyedi stílusú szögletes szentély.

1944 decemberében a torony megsérült. A főműhely dolgozói 1945-ben elsőként rendbe hozták. Dunakeszi gyártelepen a Jézus Szíve templom egyházközsége 1957-ben lett önálló. Első plébánosa Fehér Zoltán. Az egyházközség a plébánia részére házat bérelt a Fő úton, a volt gyógyszerár, illetve régebben Rozsnyai vendéglő helyén. A főoltár az 1950-es évekig oltárkép nélkül állt. A jelenlegi „*Jézus és a csodálatos kenyérszaporítás*” képet 1961-ben Károly Gyula budapesti festőművész alkotta. Ezekben az években került az oldalfalakra a Jézus Szívét tisztelőknak „*12 ígérete*” Szanka József keze nyomán.

1965-ben dr. Oláh Antal plébánosként kezdte működését plébánia épület hiányával. Az ő szolgálata alatt készültek el a következők: a kereszttelőkút, amely Kitlinger ötvösművész munkája. A harangok a toronyba kerültek. A templom déli oldalához hozzáépült 1992-ben a Szent Imre ifjúsági ház. 1999-ben elkészült a templom fűtésrendszere. 2000-ben az orgona felújítása is megtörtént. A Mária oltárra a „*Csesztovichai Madonna*” elé került Lengyel József és neje által ajándékozta „*Fatimai Mária*” szobra. A plébános úr a jövőre is gondolt: az ifjúságnak előadóteremre, az egyházközségnek plébánia épületre van szüksége és ezért megvásárolta az államtól a templom mellett lévő területet 2000-ben. A Jézus Szíve plébánia épületének tervét Kolozsi János készítette. 2001-ben Sáreczki Imre építési vállalkozó megkezdte a munkálatokat. 2003 tavaszán az épület már állt. Ez év december 13-án dr. Beer Miklós váci püspök szentelte. A különböző ifjúsági és felnőtt csoportok a

hívekkel együtt boldogan vették birtokukba az előadótermet magába foglaló Jézus Szíve plébániát.

Dunakeszi Műhelytelepen, illetve Gyártelepen nyomon követhető lelkipásztorok:

Vincze Dezső	káplán	1931–1936
Berszki Imre	káplán	1936–1938
Pataki József	káplán	1938–1941
Cser József	káplán	1941–1943
Délia István	káplán	1943–1955
Fehér Zoltán	plébános	1956–1965
dr. Oláh Antal	apátplébános	1965–

Dr. Oláh Antal 1997-ben apátplébános címet, 2000-ben 80. születésnapján a Dunakeszi önkormányzattól „*Díszpolgár*” kitüntetést kapott.

Megjegyzés

Zsezserán Jánosné összefoglalója a Jézus Szíve templom történetéről igazán hiánypótló anyag, mivel meglehetősen kevés dokumentum áll rendelkezésre a legfiatalabb dunakeszi katolikus templomról. Kiegészítésül elmondandó, hogy a kézirat 2005-ös elkészülte után, dr. Oláh Antal apátplébános nyugdíjba vonult (2006). Utódja 2006. szeptember 1-jétől Szádóczy Károly lett. Már az ő plébánossága alatt, 2008-ban megújult a templom elektronikus hálózata, majd 2009-ben a templom felszentelésének 65. évfordulójára felújították a főbejáratot és a templomlépcső is új burkolatot kapott.

Személynévmutató

A

Adorján Aladár: 155.
Aga Khan: 142.
Alag-i Bacsó: 73.
Almády Endre: 79.
Alt Pál: 97, 98.
Althann Frigyes: 78.
Andrási Anikó: 152.
Andrássy Sándor: 55.

B

Bajnok Géza: 81.
Bakos Sándor: 87, 121, 122, 125.
Balázs István: 15.
Bálintffy Pál: 51.
Balogh András: 152.
Balogh Éva: 154.
Balogh Gyula: 131.
Balogh János: 75, 119.
Bánhidó Frigyes: 149.
Baráth Zsolt: 172.
Bárdos Lajos: 149, 151.
Bartos Péter: 187.
Bayer Emil orvos: 119, 128, 135.
Bayer Emil: 128.
Bátai Pál: 78, 83.
Batthyány Elemér: 55, 72, 73, 74, 75,

108, 116, 117, 119, 120, 124, 181.
Batthyány Lajos: 108, 116.
Batyik János: 34.
Bazsanth Vince: 51.
Beer Miklós: 188.
Békessy Dénes: 78.
Béla, IV., magyar király: 14, 15, 76, 178.
Bellók Mátyás: 34.
Benes József: 155.
Beniczky István: 112, 115.
Beöltey János: 138.
Berszki Imre: 189.
Blaskó Lajos: 134.
Blaskovics József: 34.
Bogyó Pál: 70.
Bohunka Lajos: 102.
Bojsza János: 34.
Bolton Ferenc: 102.
Bolton Kornélia: 102, 105.
Bonifác, IX., pápa: 77.
Borovszky Samu: 9, 10, 11.
Boros István: 125.
Böde József: 155.
Börzsönyi Nándor: 123, 132.
Brenina Benő: 51.
Bronts Lajos: 138.

Brookes: 54.
Budai András: 34.
Budai János: 79.
Bursi, Giuseppe: 176.

C

Caesar, Gaius Julius: 13.
Cagányi Pál: 139.
Chobot Ferenc: 75, 82.
Constantinus I., római császár: 76.
Constantinus, II., római császár: 76.
Corvin János: 178.
Curzan → *Kurszán*: 13.
Cziráki Péter: 172.
Cziráky Jánosné sz. Almássy Erzsébet:
69, 78, 112, 126.
Czirfner József: 155.
Czóbel Béla: 120.
Csáky Károly Emmánuel: 70.
Csaplár Lajos: 75, 119.
Császár Mihály: 77.
Csécs István: 155.
Csekonics Gyula: 55.
Csekonics Sándor: 55.
Cser József: 189.
Cseresnyés Ernő: 134.
Cserkuti János: 79.
Csersz, király → *Csörsz, király*: 12.
Cservenák János: 172.
Csetényi Antal: 139, 187.
Cseterki Lajos: 146.
Csík József: 87, 125, 127.

Csík Lajos: 187.
Csiss Mátyás: 80.
Csompora Mátyás: 75.
Csonka Mária: 180.
Csörsz, király: 12.
Csörsz Sándorné: 152.

D

Dallos Gyula: 181.
Dávid János: 34.
Deák Ferenc: 43.
Degenfeld Imre: 55.
Délia István: 138, 189.
Dian József: 170, 173, 174.
Dinnyés István: 35.
Dreher Antal: 97.

E

Erdélyi Győző: 139.
Erdélyi Lóránt: 125.
Erdész Mihály: 18, 38.
Erdő: 15.
Esch Győző: 75, 99, 119.
Esch Sándor: 99, 100.
Etele: 12.

F

Fábián Gáspár: 125, 127.
Fábián István: 154.
Fassler: 77.
Feh András: 138.
Fehér Dezső: 116.

Fehér Zoltán: 188, 189.
Fényi József: 139.
Ferenc József, I., magyar király: 71.
Ferenczy Zoltán: 123.
Festetics Tásziló: 114.
Fichtner Károly: 125, 129.
Fleisher Vilmos: 155.
Frigyes, II., porosz király: 19.
Forró Ede: 133.
Futaky László: 131.

G

Garamszegi Károly: 187.
Gecsei Krisztina: 152.
Geist Gáspár: 55, 75, 119.
Gerő Mihály: 79.
Goldberg Simon: 88.
Gombos Hermina: 50.
Gömbös Gyula: 125.
Grassalkovich Antal, I.: 26, 28, 29, 77, 78, 84.
Grassalkovich Antal, III.: 64.
Gretsch István: 187.
Gulyás Mihály: 18, 26, 29.
Gutai János: 75, 119, 127.
Gyepessy Ferenc: 166.
Gyombolainé Kindler Edit: 151, 152.
György, Szent: 37, 179.
Győrffy József: 162.
Győrvári Ferenc: 139, 187.
Gyulai Sándor: 125.

H

Hajmási József: 34.
Hajnal Jenő: 96, 120.
Halmágyi János: 87, 121.
Halmágyi Jánosné: 121.
Hámán Kató: 117, 124.
Hamar János: 154.
Hanauer A. István: 125.
Harkányi Andor: 55.
Havasi József: 154.
Hegedűs Teréz: 154.
Heltai Jenő: 111, 143.
Hesp Ede: 155.
Hesp Róbert: 75, 118.
Hitch György: 75, 119, 127.
Hoffmann: 52.
Hollitscher Fülöp: 50.
Holló Mihály: 41, 42, 43, 79.
Horthy Jenő: 87, 119, 130.
Horthy István: 108.
Horthy Miklós: 97, 118, 125, 130, 138.
Horthy Szabolcs: 55, 57.
Horti Lajos: 155.
Horváth Etelka: 154.
Horváth János: 125.
Horváth Margit: 154.
Hubina Mihály: 35.
Hunyadi József: 72, 107.

I

Illés, Szent: 80.
Ilovai János: 34.

Imre, Szent: 126.
Imrédy Kálmán: 138.
Inkey Antal: 55.
Issekutz Gyula: 104.
István, Szent, magyar király: 137.
Ivánka Pál: 71.
Ivánka Pálné: 96.

J

Jaczkó Károly: 79.
Jakab Zsigmondné: 87, 121.
Janek Géza: 101, 111.
János fia János: 14.
János fia Péter: 14.
János, Szent, nepomuki: 78, 113.
Jankovich-Bésán Gyula: 52, 55, 57,
74, 117.
Jankovits Sándor: 78.
József Antal János, nádor: 48.
Juhász Ilona: 152.
ifj. Juhász István: 34.
id. Juhász István: 34.
Juhász Péter: 87.

K

Kafka Károly: 138.
Káldos Endre: 139, 187.
Kalló Imre: 162.
Kallós György: 187.
Kálnay Benedek: 73, 78.
Kapitány Endre: 79.
Kaposvári Gyula: 187.

Kapuváry Gusztáv: 125.
Karay Krakker Kálmán: 125.
Kartal József: 125.
Károly Gyula: 188.
Károly László: 89.
Károly Róbert, magyar király: 76, 178.
Károlyi Gábor: 81.
Károlyi Gyula: 73, 108, 116, 181.
Károlyi Sándor: 80.
Kassai Emma: 154.
Katona István: 13.
Katona Mihály: 139, 187.
Kecskeméthy Géza: 173.
Kedvessy Nándor: 132.
Kellér Andor: 111.
Kenyeres Mihály: 35.
Kerényi Béla: 138.
Kertészné Hídvégi Zsuzsanna: 152.
Keszthelyi István: 75, 119.
Kézai Simon: 77.
Kilmer, W. S.: 142.
Kis Lászlóné: 180.
Kisfaludy Károly: 107.
Kiss Jánosné: 123.
Kiss Sándor: 139.
Kleiszner Rezső: 125, 127.
Klekner Mihály: 125.
Klimscha Albert: 75, 119.
Kodály Zoltán: 149, 150, 153.
Kollár Éva: 154.
Kollár István: 134.
Koloszi János: 188.

Konrád Ignác: 97, 141, 145.
 Konstantin püspök → *Schuster Konstantin*: 68.
 Kossuth Lajos: 42, 48.
 Kotz Venczel: 55.
 Kovacsik Károly: 154.
 Kölesey Ferenc: 107.
 Krizák Éva: 154.
 Krúdy Gyula: 111.
 Kund Pál: 9, 10, 63, 65, 67.
 Kurilla Lajos: 162.
 Kurszán: 13.
 Kuti Péter: 155.
 Kuruc István: 34.
 Kürti György: 34.

L

Lajos, II., magyar király: 107.
 Lakatos Kálmán: 79.
 Lányi Ferenc: 138, 187.
 László István: 18, 34.
 László Zoltán: 177.
 Leczányi Mária → *Lodzáni Mária*: 80.
 Legéndi Mátyás: 35.
 Leitner György: 125.
 Lengyel István: 35.
 Lengyel József: 188.
 Lenkei Elemér: 125.
 Leszkovszky János: 28, 79.
 Lichtenstein herceg: 16.
 Lieszkovszky János → *Leszkovszky János*: 28, 79.

Lodzáni Mária: 80.
 Lorányi Zsuzsanna: 80.
 Losonczy Pál: 146.
 Lossonczy: 55.
 Luczenbacher Pál: 55, 113.
 Ludmig Rezső: 94.
 Lukin László: 151.

M

Maczasek András: 34.
 Mágoesi Mihály: 18, 21.
 Magyar József: 87, 121.
 Magyar László: 73, 108.
 Magyari Imre: 123.
 Makhult József: 155.
 Maklári József: 148.
 Manigai György: 79.
 Mányai Iván: 50.
 Maracskó Pál: 154.
 Mária, Szűz: 28, 137.
 Mária Terézia, magyar királynő: 18, 19, 29, 31, 179.
 Mérei László: 138.
 Mészáros József: 68, 79.
 Mészáros István: 78.
 Meszlényi Gabriella: 154.
 Mezey Zsófia: 87, 106.
 Migazzi Kristóf: 80.
 Mihalik János: 50, 51.
 Mihály, Szent: 28, 37, 77, 80, 179.
 Mócsiné Rátki Ilona: 152.
 Mogony Ferenc: 34.

Mogony Gergely: 18, 21, 26, 34.
Molnár Gyula: 51, 87, 89, 96, 120, 125.
Molnár János: 34.
Mommsen, Theodor: 10.

N

Nagy Frigyes, porosz király →
Frigyes, II., porosz király: 19.
Nagy Gábor: 55.
Nagy Géza: 113.
Nagy Gyula: 154.
Nagy Irén: 154.
Nagy János: 79.
Nagy József: 34.
Nagy Konstantin, római császár →
Constantinus, I., római császár: 76.
Nagy Péter: 34.
Némedy Emil: 154, 158.
Nemes Nagy Ágnes: 114.
Niedermálh Etelka: 154.

O – Ö

Oláh Antal: 188, 189.
Orbán Terézia: 154.
Ordy Endre: 79.
Orosvai Lánér Kornél: 138.
Osváth Albert: 88, 89.
Örményi István: 120, 125.

P

Pacelli, Eugenio → *Pius, XII., pápa*:
102, 138.

Pál, Szent: 111.
Pallós László: 149.
Papp János: 79.
Papp Károlyné: 152.
Papp Sándor: 155.
Pataki József: 189.
Pauler Gyula: 77.
Pázmándi István: 139, 187.
Pejacsevich Albert: 54, 55, 56, 74, 96,
112, 113, 117, 118.
Pejacsevich Albertné sz. Cziráky Johan-
na: 69, 78, 112, 115.
Pejacsevich János: 55.
Pék István: 139.
Peredi József: 139.
Perényi: 77, 83.
Petanovits József: 104, 127.
Petanovits Mária: 104.
Petéri József: 138.
Pethes István: 79.
Pethő József: 125.
Pető Gergely: 12.
Petur Lajos: 138.
Pillár János: 155.
Pintér Mihály: 35.
Pirók Matild: 154.
Pius, XI., pápa: 125.
Pius, XII., pápa: 102, 138.
Planner Alfréd: 95.
Plichta János: 79.
Pongrácz Antal: 90, 121.
Pongrácz György: 77.

Pongrácz püspök → *Pongrácz György*: 77.
Pórmayer Gyula: 120.
Prantner Ferenc: 154.
Pretzner Imre: 127.
Princz Liktistan → *Lichtenstein herceg*: 16.
Pründl Gyula: 155.
Pusztai János: 120.

R

Radványi Zsigmond: 95.
Raiter Lajos: 148.
Rajzó Miklós: 154.
Rajzó Miklósné: 154.
Rákóczi Károly: 63, 66.
Rátky Zoltánné: 154.
Reeves: 75.
Rexa Dezső: 82, 87.
Révész István: 50, 51, 68, 69, 70, 71, 79.
Richter Béla: 79.
Riskovich Antal: 155.
Rohonczy: 55.
Rómer Flóris: 10, 76.
Rothschild: 75.
Rothschild E.: 143.
Ruszkóné Czermann Cecília: 153.
Ruthart László: 155.

S

Sági József: 138.
Sajdik Józsefné: 123, 132.
Sáfár Piroska: 154.

Sáreczki Imre: 188.
Schejbal József: 75, 119, 131.
Schmidt János: 79.
Schuster Konstantin: 68.
Selmeczi Ede: 79.
Serédi Jusztinian: 125, 138.
Seres Lajos: 155.
Seres Magdolna: 154.
Seres Pál: 79.
Seywredeus: 14, 15, 76.
Simay Imre: 141.
Simon Antal: 155.
Stehlik Ferenc: 169.
Strassburger, Ralph Beaver: 142, 143.
Strieb Jolán: 87, 121, 122.
Surán Sándor: 148, 152.

SZ

Szabó György: 34.
Szabó István: 79.
Szabó Imre: 123.
Szabó János: 138.
Szabó Mária: 154.
Szádóczy Károly: 189.
Szakáll László: 149.
Szakáll Lászlóné: 48, 106, 136, 148, 149, 153.
Szakáll Károly: 72, 106, 116, 124.
Szalacsi László: 155, 156, 157.
Szanka József: 188.
Szántó Gyula: 146.
Szapáry Iván: 55.

Szapáry Pál: 55.
 Szapolyai János: 77.
 Száraz György: 106, 107, 114.
 Száraz János: 34.
 Száraz Mátyás: 18, 34.
 Széchenyi István: 42, 48, 72, 85, 107, 108, 120, 181.
 Szécsen Ágoston: 87, 125.
 Szécsényi Pál: 34.
 Szegedi József: 79.
 Székel István: 12.
 Szeliga János: 79.
 Szentesi András: 155.
 Szép Károly: 154.
 Szepesi Éva: 154.
 Szép Mihály: 39, 40, 79.
 Szigeti Kálmán → *Szigethy Kilián*: 49, 79.
 Szigeti Nándor: 127.
 Szigethy Kilián: 49, 79.
 Szilvássy László: 122, 149, 154, 156.
 Szilvássy Lászlóné: 121.
 Színte János: 138.
 Sziráky János: 18, 34.
 Szirmai Zoltán: 138, 139.
 Szokolai: 75, 119.
 Szokoly Jenőné: 154.
 Szőnyi Erzsébet: 151.
 Sztáray János: 55.
 Sztójay Döme: 138.
 Sztrucska Béla: 101, 103, 105.
 Sztrucska József: 102, 103, 105.

Szvetic Jakab: 32.
 Szviatovszky Béla: 155.
 Szviatovszky Gyula: 154, 155.
 Szviatovszky János: 154.

T

Takács Lajos: 153.
 Takács Zoltán: 155.
 Tápai Levente: 159.
 Tarcsei János: 34.
 Tarcsey Katalin: 121.
 Tarnai Antal: 139.
 Tary Pál: 79.
 Teleki Gyula: 55.
 Tildy Zoltán: 162.
 Tiringer Bálint: 123.
 Thieme Ernő: 123.
 Thurzó Elekné: 77.
 Toma József: 78.
 Tomasek Mihály: 133.
 Tompa Mihály: 83.
 Tóth Béla: 12.
 Tóth Ferenc: 153.
 Tóth György: 156.
 Tóth János: 87.
 Tóth József: 155.
 Tóth Márton: 34.
 Tóth Mihály: 35.
 Török Imre: 116.
 Traianus, Marcus Ulpius Nerva: 76, 82.
 Traján → *Traianus, Marcus Ulpius Nerva*: 76, 82.

Tsich Tamás → *Tisch Tamás*: 80.
Tisch Tamás: 80.
Tup György: 155.
Turai Pál: 34.
Turn-Taxis Egon: 52, 54, 56, 57.
Turnas, bég: 78.
Tury Boldizsár: 79.
Tuska Lajos: 152.

U

Ulbig Gizella: 154.
Ulreich Nándor: 87.
Uray György: 149.
Urbányi József: 187.
Utsek Béla: 155.
Utsek Dóra: 154.
Utsek Géza: 155.
Utsek Károly: 155.
Utsek Károlyné: 154.

V

Varga Antal: 154.
Varga Attila: 154.
Varga József: 123.
Varga Lajos: 164, 173, 174.
Várkuti József: 157.
Vass Gyula: 41, 43.
Vavra István: 149.
Verbőczy Imre: 79.
Veres Gyula: 155.
Vincze Dezső: 189.
Villási László: 176.

Vörös Gyula: 120.
Vörös István: 34.
Vörös Mihály: 34.
Vörösmarty Mihály: 107.

W

Wagner Benedek: 155.
Wahrman R.: 52.
Waldeck Veléria: 112, 115.
Wéber Sándorné: 123.
Wesselényi Miklós: 40, 107.
Wetzel Ferenc: 187.

Z

Zarnóczai Sándor: 187.
Závodszy Géza: 87, 120, 125, 138.
Zsezserán Jánosné: 187, 189.
Zsigmond, német-római császár, magyar király: 73, 78.
Zsivanov Pál: 123.

Képjegyzék

11. oldal	Borovszky Samu Pest-Pilis-Solt-Kiskun I. c. könyvének címlapja
15. oldal	IV. Béla adományalevele
17. oldal	Pongrácz György püspök 1675-ben kiadott térképe
59. oldal	Az alagi versenytér 1900 körül (képeslap)
61. oldal	A dunakeszi Szent Mihály templom 1901 körül (képeslap)
67. oldal	Kisalagi villák 1940 körül (képeslap)
115. oldal	A lovaregyleti kápolna 1931-ben (képeslap)
127. oldal	Az épülő Szent Imre templom
135. oldal	Alagi utcarészletek 1940 körül (képeslap)
147. oldal	A dunakeszi tanácsháza 1950 körül (képeslap)

Forrás- és lelőhelyjegyzék

- Dr. Borovszky Samu: Duna-Keszi régiségekről 9
Forrás: Dr. Borovszky Samu: Duna-Keszi régiségekről in. Archeológiai értesítő 1893.
p. 263-265.
Leelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény 930.3 B 81
- Tóth Béla: Mendemondák – A Csörszárok 12
Forrás: Mendemondák – a világtörténet furcsaságai. Gyűjtötte és magyarázza: Tóth Béla, Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1907. p. 11-12.
Leelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kéziratár
- Keszi első írásos említése IV. Béla király oklevelében 14
Forrás: Városunk, Dunakeszi. – Bibliofil kiadás. Pest Megyei Tanács Közművelődési Bizottsága (1979 [1980]) p. 62-69.
Leelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény 908 V 51
- A „Dunakeszi Szegénység” panasza 16
Forrás: Városunk, Dunakeszi. – Bibliofil kiadás. Pest Megyei Tanács Közművelődési Bizottsága (1979 [1980]) p. 78-83.
Leelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár, Helytörténeti Gyűjtemény 908 V 51
- Erdész Mihály: Dunakeszi urbárium 18
Forrás: Városunk a történelem sodrában, Dunakeszi Városi Könyvtár (1998), p. 8-34.
Leelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény 908 V 51

- Szép Mihály: A nagy árvízről 39
 Forrás: Szép Mihály: Örök emlékezet okául in. Historia Domus 1838. évi bejegyzései, kézirattmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Vass Gyula: Az első magyar vasútvonal születése 41
 Forrás: Vass Gyula: Az első magyar vasútvonal születése, kézirat;
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Korabeli újságcikkek az első magyar vasútvonalról 44
 Forrás: Budapesti Híradó 1845. nov. 13. 28. sz.; Jelenkor 1846. 57. sz. p. 338.; Budapesti Híradó 1846. július 23. p. 130, 132-133.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Szigethy Kilián: Az 1848/49-es szabadságharc Dunakeszin 49
 Forrás: Szigethy Kilián: Az 1848/49-es szabadságharc Dunakeszin. (Dr. Szabó Attila fordítása a plébános Historia Domusban tett feljegyzéséről, kézirat). Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Révész István: Három részlet a Historia Domusból 50
 Forrás: a Historia Domus 1890., 1893. és 1897-1905. évig tartó bejegyzései, kézirat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Vadász- és Versenylap: Alagi versenyek 52
 Forrás: Alagi versenyek in. Vadász- és versenylap, XL. Évf. 17. sz. p. 141-143.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Dunakeszi névfelvétele: 60
 Kivonat Dunakeszi Község 1900. február 18-i közgyűlésének jegyzőkönyvéből
 Forrás: Kivonat Dunakeszi község 1900. február 18-i közgyűlésének jegyzőkönyvéből, kézirattmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár

- Alag községgé alakulásának jegyzőkönyvi indoklása 62
 Forrás: Alag községgé alakulásának jegyzőkönyvi indoklása, kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Rákóczi Károly: Tájékoztató a Kundháza családi ház- és villatelepről 63
 Forrás: Lovász László: Kisalag 100 éves története, Dunakeszi Város Polgármesteri Hivatala, Dunakeszi 2000. p. 48-51.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Ismeretlen szerző: A dunakeszii plébánián 68
 Forrás: Ismeretlen szerző: A dunakeszii plébánián; kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Szakáll Károly: A magyar lóversenyzés alagi évei 72
 Forrás: Szakáll Károly: A magyar lóversenyzés alagi évei, kézirat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Chobot Ferenc: A Váci Egyházmegye történeti névtára – Dunakeszi 76
 Forrás: Chobot Ferenc: A Váci Egyházmegye történeti névtára, Dercsényi Dezső Várlalata, 1915-1917. p. 216-218.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény 280 C 18
- Rexa Dezső: Dunakeszi, Alag 83
 Forrás: Rexa Dezső: Dunamenti nyaralóhelyek, Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatal, (1934), p. 148-153.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár, Helytörténeti Gyűjtemény 908 R 70
- Mezey Zsófia: A lóversenyzés hatása Alagra 88
 Forrás: Mezey Zsófia: Mentalitás, életmód, életvitel, a századelőn az apróhirdetések tükrében 1900–1914. kézirat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény 930.8 M 60

- Száraz György: Alag jelentősége a honi lóversenyzés történetében 68
 Forrás: Száraz György: Alag jelentősége a honi lóversenyzés történetében in.
 Pest megyei krónikás: XXII. Országos Honismereti Akadémia: helytörténeti könyvtár-
 osok országos tanácskozása, Vác 1994. p. 33-40.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény 908 P 58
- Szakáll Károly: Adalékok, pontosabban morzsák Dunakeszi történetéhez 116
 Forrás: Szakáll Károly: Adalékok, pontosabban morzsák Dunakeszi történetéhez, kézirat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény 908 Sz 24
- A Szent Imre templom alapítólevele 125
 Forrás: A Szent Imre templom alapítólevele, kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, kézirat
- Bayer Emil: Emlékeim a II. világháború előtti Dunakesziről és az akkor még
 önálló Alag községről 128
 Forrás: Bayer Emil: Emlékeim a II. világháború előtti Dunakesziről és az akkor még
 önálló Alag községről, kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirat
- Szakáll Lászlóné: A Mária-lányok 136
 Forrás: Szakáll Lászlóné: A Mária-lányok, kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirat
- Dunakeszi gyártelepi Jézus Szíve templom alapítólevele 138
 Forrás: Zsezerán Jánosné: A Jézus Szíve templom története és fejlődése 1942-től
 2005-ig, p. 2.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirat
- Konrád Ignác: Életrajzi adataim 141
 Forrás: Konrád Ignác: Életrajzi adataim, kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirat

- A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 6/1977. számú Határozata Bonyhád, Dunakeszi, Marcali, Siklós nagyközségek várossá szervezéséről 146
 Forrás: Magyar Közlöny 1977. (febr. 8.) 12. sz. p. [9].
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Szakáll Lászlóné: Kórusegylet hagyományai városunkban 148
 Forrás: Szakáll Lászlóné: Kórusegylet hagyományai városunkban, kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Némedy Emil: Emlékezés két vegyeskarra 154
 Forrás: Némedy Emil: Emlékezés két vegyeskarra, kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Tápai Levente: A Dunakeszi Vasúti Járműjavító története 159
 Forrás: Tápai Levente: A Dunakeszi Vasúti Járműjavító története, kézirat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Barátsági okmány 176
 Forrás: Barátsági okmány in. Keszi Valóság 1. évf. 11. sz., p. 3.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény 070 K 43
- László Zoltán: Dunakeszi gazdasági fejlődése a kiegyezéstől (1867) napjainkig (2002) 177
 Forrás: László Zoltán: Dunakeszi gazdasági fejlődése kiegyezéstől (1867) napjainkig (2002), kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár
- Zsezserán Jánosné: A Jézus Szíve templom története és fejlődése 1942-től 2005-ig 187
 Forrás: A Jézus Szíve templom története és fejlődése 1942-től 2005-ig, kéziratmásolat.
 Lelőhely: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény, Kézirattár

Tartalomjegyzék

Előszó	5
Bevezető	6
Dr. Borovszky Samu: Duna-Keszi régiségekről	9
Tóth Béla: Mendemondák – A Csörszárok	12
Keszi első említése IV. Béla király 1255. évi oklevelében	14
Erdész Mihály: Dunakeszi urbáriuma	18
Szép Mihály: A nagy árvízről	39
Vass Gyula: Az első magyar vasútvonal születése	41
Korabeli újságcikkek az első magyar vasútvonalról	44
Szigethy Kilián: Az 1848/49-es szabadságharc Dunakeszin	49
Révész István: Három részlet a Historia Domusból	50
Vadász- és Versenylap: Alagi versenyek	52
Dunakeszi névfelvétele: kivonat Dunakeszi Község 1900. február 18-i közgyűlésének jegyzőkönyvéből	60
Alag községgé alakulásának jegyzőkönyvi indoklása	62
Rákóczi Károly: Tájékoztató a Kundháza családi ház- és villatelepről	63
Ismeretlen szerző: A dunakeszii plébánián	68
Szakáll Károly: A magyar lóversenyzés alagi évei	72
Chobot Ferenc: A Váci Egyházmegye történeti névtára – Dunakeszi	76
Rexa Dezső: Dunakeszi	83
Mezey Zsófia: A lóversenyzés hatása Alagra	88
Száraz György: Alag jelentősége a honi lóversenyzés történetében	107
Szakáll Károly: Adalékok, pontosabban morzsák Dunakeszi történetéhez	116
A Szent Imre templom alapítólevele	125

Bayer Emil: Emlékeim a II. világháború előtti Dunakesziről és az akkor még önálló Alag községről	128
Szakáll Lászlóné: A Mária-lányok	136
Dunakeszi gyártelepi Jézus Szíve templom alapítólevele	138
Konrád Ignác: Életrajzi adataim	141
A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 6/1977. számú Határozata Bonyhád, Dunakeszi, Marcali, Siklós nagyközségek várossá szervezéséről	146
Szakáll Lászlóné: Kórusegylet hagyományai városunkban	148
Némedy Emil: Emlékezés két vegyes karra	154
Tápai Levente: A Dunakeszi Vasúti Járműjavító története	159
Barátsági okmány	176
László Zoltán: Dunakeszi gazdasági fejlődése kiegyezéstől (1867) napjainkig (2002)	177
Zsezserán Jánosné: A Jézus Szíve templom története és fejlődése 1942-től 2005-ig	187
Személynévmutató	191
Képjegyzék	200
Forrás- és lelőhelyjegyzék	201

Kiadja: a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
Felelős kiadó: Csonka Mária könyvtárigazgató
Műszaki szerkesztő: Preysing Frigyes
Megjelent: 1000 példányban
Készült: a Raszter Nyomdában, Budapest